

T.C.
ŞIRNAK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

**İBN ASÂKİR'İN HAYATI VE TARİHU MEDİNETİ
DİMAŞK ADLI ESERİNDE HADİS KULLANMA
YÖNTEMİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ
ABDULVAHAP AKSOY

ŞIRNAK- 2018

T.C.
ŞIRNAK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

İBN ASÂKİR'İN HAYATI VE TARİHU MEDİNETİ
DİMAŞK ADLI ESERİNDE HADİS KULLANMA
YÖNTEMİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
ABDULVAHAP AKSOY

DANIŞMAN
Dr. Öğr. Üyesi MEHMET SAİT UZUNDAĞ

ŞIRNAK- 2018

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Tezi Hazırlayan

Abdulvahap AKSOY

TEZ YAZIM KILAVUZUNA UYGUNLUK

“İbn Asâkir’in Hayatı ve Tarihi Medineti Dımaşk Adlı Eserinde Hadis Kullanma Yöntemi” adlı Yüksek Lisans Tezi, Şırnak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzu’na uygun olarak hazırlanmıştır.

Tezi Hazırlayan
Adı SOYADI
Abdulahap AKSOY

Danışman
Adı SOYADI
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Sait UZUNDAĞ

Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı Başkanı
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Sait UZUNDAĞ

KABUL VE ONAY SAYFASI

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Sait UZUNDAĞ danışmanlığında Abdulvahap AKSOY tarafından hazırlanan ‘‘İbn Asâkir’in Hayatı ve Tarihi Medineti Dımaşk Adlı Eserinde Hadis Kullanma Yöntemi’’ adlı bu çalışma jürimiz tarafından Şırnak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı’nda **Yüksek Lisans** Tezi olarak kabul edilmiştir.

JÜRİ

Üye: Doç. Dr. Mehmet Bilen

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Sait UZUNDAĞ

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Nurullah AGİTOĞLU

İMZA

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulununtarih vesayılı kararıyla onaylanmıştır.

Enstitü Müdürü
Dr. Öğr. Üyesi Ahmet GÜL

ÖNSÖZ/TEŞEKKÜR

İslam dininin ana kaynakları Allah'ın insanlığa göndermiş olduğu Kur'ân-ı Kerim ve Hz. Peygamber'in söz, fiil ve takrirlerinden oluşan sünnetidir. Ana kaynak olan Kur'ân-ı Kerim'i yüce Allah, her türlü tahriften muhafaza edeceğini “Kesin olarak bilirsiniz ki bu kitabı kuşkusuz biz indirdik ve onu mutlaka koruyan da yine biziz.”¹ ayeti ile ifade etmiştir.

İkinci kaynak olan Hz. Peygamber'in sünneti için ise, Kur'ân-ı Kerim için, söz konusu olan ilahi bir korumadan söz etmek mümkün değildir. Tarihi süreç içerisinde kendi inançlarını, görüşlerini, mezheplerini insanlara dikte etmek isteyen kötü niyetli insanlar sünneti bir araç olarak düşünmüşlerdir. Bu düşüncelerinin bir neticesi olarak hadis uydurma yoluna başvurmuşlardır. Hz. Peygamber'in yapmadığı, etmediği fiil ve davranışları yapmış gibi söylemediği sözleri söylemiş gibi göstermekle kendi amaçlarına ulaşmaya çalışmışlardır.

Hz. Peygamber'in vefatından hemen sonra sünnetin tahrif edilebileceğinin farkında olan Müslümanlar uydurma ve tahrifin önüne geçmek için çeşitli önlemler almışlardır. Bu önlemlerin en basiti Hz. Peygamber ile ilgili bir rivâyette bulunandan o esnada başkasının da orada bulunup bulunmadığını sorgulamak şeklinde olmuştur. Daha sonraki süreçte bu sorgulama kurumsallaşmış ve her önüne gelenin hadis uydurmasının önüne geçilmiştir.

Sünneti tahrif etmenin önüne geçme konusunda en büyük yük âlimlere düşmüştür. İslam âlimleri bu konuda büyük fedakârlıklar yapmış ve bu anlamda hayatlarını feda etmekten çekinmemişlerdir. İbn Asâkir bu âlimlerimizden sadece bir tanesidir. Sünneti koruma konusunda bilinçli bir ailede yetişen İbn Asâkir, küçüklüğünden itibaren hadis ilmini öğrenmeye başlamıştır. İlmi seyahatlerle hadislerin râvîlerine ulaşmaya çalışan İbn Asâkir, bütün ömrünü hadis çalışmalarına adanmış büyük bir âlimdir.

İslam devletlerinin küçük parçalara ayrılmaya çalışıldığı bir dönemde ilmi çalışmaları ile dönemin sultanı Nûreddin Mahmud b. Zengi'ye büyük yardımları dokunan İbn Asâkir, tarihçi ve muhaddis kimliği ile ön plana çıkmıştır. İslam kültür ve medeniyetine büyük katkıları bulunan İbn Asâkir'i anlatmaya çalıştığımız bu çalışmamız iki bölümden oluşmaktadır.

¹ Hicr, 15/9.

Bu çalışmamızın birinci bölümünde İbn Asâkir'in yaşadığı dönem, çevre, ailesi ve hayatını ayrıntılı bir şekilde incelemeye çalıştık. Çalışmamızın ikinci bölümünde ise, İbn Asâkir'in eğitim öğretim ve ilmi durumunu, ilmi seyahatlerini, hadis ilmindeki yerini, ilmi ve tedris faaliyetlerini, görevlerini, hocalarını, öğrencilerini, hadis öğrenimi, Dâru'l Hadis, Dâru'l Hadis en-Nûriyye'yi, en önemli eseri Târihu Medineti Dımaşk'ın hadis kaynaklarını, İbn Asâkir'in hadis ve rivâyetlerinin özelliklerini, eserleri ile İslam kültür ve medeniyetine katkılarını inceledik.

Bu çalışmamda değerli katkıları ile bana yol gösteren, değerli hocam ve danışmanım Sayın Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Sait UZUNDAĞ'a, yine bu çalışmalarında bana büyük destek olan saygıdeğer hocam Sayın Dr. Öğr. Üyesi Nurullah AGİTOĞLU'na, tezimi inceleyerek, değerli katkılarını sunan Sayın Doç. Dr. Mehmet BİLEN hocama, başta değerli annem ve sevgili eşim olmak üzere aileme ve bütün arkadaşlarıma teşekkürü borç bilirim.

Abdulahap AKSOY

Şırnak - 2018

İBN ASÂKİR'İN HAYATI VE TARİHU MEDİNETİ DİMAŞK ADLI ESERİNDE
HADİS KULLANMA YÖNTEMİ

Abdulvahap AKSOY

Şırnak Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı,
Yüksek Lisans / Mayıs, 2018

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Sait UZUNDAĞ

ÖZET

“İbn Asâkir’in Hayatı ve Tarihu Medineti Dımaşk Adlı Eserinde Hadis Kullanma Yöntemi” konulu çalışmamız bir giriş ve iki bölümden oluşmaktadır.

Giriş bölümünde, araştırmanın önemi ve konusu, araştırmanın metodu ve kaynaklarını kısaca incelemeye çalıştık.

İlk bölümde, İbn Asâkir’in yaşadığı dönem, çevre, siyasi, sosyal ve ilmi durum, hayatı, ailesi ve kişiliği ile eserlerini ayrıntılı bir şekilde incelemeye çalıştık. Bu bölümü ayrıntılı bir şekilde incelememizin sebebi, İbn Asâkir gibi hayatı ve ilmi kişiliği ile örnek bir şahsiyetin, en güzel bir şekilde tanıtılmasına katkıda bulunmaktır.

İkinci bölümde ise, İbn Asâkir’in hadis ilmindeki yerini, eğitim öğretim ve ilmi durumunu, hocalarını, akranı olan âlimleri ve öğrencilerini, hadis öğrenimini, Dâru’l Hadis ve İbn Asâkir’inde hocalık yaptığı Dâru’l Hadis en-Nûriyye’yi, en önemli eseri olan Târihu Medineti Dımaşk’ın hadis kaynaklarını ve hadis rivâyetlerinin özelliklerini incelemeye çalıştık. Burada gördük ki İbn Asâkir çok geniş bir çevreden hadis rivâyet etmiştir. İbn Asâkir’in geniş bir çevreden hadis rivâyet etmesinin sebebi, ilmi seyahatlere önem vermesinden kaynaklanmaktadır. Rivâyet ettiği hadislerin senetlerini ayrıntılı bir şekilde vermesi, İbn Asâkir’in ulaştığı hadis âlimlerini tanımamıza yardımcı olmaktadır. Ayrıca İbn Asâkir’in hadis eserleri ile İslam kültür ve medeniyetine sunmuş olduğu katkıları vermeye çalıştık.

Sonuç bölümünde ise, bu çalışmamız ile ulaştığımız kanaatlerimize yer verdik.

Anahtar Kelimeler: İbn Asâkir, Hadis, Muhaddis, Târihu Medineti Dımaşk, Dâru’l Hadis en-Nûriyye

IBN ASAKIR’S LIFE AND THE METHOD OF USING HADITH IN HIS WORK
“HISTORY OF DAMASCUS (TARIKH MADINAT - AL DIMASHQ)”

Abdulahap AKSOY

Şırnak University Social Sciences Institute

Basic Islamic Sciences Department

Supervisor: Asst. Prof. Dr. Mehmet Sait UZUNDAĞ

ABSTRACT

Our study on Ibn Asakir’s life and the method of using hadith in his work “History of Damascus” consists of an introduction and two sections.

In the introduction, we tried to review the nature of the research, its methodology and resources briefly.

In the first part, we tried to examine the period and the political, social and scientific environment İbn Asakir lived along with his family and personality in detail. The reason of this elaborate part is to contribute to the introduction of an important person such as İbn Asakir who sets a great example to humanity both with his knowledge and his life.

In the second part, we tried to analyze Ibn Asakir’s role in the Science of Hadith, his educational background, his teachers, contemporary scholars, students and studies on Hadith together with Darul Hadith enNuriyya where both Ibn Asakir and Darul Hadith worked in addition to the Hadith sources and the characteristics of Hadith preservations in his most important work “History of Damascus”. As a result of the analysis, we have found out that İbn Asakir narrated Hadith on a vast scale as he gave great importance to the expeditions for the Science of Hadith. Since Ibn Asakir has many detailed evidence for the Hadith he collected, this helps us to recognize the Hadith scholars he worked with. We also tried to share the contributions of Ibn Asakir and his works on Hadith to the Islamic Culture and Civilization.

In the end, we summarize the basic ideas and convictions that we have come up with.

Key words: Ibn Asakir, Hadith, Muhaddith, “Tarikh Madinat-al Dimashq (HistoryOf Damascus)”, Darul Hadith enNuriyya

ÖNSÖZ/TEŞEKKÜR	I
ÖZET	III
KISALTMALAR	VIII
GİRİŞ	1
Araştırmanın Önemi ve Konusu	1
Araştırmanın Metodu ve Kaynakları	3
BİRİNCİ BÖLÜM	5
İBN ASÂKİR'İN YAŞADIĞI DÖNEM, ÇEVRE, HAYATI VE KİŞİLİĞİ	5
1.1. Yaşadığı Dönem ve Çevre.....	5
1.1.1. Coğrafi Çevre	5
1.1.2. Siyasi Durum	6
1.1.3. Sosyal ve İlmi Durum.....	8
1.2. İbn Asâkir'in Hayatı, Ailesi ve Evliliği	11
1.3. İbn Asâkir'in Akrabaları İçerisinde Meşhur Bazı Âlimler	20
1.3.1. Ebû Muhammed İbn Asâkir.....	20
1.3.2. Ebû Mansûr İbn Asâkir	23
1.3.3. Ebû'l Yümn İbn Asâkir	25
1.4. Öğrenim Hayatı	26
1.5. Kişiliği	27
1.5.1. Ahlâki Kişiliği.....	27
1.5.2. İlmi Kişiliği ve Şairliği	28
1.5.3. Siyasi Kişiliği.....	31
1.6. Eserleri	34
1.6.1. Tarihu Medineti Dimaşk.....	35
1.6.2. Kitabü'l-Erba'în el-Buldâniyye.....	41
1.6.3. el-İşrâf alâ Ma'rifeti'l Etraf	43
1.6.4. Kitâbü Mu'cemmi's-Şuyûhi'n-Nübelâ	43
1.6.5. Kitâbu Keşfi'l Muğatta fi Fazlı'l Muvatta	43
1.6.6. el-İctihâd fi İkameti Farzi'l-Cihâd	43
1.6.7. Emâlî fi'l-Hadis.....	44
1.6.8. Tebyînü Kezibi'l-Müfteri fimâ Nüsibe ilâ Ebi'l-Hasen el-Eş'arî	44
1.6.9. İbn Asâkir'in Diğer Eserleri	45
İKİNCİ BÖLÜM:	50

İBN ASÂKİR'İN HADİS ÖĞRENİMİ, HOCALARI VE TARİHU MEDİNETİ DİMAŞK ADLI ESERİNDE HADİS KULLANMA YÖNTEMİ.....	50
2.1. Rihleleri/İlmi Seyahatleri.....	50
2.2. Tadrîs ve İlmi Faaliyetleri	53
2.3. Hocaları	64
2.3.1. Dimaşk Hocaları	65
2.3.2. Bağdat Hocaları	70
2.3.3. Kûfe Hocaları	74
2.3.4. Mekke Hocaları	75
2.3.5. Medine Hocaları.....	77
2.3.6. Nişâbûr Hocaları.....	81
2.3.7. İsfehân Hocaları	83
2.3.8. Merv Hocaları.....	85
2.3.9. Horasan Hocaları.....	90
2.3.10. Herât Hocaları	91
2.3.11. Minâ Hocaları	93
2.3.12. Hemedân Hocaları.....	93
2.3.13. Kadın Hocaları	95
2.4. Akranı Âlimler ve Öğrencileri	98
2.5. Hadis Öğrenimi.....	101
2.5.1. Hadisçiliği Konusunda Ulemânın Görüşleri	102
2.5.2. Hadis Dinlediği Köy, Belde ve Şehirler	102
2.6. İbn Asâkir'in Târihu Medineti Dimaşk Adlı Eserinde Kullandığı Hadis Kaynakları.....	108
2.6.1. Sahih Hadis Kitapları	108
2.6.2. Sünen Hadis Kitapları	112
2.6.3. Müsned Hadis Kitapları	117
2.6.4. Muvattâ, Musannef ve Cevâmi' Hadis Kitapları	119
2.7. İbn Asâkir'in Târihu Medineti Dimaşk Adlı Eserinde Hadis Rivâyetlerinin Özellikleri	122
2.7.1. Aralarında Çok Az Rivâyet Farklılıkları Bulunan Rivâyetleri Tekrarlaması.....	123
2.7.2. Dimaşk ile İlgili Mevzû Hadislere Yer Vermesi	123
2.7.3. Dimaşk ile İlgili İsrâiliyâta Yer Vermesi.....	126
2.7.4. Meşhur Rivâyetler Kullanması	127

2.7.5. Senedlerde Zayıf Râvilerin Mevcûdiyetine Rağmen Onların Naklettiği Haberleri Kaydetmesi.....	129
2.7.6. Aktardığı Rivâyetler Hakkında Bir Değerlendirmede Bulunmaması	130
2.7.7. Her Hadis ve Haber İçin Ayrı Ayrı Sened Vermesi	131
2.7.8. Kudsî Hadisler Rivâyet Etmesi.....	132
2.7.9. Şam ve Ehlinin Faziletleri Hakkında Abartılı Hadisler Rivâyet Etmesi	134
2.7.10. Hadis Rivâyetlerinde, Bazı Âyetleri, Hadislerin Dayanağı Olarak, Delil Göstermesi.....	135
2.7.11. İbn Asâkir'in İslam Tarihçiliğinin, Hadis İlminden Etkilenmesi	135
2.7.12. Rivâyetlerinde, Ölüm Tarihlerinden Söz Etmesi.....	136
2.8. İbn Asâkir'in Hadis Eserleri ile Kültür ve Medeniyete Katkıları.....	137
2.8.1. Hadis Eserleri ile İslam Kültür ve Medeniyetini Geliştirmiş Olması	137
2.8.2. Hadis Eserleri İle Arap Medeniyetinin Gelişimini Sağlamış Olması.....	139
2.8.3. Hadis Eserlerinin Birçok Kesime Hitap Etmiş Olması (Edebiyetçılar, Siyasiler, Vaizler, Hatipler, Coğrafyacılar, Hukukçular)	140
SONUÇ.....	141
KAYNAKÇA.....	143
ÖZGEÇMİŞ	149

KISALTMALAR

a.g.e. : Adı geçen eser

a.s.: Aleyhi's-Selâm

b. : Bin, ibn

Bkz. : Bakınız

c. : Cilt Numarası

c.c. : Celle Celâluhu

DİA: Diyanet İslam Ansiklopedisi

h.: Hicrî

Hz.: Hazreti

İfav: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları

İSAM: İslam Araştırmaları Merkezi

m. : Metre

m.ö.: Milattan önce

ö. : Ölüm tarihi

r.a.: Radiyallahu Anhu

s. : Sayfa

S. : Sayısı

s.a.s. : Sallallahu Aleyhi ve Selem

TDVY: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları

thk. : Tahkik eden

tsz. : Tarihsiz

vb.: Ve benzerleri

vd. :Ve devamı

yay. :Yayın evi, yayınları

GİRİŞ

Yüce Allah'ın, Kur'ân-ı Kerim'in ilk ayetine oku emri ile başlaması ve Hz. Peygamber'in (s.a.s.) mescidinin hemen yanına İslam'ın ilk medresesini kurması ilme verilen önemi göstermesi bakımından önemlidir. Müslümanlar, tarihi süreç içerisinde İslam'ın ilme verdiği önemin farkında olarak önemli ilmi çalışmalar yapmışlardır. Hadis alanında yapılan ciddi çalışmaların dünyada başka örneği yoktur.

Hadis âlimleri, Hz. Peygamber'in söz, fiil ve takrîrlerini daha sonraki nesillere en doğru şekilde aktarmak için büyük fedâkarlık göstermişlerdir. Hadisin söylendiği ortamda bulunan veya hadisi duyan kimse İslam memleketlerinin neresinde bulunursa bulunsun, hadisi kendisinden dinlemek ve almak için dönemin şartlarında çok uzun ve zorlu yolculuklara (Rihle) çıkıyorlardı.

Bu şekilde İslam kültür mirasının korunmasında büyük ilmi çalışmalara imza atan âlimlerimizin hayatları ve eserleri de İslam'ın kültür mirasıdır. İbn Asâkir de bu çok yönlü ve değerli âlimlerimizden biridir. Hadisçiliği ile ön plana çıkan İbn Asâkir, aynı zamanda bir tarihçi ve bir fıkıhçıdır.

Araştırmanın Önemi ve Konusu

İslam dininin temel esaslarının ortaya konduğu iki temel kaynak vardır: Bunlar, Kur'ân-ı Kerim ve Hz. Peygamber'in sünnetidir. Müslümanlar, bu iki temel kaynağın öneminin bilinciyle, tarihi süreç içerisinde onları anlama konusunda derin araştırma geleneğine sahiptirler. Allah'ın Peygamberinin yaşam şekli olan sünneti, en iyi şekilde öğrenmemiz İslam'ı doğru bir şekilde yaşamamızın temel kurallarından birisidir. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) sünneti, Müslümanlar için hayatı doğru anlama rehberidir. Bu rehber, Müslümanlar için yol gösterici bir mahiyet taşımaktadır.

Sünneti anlamının temel kuralı, bu alanda araştırmalar yapmış önemli âlimleri ve ortaya koymuş oldukları yöntemleri anlamaktır. İbn Asâkir adı ile meşhur olmuş Ali b. Hasan b. Hibetullah b. Abdillâh b. Hüseyin ed-Dımaşkî de h. VI/m. XII. Asırda hadisçiliği ile ön plana çıkmış,² seçkin âlimlerimizden birisidir. Ömrü boyunca ilmi hizmetlerde bulunmuş olan İbn Asâkir, birçok öğrenci yetiştirmiştir. Yüzden fazla eseri bulunan bu önemli âlim hakkında, ülkemizde yapılan araştırmaların azlığı bilinmektedir.

Eyüp Baş'ın "İbn Asâkir ve Tarihi Dımaşk'i üzerine" adlı makalesi ve diğer birkaç çalışma dışında, bu alanda çok az çalışma yapıldığını söyleyebiliriz. Ancak son derece üretken olan bu seçkin âlim, daha fazla çalışmayı hak etmektedir.

İbn Asâkir, seçkin birçok âlim tarafından önem verilen hadis, fıkıh, kıraât, tarih, kelâm, şiir ve edebiyat alanlarında onlarca eser vermiş bir âlimdir. Meşhur birkaç âlimin, İbn Asâkir hakkındaki değerlendirmelerine yer vermemiz yapacağımız çalışmanın önemini göstermesi açısından faydalı olacaktır.

İbn Hallikân, İbn Asâkir hakkında şöyle demektedir: "İbn Asâkir çok faydalı eserler telif etmiştir. Hadis ilmini sevdiğini, her fırsatta ifade ederdi. Telif ve cem' konusunda çok istekliydii."³

İbn Neccâr, İbn Asâkir hakkında şöyle demektedir: "İbn Asâkir'in hadis hıfzı ve anlayışı çok ilerdeydi. Tasnif ve tecvid bilgisi ileri düzeydeydi."⁴

Birçok defa kendisine yol arkadaşlığı yapmış olan Sem'ânî, İbn Asâkir hakkında şöyle demektedir: "Ebu'l Kasım, hafız, sika, güvenilir, dindar, hayır ve hasenat sahibi birisidir. Metin ve senetlerin bilinenlerini toplamış, ilim ve fazilet sahibi, çok okumuş ve ilim uğrunda çok seyahat etmiş, hadis toplamada büyük başarı sağlamış, ilimle işigal eden yaşlılarından çok üstün bir âlimdir."⁵

Hadis, fıkıh, kıraât, tarih, kelâm, şiir ve edebiyat alanlarında çalışmalar yapan İbn Asâkir, hadisçi olduğu kadar aynı zamanda tarih ile de ilgilenmiştir. Ancak tarih ile ilgili eserlerindeki hadis rivayetlerinin çokluğu onları hadis kitabı mahiyetine

² İbn Hallikân, Ebû'l-Abbas Şemseddin Ahmed b. Muhammed b. Ebî Bekir, *Vefeyâtü'l-A'yân ve Enbâu Ebnâi'z-Zamân*, I-VIII, (thk. İhsan Abbas), Dâru Sâdır, Beyrut 1970, III, s. 309.

³ Sa'd, Kasım Ali, *Mevâridü' Hâfizü'z-Zehebî fi Kitabihi Mîzânü'l-İ'tidâl*, Dâru'l Beşâiri'l İslamiyeti, I. Baskı, Beyrut 2001. s. 183.

⁴ el-Hâfiz, Muhammed Mutî', *el-Hâfiz İbni Asakir Muhaddisu's-Şâm ve Muerrihuha'l-Kebîr*, Dâru'l Kalem, I. Baskı, Dımaşk 2003, s. 376; Sa'd, s. 183.

⁵ el-Hâfiz, s. 29; Baş, Eyüp, *Tarihi Dımaşk'i üzerine*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Ankara 2003, XLIV/2, s. 693.

sokmuştur. Mesela Târihu Medîneti Dimaşk içinde binlerce hadis bulunmaktadır. Eser bu yönüyle, muhaddisler için bulunmaz bir hazinedir.⁶ Aslında bu eser, başlı başına İbn Asâkir'in hangi ilme daha çok ağırlık verdiğini göstermesi bakımından önemlidir.

Zaten İbn Asâkir de Hadis ilmine olan ilgisini şu dörtlük ile net olarak ifade etmiştir.

“Dikkat ediniz! Hadis ilmin en yücesidir ve en şerefliisidir.

Bana göre düşüncelerimin en faydalı günü, onunla meşgul olduğum gündür.

Sen ilmin hakikatinden bir şey göremezsin, Öyleyse ey arkadaşım!

Hadise karşı istekli ol ve onu bıkmadan insanlardan al.”⁷

Hadis ilmine büyük katkıları olan İbn Asâkir'in hayatının ve hadis ilmindeki yerinin ve hadisçi kimliğinin araştırılması son derece önem arz etmektedir. Biz de bu önemin farkında olarak ilk kaynaklardan başlayarak İbn Asâkir'in hayatı ve hadisçiliğini araştırmaya çalışacağız. Bu araştırmamızın, h. VI. Asırdaki ilmi çalışmaların seyri hakkında bir ayna görevi göreceğini ummaktayız.

Araştırmanın Metodu ve Kaynakları

İbn Asâkir'in hadis ilmindeki yerini tespit etmeyi amaçladığımız bu çalışmamız bir biyografi çalışması olduğu için, öncelikle İbn Asâkir'in hayatı hakkında bilgi veren kaynakları tespit etmeye çalıştık. Bunu yaparken önceliğimiz ilk dönem kaynaklarına başvurmak olmuştur.

İbn Asâkir'in hayatıyla ilgili rivâyetleri ele alırken, konuyla ilgili eserler kaynak tarama yöntemiyle incelenip derlenmeye çalışılmıştır. Kaynaklarda verilen bilgiler birbiriyle tutarlı olma derecesine göre alınarak, elde edilen bilgiler güvenilirliği teyit edilmiştir.

Çalışmamızda verilen rivâyetlerin kaynakları, dipnotlarda ayrıntılı bir biçimde verilmiş, râvîlerin vefat tarihleri hicrî ve milâdî olarak verilmiştir. “Hz.” övgü ifadesi dört halife ve bazı kişiler hakkında kullanılmıştır.

Araştırmamız, girişten sonra iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, önce İbn Asâkir'in yaşadığı dönem anlatılmaktadır. Bir kimseyi tanıyabilmemiz için,

⁶ Baş, s. 698.

⁷ İbn Hallikân, II, s. 472; İbn ‘Îmâd, Şihâbu'd-Din Ebi'l Felâh Abdilhay b. Ahmed, *Şezerâtu'z-Zeheb fi Ahbâri men Zeheb*, (thk. Abdulkadir el-Arnâvut-Muhammed el-Arnâvut), Dâru İbn Kesir, Beyrut 1986, IV, s. 239-240; Baş, s. 693.

onun yaşadığı dönemin siyasi, sosyal, ekonomik, kültürel, ilmi ve itikâdî yönlerini bilmemizin faydalı olacağına inanmaktayız. Bu düşünceden dolayı İbn Asâkir'in yaşadığı dönemi siyasi, sosyal ve ilmi yönleriyle incelemeye çalıştık.

Çalışmamızın birinci bölümünde, İbn Asâkir'in hayatını farklı açılardan araştırdık. İbn Asâkir'in yaşadığı dönem, çevre, siyasi, sosyal ve ilmi durum, hayatı, ailesi ve kişiliği ile eserlerini ayrıntılı bir şekilde incelemeye çalıştık

Çalışmamızın ikinci bölümünde ise, İbn Asâkir'in hadisçiliğini inceledik. İbn Asâkir'in hadis ilmindeki yerini, eğitim öğretim ve ilmi durumunu, hocalarını, akranları ve öğrencilerini, hadis öğrenimini, Dâru'l Hadis ve İbn Asâkir'inde hocalık yaptığı Dâru'l Hadis en-Nûriyye'yi, en önemli eseri Târihu Medineti Dımaşk'ın hadis kaynaklarını ve hadis rivâyetlerinin özelliklerini incelemeye çalıştık.

Araştırmamızı yaparken, kaynak kitaplardan öncelikli olarak istifade etmeye çalıştık. Zehebî'nin, "Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ" adlı eseri ile İbnü'l Esir'in "el-Kâmil fi't-Târih" adlı eseri, Subkî'nin, "Tabakâtü's-Şafiyyeti'l-Kübrâ", İbn Hallikân'ın, "Vefeyâtü'l-A'yân", Yâkut el-Hamevî'nin, "Mu'cemu'l Büldân" gibi tabakât kitaplarından istifade ettik. İbn Asâkir'in Târihu Medineti Dımaşk adlı eseri çalışmamızın ana kaynağı olduğunu burada önemle belirtmemiz gerekir.

Temel kaynakların yanı sıra Muhammed Muti' el-Hâfız'ın İbn Asâkir'in hayatını ayrıntılı bir şekilde ele aldığı, "el-Hâfız İbn Asâkir Muhaddisu's-Şâm ve Muerrihuha'l-Kebîr" adlı eseri ile Tallâl Suud ed-De'cânî'nin, "Mevâridü İbn Asâkir fi Târihi Dımaşk" adlı eseri yararlandığımız çağdaş eserlerin başında gelmektedir. Bunun yanında, hadis alanında yapılmış yüksek lisans ve doktora tezlerinden de istifade ettik. Ayrıca İSAM'ın doküman linkinden ulaşabildiğimiz dokümanların yanında, tez ve makalelerden de yararlandık. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları'nın hazırladığı İslâm Ansiklopedisi, çalışmamız boyunca faydalandık.

BİRİNCİ BÖLÜM

İBN ASÂKİR'İN YAŞADIĞI DÖNEM, ÇEVRE, HAYATI VE KİŞİLİĞİ

1.1. Yaşadığı Dönem ve Çevre

İbn Asâkir, hicrî beşinci asrın sonlarında (499/1105) doğmuştur. 571/1176 da vefatından dolayı, ömrünün kalan kısmını hicrî altıncı asırda yaşamıştır. Yaşadığı dönemde, Dımaşk'a üç devlet hükmetmiştir. Bunlar sırasıyla Selçuklular, Atabekliler ve Eyyübiler'dir.⁸

1.1.1. Coğrafi Çevre

Biladüşşam (Suriye, Filistin, Lübnan ve Ürdün) bölgesinin en önemli merkezlerinden biri Dımaşk'tır (Dımaşkuşşam). Dımaşk olarak bilinen adını da, Arapça kaynaklarda bütün Suriye bölgesini ifade etmek için kullanılan Şam'a terk etti. İbn Asâkir de bu bölgede doğmuştur.⁹

Günümüzde de Türkçe'de Şam adıyla kaydedilir. Ülkenin güneybatısında bulunan şehir, Antilübnan (Cebelüşarki) dağlarının doğu eteklerindeki Kasiyîn dağı ile Badiyetüşşam adı verilen çöl sahası arasında Kîbir vahada (Güta vahası) kurulmuştur. Çölün yanı başındaki bu yeşil alan varlığını, Antilübnan'lardan doğarak Uteybe bataklıklarında kaybolan ve şehrin ortasından geçen Bereda suyuna borçludur. kesintisiz yerleşim görülen en eski şehir olduğu iddia edilen Dımaşk' , Hz. Nuh'un oğlu Sam veya torunları tarafından inşâ edildiğine ve Hz. İbrahim'in burada doğduğuna dair rivayetler Dımaşk çevresinde m.ö. dört binlere kadar giden yerleşim olduğuna dair arkeolojik kanıtlar vardır.¹⁰

⁸ Ebû Şâme, Abdurrahman b. İsmail b. İbrahim b. Osman b. Ebî Bekr b. İbrahim b. Muhammed el-Makdisî, *Kitâbu'r-Ravdatayn fî Ahbâri'd-Devleteyn en-Nüriye ve's-Salâhiyye, Dâru'l Kütübi'l İlmiyye*, I-V, (Ta'lik; İbrahim Şemsu'd-Din), Beyrut 2002, I, s. 59.

⁹ Tomar, Cengiz, "Şam", DİA, TDVY, İstanbul 2010, XXXVIII, s.311.

¹⁰ Tomar, Cengiz, "Şam", DİA, XXXVIII, s.311.

1.1.2. Siyasi Durum

İbn Asâkir'in yaşadığı dönem de Dımaşk, siyasi açıdan çok çalkantılı bir dönem yaşamıştır. Anarşi ve çatışma eksik olmuyordu. Haçlılar ve bazı yöneticilerin içten ve dıştan müdahaleleri her zaman söz konusu oluyordu. Fransızlar bir defasında Dımaşk'ta neredeyse hâkimiyet sağlayacaklardı. Bunun dışında defalarca şehri muhasara altına almışlardı. Ancak Selçuklular, Atabekliler ve Eyyûbîler'in halife ile olan ittifakları Dımaşk'in Haçlıların eline geçmesini engellemiştir.¹¹

İbn Asâkir'in yaşadığı dönemde Selçuklular ve Abbasî halifeleri karşılıklı iyi ilişkiler geliştirdiler. Kâim Biemrillah 447/1055 yılında Selçuk Bey'in torunu olan Tuğrul Bey'e "Sultan" lakabını vermiştir.¹²

Fâtımîler'in Dımaşk'ı kuşatmaları üzerine Türkmen beyi Atsız b. Uvak, Selçuklu beylerinden Tutuş'tan yardım istedi. Dımaşk'a gelen Tutuş şehre girdikten sonra Suriye Selçuklu Devleti'ni (471/1079) kurdu. 475/1082-1083'te Müslim b. Kureyş'in şehri kuşatma teşebbüsü başarısızlıkla neticelendi. Tutuş'un 488/1095'te vefatının ardından oğlu Dukak şehre hâkim oldu. Ancak devlet işlerini elinde tutan atabegi Tuğtegin, Dukak'ın 497/1104'de ölümünden sonra Dımaşk'ta 549/1154 yılına kadar sürecek olan Dımaşk Atabegliği'ni (Tuğteginliler) kurdu. Dukak ve Tuğtegin döneminde şehirde sağlanan sükûn ve istikrar sayesinde ticaret tekrar gelişti. Tuğtegin'le birlikte Dımaşk siyasî bakımdan dışarıya açıldı. Halk tarafından sevilen Tuğtegin'in hüküm sürdüğü dönemde kıtlık ve salgın hastalıklarda meydana gelmedi. I. Haçlı Seferi'nin ardından Suriye sahil bölgelerinin Haçlılar'ın eline geçmesiyle Dımaşk, Haçlı tehlikesiyle karşı karşıya geldi. Kudüs'ün, Haçlılar tarafından işgali neticesinde pek çok Kudüs'lü Müslüman Dımaşk'a göç etti.

Tuğtegin'in ölümünden sonra Dımaşk hâkimi olan Tâceddin Böri döneminde (522-526/1128-1132), aynı zamanda Halep hâkimi olan Musul Atabegi İmâdüddin Zengî, Bağdat'ın onayı ile hâkimiyetini Dımaşk aleyhine genişletmeye başladı. Bu arada Dımaşk ve çevresindeki İsmâilî hareketin (Bâtıniyye) nüfuzunu arttırması, Sünnîler'in tepkisiyle karşılaştı ve çıkan olaylarda pek çok İsmâilî (523/1129) öldürüldü. Haçlılar'ın aynı yıl Dımaşk'a yönelik saldırıları Böri tarafından geri

¹¹ el-Hâfiz, s. 22-26.

¹² İbnü'l Esîr, Ebû'l Hasan Ali b. Ebi'l Kerem Muhammed b. Muhammed b. Abdulkerim b. Abdilvâhid eş-Şeybânî, *el-Kâmil fi't-Târih*, I-XI, Dâru'l Kütübü'l İlmiyye, Beyrut 1987, VIII, s. 321.

püskürtüldü. Böri'nin İsmâîlîler tarafından öldürülmesinin (526/1132) ardından oğulları bir müddet daha şehre hâkim oldular.

İbn Asâkir' de Atabekliler döneminde (499/1105) dünyaya geldi. Atabekliler döneminde Mucirüddin gibi bazı sultanlar, Haçlılarla bazı ittifaklarda bulundular.

Nûreddin Mahmud b. Zengî 549/1154 yılında Dımaşk'ı fethederek Atabeklilerin yönetimine son vererek İslam birliğini kendi yönetimi altında sağladı. Böylece şehir tarihinde, yeni bir dönem başladı. Dımaşk, Emevîler devrinde olduğu gibi siyasî, askerî ve dinî hareketlerin merkezi konumuna geldi. Şehre istikrar ve emniyet getiren Nûreddin Mahmud b. Zengî devrinde, Dımaşk önemli ölçüde imar edildi. Nûreddin tarafından Dımaşk'ta yaptırılan ve günümüze ulaşan hastane, dönemin en önemli tıp eğitim merkeziydi. Şehrin nüfusunun artması sebebiyle, sur dışında yeni yerleşim birimleri kuruldu. Kale bu devirde genişletilerek hamam, cami ve medrese ilâve edildi. Şehir surlarına kuleler yapıldı ve şehir kapıları yenilendi. Nûreddin Mahmud b. Zengî, kale yakınlarında bir dârüladl yaptırdı. Onun döneminde inşa edilen yirmi dört binanın sadece sekizi zamanımıza kadar gelmiştir. Nûreddin Mahmud b. Zengî 'in yaptırdığı altı medrese arasında, Dımaşk tarihçisi İbn Asâkir için inşa ettirdiği Dârülhadis de bulunuyordu.¹³

Haçlı işgali sebebiyle Kudüs'ten ayrılarak Dımaşk'a gelen Müslümanları, sur dışında Sâlihiye'ye iskân eden Nûreddin, bu semtin gelişmesine önemli katkıda bulundu. VI. (XII.) yüzyılın sonlarına doğru Dımaşk yeniden ticaret ve ilmî hayatın merkezlerinden biri haline geldi. Ayrıca Müslüman-Haçlı mücadelesinin en stratejik öneme haiz şehirlerinden biri oldu. Bu sebeple Türk kökenli pek çok Memlük şehre yerleştirildi. Şehir, Müslüman dünyasında kuzey-güney arasındaki ticaretin yanı sıra Haçlı seferlerine rağmen kesintiye uğramayan ve doğu-batı arasında Haçlıların elindeki limanlar vasıtasıyla yapılan ticaretin önemli bir merkezine dönüştü. Dımaşk'a doğudan getirilen baharat, kumaş, kıymetli taşlarla bölgede üretilen ipek, kumaş, keten, yün, pamuk, metal işlemler, gümüş ve halı, İtalyan gemiciler vasıtasıyla Avrupa'ya ulaştırılıyordu. Zengîler döneminde, sadece Dımaşk'ta pek çok hanın bulunması, ekonomik genişlemenin önemli bir göstergesidir.¹⁴

Nûreddin Mahmud b. Zengî'nin ölümünün (569/1174) ardından Salâhaddîn-i Eyyûbî'nin eline geçen şehir (570/1174), Haçlı mücadelesine karşı ana karargâh

¹³ Tomar, Cengiz, "Şam", DİA, TDVY, XXXVIII, İstanbul 2010, s.313.

¹⁴ Tomar, Cengiz, "Şam", TDVY, XXXVIII, s.313.

durumuna getirildi. Bu dönemde Haçlılar, Dımaşk yakınlarına kadar gelip şehre Nûreddin'in devleti, vefatı olan 569/1173 yılına kadar devam etti.¹⁵

Salâhâddin, amcası Esedüddin'in vefatından sonra komutanlığa geçti. Haçlılara karşı birçok saldırı gerçekleştirdi. Nûreddin Mahmud b. Zengi'nin vefatından sonra Salâhâddin, İsmail b. Nûreddin'in yönetimdeki liyakatsizliğini, fark edince 570/1174 yılında herhangi bir mukâvemete maruz kalmadan Şam'a girmiştir.¹⁶ Salâhâddin-i Eyyûbî'nin de Dımaşk'a girmesinden itibaren, İbn Asâkir'e karşı tutumu aynı olmuş ve İbn Asâkir, onun meclislerinde de başköşeye oturtulmuştu.¹⁷

1.1.3. Sosyal ve İlmî Durum

İbn Asâkir zamanında, Şam'da dört mezhebin de fıkıh âlimleri bulunuyordu. Burada birçok ilmi toplantı yapılıyordu. Bağdat, siyâsî hâkimiyetini kaybetmesine rağmen, fıkıh, hadîs ve diğer ilimlerde hâkimiyetini devam ettiriyordu. Çünkü bu merkezlerde ilme duyulan arzu ve istek çok olup, buralarda ilmi kitaplar da bol idi. Buralarda hadîs rivâyetine, vera' ve takvâya çok dikkat gösteriliyordu. O sıralarda Mısır taraflarına pek rağbet edilmiyordu. Âlimler, o tarafa ilim için gitmeyi vakit kaybı olarak görüyorlardı. Nişâbûr ise âlimler harmanı olup, "Birini kaybetse diğerini bulursun" deniliyordu. Horasan tarafları da, bilhassa hadîs toplayan için mühim merkez olarak biliniyordu. İbn Asâkir, iki âdil hükümdârı gördü. Bunlar; Nûreddîn Mahmûd b. Zengî ve Salâhâddin Yûsuf b. Eyyûb'dür. Bu hükümdârlar, kendisinden hadîs-i şerîf dinlediler ve fıkıh öğrendiler. Öte yandan Dımaşk'ta bir cami, her ilim için özel bir medrese, külliye ve zaviyelerin bulunması, ilmi canlılığı göstermesi bakımından önemlidir.¹⁸

Selçuklular'ın, Sünnîliği güçlendirmeye yönelik siyaseti, büyük kısmı Sünnî olan şehir halkı tarafından desteklendi. Selçuklular'ın, Dımaşk'ta medreseler yaptırarak bunlara vakıflar tahsis etmeleri neticesinde ulemâ, Dımaşk'ta yerleşmeye başladı. Fâtımî ve Karmatî yönetimlerinin ardından Dımaşk, Sünnî düşüncesinin önemli merkezlerinden biri haline geldi. Fâtımî hâkimiyeti altında durma noktasına gelen imar faaliyetleri, yeniden başladı. 461/1069'deki yangında zarar gören Emevî

¹⁵ Tomar, Cengiz, "Şam", XXXVIII, s.311.

¹⁶ el-Hâfiz, s. 29.

¹⁷ Küçükkaşçı, Mustafa S. – Tomar, Cengiz, "İbn Asâkir", DİA, TDVY, İstanbul 1999, XIX, s.322.

¹⁸ el-Hâfiz, s. 29.

Camii, Sultan Melikşah tarafından tamir ettirildi.¹⁹ Emevî Camii bütün İslâmî ilimlerin merkezî durumundaydı. Kur'ân-ı Kerim, hadis ve rivâyet, fıkıh (dört mezhep fikhı), astronomî ve diğer İslâmî ilimler burada öğretiliyordu. Bu camide hem öğrencilerin, hem de şeyhlerin kalacağı özel evler vardı. Camide her biri birçok geniş odadan oluşan üç zaviye vardı.²⁰

Dukak²¹ ise Dımaşk'ta ilk ile ilk medrese olan Sâdiriyye'yi yaptırdı. Daha sonra Emîniyye ve Şerefiyye gibi yedi medrese daha inşa edildi. Dımaşk'ta ilk hamamlarla hankahların da bu dönemde yaptırıldığı bilinmektedir. Dukak tarafından başlatılan Dımaşk Kalesi'nin inşası, Tuğtegin zamanında tamamlandı.²²

Nureddin kendi döneminde, İbn Asâkir'i "Târihu Medîneti Dımaşk" adlı eserini bitirmesi konusunda teşvik etti. Dâru'l Hadis en-Nuriyye'yi Nûreddin, İbn Asâkir'in hadis çalışmaları için kurdu.²³ Dâru'l Hadis en-Nuriyye günümüze kadar varlığını sürdürmektedir. Nûreddin Mahmud b. Zengî, âlimlere yakınlık gösterirken özellikle İbn Asâkir'i her meclisinde hazır bulundurmuş o da bundan duyduğu memnuniyeti eserlerinde yer yer dile getirmiştir.²⁴ Nûreddin Mahmud b. Zengî, âlimlere değer verirken, çalışma yaptıkları medrese ve camilerin onarımına da büyük önem vermiştir. 568/1172 yılında cami ve medreselerin onarımı için her ay ayırdığı dokuz bin Suriye dinarı, ilme ve âlime verdiği önemi göstermesi açısından kayda değerdir.²⁵

İbn Asâkir'in yaşadığı dönemde ilmi canlılığı göstermesi açısından Dımaşk'ta bulunan medreselerin isimlerini burada zikretmemiz konuyu daha açık bir şekilde anlamamıza yardımcı olacaktır.

¹⁹ Tomar, Cengiz, "Şam", XXXVIII, s.312.

²⁰ Bu zaviyelerden biri batı yönünde bulunuyordu. Burada yabancı öğrenciler ikâmet ediyordu. Ondan daha yüksekteki odada İmam Ebû Hâmid el-Ğazâlî kalıyordu. İbn Battûta ve İbn Cübeyr Dımaşk'ı ziyaretlerinde burada verilen dersleri övmüştür. Emevî camisinde her ilim için ders halkaları, muhaddisler yüksek kürsülerde hadis kitaplarını okur, Kur'ân-ı Kerim kâripleri sabah akşam güzel seslerle kur'ân okurdu. İbn Asâkir'de Emevî camisindeki ders ve ders halkalarından bahsetmiştir. el-Hâfiz, s. 30.

²¹ Dukak, Oğuz Yabgu Devleti'nde idarî, siyasî ve askerî nüfuza sahip bir şahsiyet olup cesareti, kuvveti, ileri görüşlülüğü ve devlet işlerindeki başarılarından dolayı "Temür-Yalığ" (demir yaylı) lakabıyla anılırdı. Özaydın, Abdülkerim, "Selçuk Bey", DİA, TDVY, İstanbul 1999, XXXVI, s. 364.

²² Tomar, Cengiz, "Şam", XXXVIII, s.312.

²³ es-Sûbkî, Ebû Nasr Abdülvahhâb b. Ali b. Abdilkâfi, *Tabakâtu's-Şafiiyyeti'l-Kübrâ*, (thk., Mahmud Muhammet et-Tenâhî; Abdulfettâh Muhammed el-Hâvî), Dâru İhyai Kütübi'l-Arabiyye, Kahire 1964, VII, s. 223.

²⁴ el-Hâfiz, s. 29.

²⁵ İbn Asâkir döneminde vakfi bulunan camilerden bazıları şunlardır: Emevî Camii, Dımaşk Kalesi Camii, İbn Atiyye Mescidi, İbn Lübeyd Mescidi, er-Ramahayn Çarşısı Mescidi, es-Sâğe Mescidi, Abbâsî Mescidi, Nureddin Mescidi, Salihun Camii, el-Hâfiz, s. 31-32.

- 1- el- Medresetü'l Ğazzâliye
- 2- el- Medresetü'l Sâdiriyyetü'l Hanefiyye
- 3- el- Medresetü'l Eminiyetü's-Şafiiyye
- 4- el- Medresetü'l Mainiyetü'l Hanefiyye
- 5- el- Medresetü't-Tarhâniyyetü'l Hanefiyye
- 6- el- Medresetü'l Hatuniyyetü'l Berâniyyetü'l Hanefiyye
- 7- el- Medresetü'l Mücâhidiyetü's-Şafiiyye el- Cevâniyye
- 8- el- Medresetü'l Hanbeliyetü's-Şerife
- 9- el- Medresetü'l Belhiyyetü'l Hanefiyye
- 10- el- Medresetü'l Ceruhiyyetü's-Şafiiyye
- 11- el- Medresetü'l Mücâhidiyetü el- Berâniyye's-Şafiiyye
- 12- el- Medresetü'l 'İmediyyetü's-Şafiiyye
- 13- el- Medresetü'l Tâşyetü'l Hanefiyye
- 14- el- Medresetü'l 'Umeriyyetü'l Hanbeliyye
- 15- el-Medresetü'l Kelâsiyyetü's- Şafiiyye
- 16- el- Medresetü'l Esediyyetü's- Şafiiyye
- 17- el- Medresetü'n-Nuriyyetü'l Kübrâ el- Hanefiyye
- 18- Dâru'l Hadis en-Nuriyye el- Kübrâ
- 19- el- Medresetü'n-Nuriyye el-Kübrâ el-Hanefiyye
- 20- el- Medresetü's Salâhiyyetü's-Şafiiyye
- 21- el- Medresetü'n-Nuriyye el- Mâlikiye
- 22- el- Medresetü'l Hatuniyye'l Cevâniyyetü'l-Hanefiyye²⁶

Bunların dışında medrese yerine Hankâh²⁷ ismi verilen tasavvufî medreseler de bulunmakta idi. Ayrıca fakir ve kimsesizlere de hizmet veren iki Bimâristan bulunmakta idi.²⁸ Burada bahsini ettiğimiz medrese, Hankâh ve Bimâristanlar, İbn Asâkir döneminde Selçuklular, Nureddin ve Selâhaddîn sayesinde ilmi hayatın yaygınlığını ifade etmektedir. Bu da Dımaşk'a özel bir durumdur. Ancak siyasi hayat için bu fevkalâde güzelliği ifade etmek mümkün değildir. Çok sıkıntılı ve dağınık

²⁶ el-Hâfız, s. 36.

²⁷ Bu medreselerde şeriat ilimleri, tasavvufî sülûk ilimleri okutulmaktaydı, Bu medreseler, dönemin sultan ve emirleri tarafından inşa edilmiştir. İbn Asâkir döneminde Dımaşk'te altı Hankâh bulunmaktaydı, Bunlar Hankâh Dûveyretü Hamd, el- Hankâh es-Semisâtiyye, Hankâh et-Tuvâviysiyye, Hankâh el- Kasr, Hankâh el- Esediyye, el- Hankâh en-Necmiyye'dir. el-Hâfız, s. 36-38.

²⁸ Bimâristan hastahane anlamına gelmektedir. Dımaşk'te iki Bimâristan bulunmaktaydı. Bu Bimâristanlarda dönemin en iyi hekim ve eczacıları çalışmaktaydı. el-Hâfız, s. 38-39.

olan siyasi durumu ancak Nüreddîn'in kişisel çaba ve gayretleri sonucunda düzeldiğini söyleyebiliriz.

1.2. İbn Asâkir'in Hayatı, Ailesi ve Evliliği

Asıl adı Ali b. Ebi Muhammed²⁹ Hasan b. Hibetullah b. Abdillâh b. Hüseyin ed-Dımaşkı'(499-571/1105-1176) dir.³⁰ Lakabı Sikatüddin'dir.³¹ Ön plana çıkmış olan bu lakabının dışında da çağdaşları, öğrencileri, tarihçiler ve muhaddisler tarafından kendisine yakıştırılan lakabların bazıları şunlardır: Sadru'l Hafız, el-Hâfız,³² el-İmam, İmâmu'l Muhaddisin, Nâsıru's-Sünne, el-Muhaddis, Muhaddisu's-Şam ve Muerrihühe, Kesiru'l İlm, Aziu'l Fadl, Sika, Mutkîn, Deyyin ve Hayyır.³³ Künyesi ise Ebü'l kasım olarak bilinmektedir. Ancak İbn Asâkir ismi ile meşhur olmuştur.³⁴ Dedeleri arasında ismi Asâkir olan kimsenin bulunup bulunmadığı tarihçiler tarafından bilinmemektedir.³⁵ Sübkî, şöyle demektedir: “dedelerinden Asâkir ismi ile anılan birisi olup olmadığını bilmiyoruz.”³⁶ Sonradan isimlendirildikleri ve meşhur oldukları bir isimdir. Çok eski bir isimleri olması da muhtemeldir. Çünkü aileleri Şam'da çok geniş bir ailedir. Bu aile toplumda ün salmış çok köklü ve ileri gelen bir ailedir.³⁷ Zehebî, şöyle demiştir: “Asâkir'in hangi dedesinin ismi olduğunu bilmiyorum. Dedelerinden birinin ismi olabilir.”³⁸ İbnu'l Cevzî ise yaptığı araştırmaların tahlili olarak şöyle demektedir: “baba tarafında böyle bir isim bulunmamaktadır. Anne tarafından bir isim olma ihtimali yüksek görülmektedir.” Aslında gerçek olan İbn Asâkir'in yaşadığı dönemde bu lakabı

²⁹ Zehebî, Şemsüddin Muhammed b. Ahmed b. Osman, *Siyeru Â'lâmi'n-Nübelâ*, I-XXV, (thk. Şuayp el- Arnavutî- Muhammed Naim el- Medresetü'l-Arkasusî), Müessesetü'r-Risâle, XI. Baskı, Beyrut 1996, XX, s. 555.

³⁰ İbn Kesîr, İmâdü'd-dîn Ebu'l-Fidâ İsmail b. Ömer b. Kesîr ed-Dımaşkı, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, I-XV, (thk. Mecmu'atun mina'l Muhakkikin), Katar vakıf bakanlığı özel baskı, Dâru İbni Kesîr, 2015. XIV, s. 272. Bu künyenin kendisi için nasıl ve ne zaman kullanılmaya başlandığı bilinmemektedir. A. Ahmet Bedevî, hiçbir tarihçinin, dedelerinden birinin “İbn Asâkir” künyesi ile isimlendirildiğini rivâyet etmediklerini, fakat o ve çocuklarının bu künye ile meşhur olduklarını ifade etmektedir. Baş, s. 691.

³¹ Zehebî, *Siyeru Â'lâmi'n-Nübelâ*, XX, s. 554; el-Hâfız, s. 378.

³² Hadis nakil ve rivayetini meslek edinip çok miktarda hadisi ezbere bilen kimsedir. el-Bağdâdî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Mahmud b. el- Hasan, *Târihu Bağdat*, (thk. Beşâr Avvad Ma'ruf), Dâru'l Kitâbi'l Arabî, Beyrut 2001, II, s. 173

³³ el-Hâfız, s. 368.

³⁴ el- Cevzî, Ebü'l Ferec Abdurrahman b. Ali b. Muhammed, *el-Muntazam fî Tarihi'l Mülûki ve'l Ümem*, (thk. Muhammed Abdulkadir Ata, Mustafa Abdulkadir Ata), Dâru'l Kütübü'l İlmîyye, c. XVIII (XIX), 1996 Beyrut, s. 224; İbn Hallikân, III, s. 309; el-Hâfız, s. 40.

³⁵ el-Hâfız, s. 378.

³⁶ es-Sübkî, V. s. 215.

³⁷ el-Hâfız, s. 40.

³⁸ Zehebî, *Siyeru Â'lâmi'n-Nübelâ*, XX s. 555.

almadığıdır. Vefatından sonra kendisi için bu lakab kullanılmaya başlandı. İlk kullanan da İbnü'l Cevzî (ö. 597/1200)'dir. Aslında bu lakab gerçek hayattan çok kitaplarda kullanımını gördüğümüz bir lakabdır.³⁹ Şam muhaddisidir.⁴⁰ Kendi döneminin en önemli âlimlerinden birisidir.⁴¹ Şafîi fikhının ileri gelen âlimlerinden birisi olmasına rağmen hadisçiliği ile meşhur olmuş ve bu yönü daha ağır basmıştır.⁴² İbni Neccâr⁴³, şöyle demektedir: “İbn Asâkir kendi dönemindeki muhaddislerin imamıdır.”⁴⁴

İbn Asâkir, muharrem başında 499/1105⁴⁵ yılında Dımaşk'ta⁴⁶ dünyaya gelmiştir.⁴⁷

Babası el-Hasan b. Hibetullah, önemli bir âlim olduğundan ilköğrenimini kendi evinde almıştır. Ağabeyi Sâinuddin Hibetullah'tan 505/1111 yılında hadis dinlemeye başladı.⁴⁸ Salahuddin el-Muncid, Târihu Medîneti Dımaşk'ın mukaddimesinde şöyle demiştir: “İbn Asâkir'in yetiştiği çevrenin ilme

³⁹ el-Hâfız, s. 379.

⁴⁰ Zirikî, Hayreddin, *el-A'lam*, Dâru'l-İlmi'l-Melayin, XV. Baskı, IV, Beyrut 2002. s. 273-274.

⁴¹ el- Cevzî, el-Muntazam fî Tarihi'l Mülûki ve'l Ümem, 224; es-Sûbkî, V. s. 218.

⁴² İbn Hallikân, III, s. 309.

⁴³ Ebû Abdillâh el-Hüseyn b. Muhammed b. Abdillâh en-Neccâr er-Râzî (ö. 230/845 civarı)

⁴⁴ Sa'd, s. 183; el-Hâfız, s. 376.

⁴⁵ es-Sûbkî; İbn Asâkir'in doğumunun Recebin başında olduğunu ifade etmektedir. Ancak muhakkik, Receb kelimesinin hafzedilmesi gerektiği ve burada maksadın Muharrem başı olduğunu ifade etmektedir. es-Sûbkî, V. s. 216. Sem'ânî ise “kendisine doğumunu sordum Muharrem son on günü 499/1105 demiştir.” dedi, Zehebî ise, Muharrem başında 499/1105 yılında doğduğunu ifade etmiştir. el-Hâfız, s. 41.

⁴⁶ el-Umrevî, Muhibbuddin Ebi Said Ömer b. Ğarame, *Târihu Medîneti Dımaşk muhakkikin mukaddimesi*, Dâru'l Fikr, Beyrut 1995, I, s. 12.

⁴⁷ İbn Hallikân, III, s. 311; el-Umrevî, I. s. 12; Doğumunun Dokuzyüzcü Yılında Dımaşk 'ta İbn Asâkir'i Anma Etkinlikleri; Suriye Milli Eğitim Bakanlığı İbn Asâkir'in dokuzyüzcü doğum gününü anmak üzere 23-25 Nisan 1979 yılında anma etkinlikleri düzenledi. Bunun için bakanlık büyük âlim ve uzmanlardan oluşan bir hazırlık komisyonu kurdu. Bu komisyon gereken hazırlıkları tamamladıktan sonra etkinlikler Dımaşk'ta başladı. Başta Suriye'den olmak üzere dünyanın çeşitli ülkelerinden ünlü âlimler katıldı. Katılımcılar hazırladıkları çalışmalarını 23-25 Nisan 1979 tarihleri arasında sundular. Bu etkinlikler vesilesi ile İbn Asâkir için bazı önemli işlere imza atıldı. Bunlar;

- 1- İbn Asâkir'in mezarının binası yeniden inşa edildi. Babu's-Sağir mezarlığında İbn Asâkir'in mezarının yeri bilinir hale getirildi.
- 2- İbn Asâkir'in şekli resmedildi. Ünlü ressam, âlimlerin İbn Asâkir'in fiziki özellikleri ile ilgili yazdıklarından yola çıkarak İbn Asâkir'in resmini çizdiler.
- 3- İbn Asâkir'i anma etkinliklerinde yapılan sunumlardan oluşan 368 sahifelik bir kitap Suriye Milli Eğitim Bakanlığı tarafından basıldı.
- 4- Doğumunun dokuzyüzcü yılı etkinlikleri için Dımaşk'ın büyük Muhaddis ve Tarihçisi için birçok çalışma yapılmıştır.
- 5- İbn Asâkir'in resmini taşıyan bir anma pulu basıldı.
- 6- İbn Asâkir'in Tebyinu Kezibi'l Müfteri adlı eseri Dâru'l Fikr tarafından yeniden basıldı.
- 7- Dımaşk mescidinde İbn Asâkir'in iki meclisi kuruldu. Bunlar 1- İlmi ile amel etmeyen kötülenmesi 2- Kötü arkadaşlıkların yerilmesi adlarını taşımaktaydı. el-Hâfız, s. 530-531.

⁴⁸ Zehebî, *Siyeru Â'lâmi'n-Nübelâ*, XX, s. 554-555.

yönelmesinde büyük katkısı olduğunu, bu evin sakinleri Dımaşk'ın önemli âlim ve kadıları olduklarından İbn Asâkir çevresinde hep âlimleri görmüş ve ilim tahsil etmiştir.”⁴⁹ Annesinin babasından Arapça ve Nahiv dersleri almıştır.⁵⁰ Bu ailenin, İbn Asâkir'in ilim tahsil etmesi açısından çok uygun bir ortam hazırladığı âşikârdır. Bu aile sayesinde uygun bir ortam bulan İbn Asâkir, Şam tarihçisi ve asrın hafızı olmuştur.

İbn Asâkir'in ilimle iç içe olan kültürlü bir ailesi vardı. Hem baba tarafı hem de anne tarafı ünlü âlimler yetiştirmiştir. Babası, dedeleri, kardeşleri ve dayıları âlim insanlardı. Şimdi biz âlimlerden oluşan bu aileyi daha yakından tanımaya çalışalım.

Babası el-Hasan b. Hibetullah b. Abdillâh b. el-Hüseyn Ebû Muhammed b. Ebi'l Hasan el-Müzekkî'dir. Dönemin önemli âlimlerinden biridir. İbn Asâkir, babası hakkında şöyle demiştir: “babam el-Fakih Nasr b. İbrâhim el-Makdisî'nin öğrenciliğini yapmıştır. Kendisinden Sahih Buhârî'yi dinlemiştir. Babam, Ebû'l Fadl Ahmed b. el-Hasan b. Hayrûn, el-Kadî Ebû Bekr Muhammed b. el-Muzaffar b. Bekrân gibi Bağdat'ın önemli âlimlerinden icâzet almıştır. Kendisinden az bir şey dinledim. Babam Ebû Muhammed el-Hasan b. Hibetullah'tan Ebû'l Feth Nasr b. İbrâhim el-Makdisî den ben senedi ile dinledim.” Hâris b. Vehb dedi ki: Hz. Peygamber'in şöyle dediğini işittim. “Sadaka veriniz. Bir zaman gelecek ki kişi sadakasıyla yürüyecek ama sadakasını kendisinden alacak kimse bulamayacaktır. Adam dün getirseydin alırdım. Ancak bugün ona ihtiyacım yok diyecek.”⁵¹ 460/1067 yılında dünyaya gelmiştir. Salı günü Yirmi bir Ramazan 519/1125 yılında vefat etmiştir.⁵² Aynı gün Babu's-Sağir kabristanında defnedilmiştir.⁵³ Hasan'ın es-Sâin Hibetullah (ö. 563/1167), İbn Asâkir (ö. 571/1175), Muhammed b. el-Hasan adında üç çocuğu vardı.⁵⁴

Annesi Ümmü'l Kâsım bint Yahya b. Ali el-Karşî'dir. el-Karş ailesine mensuptur. Bu aile ilim ve âlimlerle bilinen köklü bir ailedir. Annesinin babası Yahya b. Ali b. Abdulaziz b. Ali b. el-Hüseyn b. Muhammed b. Abdurrahman b. el-

⁴⁹ el-Umrevî, I, s. 20-24.

⁵⁰ el-Hâfiz, s. 45.

⁵¹ el-Hâfiz, s. 42.

⁵² es-Sûbkî, V, s. 223.

⁵³ el-Hâfiz, s. 43.

⁵⁴ el-Hâfiz, s. 43.

Velid b. el-Kâsım b. el-Velid Ebû'l Mufaddal b. Ebi'l Huseyn el-Karşî'dir. Şimdi âlim bir zat olan anne tarafından dedesini daha yakından tanımaya çalışalım.

Yahya b. Ali b. Abdulaziz b. Ali b. el-Hüseyn b. Muhammed b. Abdurrahman b. el-Velid b. el-Kâsım b. el-Velid Ebû'l Mufaddal b. Ebi'l Huseyn el-Karşî'dir.⁵⁵ İbn es-Sânî' lakabı ile meşhur olmuştur. Dımaşk kadılığı yapmıştır. İbn Asâkir dedesinin: "Ebû Muhammed Abdulaziz el-Kettânî, Ebû'l Kâsım Abdurrezzâk b. Abdillâh b. el-Fadîl, Ebû Muhammed el-Hasan b. Ali b. Abdissametel-Lebbâd, Haydar el-Antâkî, el-Hasan b. Ali el-Berrî ve Ebû'l Feth Nasr b. İbrâhim el-Makdisî'den" hadis dinlediğini ifade etmiştir.⁵⁶

Aynı şekilde Bağdat'ta Ebû'l Kâsım Abdullah b. Tâhir'den hadis dinlemiştir. Dımaşk'ta el- Kâdî el-Mervezî'nin yanında fikhî öğrendi. Bir müddet meşhur fıkıhçı Ebû'l Feth el-Makdisî ile dostluk kurdu. Ebû Bekr el-Hatib'i gördüğü halde kendisinden hadis dinlemedi.⁵⁷

Ebû Abdillâh Muhammed b. Musa el-Belâsağûnî'nin yerine vekâleten Dımaşk kadılığı görevini üstlendi. Daha sonra Süleyman b. Dâvud el-Hanefî ile birlikte Ebû Sa'd Muhammed b. Nasr el-Herevî'nin yerine yine Dımaşk kadılığı görevini üstlendi. Süleyman b. Dâvud el-Hanefî vefat edince, Dımaşk kadılığı görevini tek başına sürdürmeye başladı. 510/1116 yılında Bağdat üzerinden Hacc'a gitti. Sonra Bağdat'a dönüp bir müddet burada yaşamını sürdürdü. eş-Şeyh el-İmam Es'ad el-Mihenî'nin derslerine bir müddet devam etti. Bu değerli âlimden Ebû'l Hasan ez-Ze'ferânî'nin tasnif ettiği Menâsikü'l Hac adlı eseri dinledi.⁵⁸

İbn Asâkir'in dedesi sikâ bir âlimdi. Nahiv konusunda ön plana çıkmıştır. İbn Asâkir'e Nahiv ve Arapça konusunda dersler vermiştir. İbn Asâkir, dedesinden Abdurrezâk b. Abdillâh b. el-Fadîl el-Külâ'i'den aldığı bir hadisi rivâyet etti.⁵⁹ 443/1051 yılında doğdu. 534/1139 yılında vefat etti. Mescidu Kıdem mezarlığına defnedildi.⁶⁰

İbn Asâkir'in birçok çocuğu olduğu halde tarihçilerin sadece ikisini bizlere tanıttıklarını söyleyebiliriz. Bunlardan birincisi babasının hayatında önemli bir yer

⁵⁵ el-Umrevî, I, s. 12.

⁵⁶ el-Hâfız, s. 44.

⁵⁷ el-Hâfız, s. 44.

⁵⁸ el-Hâfız, s. 44-45.

⁵⁹ el-Hâfız, s. 45.

⁶⁰ el-Umrevî, I, s. 12.

edinen, babasının vefatından sonrada ilmi faaliyetlerini devam ettiren el- Hâfız el- Kâsım b. Ali (ö. 600/1203)'dir. Babası gibi hadis alanında “el-Hâfız” ünvanını aldı. Babası hayattayken ve babasının vefatından sonra da babasının yolunu izledi. Babasının hadis ve diğer ilimler konusundaki hassasiyetini aynen uyguladı. Emevî camisi ve Dâru'l Hadis en-Nûriyye'deki babasının derslerini devam ettirdi. Kendisi babasının kitaplarını rivâyet edip neşretti.⁶¹

Diğer çocuğu ise, kaynaklarda sadece es-Sûbkî tabakâtında özet olarak hayatına yer vermektedir. Şimdi de es-Sûbkî'nin bu kısa özetine yer verelim.

Ebû'l Feth el-Hasan b. el Hâfız Ali b. el-Hasan babasından hadis dinledi. Ayrıca amcası Sâinuddin'den de hadis dinledi. İbn Asâkir'in soyu bu oğlundan devam etmiştir.⁶²

İbn Asâkir'in Ümmü'l Hayr Halime adında bir de bir kız çocuğu bulunmaktaydı. Kardeşi Ebû'l Kasım ile beraber babasından bir dua hadis kitabını dinledi. Bu hadis dinlemeleri, İbn Asâkir'in çocuklarının yetişmesine büyük önem verdiği anlaşılmaktadır. İlmî bir terbiye ile onları yetiştirmeye çalışmıştır. Şeyhlerinden hadis dinlemek için gittiği meclislere çocuklarını da götürmüştür. Onun ilim meclislerine de katılarak icâzet almaya hak kazandılar.⁶³

İbn Asâkir'in iki oğlundan birincisi olan Kâsım'ın iki çocuğu bulunmakta idi. bunlardan birincisi dedesinin adını taşıyan eş-Şeyh İmâduddîn Ali b. el-Hâfız b. el-Hâfız Ali b. el-Hasan Hibetullah'tır. 581/1185 yılında doğmuştur. Berâkât el-Haşevî, Ebû'l Mevâhib, Zeyd el-Kindî, Abdulmelik ed-Devle'î, İsmail el-Cenzevî et-Tûsî ve Ebû'rivâyet-Revh'ten hadis dinledi. Hadis ilmine çok önem verdi. Kırk hadis tahrir etti. 600/1203 yılında bu hadisleri başkasına okudu. İmam Zehebî, eş-Şeyh İmâduddîn hakkında şöyle demektedir: “hadis dinlemek için Horasan'a ilmi yolculuğa çıkan son muhaddistir.”⁶⁴

Zeki, çalışkan ve ilme iştıyakı olan bir âlimdir. Dayısı imam Fahrüddin Ebî Mansur Abdurrahman'ın yanında fıkıh ilmini tamamladı.⁶⁵ 616/1219 yılında

⁶¹ el-Hâfız, s. 52.

⁶² el-Hâfız, s. 53.

⁶³ el-Hâfız, s. 53.

⁶⁴ el-Hâfız, s. 54.

⁶⁵ el-Hâfız, s. 54.

Horasan'dan Bağdat'a dönerken yol kesen soyguncular tarafından yaralandı. Bu yaralanmanın sonucu vefat etti.⁶⁶

Kâsım'ın diğer oğlu ise, meşhur olmayan el-Hüseyin b. el-Kâsım'dır. Hüseyin'in meşhur bir oğlu vardı. Bu da Bedruddin Muhammed b. el-Hüseyin b. el-Kâsım b. Ali b. el-Hüseyin b. Asâkir'dir.⁶⁷

İbn Asâkir'in diğer oğlu İmâduddin, üç çocuk babası idi. Bunlar: el-Kâsım, Ebû Hâmid el-Hüseyin ve Fâtımâ'dır. Birincisi Ebû Muhammed el-Kâsım b. Ali b. el-Kâsım b. Ali b. el-Hasan b. Hibetullah'tır. 603/1206 yılında Ebû Hafs el-Bağdâdî'den hadis dinledi. 618/1221 yılında vefat etmiştir. İkincisi ise Ebû Hâmid el-İmâdu'l Hüseyin b. Ali b. el-Kâsım b. el-Hâfız Ebî'l Kâsım Ali'dir. Dımaşk'taki siyasi kargaşalardan uzaklaşmak için Mısır'a gitti. Dımaşk'a döneceği zamanda hastalanarak 658/1259 yılında vefat etti. İmâduddin "in üçüncü çocuğu Fâtıma bint İmâduddin Ali b. el-Kâsım b. Asâkir (Ümmü'l Arab)'tır. 598/1201 yılında dünyaya gelmiştir. b. Tabarzat ve bir topluluktan hadis dinledi. es-Saydalânî'den icâzet aldı. el-Hâfız el-Mezzî ve başkaları da ondan hadis aldı. 683/1284 yılında vefat etti. Fâtıma, eş-Şeyh eş-Şerefu Abdulmun'im b. Abdullatif b. el-Hasan Muhammed b. Asâkir'in annesidir.⁶⁸

İkisi de kadılık yapmış olan meşhur iki dayısı vardır. Dımaşk'ta siyasi sosyal ve ilmi alanda hatırı sayılır bir ünleri vardı. Şimdi bu iki dayısını daha yakından tanımaya çalışalım.

Dayısı Ebû'l Meâli el-Muntecib Muhammed b. el-Kâdî Ebî el-Mufaddal Yahya b. Ali b. Abdulaziz el-Karşî'dir. İbni'-Sâyiğ' adıyla bilinmektedir.⁶⁹ Ebû'l Kasım b. Ebi'l Alâ, el-Hasan b. Ebi'l Hadîd adlı âlimlerden hadis dinledi. Nasru'l Makdisî'den fıkıh dersleri aldı. Ablasının oğlu İbn Asâkir kendisinden hadis aldı.⁷⁰ İbn Asâkir, onu anlatırken "temiz, iffetli ve hükümde adaletli birisi idi" demektedir. 497/1103 yılında doğdu. 537/1142 yılında vefat etti. Babasının yanına Mescidu'l Kıdem'e defnedildi.⁷¹

⁶⁶ el-Hâfız, s. 54.

⁶⁷ el-Hâfız, s. 56.

⁶⁸ el-Hâfız, s. 55-56.

⁶⁹ el-Hâfız, s. 46.

⁷⁰ Zehebî, *Siyeru Â'lâmi'n-Nübelâ*, XX, s. 557.

⁷¹ Zehebî, *Siyeru Â'lâmi'n-Nübelâ*, XX, s. 556.

Diğer dayısı el-Kâdî Ebû'l Mekârîm Sultan b. Yahya b. Abdulaziz el-Karşî'dir. Zeynu'l Kudât Ebû'l Mekârîmi el-Karşî ed-Dımaşkî, Ebî'l Kasım b. Ebî 'Âlâ'dan hadis rivâyet etti.⁷² İbn Asâkir, küçük dayısı hakkında şöyle demiştir: “İbn Âmir'in harfleri ile Kur'ân-ı Kerim'i okudu. Güzel sesli, vaaz ve nasihate önem veren birisi idi.” 530/1135 yılında vefat etmiştir. Babası ve abisinin yanına Mescidu Kıdem mezarlığına defnedildi.⁷³

İbn Asâkir'in birisi kız ikisi erkek olmak üzere üç kardeşi vardır. Şimdi de İbn Asâkir'in kardeşlerini kısaca tanımaya çalışalım.

Ağabeyi Sâinuddin Hibetullah b. el-Hasan b. Hibetullah'tır. 488/1095 yılında dünyaya gelmiştir. Fâkih, Müftü ve Muhaddisti. Kur'ân-ı Kerim'i rivâyetlerle okumuştur. Fıkıh okumuş, rihle yapmış hadis dinlemiş, usûl ve nahiv okumuş, okutmuş, fetva verip ve birçok eser telif etmiştir. Ebû'l Kasım en-Nesib, Ebû Tahir el-Hannâi, Ebû'l Hasan b. el-Mevâzînî, Ebû Ali b. Nebbahân, Ebû Ali b. Mehdî, Ebû'l Ğanâimi el-Mühtedî billâh, Ebû Tâlib ez-Zeynebî adlı büyük âlimlerden hadis dinlemiştir. 488/1095 yılında doğmuş 563/1167 yılında vefat etmiştir.⁷⁴

Diğer kardeşi Muhammed b. el-Hasan b. Hibetullah Ebu Abdullah, kadılık görevini üstlenmişti. Altı çocuğunun altısı ilmin yayılması için çalışmalar yapıyorlardı. Hayatı hakkında fazla bilgi olmamakla birlikte kadılık yaptığı bilinmektedir.⁷⁵ Ancak Asâkir ailesinden, en geniş aileye sahiptir. Annesi Arapça alanında uzman, fesahati ile ön plana çıkmış Yahya b. Ali b. Abdilaziz el-Berrî'nin kızıdır.⁷⁶ Abdulaziz el-Kettânî, el-Hasan Ali b. el-Berrî, Haydar b. Ali, Abdurrezzâk b. el-Fadîl, Eba'l Kasım b. Ebi Alâ adlı âlimlerden hadis dinledi. Bağdat'a gidip orada da hadis ve fıkıh bilgisini geliştirdi.⁷⁷ İbn Asâkir hayattayken, kardeşinin vefat ettiğini İbn Asâkir ondan bahsederken “Allah rahmet eylesin” demesinden anlıyoruz.⁷⁸ Şimdi de Muhammed b. el-Hasan'ın çocukları ve torunlarını tanımaya çalışalım.

-Ebû'l Muzaffar Abdullah b. Muhammed b. el-Hasan b. Hibetullah b. Asâkir

⁷² İbn 'Îmâd, I, s. 57.

⁷³ el-Hâfiz, s. 47- 48.

⁷⁴ el-Hâfiz, s. 49- 50; el-Umrevî, I, s. 20-24.

⁷⁵ el-Hâfiz, s. 50.

⁷⁶ Zehebî, *Siyeru Â'lâmi'n-Nübelâ*, XX, s. 562.

⁷⁷ el-Umrevî, I, s. 12.

⁷⁸ el-Hâfiz, s. 51.

Şafîî bir fakihtir. Zeynü'l Ümenâ'nın kardeşidir. 549/1154 yılında doğmuştur. Nîsâbü'rî ve diğer bazı âlimlerden ders alarak fakih olmuştur. Amcaları İbn Asâkir ve Sâin'den hadis dinlemiştir. Edeb ilmini İbn Ni'me eş-Şîrâzî'den aldı. Dımaşk'ta Medreseyi Takviyede ders vermiştir. Kırk hadis toplayan âlimlerimizdendir. 591/1194 yılında öldürülerek şehid edilmiştir.⁷⁹

-Ebû'l Fadl Ahmed b. Muhammed b. el-Hasan Hibetullah b. Asâkir

Amcaları İbn Asâkir, Sâin ve başka âlimlerden hadis dinlemiştir. eş-Şeyh Tâcuddîn el-Kindî'nin arkadaşlarındandı. 542/1147 yılında doğmuştur. el-Üns fi Fadl el-Küds kitabının yazarıdır. 610/1213 yılında vefat etmiştir. Beş çocuk babasıydı. Şimdi Ahmed'in çocuklarını tanıyalım.

-Ebû'l Hüseyin Hibetullah b. Ebi'l Fadl Ahmed b. Muhammed b. el-Hasan b. Asâkir

570/1174 yılında doğmuştur. 619/1222 yılında Dımaşk'ta vefat etmiştir.⁸⁰

-Ebûbekr Mahmûd b. Ahmed b. Muhammed b. el-Hasan b. Asâkir

573/1177 yılında doğmuştur. 629/1231 yılında Nâblus'ta vefat etmiştir. el-Kâsım b. Bedreddin onun neslinden meşhur olmuş bir âlimdir.⁸¹

-Ebû'l Abbas el-Fadl b. Ahmed b. Muhammed b. el-Hasan b. Asâkir

593/1196 yılında doğmuştur. 631/1233 yılında vefat etmiştir.⁸²

-Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Muhammed b. el-Hasan b. Asâkir

643/1245 yılında vefat etmiştir.⁸³

-Nasrullah b. Ahmed b. Muhammed b. el-Hasan b. Asâkir

Kitaplarda hayatı ile ilgili bir bilgi bulunmamaktadır. Sadece meşhur bir âlim olan Fahrüddin Ebu Muhammed İsmail b. Nasrullah b. Ahmed b. Muhammed b. Asâkir'in torunu olduğu ifade edilmektedir.⁸⁴

-Fahrüddîn Abdurrahman b. Muhammed b. el-Hasan b. Hibetullah b. Asâkir

⁷⁹ el-Hâfiz, s. 66-67.

⁸⁰ el-Hâfiz, s. 66-67.

⁸¹ el-Hâfiz, s. 67.

⁸² el-Hâfiz, s. 69-70.

⁸³ el-Hâfiz, s. 70.

⁸⁴ el-Hâfiz, s. 70.

Şam'da Şafî şeyhiydi. 555/1160 yılında doğmuştur. Meşhur âlim Mes'ud en-Nîsâbûrî'den fikhî öğrendi. Amcaları İbn Asâkir ve Sâin'den hadis dinledi. el-Câruhiyye ve et-Takviye medreselerinde dersler verdi. 620/1223 yılında vefat etmiştir.⁸⁵

-Ebu'l Berakât el-Hasan b. Muhammed b. el-Hasan b. Hibetullah b. Asâkir

544/1149 yılında doğmuştur. İyi bir fakihti. Fikhî Ali b. el-Hasan b. el-Mâsîh'ten aldı. 627/1229 yılında vefat etmiştir. Ruknüddin Abdullatif, Nizâmuddin Abdullah, Tâcuddin Abdulvehhâb meşhur olmuş çocuklarıdır.⁸⁶

-Ebu'Nasr Abdurrahim b. el-Kâdî Ebi Abdillâh Muhammed b. el-Hasan b. Hibetullah b. Asâkir

559/1163 yılında doğmuştur. Amcası Ebu'l Kâsım Ali'den hadis dinledi. 631/1233 yılında vefat etti.

İbn Asâkir'in kız kardeşi hakkında Tarih ve biyografi (Terâcim) kitaplarında herhangi bir bilgiye rastlanmamaktadır. Ancak Muhammed b. Ali b. Muhammed b. el-Feth es-Sülemî'nin (ö. 564/1168) eşi olduğu kaydına rastlanmaktadır. es-Sülemî ailesi, ileri gelen ilimle şöhret bulmuş bir ailedir. Âlim olan iki oğlu bulunmaktadır. Birincisi Ebû Tâlib el-Hasan'dır. Dayısı İbn Asâkir'den tarih dersleri almıştır. İkincisi ise Şerafuddîn Ali (ö. 602/1205)'dir.⁸⁷

İbn Asâkir, köklü ve ilimle meşhur olmuş olan bir ailenin kızı olan Âişe bint Ali b. el-Hıdır b. Abdillâh es-Sülemî ile evlendi. Âişe 507/1113'te doğdu. 564/1168 yılında vefat etti. Babu's-Sağır kabristânına defnedildi. İbn Asâkir'den yedi yıl önce vefat etmiştir. İbn Asâkir'in ondan sonra evlendiği ile ilgili herhangi bir kayda rastlanmamaktadır. Her ne kadar çocuklarından ikisinden haberdar olsak da birçok çocukları olduğu bilinmektedir. Babası Ebû'l Hasan el-Bezzâz el-Muâddal olarak bilinmektedir. İbn Asâkir'in büyük halasının kızıdır. Kendi evinde Fâtıma bint Ali b. Cudâ el-Akberiyye'den hadis dinledi. Çocukları da ondan kendi evlerinde hadis dinlediler.⁸⁸

⁸⁵ el-Hâfiz, s. 71-74.

⁸⁶ el-Hâfiz, s. 77-80.

⁸⁷ el-Hâfiz, s. 51.

⁸⁸ el-Hâfiz, s. 52.

İbn Asâkir, 11 Recep 571/1176'da akşam ve yatsı namazları arasında 72 yaşındayken Dımaşk'ta vefat etmiştir.⁸⁹ Ailesi ve babasının yanında Babu's- Sağır mezarlığında defnedildi. Cenaze namazını eş-Şeyh Kutbu'd-Din en-Nîsâburî kıldırmıştır. Sultan Salâhaddin cenaze namazında bulunmuştur.⁹⁰

1.3. İbn Asâkir'in Akrabaları İçerisinde Meşhur Bazı Âlimler

1.3.1. Ebû Muhammed İbn Asâkir

Asıl adı Ebu Muhammed Bahaüddin el-Kâsım b. Ali b. el-Hasen ed-Dımaşkî (ö. 600/1203)'dir. 527/1132'de Dımaşk'ta doğdu. Babası gibi İbn Asâkir diye meşhur oldu. İlk eğitimini babası, amcası ve dedelerinden aldı. Babası kendi hocalarından onun da ders almasını sağlamıştır. Hibetullah b. Sehl el-Bistamî gibi Bağdatlı ayrıca Horasanlı birçok muhaddisten onun adına icazet almıştır. Hocaları arasında Cemalülislam Ebü'l-Hasan Ali b. Müsellem es-Sülemî, Ebu Sa'd b. Semmân ve Nasrullah b. Muhammed el-Missîsî gibi âlimler de vardır. Olgunluk çağına kadar babası hayatta olduğu için ondan çok faydalandı ve eserlerinin telifine yardım etti. Nitekim babasının Târihu Medineti Dımaşk'ını iki defa temize çekti. Zehebî, babasından çok hadis rivâyet eden âlimler arasında onun gibi birini duymadığını söylemektedir. Kendisinden de oğlu Ali b. Kasım ile İzzeddin İbn Abdüsselam, Ruhavi ve İbnü'l-Enmatî diye bilinen İsmail b. Abdullah gibi şahsiyetlerden ders aldı. Şam, Kudüs, Hicaz ve Mısır'a ilmî amaçlarla kısa süreli seyahatler yaptı. Rivâyet ve semânın çokluğu, dini hayatının mükemmelliği bakımından Ebû Muhammed, Ebü'l Ferec İbnü'l-Cevzî'den daha üstün sayılmakla birlikte İbnü'l-Cevzî'nin hem rical ve hadis metinlerine hem de diğer ilimlere vukufu bakımından ondan ileride olduğu kabul edilmektedir.⁹¹

Hadis hafızı ve tarihçi olarak bilinen Ebu Muhammed İbn Asâkir, İbn Nukta tarafından sikâ olarak değerlendirilmiştir. Çeşitli eserler kaleme almasına, pek çok bilgi toplamasına karşılık yazısının kötü olduğu belirtilmektedir. Bunun sebebi muhtemelen çok hızlı yazmasıdır. Babasının ölümünden sonra Şam'da Emeviyye Camii'nde hadis okutmaya başlayan İbn Asâkir, Nüreddin Mahmud b. Zengî'nin

⁸⁹ Ebû Şâme, Abdurrahman b. İsmail b. İbrahim b. Osman b. Ebî Bekr b. İbrahim b. Muhammed el-Makdisî, *Kitâbu'r-Ravdatayn fî Ahbâri'd-Devletayn en-Nürîye ve's-Salâhiyye*, Dâru'l Kütübi'l İlmiyye, I-V, (Ta'lik; İbrahim Şemsu'd-Din), I. Baskı, Beyrut 2002, I, s. 59; el-Hâfız, s. 522.

⁹⁰İbn Hallikân, III, s. 311.

⁹¹ Sandıkçı, Kemal, "Ebû Muhammed İbn Asâkir", DİA, TDVY, XIX, İstanbul 1999, s.320.

yaptırıldığı Dâru'l Hadis en-Nûriyye'ye müderris olmuş, ölünceye kadar bu görevde kalmıştır.⁹² Ölünceye kadar bu görevde kalması siyasi otorite ile iyi geçindiğini göstermektedir. Asâkir ailesi genel olarak ilimle uğraşan bir ailedir. Siyasi meselelerden uzak kalmakla birlikte İslam topraklarına yapılan dış müdahalelerde siyasi otoriteyi dini açıdan desteklemektedir. Fransızlar Dımaşk'a saldırdığı zaman İbn Asâkir, Nûreddin Mahmud b. Zengi'nin en büyük manevi gücü olmuştur.

İbn Asâkir amelde Şafii, itikadda koyu bir Eş'arî idi. Makâlâtü'l İslâmiyyîn'i çok okuduğu rivayet edilir. Ayrıca dindarlığı, fazileti, Sünnet'i müdafaa edip bid'atlara karşı çıkması ile tanınmıştır. Zarif, şakacı ve nüktedân bir kişiliğe sahip olan İbn Asâkir'in, Darü'l Hadis müderrisliği görevini fahrî olarak sürdürdüğü, medresenin suyundan içmediği gibi oradan abdest bile almayacak derecede takva sahibi olduğu, hadis tahsili için gelen öğrencilere bütün imkânlarıyla yardımda bulunduğu rivayet edilir. Aslında bu durum garipsenecek bir durum değildir. Çünkü babası İbn Asâkir'de aynı şekilde davranan yardımsever bir kişiliğe sahipti. 600/1203 yılında Dımaşk'ta vefat eden İbn Asâkir Babü's-Sağir kabristanında babasının yanına defnedildi.⁹³

- Eserleri

Ebu Muhammed İbn Asâkir, müderrisliği ile birlikte telif de önem veren bir âlimdi. Eserlerini telif ederken büyük bir âlim olan babasından etkilenmemesi mümkün değildir. Bazı eserlerinde babasının hayatına yer verirken bazılarında da babasının eserlerine zeyiller yazmıştır. Kısacası eserlerini telif ederken babasının gölgesinde kaldığını rahatlıkla söyleyebiliriz. Şimdi bu eserlerini kısaca tanımaya çalışalım.

1. e1-Cami'u 'l-Müstakşâ fi Fezâilü'l-Mescidi'l-Aksâ: Fezâilü'l Kuds ve Fezâilü'l Mescidi'l Aksâ gibi isimlerle de anılan eserin⁹⁴ bir nüshası Bağdat'ta⁹⁵, aslından seçmeler ihtiva eden bir nüshası da British Museum'da⁹⁶ bulunmaktadır. İbn Asâkir'in, "Fazlu Ziyâreti'l-Halil "aleyhi's-selâm ve mevdiâ kabrihi ve kubürü

⁹² Sandıkçı, "Ebû Muhammed İbn Asâkir", DİA, XIX, s.320.

⁹³ Sandıkçı, "Ebû Muhammed İbn Asâkir", DİA, XIX, s.320-321.

⁹⁴ Çelebi, Kâtip, *Keşfü'z-Zunûn anil-Esâmî ve'l-Fünun*, Dâru İhyâi Turâsi'l Arabî, Beyrut 1941, I, s. 574.

⁹⁵ Bağdat kütüphanesindeki kayıt nosu: (Hizanetü'l-Evkâfi'l-Âmme, nr. 783).

⁹⁶ British Museum'daki kayıt nosu: (nr. I, 250).

ebnâ'ihî'l-kirâm'' adlı eserinin de bu kitabın bazı kısımlarından ibaret olduğu belirtilmektedir.

2. Müntebehât min Tarihi Dımaşk: Babasının Târihu Medineti Dımaşk'ından seçmeler yaparak telif ettiği bu eserin bazı kısımları Darü'l-Kütübi'z-Zahiriyye'dedir.⁹⁷

3. Cüz fi Ahbâri İbn Asâkir: Babasının hayatı ve eserlerine dair olup Yakut ve Zehebî'nin görüp faydalandığı ancak daha sonra kaybolduğu zannedilen eser (EF ing. III. 714) Selâhaddîn el-Müneccid tarafından bulunarak yayımlanmıştır (Beyrut 1980).

4. Kitâbu'l Cihâd: Fazlu'l-Cihad. Müellif, halkı Haçlılar'a karşı savaşımaya teşvik etmek amacıyla kaleme aldığı bu eserini 576/1180 yılında Selâhaddîn-i Eyyübî'ye takdim etmiştir. Eserinin başında ve sonunda Kudüs'ün geri alınması için Allah'a dua ettiğini, duasının kabul edildiğini ve 583/1187'de gerçekleşen fethe kendisinin de katıldığını söylemektedir. İki ciltten meydana gelen eserdeki rivayetlerin isnadı çok uzun tutulduğundan hacmi oldukça kabarmıştır. Bu sebeple kitap, yine müellifi tarafından el-Münteka min Kitabi Fazli'l- Cihâd ve Ma'addallahü li'l-'ibâd adıyla ihtisar edilmiş olup bunun bir nüshası Beyazıt Devlet Kütüphanesi'ndedir.⁹⁸

5. Zeyl 'Ala Târihi Dımaşk: Babasının eserine yaptığı bir zeyil olup tamamlanmamıştır.⁹⁹

6. Ta'ziyetü'l-Müslim 'an Ahîhî: Kitâbü't-Ta'ziyeti'l-Müslim. Mecdî Fethî es-Seyyid tarafından yayımlanan eser iç kapakta yanlışlıkla müellifin babasına nisbet edilmiştir.

7. el-Ebdalü'l- 'Âliye. Genellikle babasının eserlerinden yaptığı seçmelerden ibarettir. Müellifin Kitâbü 'l-Ebdâlî'l-Muhrace mine 's-Sihâh ve'l Hisân ve'l 'Avâli¹⁰⁰ adıyla anılan eseri de muhtemelen bu kitaptır. İbn Asâkir'in ayrıca

- Fezâ'ilü 'l-Medîne (el-Enba'ü'l-Mübîne fi Fazli'l-Medîne, Fazlü'l-Medîne), - Kitâbü'l-Menâsik,

⁹⁷ el-Elbânî, Muhammed Nâsiruddin *Tahricu Ehâdisi Fadâili'i-Şâm ve Dımaşk*, Mektebetu'l Meârif, Riyad 2000, s. 84.

⁹⁸ Beyazıt Devlet Kütüphanesindeki nosu: (nr. 1044).

⁹⁹ Çelebi, I. s. 294.

¹⁰⁰ er- Rûdânî Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Muhammed b. Süleymân, *Cem'u'l fevâid min Câmi'u'l usûl*, (thk. Süleyman b. Deri' el-Âzimî), Mektebetu'r-Rüşd, Riyâd 2005. s. 137.

- el-Muvâfakât,
- el-Emâli (Mecalis),
- es-Sübâ'ıyyât,
- Fazlû'l-Harem,
- Kitab fi men Haddese bint Medâini's-Şam ve Kurâhâ adlı eserleri kaynaklarda zikredilmektedir.¹⁰¹

1.3.2. Ebû Mansûr İbn Asâkir

Ebû Mansûr Fahrüddîn Abdurrahmân b. Muhammed b. el-Hasen ed-Dımaşkî (ö. 620/1223) Şâfiî fakihî ve hadis âlimidir. 550 Recebinde/Eylül 1155'te doğdu. Amcaları Ebû'l-Kâsım İbn Asâkir ve Sâinüddin İbn Asâkir ile İbn Ebû Asrûn, Abdurrahman b. Ebû'l-Hasan ed-Dârânî, Ebû'n-Nedâ Hassân b. Temîm ez-Zeyyât, Ebû'l-Mekârim Abdülvâhid b. Hilâl el-Ezdî, Dâvûd b. Muhammed el-Hâlidî, Muhammed b. Es'ad el-İrâkî gibi âlimlerden hadis dinledi. Kutbüddin Mes'ûd b. Urve en-Nîsâbü'rî'den Şâfiî fikhını öğrendi ve onun kızıyla evlendi. Dımaşk'ta Şâfiî fikhının otoriteleri arasına giren, meclisi fetva soranlarla dolup taşan İbn Asâkir'den Ziyâeddin el-Makdisî, Zekiyyüddin el-Birzâlî ve Tâceddin Abdülvehhâb b. Zeynülümenâ gibi bazı şahsiyetler hadis rivayet etti. Fıkıh dersi verdiği talebeler arasında ise İzzeddin İbn Abdüsselâm, Ebû Şâme el-Makdisî ve Şehâbeddin İsmâil b. Hâmid el-Kûsî sayılabilir. Bu âlimleri yetiştirmesi iyi fıkıhçı olduğunu gösterir.¹⁰²

Hocası Nîsâbü'rî'nin ölümünden sonra Dımaşk'ta Cârûhiyye Medresesi'nde onun yerine müderris oldu. İbn Asâkir 593/1197 yılından itibaren buradaki Azrâviyye, bir müddet sonra da Kudüs'teki Salâhiyye medresesinde fıkıh, hadis ve akaid dersleri vermeye başladı. Daha sonra Eyyûbî Sultanı I. el-Melikü'l-Âdil tarafından Dımaşk'taki Takaviyye Medresesi'ne müderris tayin edildi. Bir süre de Azîziyye medresesinde ders verdi. el-Melikü'l-Âdil, zühd ve takvâsıyla tanınan İbn Asâkir'i Dımaşk kadılığına getirmek istediysede İbn Asâkir bu teklifi kabul etmedi. Fakat sultan bu mesele üzerinde ısrar ettiğinden şehri terketmek zorunda kaldıysa da daha sonra bağışlanarak geri getirildi. Yerine bir başkasını tavsiye etmesi istenince de İbnü'l-Harestânî'yi teklif etti. Siyasilerin görevlendirmede bulunurken Ebû

¹⁰¹ Sandıkçı, “*Ebû Muhammed İbn Asâkir*”, DİA, XIX, s.320-321.

¹⁰² Kallek, Cengiz, “*Ebû Mansûr İbn Asâkir*”, DİA, TDVY, XIX, İstanbul 1999, s. 320.

Mansûr'dan vazgeçememeleri önemli bir âlim olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. el-Melikü'l-Âdil'den sonra tahta geçen el-Melikü'l-Muazzam selefinin yasaklamış olduğu işret meclislerini yeniden serbest bırakınca bu icraatı gayri meşrû görüp karşı çıkan İbn Asâkir ile yeni sultanın arası açıldı. el-Melikü'l-Muazzam bu sebeple İbn Asâkir'in Takaviyye ve Salâhiyye'deki görevlerine son verdi. Sadece Cârûhiyye'deki vazifesine devam eden İbn Asâkir, Urviyye ve Nûriyye dârühadislerinde hadis dersleri vermeye başladı. Ayrıca haftada iki gün, amcası Ebü'l-Kâsım İbn Asâkir'in ders verdiği yer olan Emeviyye Camii'ndeki Kubbetü'n-Nesr'in altında ve Maksûretü's-Sahâbe adıyla bilinen kısımda hadis okutuyordu. Hayatının sonuna kadar öğretim faaliyetleriyle meşgul olan İbn Asâkir vefât ettiği günün öğle namazını kıldı. Sonra ikindi namazı vaktini sordu. Kendisine daha ikindi vaktine vakit olduğu söylendi. O zaman su istedi. Abdest aldı. Namazdaki gibi oturup: “Rab olarak Allahü teâlâdan, din olarak İslâmdan, Peygamber olarak da Muhammed'den (s.a.s.) râzıyım, Allahü teâlâ bana hüccetini telkin etsin. Sürçmemi gidersin, gençliğime merhamet eylesin, yalnızlığımı gidersin” dedikten sonra “ve aleyküm selâm” dedi. Biz o zaman, yanına meleklerin geldiğini anladık. Kendisine selâm vermişlerdi. İlim dolu bir yaşam bu şekilde sonlanıyordu. 10 Receb 620/9 Ağustos 1223 tarihinde Dımaşk'ta vefat etti ve Sûfiyye Kabristanı'na defnedildi.¹⁰³

İbn Asâkir'in fıkıh ve hadis alanında da eser verdiğini kaydeden kaynaklar, sadece “Kitâbü'l-Erbaîn fî Menâkıbi Ümmehâti'l-Mü'minîn rahmetullâhi aleyhim ecma'in” adlı eserinin ismini zikretmektedir. Günümüze ulaştığı tesbit edilen yegâne eseri de budur. Müellifin bu eseri Hz. Peygamber'in hanımlarının menkıbeleriyle ilgilidir. Bu eserini hazırlarken Buhârî ve Müslim'in es-Sahîh'leri, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce'nin es-Sünen'leri, Ahmed b. Hanbel'in el-Müsned'i, amcası İbn Asâkir'in Târîhu Dımaşk'ı, İbn Sa'd'ın et-Tabakâtü'l-Kübrâ'sı, Beyhakî'nin Delâilü'n-Nübüvve'si gibi çeşitli kaynaklardan yararlanmıştı. Bu eserlerin yanında şeyhlerinden bizzat işittiği bazı rivayetlerden de faydalanmıştı. Kitâbü'l-Erbaîn, Muhammed Mutî' el-Hâfız ve Gazve Büdeyr ile (Dımaşk 1406/1986), Muhammed Ahmed Abdülazîz (Kahire 1410/1989) ve Muhammed İbrâhim ed-Desûkî (Bulak 1992) tarafından neşredilmiştir.¹⁰⁴

¹⁰³ Kallek, “*Ebû Mansûr İbn Asâkir*”, DİA, XIX, s. 320.

¹⁰⁴ Kallek, “*Ebû Mansûr İbn Asâkir*”, DİA, XIX, s. 320.

1.3.3. Ebü'l Yümn İbn Asâkir

Asıl adı Ebü'l-Yümn Abdüssamed b. Abdilvehhab b. el-Hasen ed-Dımaşkî (ö. 686/ 1287)'dir. 19 Rebiülevvel 614/26 Haziran 1217'de Dımaşk'ta doğdu. *Târihu Medineti Dımaşk'in* müellifi İbn Asâkir'in yeğeninin torunu olup ilköğreniminden sonra özellikle hadise ağırlık verdi. İlmi ve dindarlığı dolayısıyla "Emînüddin", devlet ricalinin kendisine güveni sebebiyle "Emînüddeve" lakapları ile anıldı. İbn Kesîr'e göre otuz, diğer bazı müelliflere göre ise kırk yıl kadar Mekke'de yaşadı. Bunun için Mekkî nisbesiyle de bilinir. Babası Abdülvehhab, dedesi Zeynülümena Hasan b. Muhammed, Kadi Muhammed b. Hüseyin el-Kazvîni, Beni Sasra'dan Ebü'l-Kasım İbn Sasra, İbnü'z-Zebîdî diye bilinen fakih ve muhaddis Hüseyin b. Mübarek, İbn Müsdî, Ebu Abdullah Muhammed b. Gassan gibi pek çok âlimden hadis dersi aldı. Ayrıca Abdüsselam İbnü's-Sem'anî, Ebü'l-Hasan Müeyyed b. Muhammed et-Tûsî, Ebu Ravh Abdülmüiz b. Muhammed el-Herevî. Kasım b. Abdullah İbnü's-Saffar, Zeyneb bint Abdurrahman eş-Şa'riyye gibi âlimler ona icazet verdiler. Kendisinden de kitabet yoluyla icazet verdiği, Radi b. Halil el-Mekkî, Alâeddin İbnü'l-Attar, Halis el-Behâî gibi önemli âlimler yer almaktadır. Birçok eserin rivayet icazetini verdiği, ayrıca kendisinden bazı şiirlerini nakleden İbn Rüseyd el-Fihri¹⁰⁵ İbnü'z-Zübeyr es-Sekafi, Buharî'nin el-Cami'u s-Sahih'inin rivayet icazetini verdiği Siracüddin Ömer b. Ahmed el-Ensarî başta olmak üzere birçok âlim istifade etti. Şafii mezhebine mensup sikâ bir muhaddis olan İbn Asâkir, Haremeyn'de hadis rivayet ettiği için kendisinden faydalananların sayısı oldukça fazladır. Dımaşk, Kahire, İskenderiye ve Bağdat gibi ilim merkezlerini dolaştı. 635/1238 yılında hac dönüşü gittiği Şam ve Mısır bölgesinde 647/1249'a kadar kaldı; halk ve sultan nezdinde önemli bir mevki kazandı. Haçlı ordusu ile yapılan Dimyat savaşının devam ettiği günlerde bizzat savaşa (647/1249) katıldı ve yaralandı. Daha sonra Mekke'ye gidip yerleşti; burada hadis rivayetiyle meşgul oldu. İbn Asâkir Cemaziyevvel 686/Haziran 1287'de Medine'de vefat etti ve Baki Mezarlığı'nda Kubbetü'l-Abbas'ın arka tarafına defnedildi. Vefat tarihi konusunda genel kanaatin aksine sadece Kurtübî 687/1288 yılını, bazıları da Cemaziyelahir (Temmuz) ve Receb (Ağustos) aylarını zikretmişlerdir. Çeşitli ilimlere vukufu, zühdü, ahlakı ve

¹⁰⁵ es-Sebtî, Muhammed b. Ömer b. Reşid, *Mil'ül-'aybe bime Ceme'e Butulu'l Ğaybe*, (thk. Muhammed'ül Habib b. el-Hoca), ed-Dâru't-Tunisiyye li'n-Neşr, Tunus 1982, V, 147-231.

fazileti sebebiyle “ Şeyhü'l-Hicaz” olarak da anılan İbn Asâkir aynı zamanda şairdi. Nevevî, talebesi Alâeddin İbnü'l-Attar vasıtasıyla İbn Asâkir'e bir mektup göndermiş, o da kendisiyle görüşme arzusunu dile getiren güzel bir beyitle karşılık vermiştir.

Eserleri

İbn Asâkir'in günümüze ulaştığı bilinen tek eseri Cüz' fihi Ehâdisü's-Sefer olup bir nüshası Darü'l-Kütübi'l-Mısriyye'de bulunmaktadır.¹⁰⁶ Müellifin kaynaklarda zikredilen eserleri şunlardır:

- 1- Cüz' fihi Ehâdisü's-Sefer
- 2- İthâfü'z-Zâir ve İtrâfü'l-Mukimi's-Sâ'ir,
- 3- Timsâlü Na'li'n-Nebi,
- 4- Kitâb fi Gazveti Dimyat,
- 5- Fezâ'ilü Ümmi'l-Mü'minin Hadice,
- 6- Cüz' fihi Ehâdisi 'İdi'l-Fıtr,
- 7- Cüz' fi Fazli Şehri Ramazan,
- 8- Cüz' fi Fezâ'ili's- Salât ale'r-Resul,
- 9- Cüz' fi Cebeli Hirâ'dır.¹⁰⁷

1.4. Öğrenim Hayatı

İbn Asâkir ilk bilgilerini ailesinden aldı. Dedesi Ebü'l-Fazl Yahya'dan Arap dili ve belagati, Ebü'l-Hasan Ali es-Sülemî'de fıkıh okudu. İbn Asâkir'in fıkha ilgi duymasında Dımaşk kadılığı yapan Ebü'l-Meâlî Muhammed b. Yahya ile Ebü'l Mekarim Sultan b. Yahya adlı dayılarının da rolü vardır.¹⁰⁸

Küçük yaşta ilim tahsil etmeye başlamış olan İbn Asâkir “in babası Hasan b. Hibetullah ve ağabeyi Sâinuddin Hibetullah fıkıh ve hadis sahalarında çalışmalarda bulunmaktaydılar. Bu sebeple İbn Asâkir gençliğinde tam manasıyla ilim ortamında bulunmuştur. 505/1111 yılında henüz çok küçükken babasından ve ağabeyi Sâinuddin Hibetullah'tan ve Ebû Muhammed el-Efkâni (ö. 524/1129)'den hadis dinleyerek Şam meşâyihinden bir halkada ders almıştır.¹⁰⁹ Bu sıralarda Kur'ân

¹⁰⁶ Darü'l-kütübi'l-Mısriyye'de ki raf nosu: (nr. 25 .577B).

¹⁰⁷ Topaloğlu, Nuri, “*Ebü'l Yümn İbn Asâkir*”, DİA, TDVY, XIX, İstanbul 1999, s.325.

¹⁰⁸ Küçükkaşçı, – Tomar, “*İbn Asâkir*”, DİA, XIX, s.321.

¹⁰⁹ Zehebî, *Siyeru Â'lâmi'n-Nübelâ*, XX, s. 555-556.

hafızlığını tamamlamış, hadisleri de senedleriyle birlikte öğrenmeye başlamıştır. Geleneğe göre İbn Asâkir, büluğ çağından sonra öğrendiği hadisleri nakledebilme icâzeti almıştır. Daha sonra 520/1126 yılında ilim öğrenme isteğiyle seyahatlere çıkan İbn Asâkir¹¹⁰, Bağdat'da Ebû'l Kâsım el-Hüseyn, Ebu'l-Hasan ed-Dineverî, Ebu'l-Azzâ b. Kadiş, Ebu Ğâlib İbnü'l-Bennâ, Ebu Abdullah el-Bâri' ve Mersetan kadısından hadis dinlemiştir. 521/1127 yılında hacca giden İbn Asâkir, Ebû Muhammed b. Muhammed b. İsmail b. Sadaka el-Mısırî, Kûfe'de Amr b. İbrâhim ez-Zeydî'den, Muhammed b. el-Fadl b. Ahmed b. Muhammed es-Sâ'idî el-Fûrâvî, el-Hasan b. Halef b. Hibetullah el-Kennânî eş-Şâmî, Abdülmün'im b. el-Kûşeyrî'den, İsfehân'da Said b. Ebi'r-Reca', Hüseyin b. Abdilmelik el-Hilâl'den, Merv'de Yusuf b. Eyyub el-Hemdânî ez-Zâhid'den, Herât'ta et-Temim b. Ebi Said el-Cürcanî'den de hadis dinlemiştir. Onun hadis talebinde bulunduğu şeyhlerin sayısı erkeklerden 1300, kadınlardan 80 küsüre ulaşmıştır.¹¹¹

1.5. Kişiliği

1.5.1. Ahlâki Kişiliği

İbn Asâkir, hayatını ilim öğrenme, öğretme, yayma ve ibâdete adanmış üretken bir âlimdir. İlim tahsilinin yanında birçok eser yazarak da ilme hizmet etmiştir.¹¹²

İbn Asâkir'in hâfız olan oğlu Ebû Muhammed el-Kâsım babası hakkında şunları kayda geçirmiştir. “Babam cemaatle namaz kılma ve Kur’ân-ı Kerim okuma konusunda çok istekli ve gayretli idi. Haftada bir, Ramazan’da hergün bir hatim okurdu. Şaban’ın onbeşinci gecesini ile iki bayramı ihyâ ederdi. Nafile ibadetleri çok yapar. Zikri dilinden düşürmezdi. İbadetsiz geçen her anı konusunda kendini hesaba çekerdi.”¹¹³

el- Hâfız Ebû'l Mevâhib, İbn Asâkir'i anlatırken şöyle demiştir: “kırk yıldır özü dışında cemaatla namaz kılma ve cemaatin ilk saffında bulunma ile Ramazan ayı ve Zilhicce'nin ilk on gününde i'tikâf konusunda onun gibi hırslı ve istekli kimse görmedim. Ayrıca onun gibi dünya malı ve lezzetlerinden yüz çeviren, mal, mülk ve diğer menfaatlerden uzak duran kimse de görmedim. Kimse onunla bu konularda yarışamazdı. Makam kendisine verildiği zaman bile dönüp bakmadı. Yöneticilerle

¹¹⁰ el-Umrevî, I, s. 14.

¹¹¹ Zehebî, *Siyeru Â'lâmi'n-Nübelâ*, s. 556; Baş, s. 692.

¹¹² el-Hâfız, s. 354.

¹¹³ el-Hâfız, s. 354-55.

ilişkileri çok sıcak olmasına rağmen onlara iltifat etmezdi. O hayatında emri bi'l-ma'ruf nehyi ani'l-münkeri kendine hedef olarak seçmişti. Allah rızası yolunda yaptığı çalışmalarından dolayı kınayanın kınamasına aldırılmazdı.¹¹⁴

Kendi döneminde yaşayan zevât, ahlakını, makamını, gayretini, ibadete olan ilgisini ve değerinin farkında olarak onu kendilerine yaklaştırmak için gayret gösterdiler. Nûreddin Mahmud b. Zengî ve Salâhaddin Eyyübî bunlardan yalnızca ikisidir.¹¹⁵

İbn Asâkir'in, iyi bir âlim olmasının en önemli sebeplerinden biri de anne ve babasının rızasıdır. İlim yolculuğuna çıkmadan önce mutlaka muvafakatlarını alır hayır dualarını istemiştir. Tabiki o dönemin şartlarında düşündüğümüz zaman, bir annenin genç yaşında olan çocuğundan uzun yıllar ayrı kalması zor bir durumdur. İbn Asâkir'de bunun farkında olduğu için annesi izin vermediği için annesi hayattayken İsfahan'a gitmemiştir. Allah'ın bir lutfu olarak ilim ve tahsil yolundaki emellerine ulaşma konusunda başarılı bir hayat geçirmiştir. Hocaları da ilim konusundaki isteğinin farkında olarak kendisine özel ilgi göstermişlerdir. Gösterişten uzak duran İbn Asâkir, şan şöret meraklısı da olmamıştır. Kendi halinde ilme adanmış bir şahsiyetti. Hadisçiliğe yönelmesi de bir menfaat sağlamak için değil hocalarının ve çevresinin tavsiye ve teşvikleri ile olmuştur.¹¹⁶

1.5.2. İlmî Kişiliği ve Şairliği

İbn Asâkir'in ilmi kişiliğini anlayabilmemiz için âlimlerin İbn Asâkir hakkında söylediklerine bakmamız onu daha iyi tanımamıza yardımcı olacaktır. Aslında İbn Asâkir hakkında bütün âlimlerin dediklerine baktığımız zaman hepsinin onun hakkında olumlu bir kanaate sahip olduklarını görürüz. Öğrencilikte kendisi ile beraber okuyan arkadaşları ile kendisini okutan hocaları, çağdaşları ve günümüze kadar herkes onun hakkında olumlu bir düşünceye sahiptir. Yaşadığı dönemde de daha sonraki dönemde de İbn Asâkir takdir görmüştür. Kendi hocası Ebû'l Feth el-Muhtar b. Abdulhamit'in İbn Asâkir'in hazır olduğu bir mecliste dile getirdiği kanaatleri İbn Asâkir'in fazilet, değer ve ilmi şahsiyetini en güzel şekilde ortaya koymaktadır: ‘‘Muhaddis Ebû Ali b. el-Vezir yanımıza geldiği zaman onun gibisini

¹¹⁴ el-Hâfız, s. 354.

¹¹⁵ el-Hâfız, s. 355.

¹¹⁶ el-Hâfız, s. 355.

görmediğimizi ifade ettik. Sonra yanımıza Ebû Sa'd es-Sem'ânî¹¹⁷ geldiği zaman bunun gibisini görmediğimizi ifade ettik. Sonra yanımıza İbn Asâkir geldiği zaman kesinlikle bunun benzeri yoktur.” dedik.¹¹⁸ İbn Asâkir bunu duyduktan sonra yaptığı işin ehemmiyetini iyice kavradı ve tamamen kendini ilme, eğitim ve öğretime adadı.¹¹⁹ Bu çalışmaları ile “el-Hâfız” lakabını gerçek manada hak etti. Hocası Hatib et-Tûsî, bu konuda şöyle demiştir: “el-Hâfız” lakabını, günümüzde onun gibi hak edeni bilmiyoruz”¹²⁰ İbn Asâkir, Şâfiî mezhebine müntesib olduğu bilinmektedir. Özellikle Dımaşk'ta Şâfiî mezhebinin kurumsallaşmasında önemli bir rol oynamıştır.¹²¹

İmam Zehebî, şöyle demiştir: “İbn Asâkir döneminde hadis ve ricâl ilmi ileri düzeydeydi. Bu ilimlerin zirvesinde İbn Asâkir bulunmaktaydı. İbn Asâkir'in tarihini okuyan onun ezber konusundaki seviyesini en güzel şekilde anlayacaktır.”¹²²

Eserlerinde gerek kendisine gerekse başkalarına ait şiirlere yer vermesi onun şiir zevkini ve Arap edebiyatına vukufunu göstermektedir. Döneminde revaç bulan bu tarza uyması müellifin tenkit edilmesine de sebep olmuş, Yakût “onun şiirde zayıf olduğunu belirtirken” Sem'ânî bu konuyla ilgilenmesini gereksiz görmüştür. Ebü'l-Yümn el-Kindî ise onun şairliğiyle alay etmiştir. İlmi şahsiyetinde hadisçiliği ağır basmakla birlikte İbn Asâkir'in kelama dair Tebyinü Kezibi'l-Müfteri, Kitâbu Fazlı Kureyş ve'l Ensâr ve'l Eş'ariyyin ve Zemmi'-Râfizati Nefyü' t-Teşbih adlı eserleri de telif etmiş ve Eş'ariyye'yi hararetle savunmuştur. Ona göre Allah, peygamberleri ve onların sonuncusu olan Hz. Muhammed'i dünyaya hidayet önderi, Sünnî âlimleri de İslam dinini isabetli bir şekilde anlayıp açıklayan imamlar olarak göndermiştir. Bu âlimler sayesinde Müslümanlar arasında ortaya çıkan teşbih görüşünün yayılması önlenmiş böylece taraftarlarının sayıları azalmıştır. Eş'ari bu âlimlerin başında gelir. Çünkü Eş'arî hem Kur'ân ve Sünnet'e bağlı kalmış, hem de

¹¹⁷ el-Ensâb: Müellifin en meşhur eseridir. 1155 yılında Semerkant'ta yazılmaya başlanmış, kabilelerin nesebi yanında şehir, belde, ülke, mezhep ve meslek gibi mensubiyetleri, esas olarak hazırlanmıştır. Eserde 5348 nisbe alfabetik olarak sıralanmıştır. Efendioğlu, Mehmet, “Sem'ânî”, DİA, TDVY, İstanbul 1999, XXXIX, s.461.

¹¹⁸ es-Sûbkî, V. s. 220.

¹¹⁹ el-Hâfız, s. 370-371.

¹²⁰ es-Sûbkî, V. s. 215.

¹²¹ Kanarya, Bayram, “Kırk Hadis/Erbaûn” Edebiyatının Rivayetlerdeki Dayanakları ve İbn Asâkir'in *el-Erbaune'l Buldaniyye* İsimli Eseri, Usûl Araştırmaları Dergisi, S. 28, İstanbul 2017, s. 99.

¹²² el-Hâfız, s. 374.

kelam yöntemini kullanarak İslam akaidini aklî delillerle kanıtlamayı başarmıştır. Eş'arî, Müşebbihe ve Mücessime'yi eleştirip inkıza uğrattığından, bu zümrelerin mensuplarınca çeşitli iftira ve tenkitlere maruz bırakılmıştır.¹²³

Onun kendi zamanına kadar gelen Eş'ariyye'ye mensup âlimler hakkında verdiği bilgiler, kelam tarihi açısından çok önemlidir; zira bu konuda başka kaynak yoktur. Bununla birlikte İbn Asâkir, Eş'arî âlimlerini savunması sebebiyle İbnü'l-Cevzî ve Sem'ânî tarafından eleştirilmiştir.¹²⁴

İbn Asâkir'in en önemli vasfı derlemeciliği olup Eş'ariliği savunmak amacıyla yazdıklarının dışındaki bütün eserleri kendi görüşlerinden ziyade, zamanımıza ulaşmayan ve döneminde müellifi bilinmeyen bazı kitaplardan da istifade ederek o güne kadar topladığı rivayetlerin bir araya getirilmiş şeklidir.¹²⁵

Günümüzde de İbn Asâkir, Tarihu Medineti Dımaşk ile tanınan ve ön plana çıkan bir âlimdir. Muhammed Kûrd Ali onun hakkında şöyle demektedir. “İbn Asâkir gerçekte hadis ve tarih alanında ün yapmış uluslararası alanda tanınan bir âlimdir. Gitmediği yerlere de şöhreti ulaşmıştır. Vefatından sonra her ne kadar tarihi ile meşhur olmuşsa da yaşadığı dönemde hadisçiliği ile ön plana çıkmıştır. Asırlar boyu hadis ve tarih ile uğraşan âlimler, İbn Asâkir'in eserlerinden faydalanmışlardır. Çünkü onun tarihine, İslam dünyasının tarihi gözüyle bakılmıştır. Dünyanın her tarafındaki insanlar, İbn Asâkir'in tarihini beğenerek istifade etmişlerdir.”¹²⁶

İbn Asâkir, hadisçi ve tarihçidir. Genel olarak hadis ve hadis rivâyeti, fıkıh ve tarih ile ilgilendi. Ayrıca ders ve telif faaliyetlerine büyük önem veriyordu. Ancak edebiyât ve şiir ile uğraşısı hadise katkı sunmak içindi. İbn Asâkir şiirin diğer dini ilimlerin insanlara ulaştırılması için bir vesile olduğunu ifade ediyordu. Dilci ve nahivci olan Tacüddîn Ebu'l Yümn el-Kindî Zeyd b. Hasan'ın (ö. 613/1217), İbn Asâkir'in şiirinin güçlü bir şiir olmadığını dile getirmesi İbn Asâkir'in şiire asılmadığını göstermektedir.¹²⁷ Biz burada İbn Asâkir'in bir şiirinin Arapça metnine ve Türkçe anlamına yer vermeye çalışalım.

لما سمحت لاهل الشام بالخشب عوضت مصر بما فيها من النشب

¹²³ Küçükkaşçı, – Tomar, “İbn Asâkir”, DİA, XIX, s.322.

¹²⁴ Küçükkaşçı, – Tomar, “İbn Asâkir”, DİA, XIX, s.322.

¹²⁵ Küçükkaşçı, – Tomar, “İbn Asâkir”, DİA, XIX, s.322.

¹²⁶ el-Hâfız, s. 378.

¹²⁷ el-Hâfız, s. 485-495.

وان بذلت لفتح القدس محتسبا للأجر جوزيت خيرا غير محتسب
والأجر في ذاك عند الله مرتقب فيما يثيب عليه خير مرتقب
والذكر بالخير بين الناس تكسبه خير من الفضة البيضاء والذهب
ولست تعذر في ترك الجهاد وقد أصبحت تملك من مصر إلي حلب
وصاحب الموصل الفيحاء ممتثل لما تريد فبادر فجأت النوب
فأحزم الناس من قوى عزيمته حتى ينال بها العالي من الرتب
وقد بلغت بحمد الله منزلة عليه فاقصد العالي من القرب
فالجد والجد مقرونان في قرن والحزم في العزم والإدراك في الطلب
وطهر المسجد الأقصى وحوزته من النجسات والإشراك والصلب
عساك تظفر في الدنيا بحسن ثنا وفي القيامة تلقى حسن منقلب¹²⁸

1.5.3. Siyasi Kişiliği

İbn Asâkir, ümmetin çok zorlandığı bir dönemde yaşamıştır. Bu dönemde Haçlılar Kudüs, kıyı şeridi ve Şam bölgesinde bulunan birçok şehri ele geçirdiler. İbn Asâkir, ümmetin sorunları ile yakından ilgilenmiştir. Haçlılar İslam memleketlerine saldırıp başta Kudüs olmak üzere bazı şehirleri alınca, başta Emevi Camisinde Müslümanları teşvik eden Ebû'l Hasan Ali b. Müslim es-Selmi ed-Dımaşk'ı (ö. 533/1138) olmak üzere dönemin âlimleri haçlılara karşı müslümanları örgütlemişlerdir. İslam birliğinin önemini sürekli işleyen bu âlimler ileride haçlılara karşı verilen başarılı mücadelenin altyapısını hazırlamışlardır. Bu mücadelenin siyasi yöneticilerle işbirliği ve yardımlaşma sayesinde gerçekleşebileceği bilincini aşlamışlardır. İbn Asâkir'in yaşadığı dönem, ümmet için sıkıntılı bir dönemdir. Haçlılar o dönemde Kudüs'ü, sahilleri ve Şam'ın birçok bölgesini almışlardır. Dönemin en ünlü tarihçisi İbn Asâkir, Haçlılar ve Fransızların tarihteki zulümlerini insanlara en iyi anlatan âlimdi. Haçlılar ve Fransızlar bunun farkında idi. Buna

¹²⁸ “Şam ehlini kalas olarak kabul edersen Mısır'ı geliri ile birlikte kaybedersin (Allah için) Kudüsü kazanmak için var gücünle çalışırsan hesapsız bir mükâfat alırsın Bu şekilde yapılan işin karşılığı beklenir verilen sevap beklenenden daha güzeldir İnsanlardan kazanacağın övgü senin için beyaz gümüş ve altından daha hayırlıdır Mısır ve Haleb'i aldıktan sonra görevini yaptığından cihadı terk etmekten dolayı kınanmazsın İsteddiğine ulaştığından sen bu işe acele etsen bu şekilde Musul'unda önderisin İnsanların en akıllısı azimli olandır zaten bu azimle yüce mertebelere ulaşılır Allah'a şükür ki bunda bir makama ulaşmışsın Artık yüce makamları hedeflemelisin Çalışma ile şeref birbirine bağlıdır başarı azimde ulaşmak ise isteğe bağlıdır Mescidi aksa ve çevresini Haç'tan, Şirkten ve necasetten temizle O zaman umulur ki dünyada övgüyü alırsın Kıyamettede en güzel amaca ulaşırsın.” el-Hâfiz, s. 487.

rağmen insanları cihada teşvik etme konusunda elinden gelen gayreti göstermiştir. Nûreddin Mahmud b. Zengî, Salâhaddîn Eyyübî ve diğer yöneticilerle Kudüs'ün özgürlüğüne kavuşması için sürekli bir işbirliği içinde idi.¹²⁹

539/1144 yılında İmâdüddîn Zengî, Rahâ savaşında başarı elde edince Dımaşk büyük bir sevinç yaşadı. Aslında Fransızlar, Mardin'den Fırat bölgesine kadar birçok kaleyi ele geçirmişlerdi. Ancak iyice korunaklı olan Rahâ'nın düşüşü birçok şehrin elden gitmesi anlamına geleceğinden dolayı önemliydi. 541/1146 yılında Ca'ber kalesini savunmakta olan İmâduddîn Zengî şehid edildi. Oğlu Ğâzî Zengî Musul'un yönetimine geçti. Haleb'in yönetimine de Mahmûd Zengî geçti.¹³⁰

İbn Asâkir, 543/1148 yılında Dımaşk'ın muhasarasına şahid oldu. Bütün Haçlılar Dımaşk'ı ele geçirmek için topyekûn saldırıya geçtiler. Haçlılara, Almanların kralında bulunduğu büyük bir ordu yardıma geldi. Ayrıca Şam beldelerinde bulunan diğer askerlerde onlara katıldılar. Ancak Dımaşk büyük bir mücadele örneği gösterdi. Başarıyı elde etti. Kurtuluştan sonra Kudüs için bir yol arayan Dımaşk, Haçlılara karşı büyük başarılarla imza atan Nûreddin Mahmud b. Zengî'ye Kudüs'ü geri alması için çağrılar yaptı.¹³¹

Aslında Nûreddin Mahmud b. Zengî, herkesten daha çok Kudüs'ün özgürlüğünü temenni ediyordu. Kudüs'ün özgür kılınması gayesini kendisine hedef olarak belirledi. Bu hedef için sürekli planlar yapıyordu. Bu planların en büyük göstergesi Kudüs fethedildiği zaman nakledilmek üzere Nûreddin Mahmud b. Zengî'nin Haleb'te yaptırdığı büyük minberdir. Bu minberin yapılış ve süslemesinde önemli mühendis ve sanatkârlar görev aldı.¹³²

Fransızlar her şeye rağmen Dımaşk'ı almak istiyorlardı. Bunun için yeniden hazırlıklara başladılar. Fransızların Dımaşk'ı alabileceklerini düşünen Nûreddin Mahmud b. Zengî bunun önüne geçmek için 549/1154 yılında Dımaşk'a girdi. Dımaşk kalesini Dımaşk'a onbeş yıl hükmeden Mûcîrüddin'den teslim aldı. İslam dünyası Nûreddin Mahmud b. Zengî'den artık önemli bir şeyler bekliyordu. Bu beklentilerin en önemlisi Kudüs'ün fethidir.¹³³

¹²⁹ el-Hâfız, s. 355-562.

¹³⁰ el-Hâfız, s. 362-563.

¹³¹ Ebû Şâme, *Kitâbu'r-Ravdatayn*, I, s. 160-163; el-Hâfız, s. 363.

¹³² el-Hâfız, s. 364.

¹³³ el-Hâfız, s. 364.

Nûreddin Mahmud b. Zengî Dımaşk'a girince vefatı olan 569/1173 yılına kadar arkadaşlık yapacağı İbn Asâkir ile karşılaşır. İkisinin de ittifak ettikleri en önemli mesele İslam beldelerinin Haçlılardan korunması idi. İslam birliğinin sağlanması ve İslam beldelerinin kurtarılması, Avrupalılara verilecek en büyük cevap idi. Nûreddin Mahmud b. Zengî bunun farkında idi. Bu konuda İbn Asâkir'i kendisine en büyük yardımcı olarak görmüştür. Bundan dolayı İbn Asâkir'e ilmi çalışmaları için büyük olanaklar sağlamıştır. Bunlardan en önemlisi Dâru'l-Hadis en-Nûriyye medresesinin açılmasıdır. İbn Asâkir'de Nûreddin Mahmud b. Zengî'ye İslam birliğinin sağlanması ve Kudüs'ün haçlılar'dan kurtarılması konusunda her türlü desteği verdiği anlaşılmaktadır. Hatta İbn Asâkir Sultan'a Kudüs'ün kurtarılması konusunda telkinde bulunduğu anlaşılmaktadır. Sultan Nûreddin Mahmud b. Zengî İbn Asâkir'in Kudüs'ün kurtarılması konusundaki emrini memnuniyetle karşılamış ve kabul etmiştir. Aslında İbn Asâkir dili ve kalemi ile 569/1173 yılında vefat edinceye kadar Nûreddin Mahmud b. Zengî'ye destek olmuştur.¹³⁴

570/1174 yılında Salâhaddin-i Eyyûbi Dımaşk'ın sultanlığına geçmişti. Nûreddin Mahmud b. Zengî'nin hedefi olan Kudüs'ün kurtarılması hedefini Salâhaddin-i Eyyûbi devam ettirdi. Salâhaddin-i Eyyûbi'de bu hedefi kendine amaç edindi. Bunun farkında olan İbn Asâkir Nûreddin Mahmud b. Zengî'ye verdiği desteğin aynısını Salâhaddin-i Eyyûbi'ye verdi. İbn Asâkir, Nûreddin Mahmud b. Zengî ve Salâhaddin-i Eyyûbi'den büyük bir ihtiram gördü. Her iki Sultan'da İbn Asâkir'in ilim meclislerine katılmış ve onu saygıyla dinlemişlerdir.¹³⁵

İbn Asâkir'in iki sultanla ilişkisini Allâme Muhammed Ferîd b. Abdirezzâk b. Muhammed (1876-1953)¹³⁶: “öğrencinin hocası ve kardeşin kardeşe ilişkisine” benzetmiştir. Aralarındaki saygı ve sevgiye baktığımız zaman Muhammed Ferîd b. Abdirezzâk b. Muhammed'e hak vermemek mümkün görünmemektedir. İbn Asâkir, Nûreddin Mahmud b. Zengî'nin vefatından iki yıl sonra 571/1175 yılında vefat

¹³⁴ el-Hâfız, s. 366-367.

¹³⁵ el-Hâfız, s. 366-367; İbn Asâkir, Salâhaddin Eyyûbi'nin meclisinde ciddiyetsizlik olduğunu hissedince meclise gitmekten vazgeçti, Bunu fark eden Salâhaddin, İbn Asâkir'e sebebini sorunca İbn Asâkir meclisteki ciddiyetsizliği ifade edince Salâhaddin, çevresindekilere buna dikkat edilmesi konusunda onları tembihlemiştir. el-Hâfız, s. 367.

¹³⁶ Muhammed Kürd Ali ismi ile meşhur olmuştur. Suriyeli edebiyat ve tarih âlimidir. es-Sakkâr, Sâmi, “*Muhammed Kürd Ali*”, DİA, TDVY, İstanbul 2010, XXX, s.551.

etmiştir. Nûreddin Mahmud b. Zengi yerine geçen Salâhaddin Eyyübî, İbn Asâkir'in cenaze namazı ve defninde hazır bulunmuştur.¹³⁷

Haçlı seferleri başlamadan önce Şam ve Irak bölgeleri şehir devletlerinin, Mısır ise Fâtımîlerin hâkimiyeti altında bulunuyordu. Her beldeye bir emir veya hâkim hükmediyor, çevresi ile hiçbir irtibatı bulunmuyordu. Bu parçalı yapı, Haçlıların bu bölgelere gelmesi ve şehirleri birer birer almasını sağladı. Haçlılar, Kudüs ve sahil şeridini işgal etmişti. Haçlılar, Kudüs'ü işgal etmekle Müslümanların, büyük bir korkuya kapılmalarına neden oldu.

Müslümanları bu zor durumdan kurtaracak bir tek yol, Haçlılara karşı birlik olup mücadele etmekten geçiyordu. İslam âlimleri bu mücadele için Müslümanları örgütleyordular. Hocalarından cihad konusunda iyi bir eğitim alan İbn Asâkir, cihadın Müslümanları kurtaracak bir anlayış olduğunun farkındaydı. Bu konuda önde gelen bir âlim olarak, Müslümanları ve yöneticilerini İslam birliği konusunda sürekli eğitiyordu. Kendisi de Nûreddin Mahmud b. Zengî ve Salâhaddin Eyyübî'ye tam destek vererek siyasi otoritenin yanında olduğunu göstererek, ümmete birlik ve beraberlik konusunda örnek olmuştur.

Aynı zamanda bir tarihçi olan İbn Asâkir, Haçlıların ne yapmak istediklerini çok iyi biliyordu. Buna karşı koymak için, cihadı sürekli teşvik ediyordu. Kudüs'ün kurtarılması için, yapılması gereken her şeyin fazlası ile yapılması gerektiğini Nûreddin Mahmud b. Zengî'ye iletliyordu. Nûreddin Mahmud b. Zengî, İbn Asâkir'in ilmi gücünün farkında olduğu için, sürekli ondan destek istiyor ve ilmi çalışmalarını rahat yapması için kendisine ortam hazırlıyordu. İbn Asâkir, Nûreddin Mahmud b. Zengî'nin vefatından sonra da Salâhaddin Eyyübî ile Kudüs'ün kurtarılması ve İslam birliğinin sağlanması için büyük gayret göstermiştir. Görüldüğü gibi İbn Asâkir, ilmi kişiliğinin yanında siyasi kişiliği de güçlüdür.¹³⁸

1.6. Eserleri

İbn Asâkir, küçük yaşlardan itibaren ilimle meşgul olmuş ve birçok alanda eserler vermiş önemli bir tarihçi ve muhaddistir. İbn Asâkir, eserlerini oluştururken bu eserler için bir hazırlık dönemi geçirmiştir. Bu hazırlık evresinde birçok yeri gezmiş ve birçok âlimden dersler almıştır. Bu hazırlık döneminden hemen sonrada

¹³⁷ el-Hâfız, s. 368-369.

¹³⁸ Daha geniş bilgi için Bkz. el-Hâfız, s. 357-362.

ilmi yolculuklarında bitiren İbn Asâkir, Dımaşk'a yerleşerek hem öğrenci okutmaya başlamış hemde eserlerini tedvin etmeye başlamıştır.

Yüzden fazla eseri telif eden İbn Asâkir'in bütün eserleri günümüze ulaşamamıştır. Ancak elimize ulaşan eserleri müellifin telif ettiği önemi göstermektedir. Muhaddis olmasına rağmen İbn Asâkir, Târihu Medineti Dımaşk adlı eseri ile meşhur olmuştur. Bu eserleri telif etmek için hayatını ilme adadı. Bu şekilde şöhreti yakaladı. İbn Asâkir, ilim ve amel noktasında kendi döneminin önde gelen âlimlerden birisiydi.¹³⁹

İbn Asâkir, hadis, fıkıh, tarih, ahbar ve edebiyat başta olmak üzere birçok alanla ilgilenmiş ve eserler telif etmiştir. Eserlerinde görüşlerine çok az yer ayıran müellif daha çok rivâyet vermeyi tercih etmiştir.¹⁴⁰ Şimdi de bu eserlerini incelemeye çalışalım.

1.6.1. Tarihu Medineti Dımaşk

Tam adı Târihu Medineti Dımaşk ve Zikru Fazlihâ ve Tesmiyetü men Hallehâ mine'l-Emâsil ev İctâze bi-Nevâhihâ min Varidîhâ ve Ehlihâ'dır.¹⁴¹ Târihu Medînet-i Dımaşk, kısaca Târihu İbn Asâkir diye tanınır.¹⁴² İbn Asâkir'in en meşhûr eseridir. Bu eseri yazmakla hadîs ilminde ve muhaddisler arasında önemli bir mevki işgal etmiştir. Zîrâ ondan başka hiç kimseye seksen cild Şam târihi yazmak nasîb olmamıştır. Bu târih İslâm âleminde şehir târihleri içinde en geniş ve en büyük olanı idi.¹⁴³ Biz de bu çalışmamızı hazırlarken İbn Asâkir'in Târihu Medineti Dımaşk adlı eserinden çokça yararlandık. Bu eser tezimizin ana kaynağı olmuştur. Eserin geniş içeriği çalışmamızı kolaylaştırmıştır.

İbn Asâkir hadisin yanı sıra fıkıh, tarih, ahbâr ve edebiyat konularını da ele almış, fakat genel anlamda rivâyet vermeyi tercih ederek şahsi görüşlerini az açıklamıştır. Çok az da olsa zaman zaman kendi mezhebinin dışından görüş belirttiği de olmuştur. Onun en seçkin sıfatı tarihçiliğinde güvenilir, hadisçiliğinde doğru olmasıdır. İbn Asâkir mahalli tarihçilik alanında temayüz etmiş bir şahsiyettir ve bu şöhretini Târihu Medîneti Dımaşk adlı eseriyle kazanmıştır. Bu alanda yapılmış en

¹³⁹ el-Umrevî, I, s. 20-24; İbn Hallikân, III, s. 309.

¹⁴⁰ Küçükkaşçı, – Tomar, “İbn Asâkir”, DİA, XIX, s.323.

¹⁴¹ el-Umrevî, I, s. 28.

¹⁴² Zirikî, *el-A'lam*, s. 273.

¹⁴³ Zehebî, *Siyeru Â'lâmi'n-Nübelâ*, XX, s. 558.

kapsamlı çalışmalardan olan ve kendi dönemine kadar yazılmış ensâb, tabakât ve tarih kitaplarındaki bilgileri bir araya getiren bu eserde Dımaşk şehrinin coğrafî ve topografik özelliklerinin yanında şehirle doğrudan veya dolaylı ilgisi olan 9000 civarında kişinin biyografisini kaydetmiştir. Nazım ve şiir müellifin yaşadığı çağda popüler edebiyat türlerinin başında geliyordu. İbn Asâkir “in ilmi seyahatlerinde faydalandığı âlimlerin kırk altısının edebi yönünün bulunduğu kaydedilir.¹⁴⁴

Târihu Medineti Dımaşk şehir târihleri içinde yazılan ilk kitap değildir. Bundan önce İmam-ı Kuşeyrî Rakka tarihi, Hâkim Nişâbûrî Nişâbûr târihi, Ebû Nuaym İsfahan tarihi, Hatîb-i Bağdatî ise, Bağdat tarihi yazmışlardır. İbn Asâkir, Târihu Medineti Dımaşk adlı eserini Hatib el-Bağdatî'nin Târihu Dımaşk'tan önce Şam ve civarı hakkında yazılan eserler vardı. Ebû Zür'a'nın Târihi, Kalânîsî'nin Tarihi ve İbn Mihne'nin telifleri bu kabilden eserlerdir. Ancak İbn Asâkir'in eseri bütün bu kitapları ihtivâ ettiği gibi, bunlarda bulunmayan bilgileri de ihtivâ etmektedir. Kendisinden önce böyle geniş muhtevâlî bir eser yazılmadığı gibi kendisinden sonra da şehirler hakkında böyle bir eser yazılmamıştır. Arab tarihi bakımından bir benzeri bulunmayan bir eserdir.¹⁴⁵

Kaynaklarda İbn Asâkir'in seksen ciltlik Târihu Medineti Dımaşk adlı eserini ne zaman yazmaya başladığına dair bir kayıt yoktur. Ancak araştırmacılar, bu kadar hacimli bir eseri kaleme alabilmek için İbn Asâkir'in gençlik yıllarından itibaren bilgi toplamaya başlaması gerektiğini söyler. Nitekim Abdülazîm el-Münzirî onun “kendini bildi bileli” bu işle meşgul olduğuna inandığını belirtir.¹⁴⁶

İbn Sem'anî, “Onu 533/1138 yılında Nişâbûr'da gördüğümde, Târihu Medineti Dımaşk adlı eserine başlamış idi” demektedir. Bu sözden anlaşıldığına göre İbn Asâkir bu eserini, seyahatlerine başlamadan önce yazmaya başlamıştır. Sultan Nûreddin Mahmud b. Zengi 549/1154 yılında Şam'a girdiğinde bu eseri bitirdiği kabul edilecek olursa, yirmi seneye yakın zamanda ilk bölümü bitirmiştir. Bu zamanda, 175 cüz haline gelmişti. Bundan sonra İbn Asâkir eserine yeni yeni ilâveler yapmaya başlamış ve eserini 559/1163 yılında nihâyet seksen cildde tamamlamıştır.¹⁴⁷

¹⁴⁴ Küçükkaşçı, – Tomar, “İbn Asâkir”, DİA, XIX, s.322.

¹⁴⁵ el-Umrevî, I, s. 29.

¹⁴⁶ Özaydın, Abdülkerim, “Târihu Medineti Dımaşk”, DİA, TDVY, İstanbul 2011, XL, s. 91.

¹⁴⁷ el-Umrevî, I, s. 29-31.

Müslüman ilim adamları tarafından ülke ve şehirler hakkında çok kıymetli eserler yazılmıştır. Konu edindikleri bölge, ülke ve şehirleri fizikî özellikleri yanında sosyo-kültürel, iktisâdî ve siyasi yöndende yansıtmaları, İslam tarihçiliği içerisinde kendilerine bir orjinallik kazandırmıştır.¹⁴⁸

Şehrin özellik ve üstünlüklerini, orada doğmuş, büyümüş veya çeşitli vesilelerle bulunmuş meşhur kişilerin hal tercemelerini içeren eserlerden birisi de İbn Asâkir (499-571/1105-1176)'in “Târihu Medineti Dımaşk” isimli ve oldukça hacimli tarih eseridir. Şehir tarihi ile ilgili eserler arasında seçkin bir yere sahip olan bu eserin tespit edilmiş olan altı adet el yazma nüshası bulunmaktadır.¹⁴⁹

Bu nüshalardan eserin tahkikinde faydalanılmıştır. Şu an elimizde mevcut olan nüshası 1995 yılında Beyrut'ta Dâru'l-Fikr yayınevi tarafından basılmaya başlamıştır. 50 cildi yayınlanmış olan bu baskının, 1-29 ciltleri 1995, 30-45 ciltleri 1996, 46-50 ciltleri de 1997 yılında basılmıştır. Eseri Muhibbuddin Ebi Said Ömer b. Garame el-Umrevî tahkik etmiştir.¹⁵⁰

Târihu Medineti Dımaşk'a zaman içerisinde birçok zeyiller yazılmıştır. Bunlardan birisi İbn Asâkir'in oğlu Kâsım'ın başladığı ancak bitiremediği zeyildir. Kâsım b. Musannet, Sadrüddîn Bekrî, Ömer b. Hacib, Kâsım b. Muhammed el-Bezâlî, Ebu Ya'la b. el-Kalanisî Târih-i Dımaşk'a zeyl yazan âlimlerdendir.¹⁵¹

Esere muhtasar yazanlar arasında ise, Ebû Şâme Abdurrahman b. İsmail ed-Dımaşkî (ö. 665/1266), Lisanu'l-Arab adlı eserin sahibi İbn Manzûr Kadı Cemalüddin Muhammed b. Mükerrerem el-Ensârî (ö. 711/ 1311), Şeyh Bedreddin Mahmud b. Ahmet el-Aynî (ö. 855/1451)' ve Celâleddin es-Süyûfî (ö. 911/1505) görülmektedir. Ayrıca Zehebi (ö. 748/1374)'nin de bu esere on ciltlik bir muhtasar yazdığı rivayet edilmektedir.¹⁵²

Abdülkâdir b. Ahmed b. Bedrân (ö. 746/1346), Târihu Medineti Dımaşk'ı “Tehzîbu Târihi İbn Asâkir” adlı çalışması ile yedi cilde kısaltmıştır. Bu çalışmanın ilk beş cildi 1910-1913 tarihleri arasında Dımaşk'ta neşredildi. Diğer iki cildi Ahmed Ubeyd tarafından 1930-1931 tarihleri arasında neşredildi.¹⁵³

¹⁴⁸ Baş, s. 697.

¹⁴⁹ Ebû Şâme, s. 58; Baş, s. 697.

¹⁵⁰ Baş, s. 697.

¹⁵¹ el-Umrevî, I, s. 34; Baş, s. 697.

¹⁵² el-Umrevî, I, s. 20; Baş, s. 697-698.

¹⁵³ Ebû Şâme, s. 59.

Eserin yazma nüshaları -bazıları tam olmamakla birlikte- Brockelmann'ın verdiği bilgilere göre, İstanbul Atıf Paşa, Damat İbrahim, Topkapı Sarayı, Tunus Zeytuniye, Şam, Kahire, Berlin, Gotha ve Paris Kütüphanelerinde Mevcuttur. Târih-i Dımaşk 1953 yılında Şam'da, Salâhaddin Münecid başkanlığında bir heyet tarafından yayınlanmaya başlamıştır.¹⁵⁴

İbn Asâkir Târihu Medineti Dımaşk'a Şam kelimesinin etimolojisiyle başlar,¹⁵⁵ Dımaşk'ın kuruluşu ve Dımaşk kelimesinin iştikakından bahseder.¹⁵⁶ Tarih kelimesinin etimolojisi ve tarihin faydaları hakkında bilgi verir.¹⁵⁷ Ardından Şam ve Dımaşk'ın faziletlerini anlatır, bu konuyla ilgili saydığı âyet ve hadislere dair yorum ve açıklamalarda bulunur.¹⁵⁸ Burada konuyla ilgili İbn Asâkir'in naklettiği bir hadise yer verelim.

ستجدون اجنادا مجندة جندا بالشام وجندا باليمنی وجندا بالعراق وجندا بمصر قالوا فخر لنا يا رسول الله قال عليكم بالشام قالوا إنا أصحاب ماشية وعمود وإنا لا نطيق الشام قال فمن ابى فليلحق بيمنه وليستق من غدره فإن الله تعالى قد تكفل لي بالشام وأهله

“Muhakkak ki sizler (ileride) ordular bulacaksınız. Bir ordu Şam'da, (bir ordu) Mısır'da, (bir ordu) Irak'ta ve (bir ordu) Yemen'de, buyurdu. Ashab: Ey Allah'ın Rasulü! Bizim için tercih et (hangisine katılalım)? dediler. Rasulullah (s.a.s.) da: Şam ordusuna katılın, buyurdu. Ashab bu defa: Ey Allah'ın Rasulü! Biz koyun sürüleri olan kimseleriz. Şam'a gitmeye güç yetiremeyiz, dediler. Rasulullah (s.a.s.) da: Şam ordusuna katılmaya güç yetiremeyen kimse Yemen ordusuna katılsın. Şüphesiz Allah Şam'a (ve ehline) benim için kefil olmuştur.” buyurdu.

¹⁵⁴ Ebû Şâme, s. 59. Baş, s. 698.

¹⁵⁵ Bkz., İbn Asâkir, *Târihu Medineti Dımaşk*, I, s. 7.

¹⁵⁶ İbn-i Asakir eserinin birinci cildinde, Şam'ın târihini, fethini, mescidlerini, kiliselerini, şehir giriş ve çıkışlarını, nehirlerini anlatmıştır. Daha sonra şehre gelen veya şehre bağlı bölgelere uğrayan ve icâzet alanların hâl tercümelerini anlatmıştır, İbn-i Asâkir bu hâl tercümelerinde sâdece Şam şehri ve civarını değil, aynı zamanda eyalete ya'nî, Sayda, Haleb, Ba'lebek, Remle v.b. şehirlere uğrayanları da kitabına almıştır. Kitabı harf sırasına göre tertib etmiş, önce Ahmed isminde olanları almış, sonra İbrâhimlerle devam etmiştir. Kitabında önce senetleri, ondan sonra da rivâyetleri bildirmiştir. Muhaddislerin vefâtlarını umûmiyetle sonda ve ortada vermiştir. O kadar çok hadis-i şerîf kaydetmiştir ki, Târih-i Dımaşk, bu bakımdan hadis kitabı olarak da kabûl edilmektedir, İbn-i Asakir, hâl tercümelerini anlatırken, âlimlerin ilim aldıkları zâtları şehir şehir ayırarak tertibe koymuştur. İbn Asâkir, Ebu'l Kâsım Ali b. Ebi Muhammed b. Hasan b. Hibetullah b. Abdillâh b. Hüseyin, Târihu Medineti Dımaşk , (thk. Muhibbuddin Ebi Said Ömer b. Ğarame el-Umrevî), el-Mektebu'l İslâmî, I. Baskı, Dımaşk 1993, I, 7-11; el-Umrevî, s. 28. Özaydın, “*Târihu Medineti Dımaşk*”, DİA, XL, s. 92.

¹⁵⁷ İbn Asâkir, *Târihu Medineti Dımaşk*, I, s. 24.

¹⁵⁸ İbn Asâkir, *Târihu Medineti Dımaşk*, I, s. 56.

Dımaşk'ın coğrafi tasviri ve topografyası hakkında ayrıntılı bilgi aktarır; genelde Suriye'deki İslâm fetihlerinden ve özelde Dımaşk'ın fethinden söz eder.¹⁵⁹ Dımaşk'taki camileri, bilhassa Emeviyye Camii'ni, kiliseler, sinagoglar, hamamlar, şehrin başlıca kapıları, su kanalları, çarşı ve pazar yerleri, önemli binaları, ziyaret yerleri, saray ve kasırlarıyla ilgili mâlûmat zikreder. Emeviyye Camii'ne dair bir kısmı uydurma olmak üzere çok sayıda rivayet nakleder, bu arada yaklaşık yirmi dört medreseye camiler arasında yer verir. Dımaşk pazarları ve hanları için de ayrı bir fasıl tahsis etmemiştir.¹⁶⁰

Daha sonra Dımaşk'ta yaşayan, orada yetişen, oradan gelip geçen, Dımaşk'la doğrudan veya dolaylı ilgisi bulunan peygamberler, halifeler, hükümdarlar, valiler, fakihler, kadılar, kurrâ, hadis râvileri, edip ve şairlerle diğer meşhur simaların hayatıyla ilgili bilgi verir.¹⁶¹

عن ابن عباس قال من أراد أن يرى الموضوع الذي قال الله عز وجل وأويناهما ربوة ذات قرار
ومعين فليأت النيرب الأعل بدمشق بين النهرين

Hız. Meryem ve Hız. İsa'yı anlatan bu âyeti kerimenin tefsiri ile ilgili, İbn Abbas (r.a.) şöyle dedi; Allah (c.c.)'ın "Ve akan suyu olan ve barınmaya müsait yüksek bir tepeye, ikisini yerleştirdik."¹⁶² ayetinde kastettiği yeri görmek isteyen Dımaşk'ta iki nehir arasındaki en yüksek tepeye baksın.¹⁶³

Hadislerin sıhhâtinin doğru olarak tespit, sahih olan ile zayıfın ayırt edilebilmesi için, herşeyden önce onları rivâyet eden kimselerin hal ve meşreplerinin, güvenilir olup olmadıklarının, doğum ve vefat tarihlerinin doğru bir şekilde bilinmesine ihtiyaç olduğu hususundaki rivayetler yer almaktadır.¹⁶⁴

Çünkü bunların bilinmesiyle râvinin, kendisinden hadis rivayet ettiği şeyhine, gerçekten ulaşmış ulaşmadığı, onunla teması olup olmadığı ve nihayet ondan hadis işitip işitmediği öğrenildiği gibi, râvinin rivayetinde yalan söyleyip söylemediği, hata yapıp yapmadığı, hatalarının, haberin sıhhatini tehlikeye düşürecek derecede büyük

¹⁵⁹ İbn Asâkir, *Târihu Medineti Dımaşk*, II, s. 216.

¹⁶⁰ Özaydın, "Târihu Medineti Dımaşk", DİA, XL, s. 91.

¹⁶¹ İbn Asâkir, *Târihu Medineti Dımaşk*, II, s. 410.

¹⁶² Muminûn, 23/42.

¹⁶³ İbn Asâkir, *Târihu Medineti Dımaşk*, II, s. 411.

¹⁶⁴ Baş, s. 700.

olup olmadığı da anlaşılır. İşte bu ihtiyaç gereği, hadis ilmi kapsamında başta vefeyât kitapları olmak üzere, hadis ricali ile ilgili kitaplar hazırlanmıştır.¹⁶⁵

Daha sonra İbn Asâkir, Şam'ın fazilet ve bereketine, ehinden kötülüklerin kaldırılması için Hz. Peygamber (s.a.s.)'in dua ettiğine, burasının dünyanın göbeği (ortası) olduğuna ve mahşer yeri olacağına dair birçok hadis zikredilmiştir.¹⁶⁶

Resûl-i Ekrem'in hayatını üçüncü ve dördüncü ciltte ayrıntılı biçimde anlatır.¹⁶⁷ Sayda, Halep, Humus, Ba'lebek, Askalân, Rakka, Remle ve kısmen Kudüs gibi Suriye'nin diğer şehirlerine mensup yaklaşık 9000 kişi hakkında bilgi aktarır.¹⁶⁸ Bundan dolayı Târihu Medineti Dımaşk'ı bir Suriye tarihi olarak değerlendirmek mümkündür. Eserini kaleme alırken Hatîb el-Bağdâdî'nin Tarihu Bağdat'ını örnek alan İbn Asâkir, özellikle eserin ilk cildiyle biyografilere ayırdığı bölümlerde onun gibi hadisçilerin metodunu uygulamış, önce senedleri zikretmiş, ardından rivayetleri nakletmiştir. Eserin son cildi kadın muhaddis ve şairlere ayrılmıştır.¹⁶⁹ Biyografilerde kişilerle ilgili değerlendirmelere, ciddi mahiyetteki anekdotlara ve doğum-ölüm tarihlerine de yer verilmiştir.¹⁷⁰

Müellif eserinde şifahî ve yazılı kaynaklardan faydalanmış, Dımaşk, Bağdat ve Horasan'daki 150 hocasından hadis ve haber nakletmiştir. Yararlandığı hocaları arasında Ebü'l-Kasım b. Husayn, Ebû Bekir el-Faradî, Ebû Galib İbnü'l-Bennâ, Ebû Mes'ûd el-İsfahânî, Ebü'l-Kasım eş-Şehâmî, Ebü'l-Kasım es-Semerkindî, Ebü'l-Hasan b. Ebü'l-Hadîd, Abdülkerîm es-Sülemî, Ebü'l-Hasan Ali es-Sülemî ve Ebû Muhammed Hibetullah İbnü'l-Ekfânî zikredilebilir. Bu arada hocalarından on altısı kendisine yazılı olarak bilgi vermiştir.¹⁷¹

Ayrıca bir kısmı günümüze ulaşmayan kaynaklardan faydalandığı anlaşılmaktadır. Bunlar arasında Ezrakî'nin Kitâbü Ahbâri'l Ka'be, İştikâku Esmâi'l-Büldân, Târihu Fethi Dımaşk, Kitâbü Ş-Şevâif, Kitâbü Fezâilü'l-Fürs, Fezâilü'ş-Şâm ve Dımaşk, Târihu Dâryâ sayılabilir. Suriye ve Dımaşk'a dair bilgi veren Vâkıdî, İbn

¹⁶⁵ Baş, s. 700.

¹⁶⁶ Baş, s. 700.

¹⁶⁷ İbn Asâkir, *Târihu Medineti Dımaşk*, III, s. 4, vd.

¹⁶⁸ İbn Asâkir, *Târihu Medineti Dımaşk*, V, s. 4, vd.

¹⁶⁹ Bkz. İbn Asâkir, *Târihu Medineti Dımaşk*, LXIX, s. 3-298, LXX, s. 3-296.

¹⁷⁰ Özaydın, "Târihu Medineti Dımaşk", DİA, XL, s. 91.

¹⁷¹ Özaydın, "Târihu Medineti Dımaşk", DİA, XL, s. 90-91.

Sa'd, İbn Mâce, Belâzürî ve Buhârî gibi ilk dönem İslâm tarihçisi ve muhaddislerinin eserlerinden de yararlanmışır.¹⁷²

Hadisçiliğiyle tanınan bir âlim olduğu halde yüzden fazla eseri arasında İbn Asâkir'e asıl şöhretini Târihu Medineti Dımaşk adlı eseri kazandırmıştır. Kitap sadece bir şehir tarihi olarak değil aynı zamanda Asr-ı Saâdet, Hulefâ-yi Râşidîn, Emevîler, Abbâsîler, mahallî hânedanlar ve idareciler, Fâtımîler, Selçuklular, Haçlılar, Zengîler ve Eyyûbîler'in ilk dönemi hakkında başvurulması gereken önemli bir kaynaktır.¹⁷³

İbn Asâkir güzel bir eser ortaya koyabilmek için büyük gayret sarfettiğini belirtmiş ve muhtemel hatalarının mâzur görülmesini talep etmiştir. Bu kadar Zengîn ve geniş mâlûmatı eserinde toplayabilmesi onun kabiliyetini ve ilmî derecesini göstermekte, meselâ nahiv âlimlerinden bahsederken iyi bir nahivci, şairlerden söz ederken iyi bir şair olduğu görülmektedir. İbn Asâkir'in eserinde yer alan bir kısım mâlûmatı başka hiçbir kaynakta bulmak mümkün değildir. Günümüze ulaşmayan bazı eserlere dair onun naklettiği metinler sayesinde bilgi edinilmektedir.

İbn Asâkir, Hatîb el-Bağdâdî'nin Târîhu Bağdâd'ını örnek almakla beraber alfabetik sıra, zengîn mâlûmat, topografik bilgi vb. konularda onu aşmıştır. Hatîb el-Bağdâdî eserinde otuz altı meşhur kadına yer verirken İbn Asâkir kadınlara müstakil bir cilt ayırmış, yüzlerce muhaddis ve şair kadınla ilgili bilgi vermiştir.¹⁷⁴

1.6.2. Kitabü'l-Erba'în el-Buldâniyye

Hadis literatüründe Erbaûniyyat türü eserler olarak bilinen ve mevcut tespitlere göre, Abdullah b. Mübârek ile (ö. 181/797) başlayan kırk hadis geleneğidir. İbn Asâkir'in 576/1180 yılında vefat eden hocası Ebû Tahir Ahmed b. Muhammed es-Selefi el-İsfahânî'nin kırk ayrı şehre mensup kırk şeyhten rivayet ettiği kırk hadisi topladığı eseri hadiste Erbaûniyyat geleneğini geliştirmiştir. İbn Asâkir, yazarın bu metodunu takip ederek onu bir adım daha ileri götürmüş; kırk beldede kırk şeyhten rivayet edilen kırk hadisi, kırk sahabeye isnad etmiştir.¹⁷⁵

¹⁷² Bkz. ed-De'cânî, Tallâl Suud, *Mevâridü İbn Asâkir fî Târîhi Dımaşk*, I-III, el-Cami'atu'l İslâmiyye, Medine 2003. I, s. 525-669; Özeydın, "Târîhu Medineti Dımaşk", DİA, XL, s. 90-91.

¹⁷³ Baş, s. 698; Özeydın, "Târîhu Medineti Dımaşk", DİA, XL, s. 91.

¹⁷⁴ Bkz. İbn Asâkir, *Târîhu Medineti Dımaşk*, LXIX, s. 3-298, LXX, s. 3-296; Özeydın, "Târîhu Medineti Dımaşk", DİA, XL, s. 91.

¹⁷⁵ el-Hâfız, s. 388; Küçükkaşçı, – Tomar, "İbn Asâkir", DİA, XIX, s. 323; Daha geniş bilgi için Bkz. Kanarya, "Kırk Hadis/Erbaûn" Edebiyatının Rivayetlerdeki Dayanakları, s. 107-108.

İbn Asâkir'in kaleme aldığı el-Erbaune'l-Buldaniyye isimli eser, farklı beldelere yapılan ilmi yolculuklar ve buralarda bulunan değişik hocalardan alınan hadislerin derlenmesi yöntemiyle yazılmıştır.¹⁷⁶ Müellif çalışmasında gezdiği coğrafyayı ve hadis aldığı hocalarını da tanıtır. Rivâyetlerine Mekke'den başlar. Medine, Mina, Dımaşk, Küfe, Bağdat, Şehristân, Asbahân, Merv, Nîşâbûr, Herât ile devam eder. Kırkinci şehir olarak el-Cezire bölgesindeki Rakka'da bitirir.¹⁷⁷ Bu şehirlere gidiş tarihini ve hadisleri ne zaman aldığını da ayrıca kaydeder. Eseri yayımlayan Salâhaddin el-Müneccid'de İbn Asâkir'in hadisleri aldığı hocaları ile dolaştığı şehirlerin adlarını ve buralarda bulunduğu tarihleri bir liste halinde kitaba eklemiştir.¹⁷⁸

Mekke'den rivâyet ettiği hadisi hocası Ebû Muhammed Abdullah b. Muhammed el-Mısrî'den, Medine'den rivâyet ettiği hadisi hocası Ebû'l Fütûh Abdulhallâk b. Abdulvâsi' el-Ensârî el-Herevî'den, Minâ'dan rivâyet ettiği hadisi hocası Ebû'l Hasan Mekkî b. Ebi Tâlib b. Ahmed el-Burucirdî'den, Dımaşk'tan rivâyet ettiği hadisi hocası eş-Şerif Ebû'l Kâsım Ali b. İbrâhim b. el-Abbas'tan, Küfe'den rivâyet ettiği hadisi hocası eş-Şerif Ebû'l Berakât Ömer b. İbrâhim b. Muhammed'ten almıştır.¹⁷⁹

İbn Asâkir, el-Erba'un'ul-Buldâniyye adlı eserinde geçen hadisleri Ömer b. Hattab, Ebûbekir es-Sıddîk, Osman b. Affân, Ebû Zer el-Ğifârî, Câbir b. Abdullah, Huzeyfe, Muaz b. Cebel, Abdullah b. Abbas, Osman b. Hanif, Havle bint Kays, ve Ebû Hureyra gibi önemli sahabîlere isnad edilen hadislerden seçmiştir.¹⁸⁰

Yazma nüshaları günümüze ulaşmış olup, Mustafa Âşûr (Kahire 1409/1989) ve Muhammed Mutî' el-Hâfız (Beyrut-Dımaşk 1413/1992) tarafından da neşredilmiştir.¹⁸¹ Ayrıca Beyrut'ta 1993 yılında el-Erba'unu'l Bıldaniyye de

¹⁷⁶ Kanarya, "Kırk Hadis/Erbaûn" Edebiyatının Rivayetlerdeki Dayanakları, s. 100.

¹⁷⁷ Bkz. İbn Asâkir, Ebu'l Kâsım Ali b. Ebi Muhammed b. Hasan b. Hibetullah b. Abdullah b. Hüseyin, *el-Erba'un'ul-Buldâniyye*, (thk. Abdullâc Muhammed el-Harîrî), el-Mektebu'l İslâmî, I. Baskı, Dımaşk 1993, s. 47-163.

¹⁷⁸ el-Hâfız, s. 388; Küçükkaşçı, – Tomar, "İbn Asâkir", DİA, XIX, s. 323.

¹⁷⁹ Bkz. İbn Asâkir, *el-Erba'un'ul-Buldâniyye*, s. 47-64.

¹⁸⁰ Bkz. İbn Asâkir, *el-Erba'un'ul-Buldâniyye*, s. 47-90.

¹⁸¹ Kandemir, M. Yaşar, "Kırk Hadis", DİA, TDVY, İstanbul 2002, XXV, s.468; Kanarya, "Kırk Hadis/Erbaûn" Edebiyatının Rivayetlerdeki Dayanakları, s. 98.

Erba'üne Hadîsen an Erba'üne Şeyhen min Erba'üne Medineten li Erba'ine mine's-Sahâbeti adıyla Abdû el-Hâc Muhammed el-Harîrî tahkiki ile neşredilmiştir.¹⁸²

1.6.3. el-İşrâf alâ Ma'rifeti'l Etraf

Eser dört büyük hadis kitabının indeksidir, 48 cüzden oluşmuştur. Yazma nüshası günümüze ulaşmıştır. Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce'nin sünenleri üzerine yapılmış ve sahabi ravilere göre alfabetik sırayla düzenlenmiş bir etrâf kitabıdır. Mukaddimesinde kısaca sünenler, etrâf kitaplarının tarihi ve yazılış sebepleriyle eserin özelliklerinden bahsedilmektedir. Müellif, Horasan seyahati sırasında yazdığı müsveddeyi Dımaşk'a döndükten sonra İbn Mâce'yi de ekleyerek temize çekmiştir. Eserin iki ciltlik bir nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'nde kayıtlıdır.¹⁸³

1.6.4. Kitâbü Mu'cemmi's-Şuyûhi'n-Nübelâ

İbn Asâkir bu çalışmasında kendilerinden hadis almış olduğu hocalarını bir araya toplamış ve bunlara günümüze ulaşmayan pek çok eserden faydalanarak Buhari ve Müslim'in hocalarını da ilave etmiştir. Zehebî kitabı özetlerken bazı eklemeler de yapmıştır. Eser Sekîne eş-Şihâbî tarafından neşredilmiştir (Dımaşk 1981).¹⁸⁴

1.6.5. Kitâbu Keşfi'l Muğatta fi Fazlı'l Muvatta

Mâlik b. Enes'in Muvatta adlı eserinin kıymetini ortaya koymak amacıyla yazılmış, İzzet Attâr Hüseyinî (Kahire 1373/1954) Muhammed Mutî' el-Hâfız (Beyrut Dımaşk 1992) tarafından yayınlanmıştır.

1.6.6. el-İctihâd fi İkameti Farzi'l-Cihâd

Kırk hadisten oluşmaktadır.¹⁸⁵ “Erba'üne Hadîsen fi'l-Hassi ale'l-Cihâd” adıyla da bilinmektedir. Ahmed Abdulkerim el- Hilvânî tarafından “İbn Asâkir ve Devruhu fi'l Cihâdi Zıdda's-Salibiyyin” adlı kitabın içinde doksan birinci sayfa ile

¹⁸² el-Hâfız, s. 388; Küçükkaşçı, – Tomar, “İbn Asâkir”, DİA, XIX, s. 323.

¹⁸³ Süleymaniye Kütüphanesi'nde ki kayıt nosu: (Ayasofya, nr. 455, 456); el-Umrevî, I, s. 20; Küçükkaşçı, – Tomar, “İbn Asâkir”, DİA, XIX, s. 324.

¹⁸⁴ Küçükkaşçı, – Tomar, “İbn Asâkir”, DİA, XIX, s. 324.

¹⁸⁵ el-Umrevî, I, s. 20-24.

yüzellinci sayfalar arasında neşredilmiştir. Ayrıca Dâru'l Hülefâ tarafından Abdullah b. Yusuf tahkiki ile neşredilmiştir.¹⁸⁶

1.6.7. Emâlî fi'l-Hadis

Emâlî fi'l-Hadis, İbn Asâkir'in Dımaşk Emeviyye Camii'ndeki meclislerinde okuttuğu hadislerin bir araya toplanmasından meydana gelmiştir. 408 adet olduğu rivâyet edilen bu meclislerin her biri ayrı bir konuya ayrılmıştı. Bu meclisler, sadece hadisle sınırlı değildi. Aralarında Yahudilerin zemmine, halife ve sahabilerin faziletlerine dair olanlar da vardı.¹⁸⁷ Müellifin Zemmü men lâ Ya'melü bi-'İlmihî ve Zemmü Kurena'i's-Sû' adlı meclisleri, Meclisân min Mecâlisi'l-Hâfız İbn Asâkir fi Mescidi Dımaşk adıyla Muhammed Mutî' el-Hafız tarafından bir arada ve bunlardan Zemmü men la Ya'melü bi- 'İlmihî Ali Hasan Ali Abdülhamid ve Ahmed el-Bemre tarafından yayımlanmıştır. Fazlû Abdillâh b. Mes'ûd'u Sekine eş-Şihabi, Zemmü Zi'l-Vecheyn ve Lisâneyn'i Vefa Takıyyüddin, Fazlû Sa'd b. Ebi Vakkâs'ı Sekine eş-Şihabî tarafından,¹⁸⁸ Medhu't-Tevâzu' ve Zemmü'l-Kibr'i Abdurrahman Nablusî ve et-Tevbe ve Si'atü rahmeti'llahi Aleyh, Muhammed Mansur tarafından yayımlanmıştır.¹⁸⁹

1.6.8. Tebyînü Kezibi'l-Müfteri fimâ Nüsibe ilâ Ebi'l-Hasen el-Eş'arî

Ebi'l-Hasen el-Eş'arî'ye taasub derecesinde bağlı idi. Bu eseri onu savunmak için kaleme almıştır. Bu eserin ismi bazı eserlerde Tehdidü'l-Müfterâ olarak geçmektedir.¹⁹⁰ Hasan Ali b. Ahvâzî'nin (ö. 446/1055) Mesâlibü ibn Ebî Bişr el-Eş'arî'sine karşı, Eş'arî'yi savunmak ve hakkında ileri sürülen iddiaları reddetmek için kaleme alınmıştır. Eserin Hüsâmeddin el-Kudsî (Dımaşk 1347/1928), Zâhid Kevserî (Kahire 1399/1979; Beyrut 1404/1984, 1411/1991) ve Abdalbâkî el-Kudsî (Beyrut 1403/1983) tarafından yapılmış üç ayrı neşri mevcuttur.¹⁹¹

¹⁸⁶ el-Hâfız, s. 389; Küçükkaşçı, – Tomar, ‘İbn Asâkir’, DİA, XIX, s. 322.

¹⁸⁷ Hamevî, Şihâbüddin Ebi Abdillâh Yâkut b. Abdillâh, *Mu'cemu'l Büldân*, Dâru's-Sâdır, Beyrut 1977, III, s. 81.

¹⁸⁸ Bkz. Mecelletü't-Türâsi'l-'Arabî, S. 1112, Dımaşk 1983, s. 187-196.

¹⁸⁹ el-Hâfız, s. 389; Küçükkaşçı, – Tomar, ‘İbn Asâkir’, DİA, XIX, s. 324.

¹⁹⁰ Zehebî, *Siyeru Â'lâmi'n-Nübelâ*, XX, s. 559; el-Cevzî, el-Muntazam, s. 225.

¹⁹¹ Küçükkaşçı, – Tomar, ‘İbn Asâkir’, DİA, XIX, s. 322.

1.6.9. İbn Asâkir'in Diğer Eserleri

- 1- Erbaûnü't- Tıvâl. Üç cüzden oluşmaktadır.¹⁹²
- 2- Erbaûnü'l-Musâvât.
- 3- Erbaûnü'l-Musâfâhât. (Müvâfakât), yetmiş iki cüzdür.¹⁹³
- 4- el-Ehâdisi'l-Mütehâyıra fi Fezâili'l-Aşera. İki cüzden oluşmaktadır.¹⁹⁴
- 5- Ahbâri Ebî Amr el-Evzâi ve Fedâiluhu an Mu'cemi'l Üdebâ'.¹⁹⁵
- 6- Târihu'l-Müzze.
- 7- et- Tâlî li-Hadisi Mâlik el-Âlî. Ondokuz cüzden oluşmaktadır.¹⁹⁶
- 8- Tebyînü'l-İmtinan bi'l-Emri bi'l-İhtitân. M. Fethi es-Seyyid tarafından yayımlanmıştır. (Tanta 1410/1989).
- 9- ez-Zehâde fi Bezli' ş-Şehâde. Bir ciltten oluşmaktadır.¹⁹⁷
- 10- es-Sıbaiyyât fi'l-Hadis.
- 11- Avali'ş-Şu'be. Bir ciltten oluşmaktadır. Şu'be'nin hadislerindeki sorulara verilen cevaplardan oluşmaktadır.¹⁹⁸
- 12- Avali's-Sevrî. Bir ciltten oluşmaktadır.
- 13- Fazlu Eshâbi'l-Hadis.
- 14- Fazlu'r-Rabve.
- 15- Fazl-u Askalân.
- 16- Fazl-ı Makam-ı İbrahim.
- 17- Kitâbü Fazl-ı Mekke.
- 18- Kitâbü Fazl-ı Medine.
- 19- Kitâbü Fazl-ı Beyt'ül-Makdis.
- 20- Kitâbu Zemmi Men la Ya'melu bi 'İlmihi.
- 21- Hadisu Ehli's-Sanâi'ş-Şam.
- 22- Kitâbü' 1-Müselselât. Bir cilttir.¹⁹⁹
- 23- Fazl-ı'l-Kerem alâ Ehli'l-Harem.
- 24- Kitâbu Ahbâri Ebî Muhammed Saîd b. Abdulaziz ve 'Avâlîhi.

¹⁹² el-Umrevî, I, s. 20-24.

¹⁹³ Zehebî, *Siyeru Â'lâmi'n-Nübelâ*, XX, s. 559.

¹⁹⁴ el-Umrevî, I, s. 20-24.

¹⁹⁵ Zehebî, *Siyeru Â'lâmi'n-Nübelâ*, XX, s. 560.

¹⁹⁶ Zehebî, *Siyeru Â'lâmi'n-Nübelâ*, XX, s. 559; el-Umrevî, I, s. 20-24.

¹⁹⁷ Zehebî, *Siyeru Â'lâmi'n-Nübelâ*, XX, s. 560; el-Umrevî, I, s. 20-24.

¹⁹⁸ el-Umrevî, I, s. 20-24.

¹⁹⁹ Zehebî, *Siyeru Â'lâmi'n-Nübelâ*, XX, s. 560.

- 25- es-Südâsiyyât. Bir cüzdür.²⁰⁰
- 26- Kitâbü ma Vaka'ali'l-Evza'î fi'l-Avâlf. Kitap bir cüzden oluşmaktadır.²⁰¹
- 27- Kitâbü Hadisi Ehl-i Fezâyâ ve Beyti'l-Erânis ve Beyt-i Kûfe.
- 28- Kitâbü Hadise Seleme b. Ali el-Husnâ el-Belâfî.
- 29- Kitâbü Hadisi Sa'd b. Ubâde.
- 30- Kitâbü Hadisi Ehl-i Rendeyn ve Cibreyn.
- 31- Kitâbü Hadisi Ehl-i Sevâ.
- 32- Kitâbü Hadise Rûme ve Mesraba ve'l-Kasr.
- 33- Kitâbü Tertibi' s-Sahabe lî Müsned -i Ahmed.
- 34- Kitâbü'l-Mu'cem: Kendisinden hadis dinlediği şeyhleri hakkında yazmış olduğu bu eser iki cüzdür. Günümüze yazma olarak intikal etmiştir.
- 35- Kitâbü Avâli Hadis-i Süfyân es-Sevrî ve Haberih.
- 36- Müsnedü Ehl-i Dâriyâ.
- 37- Hadîsü Ehl-i Karyeti'l-Balât.
- 38- Teşrifî Yevmi'l-Cum'a. Bu eser yedi cüzden oluşmaktadır.²⁰²
- 39- Fazlu Aşûre ve'l-Muharrem.
- 40- Kitâbü'z-Zelâzil.
- 41- Kitâbü'l-Muvâfakât alâ Şuyûhi'l-Eimmeti's-Sikât. Bu eser yetmişiki cüzden oluşmaktadır.
- 42- Kitâbü Zikri'l-Beyan an Tilâveti'l-Kur'ân.
- 43- Mu' cemu' s-Sahabe.
- 44- Mu' cemu'n-Nisvân. Müellif bu eserini kendisinden hadis dinleyen kadınlara ayırmıştır.
- 45- Kitabu Cevabi'l-Mebst li men Zekera Hadîse'l-Hubût.
- 46- Erbau'ne Hadisen min Erbei'ne Şeyhen Min Erbei'ne Medineten.
- 47- el-Ehadisi'l-Humâsiyyati ve Ahbâri İbn Ebi'd-Dünya.
- 48- Tebyinu'l Vehmi ve't Tahliti'l Vaki' fi Hadisi'l Atîf.
- 49- Sevâbu's Sabri alâ'l Musâbi bi'l Veledî.
- 50- Cüz'ü Hadisi'l Hubût.

²⁰⁰ Zehebî, *Siyeru Â'lâmi'n-Nübelâ*, XX, s. 560.

²⁰¹ el-Umrevî, I, s. 20-24.

²⁰² Zehebî, *Siyeru Â'lâmi'n-Nübelâ*, XX, s. 559; el-Umrevî, I, s. 20-24.

- 51- Cüz'ü Kefersüsiyye. Kefersüsiye beldesinden bir cemaatin hadislerinden oluşmaktadır.²⁰³
- 52- Avâli Mâlik. Hadis konusunda elli cüzden oluşmaktadır.²⁰⁴
- 53- Ğarâibu Mâlik. On cüzden oluşmaktadır.²⁰⁵
- 54- Fazlu'l Cemreteyn.
- 55- el- Kavlu fi Cümleti'l Esânîdi fi Hadisi'l Müeyyedi.
- 56- Kitâbu'l İ'tizâzi bi'l Hicre (İ'zâzu'l Hicreti İnde İ'vâzi'l Nusreti).
- 57- Kitâbu Turuki Hadisi Abdullah b. Ömer.
- 58- Kitâbu Fazlı Kureyş ve'l Ensâr Ve'l Eş'ariyyin ve Zemmi'-Râfiza.
- 59- Kitâbu Zemmi Kuranî's-Sûi.
- 60- Kitâbu Ehâdisi ehli San'ai's-Şam.
- 61- Kitâbu Hınşin ve'l Mut'imîn ve Hafsin es-San'aniyyin.
- 62- Kitâbu Yevmi'l Mezid.²⁰⁶
- 63- Kitâbu'l Haddâb.
- 64- Kitâbu'l Mu'cemi limen Semi'e minhu ve Ecâze lehu.
- 65- İthâfü'z-Zâir.
- 66- Kitâbun fi's-Saffat.
- 67- Kitâbu Turuki Kabzi'l İlmi.²⁰⁷
- 68- Kitâbu Fazlı's-Siddîki.
- 69- Kitâbu'l Ebdâl; Zâhiriyye Kütüphanesindeki²⁰⁸ mecmua içerisinde bir nüshası mevcuttur.²⁰⁹ Bu eser tamamlanmamıştır.²¹⁰
- 70- Kitâbu'l 'Uzle.
- 71- Kitâbu Hadisi Ehli Karyeti'l Himyeriyyin ve Kabibât.
- 72- Kitâbu Hadisi Yüsret b. Safvân ve İbnihi ve İbni İbnihi.
- 73- Kitâbu Hadisi Cemâatin min Ehli Hürstâ.
- 74- Kitâbu Hadisi Ehli Kefirbatnâ.
- 75- Kitâbu Hadisi Ehli Dekânya ve Hucrâ ve Ayn Tûma Ve Cedyâ ve Termîs.

²⁰³ el-Umrevî, I, s. 20-24.

²⁰⁴ el-Umrevî, I, s. 20-24.

²⁰⁵ Zehebî, *Siyeru Â'lâmi'n-Nübelâ*, XX, s. 559; el-Umrevî, I, s. 20-24.

²⁰⁶ Zehebî, *Siyeru Â'lâmi'n-Nübelâ*, XX, s. 560.

²⁰⁷ Zehebî, *Siyeru Â'lâmi'n-Nübelâ*, XX, s. 560.

²⁰⁸ Zâhiriyye Kütüphanesindeki kayıt no: (nr.17).

²⁰⁹ Küçükkaşçı, – Tomar, "İbn Asâkir", DİA, XIX, s. 322.

²¹⁰ el-Umrevî, I, s. 20-24.

- 76- Kitâbu Hadisi Cemâatin Min Ehli Cûber.
- 77- Kitâbu Yahya b. Hamza el- Betlahî ve Avâlîhi.
- 78- Kitâbu Mecmu'i Yahya b. Hamza el-Hadramî el- Betlahî.
- 79- Kitâbu Hadisi Ebî Bekr b. Muhammed b. Rizkillâhi el-Menînî.
- 80- Kitâbu Mecmu'i Ehâdisi Cemâatin min Ehli Be'lebek.
- 81- Kitâbu Tekmîli'l İnsâf ve'l 'Adli bi Ta'cîli'l İs'af bi'l 'Azli.
- 82- Kitâbu'l Multemis min 'Avâli Mâlik b. Enes. Bu eser otuzbir cüzden oluşmaktadır.²¹¹
- 83- Kitâbu Raf'i't-Tahlit an Hadisi'l Atit.²¹²
- 84- Kitâbu Def'i Tesrib alâ men Fessere Ma'ne't-Tesrîb.
- 85- Kitâbu Hululi'l Mihneti bi Husuli'l Ebneti.
- 86- Kitâbu Cevâhiri ve'l Elâi fi'l Ebdâli'l 'Avâli.
- 87- Kitâbu Tertibi's-Sahabeti fi Müsnedi Ebî Ya'le.
- 88- Kitâbu'l Muselseli'l 'Îdeyn.
- 89- Müsnedi Ebî Hanîfe.
- 90- Müsnedi Mekhûl.
- 91- Menâkibu'ş-Şabbân. Bu eser onbeş cüzden oluşmaktadır.²¹³
- 92- el-İktidâu bi's-Sâdiki fi Hafri'l Handeki.
- 93- Taviyetu's-Sünneti alâ İnşâi Devri's-Sünneti.
- 94- el-Müstefidu fi'l Ehâdisi's-Seb'iyâti'l Esânîdi.
- 95- Mecmu'r-Regâib mime Veka'a min Hadisi Malik el-Ğerâib. Bu eser on cüzden oluşmaktadır.²¹⁴
- 96- Mu'cemu Esmâi'l Kurâ ve'l Emsâr.
- 97- Ma'nâ Kavli Osman.
- 98- el-Mekâletu'l Fazihatu li'r-Risâleti'l Vâdihati.
- 99- Men lâ Yekünü Mu'teminen lâ Yekünü Müezzinen.
- 100- Sübâiyyat. Bu eser yedi cüzden oluşmaktadır.
- 101- Men Vâfekat Künyetühü Künyete Zevcetihî. Dört cüzdür.
- 102- Hümâsiyyat. Bir cüzdür.

²¹¹ el-Umrevî, I, s. 20-24.

²¹² Zehebî, *Siyeru Â'lâmi'n-Nübelâ*, XX, s. 560.

²¹³ el-Umrevî, I, s. 20-24.

²¹⁴ el-Umrevî, I, s. 20-24.

- 103- el-Hidâb.
104- İ'zâzu'l Hicreti i'nde İ'vâzi'n-Nüsreti.
105- Fadlu Kitâbetu'l Kur'ân.
106- Men le Yekünü Mü'teminen le Yekünü Müezzinen. ²¹⁵

²¹⁵ Zehebî, *Siyeru Â'lâmi'n-Nübelâ*, XX, s. 560.

İKİNCİ BÖLÜM:

İBN ASÂKİR'İN HADİS ÖĞRENİMİ, HOCALARI VE TARİHU MEDİNETİ DİMAŞK ADLI ESERİNDE HADİS KULLANMA YÖNTEMİ

İbn Asâkir VI./XII. asırda yetişen seçkin ilim adamlarından biridir. Devrinde daha çok hadislerle iştiğal etmesine, birçok hadis kitabı yazmasına ve asrının muhaddisi olarak kabul edilmesine rağmen “Tarihu Medineti Dımaşk” isimli eseri dolayısıyla, sonraki zamanlarda daha çok tarihçi olarak tanınan İbn Asâkir, yüzden fazla eser kaleme almıştır. Bu eserleri hadis, tarih, kelam ve edebiyat sahalarına dairdir.²¹⁶ Bu çok yönlü âlimin hadisçiliği araştırmamızın ana konusu olacaktır.

Bu bölümde, İbn Asâkir'in ilmi seyahatlerini, tadrîs faaliyetlerini, hocalarını, akranları ile öğrencilerini ayrıntılı bir şekilde incelemeye çalışacağız. Hadis öğrenimi, Târihu Medineti Dımaşk adlı eserinde başvurduğu hadis kaynakları, hadis ve rivâyetlerinin özellikleri, hadis eserleri ile kültür ve medeniyete katkıları da incelemeye çalışacağımız başlıklar olacaktır.

2.1. Rihleleri/İlmi Seyahatleri

Muhaddislere göre, hadis taleb etmek için rihleye çıkmak uyulması gereken bir sünnettir. Bu sünneti sahabiler başlattı. Buna bir örneklik teşkil etmesi için burada bir örneği zikretmemiz yerinde olacaktır. Ebû Eyyüb el-Ensârî, Hz. Peygamber'den duymuş olduğu bir hadisi sormak için Mısır'da bulunan Ukbe'nin yanına gitmiştir. Mısır'a ulaşınca Mısır emiri Müslim b. Muhalled'in evine gitti. Müslim geliş sebebini sorunca Hz. Peygamber'den bir hadis işittim. Ben ve Ukbe'den başka bu hadisi duyan kimse kalmadı. Müslim Ebû Eyyüb el-Ensâr'yi Ukbe'nin evine götürdü. Ebû Eyyüb durumu Ukbe'ye anlattı ve Müminlerin ayıplarının örtülmesi ile ilgili hadisi hatırlayıp hatırlamadığını sordu. Ukbe Hz. Peygamber'in “dünyada kim bir müminin aybını örterse, Allah'da Ahirette onun ayıplarını örter.” hadisini okudu. Ebû Eyyüb doğru söyledin diyerek atına binip

²¹⁶ Baş, s. 691.

Medine'ye geri döndü.²¹⁷ Bu örnekler çoğaltılabilir ancak konunun anlaşılması açısından bir örneği yeterli bulduk.

Sahabilerden sonra Tâbiin de aynı yolu takib etti. Tâbiin'in rihleleri ile ilgili de burada bir örneği zikretmenin faydalı olacağı kanısını taşımaktayız. Hadis konusunda önde gelen bir âlim olan Şu'be, bir hadisin râvîleri ile karşılaşmak ve böylece bir hadisin sıhhatini öğrenmek için bir beldeden diğerine seyahat etmiştir. Tabî ki bu yolculuklar kolay yapılmamıştır. O günün şartlarını göz önünde bulundurduğumuz zaman, bu zahmetli ilim yolculuklarının, dünya tarihinde bir benzeri yoktur diyebiliriz.²¹⁸ Muhaddislerin hadis uydurmacılığını önlemeye yönelik aldıkları bu tedbirlere ilave olarak hicri birinci asrın sonları ile ikinci asrın başlarında hadisler toplanarak bir araya getirilmiştir.²¹⁹

520/1126 yılı, yirmi bir yaşına gelen ve artık şöhreti çevresinde yavaş yavaş yayılan İbn Asâkir'in hayatında yeni bir dönemin başlangıcıdır. Şam'da gördüğü eğitim ile önemli bir seviye kateden İbn Asâkir'i artık Şam'ın ders halkaları tatmin etmemektedir. İlmi düzeyini daha fazla yükseltmek isteyen İbn Asâkir, büyük âlim ve fâkihlerden ders almak, büyük hadisçilerden hadis öğrenmek, ezberlediği hadisleri kendilerine okumak ve icâzet almak için İslam dünyasının diğer ilim merkezlerine, ilmi seyahatler yapmaya karar vermiştir. Aslında İbn Asâkir'in yaşadığı dönemde ilim konusunda büyük mesafe kateden medreseler yaygındı. Bazı medreseler için müstakil binalar yapılmışken bazıları da camilerde hizmet veriyorlardı. Ayrıca bazı âlimlerin yaşadığı yerlerde de ilim merkezleri mevcuttu. Bu medreselerin cenneti diyebileceğimiz merkez Bağdat'tı. Çünkü Bağdat'ta bütün ilimler için ayrı ayrı medreseler mevcuttu. Mekke, Medine, Mısır, Horasan, Merv ve diğer ilim merkezlerinden hiç biri Bağdat'ın ilmi açıdan önemine ulaşamadı. Bağdat halkı da hadis ve hadis ilimlerine büyük önem veren bir halk olarak tanındılar.²²⁰

²¹⁷ el-Hâfiz, s. 88-89.

²¹⁸ el-Bağdâdî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Mahmud b. el- Hasan *er- Rihletü fi Talebi'l-Hadis* (thk. Nüreddin 'İtr), Ravâi'u Turâsine'l İslâmî, Dimaşk 1975. s. 149; el-Hâfiz, s. 90.

²¹⁹ İstemi, Fuat, Hicrî IV. Yüzyıla kadar Hadis İlmi ve Tarih İlminin Birbiriyle Olan Tarihsel Münasebeti, e-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi, Sayı: 1 (17), 2017, IX, s. 49.

²²⁰ Hatib Bağdâdî, Bağdat halkının hadis ve hadis ilimleri konusundaki ilgileri ile ilgili "Bağdat'lılar hadis alma konusunda bilgili, rivâyetinde hassas ve bilinçli bir halk olarak tanınmıştır." demektedir. el-Bağdâdî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Mahmud b. el- Hasan, *Târihu Bağdat*, (thk. Beşâr Avvad Ma'ruf), Dâru'l Kitâbi'l Arabî, Beyrut 2001, s. 42; el-Umrevî, I, s. 15.

Daha önce babasını kaybeden İbn Asâkir, Dımaşk'taki Batınî hareketlerinin artmasından da rahatsızlık duyarak ilk önce ağabeyi Sâinüddin ile birlikte VI. (XII.) yüzyılda hala İslam dünyasının önemli kültür merkezlerinden biri olan, Selçuklular'ın Büveyhî hâkimiyetine son vermelerinden (447/1055) sonra Sünni tedrisâtın tekrar yaygınlaştığı Bağdat'a gitti.

Ertesi yıl da buradan ayrılarak Hicaz'a geçti. İslam dünyasının çeşitli bölgelerinden hacca gelen âlimlerle Mekke ve Medine'de temas kurarak bilgi alışverişinde bulundu. Özellikle Gazal diye bilinen Abdullah b. Muhammed el-Mısırî ve Abdülhallak b. Abdülvasi' el-Herevî'den hadis dinledi. Hac dönüşü Bağdat'ta Nizamiye Medresesi başta olmak üzere eğitim ve öğretim faaliyeti yapılan yerlerde fıkıh, hadis, usul ve nahiv derslerine katıldı. Ebü'l-Hasan Ali b. Abdülvahid ed-Dineverî, Hibetullah b. Abdullah eş-Şürûtî, Karategin b. Es' ad, Ebû Galib İbnü'l Benna ve Ebû Sa'd el- Bağdâdî'den hadis, Ebû Sa'd İsmail b. Ahmed el-Kirmanî'den ilm-i hilaf dersleri aldı. Derslerde gösterdiği basiret ve konulara yaptığı katkılar Bağdat'ta kısa sürede şöhretinin yayılmasına sebep oldu. Bu sırada Irak'ın kuzeyindeki Musul, Rahbe, Cizre (Cezîretü İbn Ömer), Diyarbekir ve Mardin şehirlerine ilmi seyahatler yaptı.²²¹ Bağdat'ta beş yıl kalan İbn Asâkir, Dımaşk şeyhlerinden yeniden hadis dinlemek üzere Dımaşk'a döndü.²²²

525/1131'de Dımaşk'a dönerek evlendi. İki yıl sonra oğlu Kâsım dünyaya geldi. İbn Asâkir, 529/1135'te son büyük ilmî seyahatini hadisçilik açısından önemli bir merkez olan Horasan bölgesine yaptı. İsfahan, Merv, Nîşabur, Herât gibi ilim merkezlerini dolaştı. Bu sırada Kitabü'l Ensab müellifi Abdülkerîm es-Sem'ânî ile tanıştı ve seyahatinin bir bölümünü onunla beraber gerçekleştirdi. Sem'anî, birlikte hadis dinlediklerini onun vasıtasıyla icazet aldığını el-Mu'cemü'l Müştemil'inde kendisinden faydalandığını yazmıştır. İbn Asâkir, bu seyahatinde Horasan ve çevresindeki otuz dört şehiri ziyaret ederek İslam dünyasının doğusundaki âlimlerle tanışmış ve bilgi alışverişinde bulunmuştu. Bu yolculuklar sırasında erkek kadın ayrımı yapmaksızın pek çok âlimden hadis aldığı ve 1300 erkek, seksen kadından hadis dinlediği rivayet edilmektedir. Onun Kitabü'l-Erba'ine'l-Büldaniyye ve el-İşraf 'ala Ma'rifeti'l-Etrâf gibi bazı kitaplarını da bu günlerde tasnif veya telif ettiği

²²¹ Küçükkaşçı, – Tomar, “İbn Asâkir”, DİA, XIX, s. 322.

²²² el-Umrevî, I, s. 15-16.

görülür. 533/1139'da Horasan seyahatini tamamlayan İbn Asâkir Bağdat'ta iki yıl daha kaldıktan sonra Dımaşk'a döndü.²²³

İbn Asâkir'in önemli ilim merkezlerine yapmış olduğu bu iki önemli seyahat, onun önemli âlim ve hocalarla karşılaşmasına ve onlarla tanışmasına vesile oldu.²²⁴

Dımaşk'a döndüğünde 34 yaşına gelmişti. Yüksek bir ilmi seviyeye ulaşan İbn Asâkir, artık İslam dünyasında tanınan bir şahsiyet haline gelmişti.

Ömrünün geri kalan kısmını burada eserlerini yazıp öğrencilerini yetiştirmekle geçirdi. Derslerini 566/1171'den itibaren, 549/1154'te Dımaşk'ı ele geçiren Nüreddin Mahmud b. Zengî'nin kendisi için yaptırdığı Dâru'l Hadis en-Nuriyye de verdi. Takvîyetü'l-Münne 'alâ İnşâ'i Dari's-Sünne adlı eseri, muhtemelen bu medresede okutmuş olduğu ders notlarının bir araya gelmiş şeklidir. Darü'l-Hadis'in kurulması ve İbn Asâkir'in ders vermesiyle birlikte şehirde kültür hayatı yeniden canlandı. İslam dünyasının çeşitli bölgelerinden buraya ilim yolculukları başladı. VI. (XII.) ve VII. (XIII.) yüzyıllarda onun soyundan gelenler, bu müessesede ders vermeyi sürdürdüler. Yaptığı ilim yolculukları, yetişmesinde ve ilmini geliştirmesinde etkili olmuştur. Bilhassa Horasan seyahati sırasında pek çok hadis âliminden icazet almıştır.²²⁵

Yukarıda zikrettiğimiz şehirler dışında İbn Asâkir'in ilmi seyahatte bulunduğu; Ba'lebek, Tedmir, Ürd, Rasâfe, Mâkisin, Ra'sulayn, Denîysir, Mardin, Erzin, Bitlis, Halât, Hayt, Ana, Hudayse, Huvârerrey, Mazine, Bâmin, Burcân, Kârmisiyn, Kâşân ve Kenkûr şehirleri de vardır.²²⁶

2.2. Tadrîs ve İlmi Faaliyetleri

İbn Asâkir, daha öncede ifade ettiğimiz gibi küçüklüğünden itibaren kendisini ilim faaliyetlerinin içinde bulmuştur. Bunun en önemli sebebi babası, ağabeyi ve dayılarının âlim insanlar olmasıdır. Daha küçük yaşlarda babasından ve ağabeyinden dersler almaya başlayan İbn Asâkir'in azmi ve ilme olan iştiyakı, ilmi arayışının sürekli artmasına sebep olmuştur.

²²³ Küçükkaşçı, – Tomar, “İbn Asâkir”, DİA, XIX, s.322.

²²⁴ el-Umrevî, I, s. 18.

²²⁵ el-Umrevî, *Târihu Medîneti Dımaşk muhakkikin mukaddimesi*, I, s. 19-20; Küçükkaşçı, – Tomar, “İbn Asâkir”, DİA, XIX, s. 322.

²²⁶ el-Hâfiz, s. 290.

Uzun yıllar Dımaşk'taki hocalardan ders alan İbn Asâkir, ilim tahsil ettikten sonra diğer İslam ilim merkezlerine gitmişti. Sırasıyla Bağdat, Hicaz ve Horasan'a ilmi yolculuklar yapmıştır. Bu bölgelerdeki önemli şehirlerin hemen hemen tamamını gezen İbn Asâkir, buralarda önemli âlim ve öğrencilerle tanışma fırsatını yakalamıştır.

Bu ilmi seyahatlerden sonra Dımaşk'a dönen İbn Asâkir, artık İslam dünyasında tanınan bir şahsiyet haline gelmiştir. Ömrünün kalan kısmını tedris ve telif faaliyetleri ile geçiren İbn Asâkir, zaman zaman Dâru'l Hadis en-Nûriyye'nin şeyhliği gibi bazı görevlerde üstlenmiştir. Şimdi de birçok alanda kendini yetiştiren İbn Asâkir'in tedris faaliyetlerini incelemeye çalışalım.

Tedris faaliyetlerine gelince; İbn Asâkir Bağdat ilmi yolculuklarından çok istifade etti. Bağdat'ta önemli birçok âlimden dersler aldı. İlmî düzeyini iyice ilerleten İbn Asâkir, Bağdat'ta büyük hadis şeyhlerinden hadis dinledi. Hadis, fıkıh ve kıraât dallarında büyük bir birikim elde etti. Şam'a döndüğünde daha önce Şam'a girmemiş İmam Ahmed'in Müsnedi, Ebû Ya'la el-Mûsilî'nin Müsnedi gibi büyük eserlere sahipti. Bu şekilde ilimde ve özellikle hadiste zirve yaptı. Elbette bu büyük birikim, Müslümanların kazancıydı.²²⁷

533/1138 yılında Dımaşk'a döndüğünde hadis ilmini neşretme zorunluluğunu hissetti. İbn Asâkir, hadis ilmi çalışmalarından tek amacının Allah rızası olduğunu her fırsatta dile getirmiştir.²²⁸ Şimdi de İbn Asâkir'in çeşitli dönemlerde üstlendiği görevleri incelemeye çalışalım.

İbn Asâkir, karakteri gereği makamda gözü yoktu. Bundan dolayı idari görevlerinden çok ilmi yönü ile ön plana çıkmış bir âlimdir. Hayatında önem verdiği iki konu vardır. Birincisi ibadet ile Kur'ân-ı Kerim ikincisi ise nefis muhasebesi ile eğitim öğretimdir.²²⁹

İbn Asâkir, Bağdat ve Horasan ilmi yolculuklarından büyük bir ilmi kazanım elde etti. Bu birikimini özellikle hadis, fıkıh ve kıraat ilimlerinde çok ileri düzeye taşıdı. Ayrıca Şam'a daha önce girmemiş olan İmam Ahmed'in Müsnedi, Ebû Ya'la el-Mûsilî'nin Müsnedi gibi bazı kitaplar onun sayesinde Dımaşk'a girmiştir. Bu

²²⁷ el-Hâfız, s. 381.

²²⁸ "Benim bir hadisimi duyup iyice öğrenen ve onu insanlarla paylaşan kimsenin, Allah alnını nurlandırır." Ahmed b. Hanbel, *Müsnedü'l İmâm Ahmed b. Hanbel*, (thk. Şuayp el-Arnâvut), Müessesetü'r-Risâle, Riyâd 1992, VII, s. 221.

²²⁹ el-Hâfız, s. 380.

şekilde ilimde zirveyi yakaladı. Tasnif ve eserleri ile ümmet için büyük bir mirası geride bırakmayı başarmış önemli bir ilim insanıdır. Hz. Peygamber'in eğitim öğretim teşviklerinden dolayı belli bir düzeye ulaşan İbn Asâkir, öncelikle istihârelere²³⁰ başvurmuş buradan olumlu bir netice aldıktan sonra, Şam'ın önde gelen âlimlerinden ders verme konusu için hem görüş almış hem de onlardan izin almıştır. Bu konuda bütün âlimlerin ortak cevabı, “senden daha iyi bu işi kim yapabilir” olmuştur. Kendisi de sadece Allah'ın rızasını umarak bu işe koyulmuştur.²³¹

Nûreddin Mahmud b. Zengî Dımaşk' e girince İbn Asâkir ile bir araya geldi. Birbirlerinin meclislerine katılmaya başladılar. Nûreddin Mahmud b. Zengî İbn Asâkir'i dinlemeye başladı. Nûreddin Mahmud b. Zengî ümmetin birliğini sağlamaya yönelik güzel çalışmalar yaptı. Ayrıca İbn Asâkir'i Târihu Medineti Dımaşk adlı eserini bitirmeye teşvik etti. Nûreddin Mahmud b. Zengî 566/1170 yılında Dâru'l Hadis en-Nûriyye'yi (Dâru's-Sünne) inşa edip İbn Asâkir'i bu medreseye atadı. İbn Asâkir bundan sonra tedris ve telif faaliyetlerini bu medresede devam ettirdi. Eski kaynaklara bakarak diyebiliriz ki İbn Asâkir herhangi bir makam veya resmi görevi bilerek kabul etmedi. İbn Asâkir'in yaptığı görevler: Tedris, Dâru'l Hadis en-Nûriyye'nin şeyhliği ve hadis rivâyetlerinden ibârettir.²³²

- Dâru'l Hadis (Dâru's-Sünne)

Dâru'l Hadis (Dâru's-Sünne), hadis öğrenimi için kurulan bir medresedir. “Yer, mekân, ev” gibi anlamlara gelen dâr ile hadîs kelimesinden oluşan Dârü'l-Hadîs “hadis okutulan yer” demektir.²³³ Bu müesseselere “Dârü's-Sünne”, “Dârü's-Sünneti'n-Nebeviyye” veya “Dârü's-Sünneti'l-Muhammediyye” adı da verilmiştir. Hz. Peygamber'in Mekke döneminde ilk dersleri verdiği Erkam b. Ebü'l-Erkam'ın evi sonraki yıllarda da öğretim için bir müddet kullanılmıştır.²³⁴

Medreselerin kurulmasından önce eğitim ve öğretim için en çok kullanılan mekânlar mescidlerdi. Hz. Peygamber'in kadın erkek herkese ders verdiği Mescid-i

²³⁰ İstihâre, sözlükte “hayırlı olanı isteme” anlamına gelmektedir. Terim olarak “bir iş veya davranışta Allah katında hayırlı olanı, kılınan nâfile bir namaz ve dua ile talep etme” mânasında kullanılır. Öğüt, Salim, “İstihâre”, DİA, TDVY, İstanbul 1999, XXIII, s.333.

²³¹ el-Hâfız, s. 380.

²³² es-Sûbkî, V. s. 223; el-Hâfız, s. 382.

²³³ Yücel, Ekrem, Osmanlı Devri Dâru'l Hadisleri ve Hadis Eğitimi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 2012, s. 11.

²³⁴ Bozkurt, Nebi, “Dârü'l Hadis”, DİA, TDVY, İstanbul 2010, VIII, s. 298.

Nebevî, dâimî talebeleri olan Ehl-i Suffe ile âdeta bir medrese hüviyetini taşıyordu. Mescidler zaman içinde bilhassa hadis öğrenimi için çok önemli görevler yüklendiler.²³⁵

Ders halkalarının ve onlara iştirak eden öğrencilerin çoğalmasi sebebiyle camiler dışında yeni müesseselere ihtiyaç duyuldu. Önceleri dârüssünne diye anılan bu medreselerin doğmasında Nîşâbur'un öncülük ettiği anlaşılmaktadır. Muhaddis Ebû Bekir Ahmed b. İshak es-Sıbgî'nin (ö. 342/953), kendisine ait olan dârüssünnenin işlerini yürütmesi ve vakıflarını yönetmesi için talebesi Hâkim en-Nîsâbüri'ye vasiyette bulunması, Nîşâbur'da IV. (X.) yüzyılın ilk yarısında dârüssünnenin kurulmuş olduğunu ortaya koymaktadır. Dârüssünneye birtakım vakıfların tahsis edilmesi bu müessesenin geniş ve teşkilâtlı olduğunu, her bir mecliste "bin mürekkep hokkası sayılabilmesi" de hadis derslerine devam eden öğrencilerin çokluğunu göstermektedir.²³⁶

Nîşâbur'da tesis edilen dârüssünnelerden farklı olmamakla birlikte dârülhadis adıyla müstakil bir öğretim müessesesi ilk defa Dımaşk'ta (Şam) kurulmuştur.²³⁷ Şimdi de İbn Asâkir için kurulmuş olan Dâru'l Hadis en-Nüriyye'yi daha yakından tanımaya çalışalım.

- İbn Asâkir ve Dâru'l Hadis en-Nüriyye

Dâru'l-Hadîs en-Nüriyye Sultan eş-Şehîd Nûreddin Mahmud b. Zengî (ö. 569/1173) tarafından Şam'ın meşhur muhaddisi Hafız İbn Asâkir (ö. 571/1175) için yaptırılmıştır. Nûreddin Mahmud b. Zengî hadis için medrese kuran ilk kişidir.²³⁸

Kurumsallaşmayla beraber genel İslamî ilimlerin okutulmaya başlandığı medreseler zamanla ihtisas alanlarına ayrılmış, Kur'an (Dâru'l-Kur'an), hadis (Dâru'l-Hadis) ve fıkıh ilimlerinin ayrı ayrı okutulduğu medreseler inşa edilmeye başlanmıştır. Hatta tarih içinde dört mezhebin her birinin ayrı bir medresede okutulduğu da bilinmektedir.²³⁹

Hadis ilimlerinin okutulduğu Dâru'l-Hadis'lerin ilki ise Dâru'l-Hadisi'n-Nüriyye'dir. Bunu, yine İslam tarihinde önemli Dâru'l-Hadis'lerden olan, Hadis

²³⁵ Bozkurt, "Dâru'l Hadis", DİA, s. 528.

²³⁶ Bozkurt, "Dâru'l Hadis", DİA, s. 528.

²³⁷ Bozkurt, "Dâru'l Hadis", DİA, s. 528.

²³⁸ es-Sûbkî, V. s. 223; el-Hâfız, s. 496; Bozkurt, Nebi "Dâru'l Hadis", DİA, TDVY, VIII, İstanbul 2010, s. 528.

²³⁹ Yazıcı, Emre, *İslam Tarihinde ilk Dâru'l Hadis (Dâru'l-Hadisi'Nüriyye)*, Rihle Dergisi, 9. Sayı, I. Baskı, İstanbul 2010. s. 99.

Usulü ilminin en önemli kitaplarından Mukaddimetü İbni's-Salah'ın yazıldığı, Dâru'l-Hadîsi'l-Eşrefiyye ve diğerleri takip etmiştir.²⁴⁰

Dâru'l-Hadis en-Nûriyye'nin özelliği, sahasının ilki olması değildir; bunun yanında bir de kendisinde Hâfız İbn Asâkir, İmam el-Mizzî, Hafız İbn Kesir gibi âlimlerin, müderrislik yapmış olması da Daru'l Hadis en-Nûriyye'nin özelliklerindedir.²⁴¹

Yaklaşık olarak 566/1170 yılında inşa edilmiştir.²⁴² Âlimler tarafından üç isimle isimlendirilmiştir. Birincisi Darü'l Hadis en-Nûriyye ikincisi Darü'l Sünne üçüncüsü de Darü'l Sünne en-Nûriyye'dir.²⁴³

- Dâru'l Hadis en-Nûriyye'nin Kurucusu

Hayatı boyunca sünnetin ve ehlisünnet mezheplerinin yayılması için çalışmalar yapan Nûreddin Mahmud b. Zengî birçok medrese, kütüphane ve cami yaptırmıştır. Nûreddin Mahmud b. Zengî ayrıca mücahit, dindar, âlim ve salih kimselere karşı son derece hürmetli davranmaktaydı. Dâru'l-Hadîs'in dışında birçok medrese, kütüphane ve mescit yaptırmış, ilme ve âlimlere büyük imkânlar sağlamıştır.

İlmî kişiliğe de sahip olan Nûreddin Mahmud b. Zengî'nin cihad hakkında "el-İctihâd fî Fadli'l-Cihâd" isimli bir kitap yazdığı ve kitapta zikrettiği hadisleri kendi senetleriyle rivayet ettiği nakledilmiştir.²⁴⁴

Nûreddin Mahmud b. Zengî, Hanefî mezhebine bağlıydı. Ancak Dâru'l-Hadîs en-Nûriyye'yi Hanefilere tahsis etmemiştir. Hadis çalışması yapmak isteyen herkese bu medreseden istifade etme imkânı tanımıştır.

Nûreddin Mahmud b. Zengî, Hanefî mezhebine mensup olmasına rağmen, tedrisini Hanefilere tahsis etmemiş, genel olarak hadis ile meşgul olan kimselere vakfetmiştir. Nûreddin Mahmud b. Zengî, mezhep taassublarının bulunduğu bir

²⁴⁰ Yazıcı, s. 99.

²⁴¹ Yazıcı, s. 99.

²⁴² Binanın kitâbesi mevcut olmadığı için yapılış tarihi belli değildir. Nûreddin Mahmud b. Zengî'ye ait tarihî binalar üzerine bir çalışma yapan Fransız müsteşrik Nikita Elisséeff'e göre, Dâr'ül-Hadis 566/1170 tarihinde inşa edilmiştir. İbnü'l-Esîr, Nûreddin Mahmud b. Zengî'nin bu Dâr'ül-Hadis ve ayrıca hadisle meşgul olanlar için büyük vakıflar tesis ettiğini söyler. 16,30x17,20 m. ebadında bir bina olan Dârü'l-hadîsi'n-Nûriyye, 1893'te geçirdiği yangın sonucunda kuzey ve güney cephesindeki birkaç duvar dışında tamamen harap olmuştur. Bozkurt, Nebi "Dârü'l Hadis", DİA, TDVY, VIII, İstanbul 2010, s. 528.

²⁴³ el-Hâfız, s. 496.

²⁴⁴ Yazıcı, s. 100.

dönemde bu şekilde davranması, ilmi kişiliğine bağlanabilecek bir davranış olmalıdır.

- **Dâru'l Hadis en-Nûriyye'nin Mimârisi**

Dâru'l-Hadîs en-Nûriyye'nin inşası için Şam'ın iki önemli yapısı olan Emevî Camii ile Şam Kalesi arasındaki bölgeden, bir yer seçilmiştir. Bu gün bu yer, Emevî Caminin batısında bulunan Sûku'l-Asrûniyye'nin (Asrûniyye Çarşısı) içinde (güneyindeki sıranın ortasında) yer almaktadır. Aynı zamanda bu yer Sultan II. Abdülhamid'in yaptırmış olduğu Sûku'l-Hamidiyye'ye (Hamidiye Çarşısı) Emevî Camii tarafından girildiğinde Sûku'l-Asrûniyye'ye çıkan sağdan birinci ve ikinci çıkışın arasındaki binaların arka planında kalıyor. Dâru'l-Hadîs en-Nûriyye'nin bulunduğu mezkûr Asrûniyye çarşısı bir zamanlar ilim evleriyle dolu bir caddedir. Nûriyye'nin kuzeyinde: el-Medresetü'l-Âdiliyyetu's-Suğrâ, güneydoğusunda (yaklaşık 15 m.) el-Medresetü'l-Asrûniyyetu'ş-Şâfiyye, güneybatısında (yaklaşık 50 m.) Dâru'l-Hadisi'l-Eşrefiyye, Eşrefiyye'nin karşısında el-Medresetü't-Tûmâniyyetu'l-Hanefiyye yer almaktadır.²⁴⁵

Dâru'l-Hadîs en-Nûriyye mescit, ders odaları ve avludan müteşekkildir. Kapıdan girildiğinde avluya açılan koridorun sağ ve solunda odalar, avlunun ortasında bir havuz, avlunun batısında ve doğusunda ders odaları, kuzeybatısındaki köşede üst kata çıkan merdivenler, güneyinde mescide geçilen uzun kemerler ve mescidin kible duvarında mihrap vardır. İlk yapıdan günümüze sadece “giriş, havuz, mescidin kemerleri ve mihrap” ulaşmıştır. Geri kalan yerler zamanla yangın vs. sebeplerle harap olmuş ve aslına uygun olarak yeniden yapılmıştır.²⁴⁶

Nüreddin Mahmud b. Zengî, bu medresenin giderlerini karşılaması için bazı mülkleri vakfetmiştir. Ancak yukarıda zikrettiğimiz gibi yangınlar, savaşlar ve Dımaşk'a yapılan sayısız saldırılar sonucunda bu vakıflardan birçoğunun tahrib edilen medresenin onarımı için kullanıldığını görmekteyiz.²⁴⁷

- **Dâru'l Hadis en-Nûriyye'nin Tarihi**

Yukarıda söylediğimiz gibi Dâru'l-Hadîs en-Nûriyye, İbn Asâkir diye meşhur Hafız, İmam, Muhaddis Ebu'l-Kâsım Alî b. el-Hasen b. Hibetullah ed-Dımaşkî için

²⁴⁵ Yazıcı, s. 101.

²⁴⁶ Yazıcı, s. 102.

²⁴⁷ el-Hâfız, s. 496-497.

yaptırılmıştır. İnşa tarihi tam olarak bilinmemekle birlikte 559–566/1163-1170 yılları arasında olduğu tahmin edilmektedir.²⁴⁸ Dâru'l-Hadîs en-Nûriyye'de yapılan derslerin semâ kayıtlarından bulunabilen en eski semân İbn Asâkir'e ait olup 566/1170 tarihini taşıyor olması Dâru'l-Hadîsin bu tarihte mevcut olduğunu göstermektedir. 559/1163 tarihinde Emevî Camii'nde Târîhu Dîmaşk'ını okumaya başlayan İbn Asâkir'in, kitabın başında saydığı mescitlerin içinde Dâru'l-Hadis'i saymaması ise Dâru'l-Hadîs'in bu tarihte henüz yapılmamış olduğuna delalet eder. Dolayısıyla Dâru'l-Hadîsimizin bu iki tarih arasındaki bir zamanda yapılmış olduğunu düşünmek yanlış olmasa gerektir.²⁴⁹

- Dâru'l Hadis en-Nûriyye'nin Hocaları

Kendisi için yapılan Dâru'l-Hadîs'te tedrise başlayan Hafız İbn Asâkir vefatına kadar (ö. 571/1175) burada sema' ve imla meclislerini sürdürmüştür. İbn Asâkir'den sonra Timurlenk'in Şam'ı harabeye çevirmesine kadar Dâru'l-Hadîs'te, aynı şekilde sema' ve imla meclislerinin, tedrisatın sekteye uğramaksızın devam ettiğini görüyoruz.²⁵⁰ Dâru'l Hadis en-Nûriyye'nin nebevî hadisin neşrinde seçkin bir yeri vardır. Bu zaman diliminde çok değerli, meşhur hafız, muhaddis âlimler burada görev yapmıştır.²⁵¹ Şimdi de bu âlimleri tanıtmaya çalışalım.

1- Bu medresenin ilk şeyhi, İbn Asâkir Ali b. Ebi Muhammed b. Hasan b. Hibetullah b. Abdillâh b. Hüseyin ed-Dîmaşkî'(ö. 499-571/1105-1176) dir. İbn Asâkir ismi ile meşhur olmuştur.

2- İbn Asâkir'in oğlu Kâsım İbn Asâkir (ö. 600/1203). el- İmam el-Hâfız Bahâuddin Ebû Muhammed'tir. 527/1132 yılında doğmuştur. Dâru'l Hadis en-Nûriyye'nin babasından sonra şeyhliğini üstlendi. Vefatı olan 600/1203 yılına kadar bu medresenin şeyhliğini üstlenmeye devam etti.²⁵²

3- İbn Asâkir'in torunu el- 'İmâd Ali b. el-Hafız el-Kasım b. el-Hâfız Ebi'l Kâsım Ali. İmam ve muhaddistir. 581/1185 yılında doğmuştur. Babasından sonra Dâru'l Hadis en-Nûriyye'nin şeyhliğini Horasan'a ilmi yolculuğuna çıkacağı zamana

²⁴⁸ el-Hâfız, s. 496.

²⁴⁹ Yazıcı, s. 101.

²⁵⁰ Yazıcı, s. 101.

²⁵¹ el-Hâfız, s. 497.

²⁵² el-Hâfız, s. 498.

kadar üstlendi. 616/1219 yılında yol kesicilerin kendisini yaralamaları sonucu şehid oldu. Bağdat'ta defnedildi.²⁵³

4- İbn Asâkir'in kardeşi Muhammed'in oğlu İmam Fahrüddin İbn Asâkir (ö. 620/1223). el'İmâd Ali b. el-Hafız el-Kasım, Horasan'a rihleye çıkınca onun yerine Dâru'l Hadis en-Nûriyye'nin şeyhliğini üstlendi. Büyük bir imamdır. el-Hafız Ebi'l Kâsım'ın kardeşinin oğludur. 555/1160 yılında doğmuştur. Mescidi Emevî'de amcasının ders verdiği yerde ders veriyordu. Vefatı olan 620/1223 yılına kadar bu görevini devam ettirmiştir.²⁵⁴

5- Fahrüddin İbn Asâkir'in kardeşi Şeyh Hasan İbn Asâkir (ö. 627/1229). Asıl adı Zeynu'l Ümenâ Ebu'l Berakât el-Hasan b. Muhammed b. el-Hasan İbn Asâkir'dir. İslam'ın önemli imamlarından biridir. 544/1149 yılında doğmuştur. 627/1229 yılına kadar insanlar kendisinden istifade ettiler.

6- Hasan İbn Asâkir'in oğlu Şeyh Tâcuddin İbn Asâkir (ö. 660/1261). Babasından sonra Dâru'l Hadis en-Nûriyye'nin şeyhliğini üstlendi.²⁵⁵

7- İmam Nevevî'nin hocalarından Şeyh Bahâuddîn Hâlid b. Yûsuf en-Nâbulusî (ö. 663/1264). el-İmam ve el-Hâfız lakablarını alacak kadar önemli bir âlim'dir. 585/1189 yılında Nablûs'ta doğmuştur.²⁵⁶

8- İmam İbnu's-Salah'ın talebelerinden Şafii fakih İmam Tâcuddîn Abdurrahman el-Firkâh (ö. 690/1291). Şam fâkihlerindedir. Meşhur muhaddis 624/1226 yılında doğmuştur. Önemli eserleri bulunan müellif, Bâdiraiyye medresesinde 690/1291 yılında vefat etmiş ve Bâbu's-Sağir kabristanına defnedilmiştir.²⁵⁷

9- Şeyh Ebu'l-Muzaffer Yûsuf en-Nâbulusî (ö. 671/1272). Dımaşk'lıdır. Zehebî'ye göre 600/1203'den sonra doğmuş, Dâru'l Hadis en-Nûriyye'nin şeyhliğini üstlenmiş, 671/1272 yılında vefat etmiştir.²⁵⁸

10- Şeyh Muhaddis Cemâluddîn Muhammed İbnu's-Sâbûnî (ö. 680/1281). Asıl adı Cemâlüddin Ebû Hâmid Muhammed b. Ali b. Mahmud'tur. 604/1207 yılında doğmuş ve 680/1281 yılında Dımaşk'ta vefat etmiştir.²⁵⁹

²⁵³ el-Hâfız, s. 498.

²⁵⁴ el-Hâfız, s. 498.

²⁵⁵ el-Hâfız, s. 499.

²⁵⁶ el-Hâfız, s. 499.

²⁵⁷ el-Hâfız, s. 499.

²⁵⁸ el-Hâfız, s. 500.

11- Şeyh Müceddiduddîn Yûsuf İbnü'l-Muhtâr (ö. 685/1286). 610/1213 yılında doğmuştur. Şafii mezhebine müntesibtî. Dâru'l Hadis en-Nûriyye'nin şeyhliğini yapmıştır. Kitapları ile kültür hayatına önemli katkılar sunmuştur. 680/1281 yılında vefat etmiştir.²⁶⁰

12- Şeyh Müftî Fahrüddîn Abdurrahman el-Ba'lebekkî el-Hanbelî (ö. 688/1289). 611/1214 yılında Ba'lebek'te doğmuş Kur'ân-ı Kerim'i Hâlid Abdurrahim b. Nasr'ın yanında okumuştur. Takyuddin Ahmed b. el-'Az'den fikhî öğrendi. Sonra Dımaşk'a geçti. İmam Nevevî ile arkadaşlık yaptı. Dımaşk'ın birçok medresesinde dersler verdi. Dâru'l Hadis en-Nûriyye'nin şeyhliğini üstlendi. 688/1289 yılında vefat etmiştir.²⁶¹

13- İmam Sübkî'nin hocalarından İmâm Saduddîn Mesûd el-Hârisî el-Hanbelî (ö. 711/1311).

14- Şafîî fakihlerinden İmam Allâme Şerefüddîn Ebu'l-Abbâs Ahmed b. Ahmed el-Makdîsî (ö. 694/1294). 622/1225 yılında Emevî camiinde dersler verdi. el-Ğazzâliye ve Dâru'l Hadis en-Nûriyye medreselerinin hocalığını üstlendi. 694/1294 yılında vefat etti.²⁶²

15- İmam Nevevî'nin talebelerinden "Küçük Nevevî" lakaplı İmam Alâuddîn Ebu'l-Hasen Alî ed-Dımaşkî eş-Şâfiî İbnü'l-Attâr (ö. 724/1323). 654/1256 yılında doğmuş 724/1323 yılında vefat etmiştir.²⁶³

16- İmam Zehebî ve Şeyhu'l-İslam İbn Teymiyye'nin akranı ve müzakere arkadaşı İmam Muhaddis Hafız Alemuddîn el-Kâsım b. Muhammed el-Birzâlî ed-Dımaşkî (ö. 739/1338). Muhaddis ve Tarihçidir. 665/1266 yılında Dımaşk'ta doğdu. ikibinden fazla âlimden ders aldı. 739/1338 yılında vefat etmiştir.²⁶⁴

17- "Tuhfetu'l-Eşrâf bi Marifeti'l-Atrâf" ve "Tehzîbu'l-Kemâl fî Esmâi'r-Ricâl" gibi iki muazzam eserin sahibi İmam Hafız Huccet Cemâluddîn Yûsuf b. Abdurrahman el-Mizzî (ö. 742/1341). 654/1256 yılında halep'te doğmuştur. Kur'ân-ı Kerim hafızıdır. Nahiv ve Hadis alanındaki çalışmaları ile ön plan çıkmıştır.

²⁵⁹ el-Hâfız, s. 501.

²⁶⁰ el-Hâfız, s. 501.

²⁶¹ el-Hâfız, s. 501.

²⁶² el-Hâfız, s. 502.

²⁶³ el-Hâfız, s. 502.

²⁶⁴ el-Hâfız, s. 502-503.

Tehzibu'l Kemâl ve birçok eser telif etmiştir. Birçok medresede dersler verdi. Dâru'l Hadis en-Nûriyye'ninde şeyhliğini üstlendi. 742/1341 yılında vefat etmiştir.²⁶⁵

18- Cemâluddîn el-Mizzî'nin oğlu Şeyh Muhaddis Zeynuddîn Abdurrahman el-Mizzî (ö. 749/1348). 687/1288 yılında doğmuş babasının vefatından sonra Dâru'l Hadis en-Nûriyye'nin şeyhliğini üstlenmiştir. 749/1348 yılında vefat etmiştir.²⁶⁶

19- Şeyh Muhaddis Şemsuddîn Muhammed b. Muhammed el-Fârûkî el-Mısri (ö. 750/1349). 666/1267 yılında Mısır'da doğmuş, 750/1349 yılında vefat etmiştir.²⁶⁷

20- İmam Hafız Takıyuddîn Muhammed b. Râfi es-Selâmî (ö. 774/1372). 704/1304 yılında doğmuş, 774/1372 yılında vefat etmiştir.²⁶⁸

21- “el-Bidâye ve'n-Nihâye”, “İhtisâru Ulûmi'l-Hadîs” ve “Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm” gibi eserlerin sahibi İmam Hâfız Fakîh Muhaddis İmâduddîn Ebu'l-Fidâ İsmâîl İbn Kesîr el-Kuraşî (ö. 774/1372). Müfessir, Muhaddis ve Tarihçi olan İbn Kesîr, 701/1301 yılında doğmuştur. Birçok medresenin şeyhliğini üstlendi. Meşhur birçok eseri vardır. el-Bidâye ve'n-Nihaye, Tefsiru'l Kur'âni'l 'Azim, el-İctihâd fî Talebi'l Cihâd gibi eserler bunlardan birkaçıdır. Kendisi daha hayattayken eserleri büyük bir ilgi gördü. Şehirden şehre, elden ele dolaşmaya başladı. 774/1372 yılında vefat etti.²⁶⁹

22- İmam Emînuddîn Muhammed b. Alî el-Enefi el-Mâlikî (ö. 786/1384).

23- İmam Hâfız Şemsuddîn Muhammed b. Mûsa el-Lahmî el-Mâlikî (ö. 792/1389). Dımaşk'lidir. Hadisi en iyi okuyan âlimlerden biriydi. 792/1389 yılında vefat etti.²⁷⁰

24- Hâfız İbn Kesîr'in oğlu Şeyh Bedruddîn Muhammed b. İsmâîl İbn Kesîr (ö. 803/1400). 759/1357 yılında Dımaşk'ta doğdu. 803/1400 yılında vefat etti.²⁷¹

803/1400 senesinde Şam'a giren Timurlenk taş üstünde taş, omuz üstünde baş bırakmayıp binlerce insanı katletmiş, bütün mescit, medrese ve evleri ateşe vermiştir. Bu tahripten Dâru'l-Hadîsi'n-Nûriyye de nasibini almıştır. Bu tarihten h. XIII./XIX.

²⁶⁵ el-Hâfız, s. 503.

²⁶⁶ el-Hâfız, s. 503.

²⁶⁷ el-Hâfız, s. 504-505.

²⁶⁸ el-Hâfız, s. 505.

²⁶⁹ el-Hâfız, s. 506.

²⁷⁰ el-Hâfız, s. 506.

²⁷¹ el-Hâfız, s. 506-507.

asrın sonlarına kadar geçen süre içinde Dâru'l-Hadîs'in nelere şahit olduğu konusunda bir bilgi yoktur.²⁷²

XIII./XIX. asrın sonlarında ise Dâru'l-Hadîs en-Nûriyye tam bir harabedir. Din ve tarih şuurundan yoksun bir takım insanlar tarafından depo olarak kullanılmaktadır. Öyle ki Dâru'l-Hadîs'in taşı, döşemesi, kapısı, penceresi gibi nesi varsa gözleri dönmüş bu insanlar tarafından az bir para karşılığında satılır olmuştur. Bu durum Ahmet Efendi'nin Şam Evkâf nazırlığına tayin edilmesine kadar sürmüştür. Yeni evkâf nazırı Ahmet Efendi Dâru'l-Hadîs en-Nûriyye'yi bu yağmadan kurtararak tamir ettirmiş, ancak çok geçmeden Dâru'l-Hadis bu sefer de ayyaşların ve kumarbazların meskeni haline gelmiştir.²⁷³

Bu duruma daha fazla tahammül edemeyen Şam'ın değerli âlimlerinden Allâme Muhaddis Muhammed Ebu'l-Ferec el-Hatîb 1270/1853'de Dâru'l-Hadis'i bu mücrimlerin elinden kurtararak tamir ettirmeye başlamıştır.²⁷⁴ Hayır, ihsan sahiplerinin destekleriyle yenilenen Dâru'l-Hadîs'i'n-Nûriyye, aradan geçen 467 seneden sonra tekrar o eski günlerine kavuşmuştur. Dâru'l-Hadis'in yenileyicisi ve aynı zamanda fetret devrinden sonraki ilk hocası olan Ebu'l-Ferec el-Hatîb, vefatına kadar (ö. 1311/1893) burada dersler, fetvalar vermiş ve birçok eserini burada telif etmiştir.²⁷⁵

Allâme Ebu'l-Ferec el-Hatîb'in vefatından sonra yerine oğlu Allâme Abdulkâdir el-Hatîb geçmiştir. Hatipliği ile meşhur bu zat bir ara İstanbul'da Yıldız Sarayı Hamidiye Camii'nde Sultan Mehmet Reşat ve devlet erkânının da hazır bulunduğu bir Cuma namazında hutbe irad etmiş, hutbe sultanın çok hoşuna gitmiştir. Sonraki cumalarda Fatih ve Üsküdar Camilerinde de hutbeler irad etmiştir.²⁷⁶

Abdulkâdir el-Hatîb babasının yolundan giderek Dâru'l-Hadis'deki ilmî faaliyetleri devam ettirmiştir. Aynı zamanda 1313/1895 ve 1318/1900 tarihlerinde Dâru'l-Hadis'i tekrar tamirden geçirmiştir. Ancak 1330/1911 tarihinde Şam'da meydana gelen büyük yangında, yanan onlarca medresenin içinde Dâru'l-Hadîs en-Nûriyye'de vardır ve bu yangında Dâru'l-Hadîs'in büyük bir bölümü zarar

²⁷² Yazıcı, s. 102.

²⁷³ Yazıcı, s. 102.

²⁷⁴ el-Hâfız, s. 507.

²⁷⁵ Yazıcı, s. 102.

²⁷⁶ Yazıcı, s. 102.

görmüştür. Tekrar tamir işlerine başlayan Abdulkâdir el-Hatîb 1351/1932'de vefat etmiştir.²⁷⁷

Allâme Abdulkâdir el-Hatîb'in vefatından sonra yerine oğlu Şeyh Ebu'l-Ferec el-Hatîb geçmiştir. Şam'ın değerli âlimlerinden olan Ebu'l-Ferec, Dâru'l-Hadis'i kendi gayretleriyle tekrar tamir ettirerek ilmî faaliyete geçirmiştir. Vefat edene kadar da (ö. 1407/1986) burada dersler vermiştir.²⁷⁸

Fetret devrinden sonra Dâru'l-Hadis en-Nûriyye'de görev yapan âlimler şunlardır:

- 1- Allame Müfessir Muhaddis Fakîh Hibetullâh Muhammed Ebu'l-Ferec el-Hatîb (ö. 1311/1893).
- 2- Allâme Abdulkâdir Hilmî b. Muhammed el-Hatîb (ö. 1351/1932).
- 3- Allâme Hibetullâh Muhammed Ebu'l-Ferec b. Abdulkâdir el-Hatîb (ö. 1407/1986)

Ebu'l-Ferec el-Hatîb'in vefatından sonra Dâru'l-Hadis en-Nûriyye'nin hizmeti ilim ehli olan oğullarına geçmiştir.²⁷⁹

2.3. Hocaları

İslam medeniyeti hicri V. ve VI. yüzyıllarda büyük bir ilerleme gösterdi. Bunun bir sonucu olarak ilmi faaliyetler İslam dünyasının her tarafına yayıldı. İlim talep etmek isteyenler, sahabe döneminde başlayan ilmi yolculukları en üst düzeye taşıdılar. Hadis ilmi de diğer ilimler gibi büyük bir gelişme gösterdi.²⁸⁰

İbn Asâkir, küçüklüğünden itibaren hadis ilmiyle meşgul oldu. Bunun en önemli sebebi ailesinin âlimlerden müteşekkil bir aile olmasıdır. Annesi, babası, dedeleri, dayıları, ağabeyi Sâinüddin, hadis ilmi ile ilgilenen insanlardı. İbn Asâkir'i sürekli ilim meclislerine götürüyorlardı. İslam ilimlerinde önde gelen âlimlerden hadis dinleme imkânı elde etti. Ağabeyi Sâinüddin'in ifade ettiğine göre İbn Asâkir daha küçük yaşta 505/1111 yılında Ebû'l Hasan el-Müvâzinî (ö. 514/1120), Ebû'l Kâsım en-Nesîb (ö. 508/1114), Ebû'l Vahş Sebi' b. Kîrât el-Makrai (ö. 508/1114), Ebû Tâhir el-Hannâi (ö. 510/1116), babasından ve Ebû Muhammed el-Ekfânî'den hadis dinledi.²⁸¹

²⁷⁷ el-Hâfız, s. 509.

²⁷⁸ Yazıcı, s. 102.

²⁷⁹ Yazıcı, s. 103.

²⁸⁰ el-Hâfız, s. 115.

²⁸¹ el-Hâfız, s. 115.

İbn Asâkir, 505/1111 yılında daha altı yaşında iken babası ve kardeşinin teşvikiyle ilme başladı. İlim öğrendiği hocaların sayısı bin üç yüze ulaştı. Kendisine ders veren kadın hocalarının sayısı seksen küsurdur.²⁸²

İbn Asâkir, bazı hocalarından yıllarca ders aldığı gibi bazı hocalarından da belki bir kelime veya bir hadis almış olabilir. Biz bu çalışmamızda zikredeceğimiz hocaların tamamını İbn Asâkir'in hocaları olarak tanıtmaya çalışacağız. Bu kadar ince ayrıntıyı yakalamamız da zaten mümkün değildir.

İfade ettiğimiz gibi bin üç yüzden fazla âlimden ders almış olan İbn Asâkir'in bütün hocalarını tanıtmaya çalışmak mümkün değildir. Biz burada ders aldığı önemli hocalarını zikretmekle yetineceğiz.

2.3.1. Dımaşk Hocaları

İbn Asâkir, Dımaşk hakkında şöyle demiştir: “Şam bölgesinin en büyük şehridir.”²⁸³ Yakût el-Hamevî: “Dımaşk Şam'ın kasabasıdır. Şehir coğrafi yapısının güzelliği, meyvesinin çokluğu, gezinti yerleri, sularının çokluğu ile abartısız yeryüzünün cennetidir.”²⁸⁴

Zehebî, şöyle demiştir: “Hz. Peygamber'in müezzini Bilal el-Habeşî başta olmak üzere birçok sahabî Dımaşk'a gelmiştir.” Muaviye, Abdumelik ve Abdumelik'in çocukları zamanında Dımaşk'ta ilim gelişmiştir. Tabiîn, Tebeitâbiîn zamanında da Dımaşk'ta ilim gelişimini sürdürmüştür. Daha sonraları da Dımaşk, Kur'ân-ı Kerim, Hadis ve Fıkıh için ilim merkezi olma özelliğini sürdürmüştür. Sadece dördüncü ve beşinci yüzyıllarda Dımaşk'ta ilim gerileme göstermiştir. Bu tarihlerden hemen sonra ve özellikle de Nüreddin'in devleti ve muhaddis İbn Asâkir döneminde ilim, büyük gelişme göstermiştir. İbn Teymiye ve el-Mizzî ile de bu gelişimini sürdürmüştür. İbn Asâkir, Dımaşk'ta doğmuş ve küçüklüğünden itibaren Dımaşk âlimlerinden ilim tahsil etmeye başlamıştır.²⁸⁵ Şimdi de bu âlimlerden bazılarını kısaca tanıtmaya çalışalım.

²⁸² Zehebî, *Siyeru Â'lâmi'n-Nübelâ*, s. 556.

²⁸³ İbn Asâkir, *el-Erba'un 'ül-Buldâniyye*, s. 60.

²⁸⁴ Hamevî, II, s. 463; el-Hâfız, s.120-121.

²⁸⁵ el-Hâfız, s. 121.

-Ebû'l Kâsım Ali b. İbrahim el-Hüseynî el-Hatib; İbn Ebi'l Cin ismi ile tanınmaktadır. İbn Asâkir, 507/1113 yılında kendisinden birkaç kere ders aldığını ifade etmiştir.²⁸⁶

-Haydar b. Ahmed; Hurûf ismi ile tanınmaktadır. 506/1112 yılında vefat etmiştir.²⁸⁷

-Sübey' İbni Kîrat; İbni kîrat ismi ile tanınmaktadır. İbn Asâkir ondan hadis dinlediğini söylemiştir. Sika²⁸⁸ bir muhaddisti. 419/1028 yılında doğmuş ve 508/1114 yılında vefat etmiştir.²⁸⁹

-Ali b. İbrahim b. el-Abbas b. Ebi'l Cin el-Huseynî; Dımaşk'ın hatibi ve önde gelen âlimlerinden birisidir. 508/1114 yılında vefat etmiştir.²⁹⁰

-Gays b. Ali b. Abdisselam es-Savrî el-Ermenâzî; Savr şehrinin hatip ve muhaddisidir. 509/1115 yılında Dımaşk'ta vefat etmiştir.²⁹¹

-Kavvâm b. Zeyd b. İsa el-Karşî; 432/1040 yılında doğmuştur. Sâin b. Asâkir ve kardeşi İbn Asâkir ondan hadis rivâyet ettiler. 509/1115 yılında vefat etmiştir. İbn Asâkir babası ile birlikte cenazesine katıldığını ifade etmiştir.²⁹²

-Muhammed b. el-Hüseyn b. Muhammed el-Hannâî; İbn Asâkir, bu hocasını anlatırken şöyle demiştir: “hadisçi ve adaleti ile ön plana çıkan, ehlisünnete bağlılıkları meşhur olmuş bir evin çocuğudur. Sika'dır. Babasından hadis dinledi. Ben ondan az hadis dinledim.” 433/1041 yılında doğmuş, 510/1116 yılında vefat etmiştir.²⁹³

-Abdurrahman b. Ahmed b. Ali b. Sâbır es-Sülemî; Ebû Muhammed ismi ile tanınmıştır. 461/1068 yılında doğmuş, 511/1117 yılında vefat etmiştir.²⁹⁴

-Muhammed b. Ali b. Ebi Âlâ el- Masisî; İbn Asâkir “ondan az hadis dinledim. Sika bir muhaddistir” demektedir. 445/1053 yılında doğmuş, 510/1116 yılında vefat etmiştir.²⁹⁵

²⁸⁶ İbn Asâkir, Ebu'l Kâsım Ali b. Ebi Muhammed Hasan b. Hibetullah b. Abdillâh b. Hüseyin, *Mu'cemu's-Şuyûh*, (thk. Vefâ Takyüddîn), Dâru'l Beşâir, Dımaşk 2000, II, s. 701.

²⁸⁷ İbn Asâkir, *Mu'cemu's-Şuyûh*, I, s. 316.

²⁸⁸ Râvinin güvenilir olduğunu ifade eden hadis terimidir. Adâlet ve zabt vasıflarına sahip râviler hakkında kullanılan ta'dîl lafızlarından biridir. Yücel, Ahmed, “*Sika*”, DİA, TDVY, İstanbul 2009, XXXVII, s.175.

²⁸⁹ İbn Asâkir, *Mu'cemu's-Şuyûh*, I, s. 365.

²⁹⁰ Zehebî, *Siyeru Â'lâmi'n-Nübelâ*, XIX s. 358.

²⁹¹ İbn Asâkir, *Mu'cemu's-Şuyûh*, II, s. 807.

²⁹² İbn Asâkir, *Mu'cemu's-Şuyûh*, II, s. 829-830.

²⁹³ Zehebî, *Siyeru Â'lâmi'n-Nübelâ*, XIX s. 423.

²⁹⁴ Zehebî, *Siyeru Â'lâmi'n-Nübelâ*, XIX s. 423.

-el-Hasan b. Hibetullah b. Abdullah b. el-Hüseyn; İbn Asâkir'in babasıdır. 460/1067 yılında doğmuş, 519/1125 yılında vefat etmiştir.²⁹⁶

-Ali b. el Hasan b. Ali ed-Dımaşkî; İbn Asâkir ondan Tarihu Bağdat'ın bir kısmını, İbni Kutaybe'nin ve kendisinin Müşkulu'l Kur'ân'ını ondan dinlediğini ifade etmiştir. 445/1053 yılında doğmuş, 522/1128 yılında vefat etmiştir.²⁹⁷

-Ali b. Abdulvâhid b. el-Hasan b. Şevvâş el-Muaddal; İbn Asâkir, sika olduğunu ifade etmiş ve kendisinden bir cüz dinlediğini söylemiştir. 433/1041 yılında doğmuş, 523/1128 yılında vefat etmiştir.²⁹⁸

-Abdulkerim b. Hamza b. el-Hıdr b. el-Abbas es-Sülemî el-Haddâd; hadiste sika bir muhaddistir. 526/1131 yılında vefat etmiştir.²⁹⁹

-Meâlî b. Hibetullah b. el-Hasan b. el-Hubûbî; 528/1133 yılında vefat etmiştir. İbn Asâkir Horasan'da olduğu için cenazesine katılmadığını belirtmiştir.³⁰⁰

-Ahmet b. Akîl b. Muhammed; İbnu'l Havâfir ismi ile tanınmaktadır. İbn Asâkir, Ba'lebek'li olduğunu ifade etmiştir. 531/1136 yılında vefat etmiştir.³⁰¹

-Berakât b. Abdulaziz b. el-Hüseyn; 445/1053 yılında doğmuş, 531/1136 yılında vefat etmiştir.³⁰²

-Temmâm b. Abdullah b. el-Muzaffar es-Sirac ez-Zannî; İbn Asâkir, Mescidu Sûku's-Sirâceyn'de kendisinden ders aldığı söylemiştir. 533/1138 yılında vefat etmiştir.³⁰³

-Ali b. el-Müsellem b. Muhammed b. Ali b. el-Feth es-Sülemî; İbn Asâkir, şöyle demiştir: “Emevi camiinde ders verdi. Kendisinden çok hadis dinledik. Mezhepler ve ferâiz konularında âlim ve sikaydı. Verdiği fetvalara Şam ehli çok güveniyordu. Eğitim öğretim konularına çok önem veriyordu. Fıkıh ve tefsir'de birçok eseri bulunmaktadır.” 533/1138 yılında sabah namazının son rekâtının secdesindeyken vefat etmiştir.³⁰⁴

²⁹⁵ İbn Asâkir, *Mu'cemu's-Şuyûh*, II, s. 989.

²⁹⁶ İbn Asâkir, *Mu'cemu's-Şuyûh*, I, s. 269.

²⁹⁷ İbn Asâkir, *Mu'cemu's-Şuyûh*, II, s. 708.

²⁹⁸ İbn Asâkir, *Mu'cemu's-Şuyûh*, II, s. 733.

²⁹⁹ Zehebî, *Siyeru Â'lâmi'n-Nübelâ*, XIX s. 600.

³⁰⁰ İbn Asâkir, *Mu'cemu's-Şuyûh*, II, s. 1144-1145.

³⁰¹ İbn Asâkir, *Mu'cemu's-Şuyûh*, I, s. 61.

³⁰² İbn Asâkir, *Mu'cemu's-Şuyûh*, I, s. 187.

³⁰³ İbn Asâkir, *Mu'cemu's-Şuyûh*, I, s. 198.

³⁰⁴ Zehebî, *Siyeru Â'lâmi'n-Nübelâ*, XX s. 31.

-Ahmed b. Muhammed b. el-Müsellim b. el-Hasan; İbn Asâkir, şöyle demiştir: “Muvatta ibn Vehb’in bir cüzünü, ondan dinledim. Şüphesiz ki Şeyh ünvanını hak ediyordu. Ancak muhaddisti diyemeyiz”³⁰⁵

-İbrahim b. Tahir b. Berakât b. İbrahim; İbn Asâkir bu âlim için “hadiste sikâdır.” demektedir. 534/1139 yılında vefat etmiştir.³⁰⁶

-Hamza b. el-Hasan b . el-Müferrac el-Ezdî; kitaplarda Ebû Leyla olarak bilinmektedir. İbn Asâkir “iyi bir âlimdi” demektedir. Kur’an’ı yedi kıraat üzere okumaya çok özen gösterirdi. 534/1139 yılında vefat etmiştir.³⁰⁷

-Muhammed b. İbrahim b. Ca’fer; İbn Asâkir, bu âlim hakkında şöyle demiştir: “Kur’ân’ı rivâyetlerle okumuştur. 535/1140 yılında vefat etmiştir. Babu’s-Sağır’de Bilal (r.a.)’in kabrinin yanına defnedildi. Cenaze namazında bende bulundum.”³⁰⁸

-Hibetullah b. Ahmed b. Abdillâh b. Ali b. Tâvus el- Bağdâdî; 461/1068 yılında doğmuş, 536/1068 yılında vefat etmiştir.³⁰⁹

-Ali b. Abdurrahman b. Muhammed b. Muhammed es-Savrî; Behcetü’l Melik Ebû Tâlib ismi ile tanınmaktadır. Savr’da doğmuştur. Dımaşk’ta ikamet etti. Dımaşk’ta önde gelen âlimlerden biriydi.³¹⁰

-Muhammed b. Yahya b. Ali b. Hüseyin ed-Dımaşkî; İbni Sâîğ adıyla bilinmektedir. Dımaşk kadılığı yapmıştır. İbn Asâkir’in dayısıdır. 467/1074 yılında doğmuş, 537/1142 yılında vefat etmiştir.³¹¹

-Sâfî b. Abdullah el-Ermenî; 538/1143 yılında vefat etmiştir.³¹²

-Nasr b. el-Kâsım b. el-Hasan el-Ensârî el-Makdisî; Makdisi Fransızlar işgal edince Dımaşk’a geldi. Vefat edinceye kadar burada kaldı. 539/1144 yılında vefat etmiştir.³¹³

-Ali b. Zeyd b. Ali es-Sülemî; 451/1059 yılında doğmuş, 539/1144 yılında vefat etmiştir.³¹⁴

³⁰⁵ Zehebî, *Siyeru Â’lâmi’n-Nübelâ*, XX s. 31.

³⁰⁶ İbn Asâkir, *Mu’cemu’s-Şuyûh*, I, s. 142.

³⁰⁷ İbn Asâkir, *Mu’cemu’s-Şuyûh*, I, s. 308-309.

³⁰⁸ İbn Asâkir, *Mu’cemu’s-Şuyûh*, II, s. 880.

³⁰⁹ es-Sûbkî, V. s. 224.

³¹⁰ Zehebî, *Siyeru Â’lâmi’n-Nübelâ*, XX s. 108.

³¹¹ İbn Asâkir, *Mu’cemu’s-Şuyûh*, II, s. 1077.

³¹² İbn Asâkir, *Mu’cemu’s-Şuyûh*, I, s. 430.

³¹³ Sem’ânî, Ebû Sa’d Abdülkerim b. Muhammed, *et-Tahbîr fi’l Mu’cemi’l-Kebîr*, I-II, (thk. Münîre Nâcî Sâlim), Bağdat 1975, II, s. 345.

-Abdurrahman b. el-Hüseyn b. Ali b.el-Hıdr b. Abdân el-Ezdî; 540/1145 yılında vefat etmiştir.³¹⁵

-Kâmil b. Ahmed b. Muhammed b. Ahmed b. Selâm; Dımaşk'lıdır. İbn Asâkir "ondan Kur'ân-ı Kerim dersleri aldım. Sikaydı. Kur'ân-ı Kerim derslerine çok önem verirdi" demektedir. 540/1145 yılında vefat etmiştir.³¹⁶

-Nasrullah b. Muhammed b. Abdilkavî el-Masisî; Dımaşk'lıdır. 448/1056 yılında Lazkiye'de doğmuştur. Hatib el-Bağdatî'den Dımaşk'ta hadis rivâyet eden son muhaddistir. 542/1147 yılında vefat etti.³¹⁷

-el-Hıdr b. el-Hüseyn b. Abdillâh b. el Hüseyn b. Abdân el-Ezdî; Dımaşk'lıdır. 465/1072 yılında doğmuştur. 543/1148 yılında vefat etmiştir.³¹⁸

-Abdân b. Zerrin b. Muhammed el-Azerbeycânî; genç yaşta Dımaşk'a geldi ve orada ikâmet etti. el-Bitlisi hastalandığı zaman Emevi camisinde namazları kendisi kıldırıyordu.³¹⁹

-Mahfuz b. el-Hasan b. Muhammed b. el-Hasan b. Sasrî; Dımaşk'in ileri gelen âlimlerinden biridir.³²⁰

-Abdurrahman b. Abdillâh b. el-Hasan b. Ahmed b. Ebi'l Hadid es-Sülemî; Dımaşk hatibidir. 562/1166 yılında doğdu.

-Ali b. Yahya b. Râfi' el- Âfiye en-Nablasî; Ebû't-Tayyib adıyla bilinmektedir. 546/1151 yılında minareden düşerek vefat etmiştir.³²¹

-el-Hüseyn b. el-Hasan b. Muhammed b. el-Bûn el-Esedî; 466/1073 yılında doğdu. 551/1156 yılında vefat etmiştir.³²²

-Abdulbâkî b. Muhammed b. Abdilbâkî et-Temimî; 489/1095 yılında doğmuştur. 552/1157 yılında vefat etmiştir.³²³

-Hamza b. Ali b. Hibetullah b. el-Hasan es-Sa'lebî ed-Dımaşkî; İbn el-Hûbubî adıyla bilinmektedir. 472/1079 yılında doğmuş, 555/1160 yılında vefat etmiştir.³²⁴

³¹⁴ İbn Asâkir, *Mu'cemu's-Şuyûh*, II, s. 717.

³¹⁵ Sem'ânî, I, s. 391.

³¹⁶ el-Hâfiz, s. 139.

³¹⁷ el-Hâfiz, s. 139.

³¹⁸ Zehabî, *Siyeru Â'lâmi'n-Nübelâ*, XX s. 222.

³¹⁹ İbn Asâkir, *Mu'cemu's-Şuyûh*, II, s. 666.

³²⁰ İbn Asâkir, *Mu'cemu's-Şuyûh*, II, s. 1101.

³²¹ İbn Asâkir, *Mu'cemu's-Şuyûh*, II, s. 769.

³²² İbn Asâkir, *Mu'cemu's-Şuyûh*, I, s. 275-276.

³²³ İbn Asâkir, *Mu'cemu's-Şuyûh*, I, s. 502-503.

³²⁴ İbn Asâkir, *Mu'cemu's-Şuyûh*, I, s. 311.

-Abdolvâhid b. Muhammed b. el-Müslim b. el Hasan el-Ezdî; Dımaşk'lıdır. 489/1095 yılında doğmuş, 555/1160 yılında vefat etmiştir.³²⁵

-Yusuf b. Mükkî b. Ali el-Hârisî; Emevi camii imamıdır. 565/1169 yılında vefat etmiştir.³²⁶

-Üsâme b. Mürşid b. Ali b. el-Mukallid b. Nasr b. Mûnkiz; Muayyidu'd-Devle lakabını almıştır. 488/1095 yılında doğmuştur.³²⁷

-Tevfik b. Muhammed b. el-Hüseyn; Dımaşk'ta ikamet etti. Şair ve edibtî.³²⁸

2.3.2. Bağdat Hocaları

Bağdat, Irak'ın en büyük şehridir. Tabiîn devrinin sonlarına doğru kuruldu. Bağdat'ta hadisi ilk yayan Hişâm b. Urve'dir. Kendisinden sonra hadisi Şu'be b. el-Haccâc b. el-Verd ve Hüseyim b. Beşir b. Ebi Hâzım es-Sülemî yaymıştır. Ahmed b. Hanbel ve sonrasına kadar hadis çalışmalarının yapıldığı önemli bir merkez olarak kalmaya devam etmiştir.³²⁹ İbn Asâkir Bağdat'ı Medinetü's-Selam, Kubbetü'l İslam ve Dâru'l İmam terimleri ile tanımlamıştır. İbn Asâkir, ilim tahsili için Bağdat'ta beş yıl ikamet etti.³³⁰

-Fâtıma bint Abdulkadir b. es-Semmâk; el-Mübâraka ismi ile çağrılıyordu. İmam Zehebî, onun hakkında şöyle demiştir: “Fâtıma, İbn Asâkir'in en eski hocalarından biridir.”³³¹

-Fâtıma bint el-Hüseyn b. el-Hasan b. Fadluva er-Râzî; Bint Hamza adıyla bilinen âlim bir şahsiyettir. Bağdatta meşhur bir vaizedir. İbn Asâkir 521/1127 yılında vefat ettiğini söylemiştir.³³²

-Ubeydullah b. Muhammed b. el-İmam Ebi Bekr el-Beyhâkî; Bağdat'ta 523/1128 yılında vefat etmiştir.³³³

-Muhammed b. Sa'dûvn b. Muracce el-Karşî el-Abderî; İbn Asâkir, onun hakkında şöyle demiştir: “İmam Davud mezhebi fakihî idi. Karşılaştığım en iyi

³²⁵ el-Hâfiz, s. 144.

³²⁶ el-Hâfiz, s. 145.

³²⁷ el-Hâfiz, s. 145-146.

³²⁸ Zehebî, *Siyeru Â'lâmi'n-Nübelâ*, XX. s. 555; el-Hâfiz, s. 147.

³²⁹ Zehebî, Şemsüddin Muhammed b. Ahmed b. Osman, *el-Emsâr Zevâtü'l Âsâr*, (thk. Mahmud el-Arnâvût), Dâru İbn Kesir, Beyrut 1985, s. 33-34.

³³⁰ el-Hâfiz, s. 150.

³³¹ el-Hâfiz, s. 152.

³³² el-Hâfiz, s. 152.

³³³ Zehebî, *Siyeru Â'lâmi'n-Nübelâ*, XIX s. 503.

hafızdı. İtikâdı bozuktu. Sıfatlar konusunda hadislerin zahirinin anlaşılması gerektiğine inanıyordu.” 524/1129 yılında Bağdat’ta vefat etmiştir.³³⁴

-el-Hasan b. Süleyman el-Esbahânî Ebû Ali; İbn Asâkir, şeyhi için şöyle demiştir: “Şeyhimiz İsfahan’da doğmuştur. Babasının terbiyesi ile yetişmiştir. Fâkihliğini İmam Ebûbekir b. Muhammed b. Sâbit Hücendî’ye borçludur. İsfahan’daki Nizâmu’l Mülk medresesinin müderrisidir. Horasan kadılığı yapmıştır. Bağdat Nizâmu’l Mülk medresesinde yöneticilik yapmıştır. Hitabet ve fesahat açısından ön planda olan gerçek bir müderristi. Vaaz meclislerinde Ramazan’ın kabulünün alâmetleri hakkında sorulan bir soruya, insan günahlarla kirlenmeden Şevvâl’de vefat etmesidir.” demiştir. Kendisi de Ramazan’ın edasından sonra Şevvâl’de vefat etmiştir. 525/1130 yılında Bağdat’ta vefat etmiştir.³³⁵

-Hibetullah b. Muhammed b. Abdolvâhid b. Ahmed b. el-Abbas b. el-Hüseyn eş-Şeybânî; 432/1040 yılında doğmuştur. b. Sem’âni onun hakkında şöyle demiştir: “ dindar ve sika bir şeyhti. Geniş bir rivâyet sahibi idi. İmam Ahmed’in Müsnedi, Ehâdisu Ebî Bekr eş-Şâfiî kitapları ile hadis okudu. Bu kitaplarla hadis okuyan son âlimdi. 525/1130 yılında vefat etmiştir.”³³⁶

-Ahmed b. Ubeydullah b. Muhammed b. Ubeydullah b. Kâdiş es-Sülemî; Bağdatlıdır. Ebû’l Hasan el-Mâverdî’den hadis rivâyet eden son âlimdi. 526/1131 yılında doksan yaşındayken vefat etmiştir.³³⁷

-el-Hüseyn b. Muhammed b. Hüsrev el-Belhî; döneminin muhaddisidir. 526/1131 yılında vefat etmiştir.³³⁸

-Ali b. el-Hüseyn b. Muhammed el-Basrî el-Bağdâdî; Ebû’l Hasan adıyla tanınmıştır. Şam, Mısır ve Azerbaycan’a ilmi yolculuklar yapmıştır. İbn Asâkir “Ebû’l Muammar el-Ensârî ile Ebû’l Hasan el-Bağdâdî’nin yanına girdik. Yatağında hasta olarak yatıyordu. Ebû’l Muammar ona beşer hadis okumamıza izin verir misin? dedi. Bize izin verdi. Beş hadisi okuduk. Altıncı hadisi okumaya başladım. Ebû’l Hasan şöyle demiştir: “hadis talebesinin her şeyden önce doğruluğu öğrenmesi gerekir” dedi. Altıncısını okuyup ve kalktım.” 526/1131 yılında vefat etmiştir.³³⁹

³³⁴ el-Hâfız, s. 153.

³³⁵ İbn Asâkir, *Mu’cemu’s-Şuyûh*, II, s. 245.

³³⁶ İbn Asâkir, *Mu’cemu’s-Şuyûh*, II, s. 1222.

³³⁷ İbn Asâkir, *Mu’cemu’s-Şuyûh*, I, s. 49.

³³⁸ İbn Asâkir, *Mu’cemu’s-Şuyûh*, I, s. 293.

³³⁹ İbn Asâkir, *Mu’cemu’s-Şuyûh*, II, s. 714; el-Hâfız, s. 156.

-Ahmed b. eş-Şeyh el-İmam el-Hasan b. Ahmed; Bağdat'lıdır. Çok hadis rivâyet etmiştir. 527/1132 yılında vefat etmiştir.³⁴⁰

-Kerime bint el-Hâfız Muhammed b. Ahmed b. el-Hadıba; Ebû Hüseyin b. Nukur'dan rivâyet etmiştir. İbn Asâkir'de ondan rivâyette bulunmuştur. Sem'ânî, şöyle demiştir: “Kerime'nin hattı ile yazılmış, Tarihu Bağdat'ın bir nushasını gördüm.”³⁴¹

-Muhammed b. el-Hüseyin b. Ali el-Mezrafî el-Fardî; 439/1047 yılında Bağdat'ta doğmuştur. Kıraatleri okumuştur. 527/1132 yılında secdede iken vefat etmiştir.³⁴²

-Mansûr b. Muhammed b. Ali et-Tâlkânî; 529/1134 yılında vefat etmiştir.³⁴³

-Ali b. Ahmed el-Hasan el-Muvahhid; Bağdat'ın önde gelen âlimlerindedir. Sika bir âlimdir. 530/1135 yılında vefat etmiştir.³⁴⁴

-Hibetullah b. Ahmed b. Ömer el-Bağdâdî; İbn Taber adıyla meşhur olmuştur. Meşhur bir şeyhtir. Kıraatları biliyordu. 531/1136 yılında vefat etmiştir.³⁴⁵

-Muhammed b. Abdulmutekebbir b. el-Hasan; Bağdat'ta “Babu'l Basra” kadılığını yapmıştır. 533/1138 yılında vefat etmiştir.³⁴⁶

-Abdurrahman b. Muhammed b. Abdulvâhid b. Zerik eş-Şeybânî: Bağdat'lıdır. 36. cüz hariç Tarihu Bağdat'ı, Hatib el-Bağdâdî'den dinlemiştir. Annesinin cenazesine katıldığı için 36. cüzü dinleyememiştir. Bütün tarihi dinlediğine dair Hatib Bağdâdî'den icâzeti vardır. 535/1140 yılında vefat etmiştir.³⁴⁷

-Muhammed b. Abdulbâki b. Muhammed b. Abdullah el-Ensârî; Kâdî Mûristan adıyla tanınmaktadır. İmam Ahmed fikhını biliyordu. Sem'ânî, onun hakkında şöyle demiştir: “Onun gibi birçok ilimden haberdar kimse görmedim.” 535/1140 yılında vefat etmiştir.³⁴⁸

³⁴⁰ Zehebî, *Siyeru Â'lâmi'n-Nübelâ*, XIX s. 603.

³⁴¹ el-Hâfız, s. 157.

³⁴² Zehebî, *Siyeru Â'lâmi'n-Nübelâ*, XIX, s. 631-632; İbn Asâkir, *Mu'cemu's-Şuyûh*, II, s. 917.

³⁴³ İbn Asâkir, *Mu'cemu's-Şuyûh*, II, s. 1162; el-Hâfız, s. 157-158.

³⁴⁴ İbn Asâkir, *Mu'cemu's-Şuyûh*, II, s. 688.

³⁴⁵ İbn Asâkir, *Mu'cemu's-Şuyûh*, II, s. 1208.

³⁴⁶ el-Hâfız, s. 159.

³⁴⁷ Zehebî, *Siyeru Â'lâmi'n-Nübelâ*, XX, s. 69.

³⁴⁸ İbn Asâkir, *Mu'cemu's-Şuyûh*, II, s. 953.

-İsmail b. Ahmed b. Ömer b. Ebi'l Eş'as; 454/1062 yılında Dımaşk'ta doğmuştur. İbn Asâkir, onun hakkında şöyle demiştir: “sika bir âlimdir.” 535/1140 yılında vefat etmiştir.³⁴⁹

-Abdulahlık b. Abdussamed b. Ali es-Saffâr; Bağdat şehididir. Sika bir muhaddistir. 538/1143 yılında vefat etmiştir.³⁵⁰

-Abdolvahhâb b. el-Mubârek b. Ahmed; İbn Sem'ânî, onun hakkında şöyle demektedir: “Hafız ve sikadır.” 538/1143 yılında vefat etmiştir.³⁵¹

-Muhammed b. el-Fadl b. Muhammed; İbn el-Mu'temid adıyla bilinmektedir. Vaaz konusunda imamdı. Vaaz konusunda döneminin en iyileri arasında sayılıyordu. İbn Asâkir, onun ilim, Hitâbet ve Ahlakına hayran kalmıştır. 538/1143 yılında vefat etmiştir.³⁵²

- Muhammed b. Abdulmelik b. el-Hasan b. Hayrûn; Bağdat'lıdır. Sika ve kıraatleri bilen bir âlimdir. 539/1144 yılında vefat etmiştir.³⁵³

-el-Hasan b. Nasr b. el-Hasan; İbn Muabbî ed-Dinverî el-Bezzâz adıyla bilinmektedir. Dinver'lidir. İbn Asâkir, şöyle demiştir: “533/1138 yılında kendisinden hadis dinledim. Ondan sonra vefat etmiştir.”³⁵⁴

-İsmail b. Ebi's-Sa'd Ahmed b. Muhammed b. Duvest; Nişâbur'ludur. Bağdat'ta şeyhlerin şeyhi idi. 465/1072 yılında Bağdat'ta doğmuştur. 541/1146 yılında vefat etmiştir.³⁵⁵

-Ali b. Abdisseyid b. Muhammed b. es-Sabbâğ el-Bağdâdî; 461/1068 yılında doğmuştur. 542/1147 yılında vefat etmiştir.³⁵⁶

-Ömer b. Zafer b. Ahmed el-Meğâzılî; Bağdat'lıdır. 461/1068 yılında doğmuştur. 542/1147 yılında vefat etmiştir.³⁵⁷

-Muhammed b. Ömer b. Yusuf el-Urmûvî; Şafî Fâkihidir. Kâdı Deyri'l 'Akûl ismi ile meşhur olmuştur. 465/1072 yılında Bağdat'ta doğmuştur. Fâkih, Sika

³⁴⁹ İbn Asâkir, *Mu'cemu's-Şuyûh*, I, s. 160.

³⁵⁰ el-Hâfiz, s. 161.

³⁵¹ Zehebi, *Siyeru Â'lâmi'n-Nübelâ*, XX, s. 555.

³⁵² el-Hâfiz, s.162.

³⁵³ İbn Asâkir, *Mu'cemu's-Şuyûh*, II, s. 969.

³⁵⁴ İbn Asâkir, *Mu'cemu's-Şuyûh*, I, s. 268.

³⁵⁵ el-Hâfiz, s.164-165.

³⁵⁶ İbn Asâkir, *Mu'cemu's-Şuyûh*, II, s. 726.

³⁵⁷ İbn Asâkir, *Mu'cemu's-Şuyûh*, II, s. 778.

ve İmamdı. Gençliğinde bir süre Deyru'l 'Akûl kadılığı yapmıştır. 547/1152 yılında vefat etmiştir.³⁵⁸

-Mevâhib b. Yahya b. el-Mukalled el-Heytî; İbn Asâkir'in şair olan hocalarındandır.³⁵⁹

-Yasir b. Tûrkî b. Sâbit b. İsmail; İbn Asâkir'in şair olan hocalarındandır.³⁶⁰

-el-Hasan b. el-Mübârek b. Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed; İbn Asâkir'in şair olan hocalarındandır.³⁶¹

2.3.3. Kûfe Hocaları

Kûfe, Irak topraklarında kalan bir şehirdir. İbn Asâkir Kûfe ismini Kûfân olarak zikretmiştir.³⁶² Yakût el-Hamevî, bunun Kûfe ile aynı isim olduğunu, Kûfân'ın bir yer ismi olduğunu Kûfe'nin ismini bu yerin isminden aldığını ifade etmiştir.³⁶³

Zehebî, Abdullâh ibn Mes'ud, Ammâr b. Yasir, Ali b. Ebi Tâlib gibi önemli bazı sahabeler ile 'Alkame, Mesrûk, Ubeyde, el-Esved, Mansur es-Selmî, eş-Şe'bî, el-Hakem b. 'Uteybe, Hammâd, Ebû İshâk gibi önde gelen tâbiîn'in de burada ikâmet ettiğini ifade etmiştir.³⁶⁴

-Ebû Berakât Ömer b. İbrâhim ez-Zeydî; Ebû İshak es-Sebi'i mescidi imamıydı. Kûfe âlimidir. 442/1050 yılında doğmuştur. Şam'da bir süreliğine kalmıştır. İbn Asâkir, onu anlatırken şöyle demiştir: "fıkıh, hadis, arapça, tefsir ve nahiv alanında uzman büyük bir şeyhti." 539/1050 yılında vefat etmiştir.³⁶⁵

-Ahmed b. Said b. el-Hasan Ebû Berakât el-Hazzâz; Kûfe'lidir. İbn Asâkir, Kûfe' de kendisinden hadis dinlediğini ifade etmiştir.³⁶⁶

-Ahmed b. Ali b. Muhammed b. Muhammed b. el-Hüseyn; Ebû'l Me'âlî adıyla bilinmektedir. Kûfe'lidir. İbn Asâkir, Kûfe' de kendisinden hadis dinlediğini ifade etmiştir.³⁶⁷

³⁵⁸ Zehebî, *Siyeru Â'lâmi'n-Nübelâ*, XX, s. 183.

³⁵⁹ İbn Asâkir, *Mu'cemu's-Şuyûh*, II, s. 1165.

³⁶⁰ İbn Asâkir, *Mu'cemu's-Şuyûh*, II, s. 1236.

³⁶¹ Zehebî, *Siyeru Â'lâmi'n-Nübelâ*, s. 555; el-Hâfız, s.150-168.

³⁶² İbn Asâkir, *el-Erba'un 'ül-Buldâniyye*, s. 60.

³⁶³ Hamevî, IV, s. 490; el-Hâfız, s. 168

³⁶⁴ el-Hâfız, s. 168

³⁶⁵ Zehebî, *Siyeru Â'lâmi'n-Nübelâ*, XX, s. 145.

³⁶⁶ İbn Asâkir, *Mu'cemu's-Şuyûh*, I, s. 36.

³⁶⁷ İbn Asâkir, *Mu'cemu's-Şuyûh*, I, s. 72.

-Ahmed b. Muhammed b. Muhammed b. Havvâşe; Ebû Râşid el-Kûfî adıyla bilinmektedir. İbn Asâkir, Kûfe' de kendisinden hadis dinlediğini ifade etmiştir.³⁶⁸

-el-Hasan b. Muhammed b. Ebî Ali el-Hasan b. Muhammed b. el-Mensûr; Ebû Tâhir el-Cühenî adıyla bilinmektedir. Kûfe'lidir. İbn Asâkir, Kûfe' de kendisinden hadis dinlediğini ifade etmiştir.³⁶⁹

-Ali b. Ömer b. İbrâhim el-Hüseynî ez-Zeydî; Kûfe'lidir. İbn Asâkir, Kûfe' de kendisinden hadis dinlediğini ifade etmiştir.³⁷⁰

-Ketâib b. Muhammed b. Ahmed Ebû'l Fadl el-Becelî eş-Şâhid; İbn Dekşelele el-Kûfî adıyla meşhur olmuştur. İbn Asâkir, Kûfe'de el-Mescidu'l A'zam'da kendisine hadis okuduğunu ifade etmiştir.³⁷¹

-İbrâhim b. Muhammed b. Ca'fer b. Recâ Ebû İshâk el-Yerbu'î el-Kûfî; İbn Asâkir, bu hocasının kendisine icâzet verdiğini ifade etmiştir.³⁷²

-Hâmid b. Sâlih b. Abdillâh b. Salih Ebû Nasr el-Burûcirdî es-Saydalânî; İbn Asâkir bu hocasının kendisine icâzet verdiğini ifade etmiştir.³⁷³

-Said b. Muhammed b. Ahmed b. Hamza es-Sakafî el-Kûfî; İbn Asâkir, bu hocasının kendisine icâzet verdiğini ifade etmiştir.³⁷⁴

2.3.4. Mekke Hocaları

İbn Asâkir, Mekke için şöyle demiştir: “koruyanı Allah olduğu için Mekke güvenli şehirdir.”³⁷⁵ Zehebî, “Sahabe döneminde Mekke ilmi yönden gelişmiş bir şehir değildi. Sahabe asrının sonunda gelişmeye başladı. Tâbiîn döneminde Mücâhid, ‘Atâ b. Ebi Rabâh, Said b. Cûbeyr ve İbn Ebî Melike gibi âlimlerle gelişimini devam ettirmiştir. Mekke’de h. üçüncü asırda gerileyen ilmi hayat, diğer İslam şehirlerinde gelişimini arttırmıştır.”³⁷⁶ demiştir. Şimdi de İbn Asâkir’in Mekke’de ders gördüğü hocalarından bazılarını kısaca tanıtmaya çalışalım.

-Ebû Muhammed b. Muhammed b. İsmail b. Sadaka el-Mısırî; Mekke’ de yaşamıştır. Zilhicce ayı 521/1127 yılında Harem’de Kâbe’ye doğru Bâbu'l Halil

³⁶⁸ İbn Asâkir, *Mu'cemu's-Şuyûh*, I, s. 112.

³⁶⁹ İbn Asâkir, *Mu'cemu's-Şuyûh*, I, s. 256-257.

³⁷⁰ İbn Asâkir, *Mu'cemu's-Şuyûh*, II, s. 738.

³⁷¹ İbn Asâkir, *Mu'cemu's-Şuyûh*, II, s. 834.

³⁷² İbn Asâkir, *Mu'cemu's-Şuyûh*, I, s. 145.

³⁷³ İbn Asâkir, *Mu'cemu's-Şuyûh*, I, s. 227.

³⁷⁴ Zehebî, *Siyeru Â'lâmi'n-Nübelâ*, XX, s. 555; el-Hâfiz, s. 171.

³⁷⁵ İbn Asâkir, *el-Erba'un'ül-Buldâniyye*, s. 47.

³⁷⁶ Zehebî, *el-Emsâr Zevâtü'l Âsâr*, s. 156; el-Hâfiz, s.171-172.

(a.s.) yönünde kendisinden İbn Asâkir hadis dinlemiştir. İbn Asâkir, “Târihu Medineti Dımaşk’ adlı eserinde bu âlimin hayatına yer vermiştir. Bu biyografi de İbn Asâkir, şöyle demiştir: “çok hızlı yürüdüğünden dedesine Ğazal lakabı verilmiştir. Kendisinden sadece “Ameller niyetlere göredir.” hadisini dinledim. Kendisinden icâzet aldım. 524/1129 yılında vefat etmiştir.”³⁷⁷

-Rezin b. Muaviye b. Ammar, Ebû’l Hasan el-Abderî el-Mâlikî es-Serkastî; Endülüs’lüdür. Mekke’de Kâbe’ye doğru kendisinden ders aldım. Harem’de Mâlikî’lerin imamıydı.³⁷⁸

-Süfyan b. İbrâhim b. Abdulvahhab b. Muhammed b. İshâk b. Muhammed b. Yahya b. Minde; Ebû Muhammed el-Abdî el-Esbahânî olarak biliniyordu. İbn Asâkir, Mekke’de kendisinden ders aldığını ifade etmiştir.³⁷⁹

-Tâhir b. Muhammed b. Tâhir b. Said; Ebû’l Muzaffer el-Burûcerdî olarak tanınıyordu. Fıkıhçı kimliği ön plana çıkmaktadır. İbn Asâkir, kendisinden Mekke’de ders almıştır. Kâbe’ye yıllarca komşu kalmıştır. Kaldığı yeri tarif edecek olursak Mescidi Harâm’da Kâbe’ye doğru Babu’n-Nedve’nin yanında yer alıyordu.³⁸⁰

-Muhammed b. Ahmed b. Yahya Ebû Abdullah el-Osmânî ed-Dîbâcî el-Makdisî; Fâkih ve vâiz bir âlimdi. İbn Asâkir, Mekke’de ondan ders almıştır.³⁸¹

-Muhammed b. Mansûr b. Ebî Mansur Bekr b. Muhammed b. Ali Ebû Nasr en-Nîsâbûrî; Ebû Fadl ed-Dellâl’in küçük kardeşidir. İbn Asâkir, kendisinden Mekke’de ders almıştır.³⁸²

-Mercân b. Abdillâh Ebû’l Hasan el-Habeşî el-Hûsî; el-Muktedi Biemrillah’ın mevlâsıdır. İbn Asâkir, kendisinden Mekke’de ders aldı. 560/1164 yılında vefat etmiştir.³⁸³

İbn Asâkir, Mekke’de birçok âlimden icâzet almıştır. Bu âlimlerden bir kaçına burada yer verelim.

-İsmail b. Abdilaziz Ebu’l Vefâ el-İkkî el-Yemenî,

-el-Hasan b. Halef b. Hibetullah el-Kennânî eş-Şâmî

³⁷⁷ İbn Asâkir, *el-Erba’un ’ül-Buldâniyye*, s. 47; el-Hâfız, s.172-173.

³⁷⁸ İbn Asâkir, *Mu’cemu’s-Şuyûh*, I, s. 344; Zehebî, *Siyeru Â’lâmi’n-Nübelâ*, XX, s. 204; el-Hâfız, s. 172.

³⁷⁹ İbn Asâkir, *Mu’cemu’s-Şuyûh*, I, s. 394.

³⁸⁰ İbn Asâkir, *Mu’cemu’s-Şuyûh*, I, s. 444.

³⁸¹ İbn Asâkir, *Mu’cemu’s-Şuyûh*, II, s. 877.

³⁸² İbn Asâkir, *Mu’cemu’s-Şuyûh*, II, s. 1060.

³⁸³ İbn Asâkir, *Mu’cemu’s-Şuyûh*, II, s. 1127.

- Atik b. Ahmed b. Abdirrahman Ebubekr el-Ezdî'dir.³⁸⁴

2.3.5. Medine Hocaları

İbn Asâkir, "Medine'nin Tâba olarak da isimlendirildiğini Cahiliye döneminde Yesrib isminin kullanıldığını" söylemiştir.³⁸⁵ Yâkut el-Hamevî, Medine için şöyle demiştir: "Mekke'nin yarısı kadardı. Medine'nin sûrları vardı. Mescid şehrin ortalarındaydı. Hz. Peygamber, Hz. Ebûbekir ve Hz. Ömer'in kabirleri mescidin doğusunda kalıyordu."³⁸⁶ Medine'nin tespit edilen yirmi dokuz ismi vardır. İmam Zehebî, şöyle demiştir: "Medine hicret yurdudur. Kur'ân ve sünnet ile sahabe döneminde Medine'de ilim çok yaygındı. Tâbiîn ve ondan sonraki dönemlerde de Medine'de ilmi hayat canlılığını sürdürmüştür. İbrâhim b. Sa'd, Süleyman b. Bilâl ve İsmail b. Ca'fer gibi âlimlerden sonra ilmi hayat gerileme dönemine girmiştir."³⁸⁷

-Ebû'l Futûh Abdulhallâk b. Abdulvâsî' İbn Ebî Urûbe Abdulhâdî b. Ebi İsmail Abdullah b. Muhammed el-Ensârî el- Herevî,³⁸⁸ İbn Asâkir, bu hocası ile ilgili şöyle demiştir: "Hz. Peygamber'in Ravza'sında gece vakti minber ile kabir arasında kendisinden ders aldım." 528/1133 yılında vefat etmiştir.³⁸⁹

-İbrâhim b. Mutkin b. İbrâhim Ebû İshâk el-Lahmî el-Mağribî; İbn Asâkir, Medine'de Hz. Peygamber mescidinde kendisinden ders aldığı ifade etmiştir.³⁹⁰

İbn Asâkir, hac dönüşü bazı yerlerde, bazı hocalardan ders almıştır. Bu yerleri ve ders aldığı hocalarını tanımaya çalışalım.

- Feyd

İbn Asâkir hac dönüşü Feyd'de Ömer b. el-Hüseyn el-Hatib el-Ğaznevî'den ders almıştır.³⁹¹

³⁸⁴ Zehebî, *Siyeru Â'lâmi'n-Nübelâ*, XX, s. 555; el-Hâfiz, s. 120-150.

³⁸⁵ İbn Asâkir, *el-Erba'un 'ül-Buldâniyye*, s. 52.

³⁸⁶ el-Hâfiz, s. 176.

³⁸⁷ Zehebî, *el-Emsâr Zevâtü'l Âsâr*, s. 13-16.

³⁸⁸ Zehebî, *Siyeru Â'lâmi'n-Nübelâ*, XX, s. 555.

³⁸⁹ İbn Asâkir, *el-Erba'un 'ül-Buldâniyye*, s. 52.

³⁹⁰ el-Hâfiz, s. 176-178.

³⁹¹ İbn Asâkir, *Mu'cemu'ş-Şuyûh*, II, s. 777.

- **Vâkısa**

Mekke yolunda bir yerin adıdır. Muhammed b. İbrâhim b. Muhammed Ebû Ğalib es-Saykalî el-Cürcânî; İbn Asâkir, Bağdat ve Vâkısa'da kendisinden ders aldığı ifade etmiştir.³⁹²

- **el- Enbâr**

İbn Asâkir, şöyle demiştir: “el-Enbâr Irak’tadır. el-Cezire tarafından Fırat kıyısında bir şehirdir.”³⁹³ Yâkut el-Hamevî, “Bağdat’ın batısında Fırat kıyısında bir şehirdir. Bağdat ile arasında on fersah bir uzaklık bulunmaktadır.” demiştir. el-Enbâr 12/633 yılında Hz. Ebubekir döneminde Halid b. Velid komutasındaki ordu tarafından fethedilmiştir. Halid buraya ulaşınca el-Enbâr’ın halkı kendisinden barış istedi. Halid de tekliflerini kabul edip onlara iyilikle muamelede bulundu. Birçok âlim ve yazar buraya nisbet edilmektedir. 598/1201 yılında vefat eden Muteahhirin âlimlerden olan el-Kâdî Ahmed b. Nasr el-Enbârî bunlardan sadece birisidir. İbn Asâkir, birinci Bağdat yolculuğunda burayı ziyaret etmiştir.³⁹⁴

-Ebû’ Fevâris Halife b. Mahfuz b. Ebî Ya’la Muhammed b. Ali el- Enbârî; Enbâr’lıdır. Salih bir âlimdi. Çocuklara Kur’ân-ı Kerim, ahlâk ve yazıyı öğretiyordu. 537/1142 yılından sonra vefat etti.³⁹⁵

-Muhammed b. Ahmed b. Ömer b. Ahmed b. Ahmed Ebû Feth b. Hellâl el-Enbârî; el-Enbâr hatibi idi. İbn Asâkir el-Enbâr’da kendisinden ders aldığı ifade etmiştir.³⁹⁶

-Muhammed b. Muhammed Ebû İsa b. eş-Şâtır el-Enbârî; İbn Asâkir, el-Enbâr’da kendisinden ders aldığı ifade etmiştir.³⁹⁷

- **Rahabetu Mâlik b. Tavk**

İbn Asâkir, şöyle demiştir: “Şam yolunda Fırat kıyısında bir şehirdir.”³⁹⁸ Yakût el-Hamevî, “Dımaşk ve Rahbetu Mâlik b. Tavk arası sekiz gündür. Halep’ten beş gün Bağdat’a ise yüz fersahtır.” demiştir. Rahbetu Mâlik b. Tavk Fırat kıyısında er-Rakka ve Bağdat arasındadır. Rahbetu Mâlik b. Tavk şehrini, Mâlik b. Tavk b.

³⁹² el-Hâfız, s. 178-179.

³⁹³ İbn Asâkir, *el-Erba’un ’ül-Buldâniyye*, s. 154.

³⁹⁴ el-Hâfız, s. 179-180.

³⁹⁵ İbn Asâkir, *el-Erba’un ’ül-Buldâniyye*, s. 154.

³⁹⁶ İbn Asâkir, *Mu’cemu’s-Şuyûh*, II, s. 858-859.

³⁹⁷ İbn Asâkir, *el-Erba’un ’ül-Buldâniyye*, s. 155.

³⁹⁸ İbn Asâkir, *el-Erba’un ’ül-Buldâniyye*, s. 158.

İtâb et-Tağlibî halife Me'mûn döneminde kurmuştur. İbn Asâkir 525/1130 yılında bu şehri ziyaret etmiştir.³⁹⁹ Rahbetu Mâlik b. Tavk şehrinde İbn Asâkir'in ders aldığı hocalarını tanımaya çalışalım.

-el-Kâdî Ebû Ali el-Hasan b. Ebî Mansur Said b. Ahmed b. Amr b. el-Me'mûn el-Cezerî; Şafîî fâkihidir. Ceziretu b. Ömer kadısıdır. İbn Asâkir, 525/1130 yılında kendisinden ders aldığını ifade etmiştir. 544/1149 yılında vefat etmiştir.⁴⁰⁰

-Câmi' b. Hibetullah b. Muhammed b. Ali b. Şehede Ebu'l Fadâil er-Rahbî; İbn Asâkir, bu âlimden Rahbetu Mâlik b. Tavk'ta ders almıştır.⁴⁰¹

- er-Râfikâ

İbn Asâkir, "Râfikâ günümüzde er-Rakkâ adıyla bilinmektedir." demektedir. Bu şehir Fırat kıyısında Cezire'ye bağlı bir şehirdir.⁴⁰² Yâkût el-Hamevî, "Râfikâ'nın binaları er-Rakkâ'ya ulaşıyordu. er-Rakkâ yıkıldı. Şehrin ismi ise Râfikâ değil de er-Rakkâ olarak kalmıştır." demektedir. İbn Asâkir, 529/1134 yılında er-Rakkâ'ya gitmiştir. Orada bazı âlimlerden ders almıştır.

-Ebû't-Tayyib Ahmed b. Abdulaziz b. Muhammed b. Habîb es-Sülemî el-Makdisî; Râfikâ'daki caminin imamıydı. 529/1134 yılında İbn Asâkir, kendisinden ders aldığını ifade etmiştir. İbn Asâkir, bu âlim hakkında şöyle demiştir: "fakih, vâiz ve Râfikâ camisi vaizi idi." Şi'ru Hasan adlı bir divânı vardır. İbn Asâkir, Râfikâ'da kendisinden ders aldığını ifade etmiştir. Birçok defa Dımaşk'a gelmiştir. 529/1134 yılından sonra vefat etmiştir. Zehebî vefatını 529/1134 yılı olarak kaydetmiştir.⁴⁰³

-Abdulğâlib b. Sâbit b. Mâhân Ebû Nasr er-Râfikî; Râfikâ kadılığı yapmıştır.⁴⁰⁴

- Mücellî b. Halîfe b. Muhammed Ebû'l Ferec er-Râfikî; İbn Asâkir, kendisinden Rakka'da ders aldığını ifade etmiştir.

- Ebû Sâlih Muâfi b. Ebi'l Fadl Meâlî b. Muâfi;

- Zâide b. Nu'me b. Naim b. Nucih; Muceffif adıyla tanınmaktadır.⁴⁰⁵

-Tirâd b. el-Hasan b. Muallâ b. Mukaddem Ebû Musanne's-Sa'dî;⁴⁰⁶

³⁹⁹ el-Hâfiz, s. 180.

⁴⁰⁰ İbn Asâkir, *Mu'cemu's-Şuyûh*, I, s. 280.

⁴⁰¹ İbn Asâkir, *Mu'cemu's-Şuyûh*, I, s. 213.

⁴⁰² İbn Asâkir, *el-Erba'un'ül-Buldâniyye*, s. 160.

⁴⁰³ el-Hâfiz, s. 183.

⁴⁰⁴ İbn Asâkir, *Mu'cemu's-Şuyûh*, I, s. 599.

⁴⁰⁵ İbn Asâkir, *Mu'cemu's-Şuyûh*, II, s. 1098.

- Hûlvân

İbn Asâkir, şöyle demiştir: “Hûlvân Irak sınırının sonunda bulunan bir şehirdir.”⁴⁰⁷ Yâkut el-Hamevî: “birçok yerde Hûlvân ismi ile yer isimleri bulunmaktadır. Bağdat’ın dağ tarafında es-Seved sınırındadır. Büyük bir şehirdir.” demektedir. Ebû Muhammed el-Hasan b. Ali el-Hallâl el- Hûlvânî bunlardan birisidir.⁴⁰⁸

İbn Asâkir Hûlvân’a gitmiş ve Hûlvân’da birçok âlimden ders almıştır. Bu âlimlerden bir kaçına yer vermeye çalışalım.

-Ebû Ya’kub Yusuf b. Bûkran b. Bezân b. Muhammed eş-Şehrezûrî; Hûlvân hatibidir. İbn Asâkir, Hûlvân’da kendisinden ders aldığını ifade etmiştir. Fâkih bir ilmi kişiliği vardır. 533/1138 veya 534/1139 yılında Hûlvân’da öldürülmüştür.⁴⁰⁹

-Bedel b. el-Hüseyn b. Ali Ebû’l Hasan el- Hûlvânî; İbn Asâkir, Hûlvân’da kendisinden ders aldığını ifade etmiştir. Fâkih’ti. 533/1138 veya 534/1139 yılında vefat etmiştir.⁴¹⁰

- Tibrîz (Tebrîz)

İran’da Doğu Azerbaycan eyaletinin merkezi olan büyük bir şehirdir. İran’ın kuzeybatısında deniz seviyesinden 1350 m. yükseklikte kurulmuştur.⁴¹¹ İbn Asâkir, şöyle demiştir: “Azerbaycan kasabasıdır.”⁴¹² Yâkut el-Hamevî ise şöyle demiştir: “Azerbaycan’ın en meşhur kasabasıdır.” Tibrîz’li birçok âlim yetişmiştir. Ebû Zekeriya Yahya et- Tibrîzî, Ebû Mansûr ec-Cevâlikî ve Ebû Sâlih Şu’ayb et-Tibrizî bunlardan bir kaçıdır.⁴¹³ İbn Asâkir, 529/1134 yılında Tibrîz’e gitmiş ve birçok âlimden ders almıştır. Biz burada bir kaçına yer vermeye çalışalım.

-el-Kâdıyân Ebû’l Fadl Muhammed ve Ebû’l Kâsım Mahmûd ibnâ Ahmed b. el-Hasan b. Ali el-Haddâdiyân et-Tibrîziyân; İbn Asâkir, bu iki âlimden 529/1134 yılında ders aldığını ifade etmiştir.⁴¹⁴

-Hemekân b. Ali b. Hemekân Ebû’l Bekâ el-Mirendî; Tibrîz’de vaizlik yapmaktaydı.⁴¹⁵

⁴⁰⁶ İbn Asâkir, *Mu’cemu’s-Şuyûh*, I, s. 446.

⁴⁰⁷ İbn Asâkir, *el-Erba’un’ül-Buldâniyye*, s. 148.

⁴⁰⁸ el-Hâfiz, s. 187-188.

⁴⁰⁹ Sem’ânî, II, s. 388.

⁴¹⁰ İbn Asâkir, *Mu’cemu’s-Şuyûh*, I, s. 186.

⁴¹¹ Bilgili, Ali Sinan, “*İbn Asâkir*”, DİA, TDVY, İstanbul 1999, XL, s. 219.

⁴¹² İbn Asâkir, *el-Erba’un’ül-Buldâniyye*, s. 125.

⁴¹³ Hamevî, II, s. 13.

⁴¹⁴ el-Hâfiz, s. 189.

-Sadık b. Osman b. İbrâhim Ebû Bekr ed-Dîbâcî; Tibrîz'lidir.⁴¹⁶

2.3.6. Nişâbûr Hocaları

İlk İslâmî devirde Ebreşehr (Eberşehr) ve İranşehr adlarıyla da anılmaktadır. Nişâbur (Nişâpûr, Arapça Nîsâbur, Neysâbûr) Ortaçağ'da Horasan bölgesindeki dört büyük şehrin en önemlisiydi. (diğerleri Merv, Herât ve Belh'tir.) Binâlûd dağının güneybatısında, denizden 1210 m. yükseklikte ve Tahran'ı Meşhed'e bağlayan yol üzerinde yer almaktadır.⁴¹⁷

İbn Asâkir, şöyle demiştir: “Nîsâbûr büyük ve eski bir Horasan şehridir.”⁴¹⁸ Yâkut el-Hamevî ise, sayısız âlimin yetiştiği, çokça ziyaret edilen büyük bir şehir olduğunu söylemiştir. Hz. Osman döneminde 31/651 yılında fethedilmiştir.⁴¹⁹

İbn Asâkir, Nîsâbûr'a gitmiş ve orada ilim tahsilinde bulunmuştur. Biz burada ilim tahsil ettiği hocalarından bir kaçına yer vermeye çalışacağız.

-Muhammed b. el-Fadl b. Ahmed b. Muhammed es-Sâ'idî el-Fûrâvî; Nişâbûr'ludur. Ebû Abdullah ismi ile tanınmaktadır. 441/1049 yılında doğmuştur. İbn Asâkir, bu âlimden ilim tahsil etmek için ikinci kere yanına gitmiş ve kendisinden bir yıl ilim tahsil etmiştir.⁴²⁰

-Dürdâne bint İsmail b. Abdilğaffâr el-Fârisî en-Nîsâbûrî; Amr b. Ahmed es-Saffâr'ın annesidir. 84 yaşında iken 530/1135 yılında vefat etmiştir.⁴²¹

-Abdurrezzâk b. Abdullah b. el-Üstâd Ebi'l Kâsım el-Kuşeyrî Ebû'l Mekârim; 531/1136 yılında vefat etmiştir.⁴²²

-İsmail b. Abdurrahman b. Sâlih; Nişâbûr'ludur. 439/1047 yılında doğmuş, 531/1136 yılında vefat etmiştir.⁴²³

-Sâid b. el-Hüseyn b. İsmail es-Sâ'idî; 532/1137 yılında vefat etmiştir.⁴²⁴

-Abdalmûn'im b. Abdilkerim el-Kuşeyrî; 532/1137 yılında vefat etmiştir.⁴²⁵

⁴¹⁵ İbn Asâkir, *Mu'cemu's-Şuyûh*, I, s. 314.

⁴¹⁶ İbn Asâkir, *Mu'cemu's-Şuyûh*, I, s. 314.

⁴¹⁷ Özgüdenli, Osman Gazi, “Nişâbûr”, DİA, TDVY, İstanbul 2007, XXXIII, s.149.

⁴¹⁸ İbn Asâkir, *el-Erba'un'ül-Buldâniyye*, s. 76.

⁴¹⁹ Hamevî, V, s. 13.

⁴²⁰ Zehebî, *Siyeru Â'lâmi'n-Nübelâ*, XIX, s. 615.

⁴²¹ el-Hâfiz, s. 207.

⁴²² İbn Asâkir, *Mu'cemu's-Şuyûh*, I, s. 565.

⁴²³ Sem'ânî, I, s. 94.

⁴²⁴ İbn Asâkir, *Mu'cemu's-Şuyûh*, I, s. 420-421.

⁴²⁵ İbn Asâkir, *Mu'cemu's-Şuyûh*, I, s. 640.

- Fâtima bint Ali b. el-Muzaffer; 435/1043 yılında doğmuş, 532/1137 yılında vefat etmiştir.⁴²⁶

-Hibetullah b. Sehl b. Ömer el-Bistamî en-Nîsâbûrî; es-Seyyidî Ebû Muhammed adıyla bilinmektedir. 443/1051 yılında doğmuş, 533/1038 yılında vefat etmiştir.⁴²⁷

-Zâhir b. Tâhir b. Muhammed eş-Şehâmî; 446/1054 yılında Nîşâbûr'da doğmuştur. 533/1038 yılında vefat etmiştir.⁴²⁸

-Abdulcebbâr b. Muhammed b. Ahmed el-Hûvârî; Nîşâbûr'da el-Câmi' el-Menî'i camisi imamıydı. Âlim bir müftüydü. 445/1053 yılında doğdu. İmâmu'l Haremeyn Ebû'l Me'âli el-Cûveynî'nin yanında fıkıh ilmini tamamladı. 536/1041 yılında vefat etmiştir.⁴²⁹

-Vecîh b. Tâhir b. Muhammed b. Muhammed eş-Şehâmî; ilim ile meşhur olmuş bir ailenin çocuğu olarak dünyaya geldi. Zâhir b. Tahir'in kardeşidir. 455/1063 yılında doğmuş, 541/1146 yılında vefat etmiştir.⁴³⁰

-Ahmed b. Muhammed b. İsmail el-Boşnacî; 543/1148 yılında Nîşâbûr'da vefat etmiştir.⁴³¹

-Abdullah b. Ali b. Sehl el-Hürkûşî el-Fârisî; Nîşâbûr'ludur. 466/1073 yılında doğmuş, 544/1149 yılında vefat etmiştir.⁴³²

-Hibeturrahman b. Abdulvâhid b. Abdulkerim el-Kuşeyrî; Nîşâbûr'ludur. Nîşâbûr hatibidir. 460/1067 yılında doğmuş, 546/1151 yılında vefat etmiştir.⁴³³

-Abdulhâlık b. Zahir b. Tâhir eş-Şehâmî; 475/1082 yılında doğmuş, 549/1154 yılında vefat etmiştir.⁴³⁴

-Abdulkerim b. el-Hasan b. Ahmed el-Kâtip et-Temimî; Yahya b. Seleme'nin torunlarından. Dil ve edebiyat konularında uzmandı. 470/1077 yılında doğmuş, 553/1158 yılında Nîşâbûr'da vefat etmiştir.⁴³⁵

⁴²⁶ el-Hâfiz, s. 209.

⁴²⁷ Sem'ânî, II, s. 356.

⁴²⁸ İbn Asâkir, *Mu'cemu's-Şuyûh*, I, s. 352.

⁴²⁹ Sem'ânî, II, s. 423.

⁴³⁰ İbn Asâkir, *Mu'cemu's-Şuyûh*, II, s. 1203.

⁴³¹ Sem'ânî, II, s. 368.

⁴³² İbn Asâkir, *Mu'cemu's-Şuyûh*, I, s. 470.

⁴³³ Sem'ânî, II, s. 378.

⁴³⁴ İbn Asâkir, *Mu'cemu's-Şuyûh*, I, s. 527.

⁴³⁵ Sem'ânî, I, s. 474.

-Halil b. Veciye b. Tâhir eş-Şehâmî; Nişâbûr'ludur. 560/1164 yılından sonra İsferyân'de vefat etmiştir.⁴³⁶

İbn Asâkir, Nişâbûr'da ders alırken aşağıdaki civar şehirlerden de ders almıştır.

- Senzevâr (Sebzevâr)

İbn Asâkir, şöyle demiştir: “Senzevâr Nişâbûr taraflarında Beyhak şehridir.”⁴³⁷ Bu şehir önemli âlimler yetiştirmiştir. Bu âlimlerden en önemlisi Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn el-Beyhâkî'dir. İbn Asâkir'in Sebzevâr'da ders aldığı âlimler;

-Fâtima bint Ebi Nasr Mansûr b. Muhammed b. İshâk el-Beyhâkî,

-Abdulhamit b. Muhammed b. Ahmed Ebû Ali el-Huvârî el-Beyhâkî,

-Ali b. Ahmed b. Ebi Nadr Ebû Hasan es-Senzevârî'dir.⁴³⁸

- Senâbâz

Tûs şehridir. el-İmam Ali b. Musa er-Rıdâ ve Müminlerin emiri Harun Reşid'in mezarları buradadır. Senâbâz ile Tûs arasında yaklaşık bir millik bir mesafe bulunmaktadır. Bu şehir günümüzde Meşhed adıyla bilinmektedir.⁴³⁹ İbn Asâkir'in Senâbâz'da ders aldığı âlimler;

-Muhammed b. İsmail b. el-Fadl Ebû'l Berakât el-Hüseynî el-Meşhedî'dir.⁴⁴⁰

2.3.7. İsfehân Hocaları

İran'ın dördüncü büyük şehri ve aynı adı taşıyan eyaletin merkezidir. Adı Arapça kaynaklarda Sibâhân, İsbahân ve bazı eski Farsça kaynaklarda Sipâhân şeklinde geçer. Genellikle kabul edildiğine göre kelimenin sözlük anlamı “atlı askerler” olup şehir, Sâsânî ordusu bir savaş çıktığında önündeki düzlükte toplandığı için bu adla anılmıştır.⁴⁴¹

İbn Asâkir, İsfehân için şöyle demiştir: “Yahudiyye adıyla da bilinmektedir.” İbn Asâkir 532/1137 yılında İsfehân'a gelmiş ve İsfehân'da bulunan

⁴³⁶Sem'ânî, I, s. 270; Zehebî, *Siyeru Â'lâmi'n-Nübelâ*, XX, s. 556; el-Hâfız, s. 215.

⁴³⁷ İbn Asâkir, *el-Erba'un 'ül-Buldâniyye*, s. 104.

⁴³⁸ Hamevî, I, s. 537.

⁴³⁹ el-Hâfız, s. 220.

⁴⁴⁰ İbn Asâkir, *Mu'cemu's-Şuyûh*, II, s. 893.

⁴⁴¹ Özgüdenli, Osman Gazi, “İsfahan”, DİA, TDVY, İstanbul 2000, XXII, s.497.

hocalardan ders almaya başladı.⁴⁴² Şimdi İbn Asâkir'in İsfehân hocalarını tanımaya başlayalım.

-Ebû Abdillâh el-Hüseyn b. Abdilmelik b. el-Hüseyn b. Muhammed b. Ali el-Esbahânî; edebiyatçı yönü güçlü bir âlimdir.⁴⁴³

-el- Hüseyin b. Abdilmelik el- Hallâl; İsfehân'lıdır. Ebû Abdillâh ismi ile meşhur olmuştur. Dilbilimci ve sika bir âlimdi.⁴⁴⁴

-Bedr b. Sâbit b. Rûh el-İsbehânî; 532/1137 yılında vefat etmiştir.⁴⁴⁵

-İsmail b. Abdirrezzâk b. Abdilaziz b. Muhammed; İsfehân'lıdır.⁴⁴⁶

-Ahmed b. Ömer b. Muhammed el-Ğâzî; el-Hâfız ünvanını almaya hak kazanmış önemli bir âlimdir. İsfehân muhaddislerinin önde gelenlerinden biridir. Sika bir âlimdir. 532/1137 yılında Bağdat'ta vefat etmiştir.⁴⁴⁷

-Fâtıma bint es-Seyyid Nâsır b. el-Hüseyn el-Aleviyye; İsfehân'lıdır. 533/1138 yılında vefat etmiştir.⁴⁴⁸

-Muhammed b. Ebî Nasr Şucâ' b. Ahmed b. Ali el-Esbahânî; sika bir âlimdir. 467/1074 yılında doğmuş, 533/1138 yılında vefat etmiştir.⁴⁴⁹

-Mahmûd b. Ahmed b. Abdilmun'im b. Ahmed b. Mahmûd b. Mâşâza; Ebû Mansûr el-Esbahânî adıyla tanınmaktadır. Fâkih, vâiz ve tefsir âlimidir. 536/1141 yılında vefat etmiştir.⁴⁵⁰

-Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Hüseyin el-Esbahânî; 538/1143 yılında vefat etmiştir.⁴⁵¹

-Şeybân b. Abdillâh b. el-Esedî el-Muhtesib; 538/1143 yılında vefat etmiştir.⁴⁵²

-el-Hüseyn b. Hamd b. Muhammed b. 'Umriyye; Ebû Abdillâh adıyla tanınmaktadır. İsfehân'lıdır. İsfehân'da önemli Şâfî âlimidir. 538/1143 yılında vefat etmiştir.⁴⁵³

⁴⁴² İbn Asâkir, *el-Erba'un'ül-Buldâniyye*, s. 71.

⁴⁴³ el-Hâfız, s. 265.

⁴⁴⁴ İbn Asâkir, *Mu'cemu's-Şuyûh*, II, s. 283.

⁴⁴⁵ Sem'ânî, I, s. 132.

⁴⁴⁶ Sem'ânî, I, s. 97.

⁴⁴⁷ İbn Asâkir, *Mu'cemu's-Şuyûh*, I, s. 77.

⁴⁴⁸ Sem'ânî, II, s. 434.

⁴⁴⁹ Sem'ânî, II, s. 134.

⁴⁵⁰ Sem'ânî, II, s. 271.

⁴⁵¹ Sem'ânî, II, s. 227.

⁴⁵² İbn Asâkir, *Mu'cemu's-Şuyûh*, I, s. 418.

⁴⁵³ İbn Asâkir, *Mu'cemu's-Şuyûh*, I, s. 277-278.

-Fâtıma bint Muhammed b. Ahmed b. el-Hasan b. Ali el-Bağdâdî; 539/1144 yılında İsfehân'da vefat etmiştir.⁴⁵⁴

-Ahmed b. Muhammed b. Ahmed b. el-Hasan b. Ali el-Bağdâdî; el-Hâfız ünvanını almaya hak kazanmış bir âlimdir. 463/1070 yılında doğmuş, 540/1145 yılında vefat etmiştir.⁴⁵⁵

-Muhammed b. Ahmed b. Muhammed b. Ömer b. Muhammed; b. el-Bağbân adıyla tanınmaktadır. İsfehân'lıdır. 540/1145 yılında İsfehân'da vefat etmiştir.⁴⁵⁶

-Muhammed b. Abdilvâhid b. Muhammed b. Ömer el-Mağâzîlî; es-Sâin el-Esbahânî adıyla meşhur olmuştur. 544/1149 yılında İsfehân'da vefat etmiştir.⁴⁵⁷

-Muhammed b. İbrâhim b. Mekkî b. et-Tirâzî el-Esbahânî; b. Hâcir ismi ile meşhur olmuştur. 460/1067 yılında İsfehân'da doğmuş, 549/1154 yılında yine İsfehân'da vefat etmiştir.⁴⁵⁸

-Abdulcelil b. Muhammed b. Abdilvâhid b. Muhammed el-Esbahânî; b. Kûtâ el-Cûbârî adıyla meşhur olmuştur. el-Hâfız üvânını almaya hak kazanmış önemli bir âlimdir. Uzman bir muhaddistir. 556/1160 yılında vefat etmiştir.⁴⁵⁹

-el-Kasım b. el-Fadl b. Abdilvâhid es-Saydalânî; İsfehân'lıdır. 567/1171 yılında vefat etmiştir.⁴⁶⁰

2.3.8. Merv Hocaları

Türkmenistan'da tarihî bir şehirdir. Verimli Murgâb deltasının aşağı kısmında kurulmuştur. Ortaçağ coğrafyacıları tarafından daha güneydeki bugün mevcut olmayan küçük Mervrûz'dan (Mervürûz) ayrılması ve öneminin belirtilmesi için Merveşşâhicân (Mervüşşâhicân) adıyla anılmıştır; Ortaçağ'ın siyasî, idarî, ticarî ve kültürel açılarından önde gelen şehirlerinden biridir.⁴⁶¹ İbn Asâkir, şöyle demiştir: "Horasan'ın kasabasıdır. Zülkarneyn'in inşa ettiği şehirlerdendir."⁴⁶² Şimdi İbn Asâkir'in Merv'de ders gördüğü hocaları tanımaya çalışalım.

⁴⁵⁴ Sem'ânî, II, s. 432.

⁴⁵⁵ el-Hâfız, s. 272.

⁴⁵⁶ Sem'ânî, II, s. 75.

⁴⁵⁷ İbn Asâkir, *Mu'cemu's-Şuyûh*, II, s. 973.

⁴⁵⁸ Sem'ânî, I, s. 52.

⁴⁵⁹ Sem'ânî, I, s. 432.

⁴⁶⁰ Sem'ânî, II, s. 75; el-Hâfız, s. 275.

⁴⁶¹ Özgüdenli, Osman Gazi, "Merv", DİA, TDVY, İstanbul 2004, XXIX, s. 221.

⁴⁶² İbn Asâkir, *el-Erba'un'ül-Buldâniyye*, s. 74.

-Ebû Ya'kub Yusuf b. Eyyüb b. el-Hüseyn b. Vehra el-Hemezânî;⁴⁶³

-İsmail b. Hüseyin b. Ebî Amr Muhammed en-Nîsâbü'rî; Ya'kub el-Edib'in torunudur. 530/1135 yılında vefat etmiştir.⁴⁶⁴

-el-Hasan b. Mansur b. Muhammed b. Abdilcebbâr es-Sem'ânî; Ebû Muhammed ismi ile meşhur olmuştur. Babası el-İmam Ebi Muzaffer es-Sem'ânî'nin yanında fıkıh tahsilini bitirdi. 468/1075 yılında doğmuş, 531/1136 yılında yanındaki emanet para için hırsız tarafından boğularak öldürülmüştür.⁴⁶⁵

-et-Tayyib b. Ebi Said b. Tayyib el-Hellâl el-Benserikânî; Ebû Mansûr adıyla meşhur olmuştur. 466/1073 yılında Merv'de doğmuştur. 632/1234 yılında Hemedân'da vefat etmiştir.⁴⁶⁶

-Nasr b. Mansur Muhammed et-Tâlikânî, es-Saffâr el-Mervezî; Merv'lidir. Babası Tâlikân'lıdır. 497/1103 yılında doğmuş, 532/1137 yılında vefat etmiştir.⁴⁶⁷

-Abdurrahim b. Ali el-Bârnâbâzî; Merv'lidir. 533/1138 yılında vefat etmiştir.⁴⁶⁸

-Ömer b. Abdurrezzâk b. el-Hasan b. Muhammed el-Eminî; Merv halkındandır. 534/1139 yılında vefat etmiştir.⁴⁶⁹

-Yusuf b. Eyyüb b. Yusuf b. el-Hüseyn el-Hemedânî; Sem'ânî, şöyle demiştir: "İrak'tan Yusuf el-Hemedânî kalitesinde hiçbir kimse Dımaşk'a gelmemiştir." 535/1140 yılında vefat etmiştir.⁴⁷⁰

-Mahmûd b. Maymun b. Abdillâh b. Muhammed ed-Debûsî; 500/1106 yılında Merv'de doğmuştur. 536/1141 yılında vefat etmiştir.⁴⁷¹

-el-Hasan b. Abdirrahim b. Ahmed b. el-Muallim el-Bezzâz; Merv'lidir. Harzemşah'lıların Merv'e yaptıkları saldırıda öldürüldü.⁴⁷²

-Muhammed b. Ali b. Mansûr b. Abdillâh b. İsmail es-Sencî; Merv'e bağlı Hocân köyünde oturuyordu. Sikaydı. 469/1076 yılında Merv'de doğmuş, 538/1143 yılında Merv'de vefat etmiştir.⁴⁷³

⁴⁶³ İbn Asâkir, *el-Erba'un'ül-Buldâniyye*, s. 74.

⁴⁶⁴ Sem'ânî, I, s. 91-92.

⁴⁶⁵ İbn Asâkir, *Mu'cemu's-Şuyûh*, I, s. 267.

⁴⁶⁶ Sem'ânî, I, s. 353.

⁴⁶⁷ İbn Asâkir, *Mu'cemu's-Şuyûh*, II, s. 1195.

⁴⁶⁸ İbn Asâkir, *Mu'cemu's-Şuyûh*, I, s. 558.

⁴⁶⁹ İbn Asâkir, *Mu'cemu's-Şuyûh*, II, s. 780.

⁴⁷⁰ İbn Asâkir, *el-Erba'un'ül-Buldâniyye*, s. 74.

⁴⁷¹ Sem'ânî, II, s. 288.

⁴⁷² el-Hâfiz, s. 240.

-Ömer b. Muhammed b. el-Hasan b. Ali b. İbrâhim el-Ferğûlî; Merv'de yaşamaktaydı. 456/1063 yılında Dehistan'da doğdu. Cürcan'da yetişti. Bir müddet Nişâbûr'da kaldı. Sonrada hayatı boyunca kalacağı Merv'e geçti. Nahiv ve dilbilgisinde uzmandı. 538/1143 yılında Merv'de vefat etti.⁴⁷⁴

-Abdullah b. Abdurrahman b. Muhammed b. Sâbit b. Ahmed; Merv'in Hirak köyü kadısıdır. 460/1067 yılında doğmuştur. 538/1143 yılında Herak'ta vefat etmiştir.⁴⁷⁵

-el-Hüseyn b. Hasan b. Ebi Nasr b. Yusuf el-Hâkî; Merv'lidir. 470/1077 yılında doğmuş, 541/1146 yılında vefat etmiştir.⁴⁷⁶

-Lütfullah b. Sa'd b. Es'ed b. Said b. Fadlullah el-Mîhenî; 541/1146 yılında vefat etmiştir.⁴⁷⁷

-Muhammed b. Abdilğaffâr b. Abdisselâm b. Ali b. Zeyd b. Ubeydullah el-Ğiyâsî el-Mervezî; 460/1067 yılında doğmuş, 542/1147 yılında vefat etmiştir.⁴⁷⁸

-Muhammed b. Süleyman b. el-Hasan b. Amr b. el-Hasan el-Mervezî; 462/1069 yılında doğmuş, 544/1149 yılında vefat etmiştir.⁴⁷⁹

-Atik b. Ali b. Mansûr b. Abdillâh b. İsmail el-Mervezî; Ebû Bekr ismi ile meşhur olmuştur. 477/1084 yılında doğmuş, 545/1150 yılında vefat etmiştir.⁴⁸⁰

-Sa'd b. Muhammed b. Ebî'l Fütûh Mes'ud b. Fadl el-Âmirî; 549/1154 yılında vefat etmiştir.⁴⁸¹

-Fadlullah b. el-Mufaddal b. Fadlullah b. Ahmed es-Sûfî; Ebû Said b. Ebî'l Hayr'in torunudur. 461/1068 yılında doğmuş, 549/1154 yılında vefat etmiştir.⁴⁸²

İbn Asâkir, Merv'in bazı kasaba ve köylerinde de bazı âlimlerden ders almıştır. Şimdi de bu yerleri ve hoca isimlerini kaydetmeye çalışalım.

- Cülfer

Muhammed b. Muhammed b. el-Hâris Ebû Tahir el-Hârisî el-Mervezî el-Cülferî⁴⁸³

⁴⁷³ Sem'ânî, II, s. 197.

⁴⁷⁴ el-Hâfiz, s. 241.

⁴⁷⁵ Sem'ânî, I, s. 369.

⁴⁷⁶ el-Hâfiz, s. 242.

⁴⁷⁷ İbn Asâkir, *Mu'cemu's-Şuyûh*, I, s. 839.

⁴⁷⁸ Sem'ânî, II, s. 158.

⁴⁷⁹ İbn Asâkir, *Mu'cemu's-Şuyûh*, II, s. 935.

⁴⁸⁰ Sem'ânî, I, s. 609.

⁴⁸¹ Sem'ânî, I, s. 299.

⁴⁸² Sem'ânî, II, s. 30.

- **Harak**

İbn Asâkir, Abdullah b. Abdurrahman b. Muhammed b. Sâbit Ebû Fadl es-Sâbitî⁴⁸⁴ ve Muhammed b. Ahmed b. el-Hüseyn Ebû Bekr el-Herâkî'den ders aldı.⁴⁸⁵

- **Şevvâl**

İbn Asâkir, Muhammed b. Ebi Necm b. Ebi'l Hasan'den ders aldı.⁴⁸⁶

- **Mîhene**

İbn Asâkir, el-Kâdî Ebû Nasr Züheyr b. Ali b. Züheyr b. el-Hasan es-Serhasî'den ders aldı.⁴⁸⁷

- **Nûvkân**

İbn Asâkir, "Nevkân Tûs'tandır." demiştir.⁴⁸⁸ İbn Asâkir, Ebû Sa'd Nâsır b. Sehl b. Ahmed en-Nûvkânî'den ders aldı.⁴⁸⁹

- **Fâz**

Tûs'ta büyük bir köydür. İbn Asâkir, Muhammed b. Abdullah b. Muhammed b. Muhammed Ebû Abdullah el-Fâzî'den ders aldı.⁴⁹⁰

- **Bûn**

İbn Asâkir, Bûn'da Ebû Nasr Es'ed b. el-Mûvfik b. Ahmed el-Kâbinî el-Ya'kûbî'den ders aldı.⁴⁹¹

- **Beğ**

İbn Asâkir, şöyle demiştir: "Beğ'e Beğşûr de denilmekteydi. Beğ, Herât ve Merv arasındadır." İbn Asâkir;

- Ebû'l Me'alî Ömer b. Muhammed b. Abdillâh,
- Ebû'l Fadl Leys,
- Ebû Abdillâh Ahmed b. Ali b. Ebi Ca'fer el-Kaffâl,
- Ebû Na'im el-Murtaza,

⁴⁸³ İbn Asâkir, *Mu'cemu's-Şuyûh*, II, s. 1025.

⁴⁸⁴ İbn Asâkir, *Mu'cemu's-Şuyûh*, I, s. 467.

⁴⁸⁵ İbn Asâkir, *Mu'cemu's-Şuyûh*, II, s. 848-849.

⁴⁸⁶ İbn Asâkir, *Mu'cemu's-Şuyûh*, II, s. 1050.

⁴⁸⁷ İbn Asâkir, *el-Erba'un'ül-Buldâniyye*, s. 97.

⁴⁸⁸ el-Hâfız, s. 249-251.

⁴⁸⁹ İbn Asâkir, *el-Erba'un'ül-Buldâniyye*, s. 102.

⁴⁹⁰ el-Hâfız, s. 250-251.

⁴⁹¹ el-Hâfız, s. 251-252.

-Ebû Muhammed Abdurraşid'ten ders aldı.⁴⁹²

- **Ezcâ**

İbn Asâkir, şöyle demiştir: “Ezcâ Haberân şehirlerinden biridir.”⁴⁹³ Meşhur şair Muhammed b. Ahmed el-Ebyurdî Ezcâ'ya nisbet edilmektedir. İbn Asâkir;

- eş-Şerif Ebû'l Kâsım Abdulmelik b. Abdullah b. Ömer b. Muhammed b. Abdillâh b. Ömer b. Muhammed b. Ca'fer b. Muhammed b. Hafs b. Bekr b. Sâlim b. Abdillâh b. Ömer b. el-Hattâb el-Karşî,

-Abdulcebbâr b. Yahya b. Said b. Muhammed,⁴⁹⁴

-Abdolvahhâb b. Muhammed b. Ömer,⁴⁹⁵

-Muhammed b. Abdilcebbâr b. Yahya el-Ezcâhî'den ders almıştır.⁴⁹⁶

- **Şevkân**

İbn Asâkir, Ubeys b. Muhammed Ubeys b. Muhammed b. Ubeys,⁴⁹⁷ ve Atik b. Muhammed b. Ubeys b. Muhammed b. Ubeys'ten ders aldı.⁴⁹⁸

- **er-Rayy**

İbn Asâkir, şöyle demiştir: “er-Rayy, Kohistan şehirlerinden büyük bir şehirdir.”⁴⁹⁹ İbn Asâkir;

- Ebû Sa'd Abdurrahman b. Ebi'l Kâsım b. Abdirrahman b. Ebi'l Kâsım b. Abdirrahman er-Râzî,

- İshâk b. Abdilkerim b. İshâk b. İbrâhim Ebû Mes'ud b. Ebi Zer'a er-Râzî,

- Zeyd b. Rıdâ b. Zeyd b. Mansûr Ebû'l Alâ b. er-Râvendî er-Râzî,

- Abdulcebbâr b. Ebi Şücâ' b. Abdilcebbâr Ebû Halef er-Râzî,

- Muhammed b. Abdilkerim b. Muhammed b. İbrâhim Ebû Bekr el-Kalânîsî,

- Mes'ud b. Ali b. Mansûr b. Ali Ebû Mehâsinî er-Râvendî el-Muhammed er-Râzî'den ders aldı.⁵⁰⁰

- **Bistâm**

İbn Asâkir, şöyle demiştir: “Bistâm Kûmis şehirlerinden biridir.”⁵⁰¹ İbn Asâkir;

⁴⁹² İbn Asâkir, *el-Erba'un 'ül-Buldâniyye*, s. 89.

⁴⁹³ İbn Asâkir, *el-Erba'un 'ül-Buldâniyye*, s. 95.

⁴⁹⁴ İbn Asâkir, *Mu'cemu's-Şuyûh*, I, s. 517.

⁴⁹⁵ el-Hâfız, s. 255-263.

⁴⁹⁶ el-Hâfız, s. 255-263.

⁴⁹⁷ İbn Asâkir, *Mu'cemu's-Şuyûh*, II, s. 667.

⁴⁹⁸ İbn Asâkir, *Mu'cemu's-Şuyûh*, II, s. 671.

⁴⁹⁹ İbn Asâkir, *el-Erba'un 'ül-Buldâniyye*, s. 116.

⁵⁰⁰ el-Hâfız, s. 258-261.

- Ebû Hüseyin Muhammed,
- Ahmed b. el-Hasan b. Muhammed,
- el-Hasan b. Ahmed b. el-Hasan el-Bistâmî,
- Sehl b. Ahmed b. Sehl,
- Abdülkerim b. el-Hüseyin b. Ahmed Ebû'l Kâsım es-Saffâr el-Bistâmî,
- Muhammed b. Ebi Bekr b. Muhammed Ebû Ca'fer eş-Şâzîkî,
- el-Muhsin b. Ebi Mansûr b. el-Muhsin alı hocalardan ders aldı.⁵⁰²

- Müşkân

Hemedân şehirlerinden biridir.⁵⁰³ Ebû Amr ve Osman b. Muhammed el-Müşkânî buraya nisbet edilmektedir. İbn Asâkir, Ebû'l Hasan Ali b. Muhammed b. Ahmed b. Abdillâh el-Müşkânî'den ders aldı.⁵⁰⁴

2.3.9. Horasan Hocaları

Kuzeydoğu İran'da bir eyalettir.⁵⁰⁵ İslâm coğrafyacılara göre genellikle Horasan doğudan Huttel (Tacikistan'da Kul'ab çevresi), Gur (Orta Afganistan) ve kısmen Sicistan (Sîstan); güneyden Deştîlût ve Kirman ile Rey arasındaki Fars toprakları; batıdan Deştikevîr'in batı kısmı ve Taberistan ile Cürcân; kuzeyden de Türkmenistan'ın bir bölümü, Hârizm ve Mâverâünnehir tarafından çevrilmiş geniş bir alandır.⁵⁰⁶ İbn Asâkir, 529/1134 yılında Azerbaycan yolu üzerinden Horasan'a gitmiştir.⁵⁰⁷

İbn Asâkir, Horasan'da ders alırken aşağıdaki civar şehirlerden de ders almıştır. Şimdi de bu yerler ve hocaları tanımaya çalışalım.

⁵⁰¹ İbn Asâkir, *el-Erba'un 'ül-Buldâniyye*, s. 108.

⁵⁰² el-Hâfiz, s. 261-263.

⁵⁰³ İbn Asâkir, *el-Erba'un 'ül-Buldâniyye*, s. 142.

⁵⁰⁴ el-Hâfiz, s. 263-264.

⁵⁰⁵ Horasan ismi, Eski Farsça'da hur (güneş) ve âsân (âyân "gelen, doğan") kelimelerinden meydana gelmiştir ve "güneşin doğduğu yer, güneş ülkesi; doğu bölgesi" anlamını taşımaktadır. İsim muhtemelen Sâsânîler zamanında ortaya çıkmış ve kısa zamanda yaygınlaşmıştır. Horasan tarihte İran'ın kuzeydoğusunda yer alan çok geniş bir coğrafi bölgenin adı idi. Çetin, Osman, "Horasan", DİA, TDVY, İstanbul 1998, XVIII, s. 234.

⁵⁰⁶ Çetin, Osman, "Horasan", DİA, TDVY, İstanbul 1998, XVIII, s. 234.

⁵⁰⁷ Zehebî, *Seyru'l A'lâm*, XX, s. 555.

- **Serhas**

İbn Asâkir, şöyle demiştir: “Serhas Horasan şehirlerindedir. Merv ve Nişâbûr arasındadır.”⁵⁰⁸ İbn Asâkir, Ebû Nasr Muhammed b. Mahmud b. Muhammed b. Ali b. Şuca’dan ders aldı.⁵⁰⁹

- **Tâberân**

İran’da Horasan eyaletinin merkezi olan şehirdir.⁵¹⁰ İbn Asâkir, “Nişâbûr tarafından Tûs kasabasıdır.” demiştir.⁵¹¹ İbn Asâkir, burada Ebû’l Mekârim Muhammed b. Ahmed b. el-Muhsin et-Tûsî’den ders almıştır.⁵¹²

2.3.10. Herât Hocaları

Afganistan’ın batısında bulunan Herîrûd ırmağının kenarında çok eski dönemlerde kurulmuştur.⁵¹³ İbn Asâkir, şöyle demiştir: “Horasan şehirlerinden bir şehirdir.”⁵¹⁴ Yâkut el-Hamevî ise, şöyle demiştir: “orada bulunduğum 607/1210 yılında Horasan bölgesinde Herât’tan daha büyük şehir görmedim.”⁵¹⁵ Zehebî, bu şehirden Ebû Reça Abdullah b. Vâkid, el- Fadl b. Abdullah el-Herevî, Ahmed b. Necde, Muhammed b. Abdurrahman es-Sâmî gibi âlimlerin yetiştiğini kaydetmiştir.⁵¹⁶

-Ebû’l Kâsım Temim b. Ebi Said b. Ebi’l Abbâs el-Cürcânî; İbn Asâkir, 530/1135 yılında Herât’ta kendisinden ders aldığını ifade etmiştir.⁵¹⁷

-Temîm b. Ebî Saîd b. Ebi’l Abbâs el-Cürcânî: Abdullah b. Yusuf el-Cürcânî’nin kız kardeşinin oğludur. 530/1135 yılında vefat etti.⁵¹⁸

-Muhammed b. İsmail b. el-Fudayl b. Muhammed el-Fudaylî el-Ensârî; Herâtlıdır. 534/1139 yılında vefat etmiştir.⁵¹⁹

-Abdulfettâh b. İsmail b. Ebi Sa’d Abdullah es-Sûfî el-Beyyî; Herât’lıdır. 540/1145 yılında Herât’ta vefat etti.⁵²⁰

⁵⁰⁸ İbn Asâkir, *el-Erba’un’ül-Buldâniyye*, s. 92.

⁵⁰⁹ el-Hâfız, s. 253-255.

⁵¹⁰ Öz, Mustafa, “*Meşhed*”, DİA, TDVY, XXIX, İstanbul 1999, s.363.

⁵¹¹ İbn Asâkir, *el-Erba’un’ül-Buldâniyye*, s. 99.

⁵¹² el-Hâfız, s. 248.

⁵¹³ Uslu, Recep, “*Herât*”, DİA, TDVY, İstanbul 1998, XVII, s. 215.

⁵¹⁴ İbn Asâkir, *el-Erba’un’ül-Buldâniyye*, s. 81.

⁵¹⁵ Hamevî, V, s. 396.

⁵¹⁶ el-Hâfız, s. 221.

⁵¹⁷ el-Hâfız, s. 221.

⁵¹⁸ Sem’ânî, I, s. 144.

⁵¹⁹ el-Hâfız, s. 223.

-Abdurrahman b. Abdurrahim b. Ebi Ahmed Muhammed ed-Dârimî; Ebû Abdullah ismi ile tanınmıştır. Herât'lıdır. 464/1071 yılında doğmuş, 541/1146 yılında Herât'ta vefat etmiştir.⁵²¹

-Abdulbasir b. Ebi Nasr b. Emircah ed-Darrâb el-Herevî; Herât'lıdır. 541/1146 yılında Herât'ta vefat etmiştir.⁵²²

-Abdulkadir b. Cündüb b. Semüre es-Sûfî el-Herevî; Ebû Abdurrahman adıyla tanınmaktadır. 460/1067'den sonra doğmuş, 543/1148 yılında vefat etmiştir.⁵²³

-Emirak b. İsmail b. Emirûk el-Hüseynî el-Herevî; Ebu'l Fütûh adıyla bilinmektedir. 543/1148 yılında Herât'ta vefat etmiştir.⁵²⁴

-Muhammed b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Verrâk es-Sûfî; Ebû Abdullah adıyla bilinmektedir. Herât'taki Mescidu'l Câmi' imamıydı. 544/1149 yılında vefat etmiştir.⁵²⁵

-Abdullatif b. Abdurraşit b. el-Hüseyn el-Herevî; 546/1151 yılında vefat etmiştir.⁵²⁶

-Abdula'la b. Abdulaziz b. Ebi'l Fahr el-Alevî el-Hüseynî; Herât'lıdır. 549/1154 yılında vefat etmiştir.⁵²⁷

-Abdulme'z b. Bişr b. Bişr b. Muhammed el-Müznî; 476/1083 yılında Herât'ta doğdu. 550/1155 yılında vefat etmiştir.⁵²⁸

-el-Kâsım b. el-Hüseyn b. el-Kâsım eş-Şürütî el-Hüsayrî; Herât'lıdır. 477/1084 yılında doğmuş, 555/1160 yılında vefat etmiştir.⁵²⁹

-Abdusseyyid b. Ebi Bekr b. Ebi'l Fadl; 476/1083 yılında doğmuş, 555/1160 yılında vefat etmiştir.⁵³⁰

⁵²⁰ Sem'ânî, I, s. 369.

⁵²¹ Sem'ânî, I, s. 397.

⁵²² Sem'ânî, I, s. 506.

⁵²³ Sem'ânî, I, s. 471.

⁵²⁴ İbn Asâkir, *Mu'cemu's-Şuyûh*, I, s. 179.

⁵²⁵ Sem'ânî, II, s. 259.

⁵²⁶ Sem'ânî, I, s. 482.

⁵²⁷ Sem'ânî, I, s. 419.

⁵²⁸ İbn Asâkir, *Mu'cemu's-Şuyûh*, II, s. 620.

⁵²⁹ İbn Asâkir, *Mu'cemu's-Şuyûh*, II, s. 825.

⁵³⁰ İbn Asâkir, *Mu'cemu's-Şuyûh*, I, s. 585.

2.3.11. Minâ Hocaları

İbn Asâkir, Mina'yı tanıtırken şöyle demiştir: “kendisinde binalar ve çarşısı olan şehirdir. Camisi de Mescidi Hayf'tır.”⁵³¹ İbn Asâkir'in Minâ'da ders aldığı hocalardan birini zikretmeye çalışalım.

-Ebû Hasan Mekkî b. Ebî Tâlib el-Burûcirdî; İbn Kalâye adıyla bilinen bir fakihdir. İbn Asâkir 521/1127 yılında kendisinden Minâ'da ders aldığını ifade etmiştir. Hemedân'lıdır. İlim ve Kur'ân ehli bir âlimdir. Hemedân camii imamlığı yapmıştır. 525/1131'ten sonra 530/1135'dan önce vefat etmiştir.⁵³²

2.3.12. Hemedân Hocaları

İbn Asâkir, şöyle demiştir: “el-Cebel bölgesinin büyük şehridir. 532/1137 yılında Hemedân'a gittim”⁵³³ Şimdi Hemedân'da İbn Asâkir'in ders aldığı hocalardan bir kaçını tanımaya çalışalım.

-Ebû Ali Ahmed b. Sa'd b. Ali b. el-İclî; Bediüzzaman adıyla meşhur olmuştur. 458/1065 yılında doğmuştur. Sika bir âlimdir. 535/1140 yılında vefat etmiştir.⁵³⁴

-Ebû Bekr Hibetullah b. el-Ferac b. el Ferac b. üht Muhammed b. el-Hasan et-Tavîl, Hemedân'lıdır. 452/1060 yılında doğmuş, 542/1147 yılında vefat etmiştir.⁵³⁵

-el- Hasan b. Ahmed b. el-Hasan; edebiyâtçı yönü güçlü bir âlimdir. 488/1095 yılında doğmuş, 569/1173 yılında vefat etmiştir.⁵³⁶

-el-Hasan b. Ahmed b. Muhammed b. Ahmed el-Mûsiyebâzî; Hemedân'lıdır. Mûsiyebâz Hemedân'ın bir köyüdür. 462/1069 yılında Hemedân'da doğmuş 553/1158 yılında yine Hemedân'da vefat etmiştir.⁵³⁷

-Hamd b. el-Hasan b. el-Ferac b. Muhammed el-Hemedânî; ‘Acib üz-Zaman adıyla tanınmaktadır. 540/1145 yılında vefat etmiştir.⁵³⁸

-Şehradâr b. Şirvî b. Şehradâr Ebû Mansûr ed-Deylemî; Hemedân'lıdır. 558/1162 yılında Hemedân'da vefat etti.⁵³⁹

⁵³¹ İbn Asâkir, *el-Erba'un 'ül-Buldâniyye*, s. 54.

⁵³² Sem'ânî, II, s. 313.

⁵³³ İbn Asâkir, *el-Erba'un 'ül-Buldâniyye*, s. 54.

⁵³⁴ İbn Asâkir, *el-Erba'un 'ül-Buldâniyye*, s. 139-141.

⁵³⁵ İbn Asâkir, *el-Erba'un 'ül-Buldâniyye*, s. 137.

⁵³⁶ Zehebî, *Siyeru Â'lâmi'n-Nübelâ*, XXI, s. 40.

⁵³⁷ Sem'ânî, I, s. 176.

⁵³⁸ İbn Asâkir, *Mu'cemu'ş-Şuyûh*, I, s. 302.

-Abdullah b. Muhammed b. Ali b. Muhammed el-Hemedânî; sika bir âlimdi. İbn Asâkir, Hemedân'da kendisinden ders aldığını ifade etmiştir.⁵⁴⁰

-Abdumelik b. Ahmed b. Muhammed el-Hemedânî; Hemedân'lıdır. Sika bir âlimdi. 445/1053 yılında Hemedân'da doğmuş, 535/1140 yılında Hemedân'da vefat etmiştir.⁵⁴¹

-Muhammed b. Battâl b. el-Hasan el-Hemedânî; Hemedân'lıdır. 460/1067 yılında Hemedân'da doğmuş, 533/1138 yılında vefat etmiştir.⁵⁴²

-Muhammed b. Nasr b. Muhammed es-Sûfî; el-Mukri Ebû'l Feth adıyla meşhur olmuştur. Hemedân'lıdır. 534/1139 yılında Hemedân'da vefat etmiştir.⁵⁴³

-el-Mueyyid b. Abdillâh b. Abdus er-Revzabârî; Hemedân'lıdır. 532/1137 yılında vefat etmiştir.⁵⁴⁴

İbn Asâkir, başta Dimaşk, Bağdat, Mekke, Medine, İsfehân, Nîşâbûr, Kûfe olmak üzere İslam ilim dünyasının önemli merkezlerinde birçok âlimden hadis dinlemiştir. Şimdi de burada İbn Asâkir'in hadis dinlediği en önemli hocalarını burada zikretmeye çalışacağız.

-Ebû'l Kâsım en-Nesîb

-Kavvâm b. Zeyd

-Ebû'l Vahş Sebi' b. Kîrât el-Makraî,

-Ebû Tâhir el-Hinnâî

-Ebû'l Hasan b. el-Muvâzînî

-Ebû'l Fadâil el-Mâsih

-Muhammed b. Ali b. Ebi'l'Alâ el-Masîsî

-el-Emîn Hibetullah el-Ekfânî

-Abdulkerim b. Hamza,

-Tahir b. Sehl el-İsferâyiyyin

-Hibetullah b. Husayn

-Ali b. Abdilvâhid ed-Dîneverî

-Karâtikin b. Es'ad

⁵³⁹ Zehebî, *Siyeru Â'lâmi'n-Nübelâ*, XX, s. 375.

⁵⁴⁰ Sem'ânî, I, s. 379.

⁵⁴¹ İbn Asâkir, *Mu'cemu's-Şuyûh*, II, s. 625.

⁵⁴² İbn Asâkir, *Mu'cemu's-Şuyûh*, II, s. 896.

⁵⁴³ Sem'ânî, II, s. 244.

⁵⁴⁴ Sem'ânî, II, s. 325.

- Ebû Ğalib b. el-Bennâ
- Hibetullah b. Ahmed b. et-Taber
- Ebû'l Hasan b. el-Bâri'
- Ahmed b. Mülûk el-Verrâk,
- el-Kâdî Ebû Bekr
- Abdullah b. Muhammed el-Mısrî
- Abdulhallâk b. Abdulvâsi' el-Herevî
- el-Hüseyn b. Abdulmelik el-Hallâl
- Ğânîm b. Hâlid
- İsmail b. Muhammed el-Hâfiz
- Ebû Abdullah el-Füravî
- Ebû Muhammed es-Seyyidî
- Zâhir eş-Şehâmî
- Abdulmun'im el-Kuşeyrî
- Fâtima bint Ze'bel
- Yusuf b. Eyyüb el-Hemedânî
- Temim b. Ebi Saîd el-Mueddib
- Amr b. İbrâhim ez-Zeydî

İbn Asâkir'in hadis dinlediği en meşhûr âlimler arasında yer almaktadır.⁵⁴⁵

2.3.13. Kadın Hocaları

İslam, eğitim ve öğretime büyük önem vermiş, eğitimde kadın erkek ayırımı yapmamıştır. İbn Asâkir döneminde hadis ilmi ile diğer ilimlerin yayılmasında kadın önemli bir rol üstlenmiştir.

İbn Asâkir'in yaşadığı dönemde İslam kültür ve medeniyeti büyük bir atılım gerçekleştirmiştir. Bu büyük atılımın gerçekleştirilmesinde bu kadın hocaların önemli bir yerinin olması garip değildir. Bu gerçekliğin farkında olan İbn Asâkir, erkek hocalardan aldıkları ile yetinmemiş, Dımaşk ve rihle gerçekleştirdiği diğer şehirlerde bu kadın hocaların ilimlerinden istifade etmiştir. Şimdi de İbn Asâkir'in kadın hocalarını zikretmeye çalışalım.

- Emetü'r-Rahman bint Muhammed b. Ahmed el-'Ârif⁵⁴⁶

⁵⁴⁵ Zehebî, *Siyeru Â'lâmi'n-Nübelâ*, XX, s. 555-556.

⁵⁴⁶ el-Hâfiz, s. 307.

- Emetullah bint Hibetullah b. İbrâhim⁵⁴⁷
- Bişâra bint Muhammed b. Abdilvahhâb, Mihnâz bint Yânis'in annesidir.⁵⁴⁸
- Celile bint Ebi Nasr Abdirrahim b. Abdilkerim b. Hevâzen el-Kûşeyrî,⁵⁴⁹
- Cum'a bint Ebi Recâ Bişâr b. Ahmed b. Muhammed b. Abdillâh b. Ca'fer es-Sûfî; İsfehân'lıdır. Kur'ân-ı Kerim aşığı bir kadındı. Çocuklara Kur'ân-ı Kerim öğretirdi.⁵⁵⁰
- Cum'a bint Ebi Harb Muhammed b. Ebi'l Kâsım b. Ebi Harb en-Nîsâbûrî,⁵⁵¹
- Hurre bint Ebi Nasr Abdirrahim b. Abdilkerim b. Hevâzan el-Kuşeyrî; Nîşâbûr'ludur. Amr b. Ebi Nasr es-Saffâr'ın eşidir. 477/1084 yılında doğmuş, 534/1139 yılında vefat etmiştir.⁵⁵²
- Hücse bint İbrâhim b. Abdilvahhâb b. Muhammed b. Mende; İsfehân'lıdır.
- Hücse bint Ebi'l Vefa Ömer,⁵⁵³
- Râbia bint Ma'mer b. Ahmed b. Muhammed Ümmü'l Fütüh; İsfehân'lıdır. Ahmed b. Muhammed el-Bağdâdî'nin eşidir. 534/1139 yılında vefat etmiştir.⁵⁵⁴
- Zübeyde bint Muhammed b. el-Hasan el-Bezdhovestî,⁵⁵⁵
- Sara bint Ebi Nasr Abdurrahim b. Abdilkerim b. Hevâzin el-Kûşeyrî,⁵⁵⁶
- Saide b. Ebi'l Kasım; 468/1075 yılında doğmuş, 547/1152 yılında vefat etmiştir.⁵⁵⁷
- Meşkûre bint Ebi'l Ferec Sehl b. Bişr b. Ahmed el-İsferâînî; Sûr'da doğmuştur. 551/1156 yılında vefat etmiştir.⁵⁵⁸
- Şehde bint Ahmed b. el-Ferec el-İbrî; Bağdat'ta doğmuştur. Dönemin ünlü âlimlerinden hadis dinlemiştir. Hadis rivâyeti çoktur. 574/1178 yılında Bağdat'ta vefat etmiştir.⁵⁵⁹
- Dav'a bint Hamd b. Ali el-Hammâl; İsfehân'lıdır.⁵⁶⁰

⁵⁴⁷ el-Hâfız, s. 307.

⁵⁴⁸ el-Hâfız, s. 308.

⁵⁴⁹ Sem'ânî, II, s. 400.

⁵⁵⁰ el-Hâfız, s. 308.

⁵⁵¹ el-Hâfız, s. 308.

⁵⁵² Sem'ânî, III, s. 402.

⁵⁵³ el-Hâfız, s. 309.

⁵⁵⁴ Sem'ânî, II, s. 407.

⁵⁵⁵ Sem'ânî, II, s. 410.

⁵⁵⁶ Sem'ânî, II, s. 411.

⁵⁵⁷ Sem'ânî, II, s. 411.

⁵⁵⁸ Sem'ânî, II, s. 416.

⁵⁵⁹ el-Hâfız, s. 311.

⁵⁶⁰ Sem'ânî, II, s. 418.

- Dav'a bint Hamd b. Muhammed b. Ebi'l Feth el-Fadl; İsfahân'ludur.⁵⁶¹
- Aişe bint Ahmed b. Mansûr es-Saffâr; Ömer es-Saffâr'ın kız kardeşidir. Nîşâbûr'ludur. 471/1078 yılında doğmuş, 549/1154 yılında vefat etmiştir.⁵⁶²
- Fâtima bint Ahmed b. Nasr,
- Fâtima bint el-Hüseyn b. el-Hasan b. Fadlüveyh er-Râzî, Bağdat'ta meşhûr bir vâizedir. 521/1127 yılında vefat etmiştir.⁵⁶³
- Fâtima bint Abdilkâdir b. Ahmed b. el-Hasan b. es-Semmâk⁵⁶⁴
- Fâtima bint Ali el-Hüseyn b. Cûde⁵⁶⁵
- Fâtima bint Ebi'l Hasan Ali b. Muzaffer b. el-Hasan b. Za'bel el- Bağdâdî; Nîşâbûr'ludur. 435/1043 yılında doğmuş, 532/1137 yılında vefat etmiştir.⁵⁶⁶
- Fâtima bint Muhammed b. Ahmed b. el-Hasan b. Ali el-Bağdâdî; doksan dört yaşındayken 539/1144 yılında vefat etmiştir.⁵⁶⁷
- Fâtima bint Muhammed b. Abdillâh b. el- Hüseyin el-Kaysî; Ümmü'l Fütûh el-Hüseyn b. Talha'nın eşidir. Nîşâbûr'ludur. 535/1140 yılında vefat etmiştir.⁵⁶⁸
- Fâtima bint Ebi Nasr Mansûr b. Muhammed b. İshâk el-Beyhakiyye,⁵⁶⁹
- Fâtima bint Nasr b. el-Hüseyn b. el-Hüseyn el-Aleviyye; İsfahân'ludur. 533/1138 yılında vefat etmiştir.⁵⁷⁰
- Kerime bint el-Hâfız Ebi Bekr Muhammed b. Ahmed b. el-Hâdiba; 527/1132 yılında vefat etmiştir. Sem'anî, Tarihu Bağdat adlı meşhûr eserin Kerime'nin el yazısıyla yazılmış bir nüshâsını gördüğünü ifade etmiştir.⁵⁷¹
- Kerime bint Muhammed b. Abdilmelik,⁵⁷²
- Melke bint Davud b. Muhammed b. Said el-Kurtûkî⁵⁷³
- Mihnâz bint Yânis b. Abdirrûmî⁵⁷⁴
- Nârtîn (Nârafîn) bint Muhammed b. Ebi Harb el-Cûrcânî,⁵⁷⁵

⁵⁶¹ Sem'anî, II, s. 418.

⁵⁶² el-Hâfız, s. 312.

⁵⁶³ el-Hâfız, s. 312.

⁵⁶⁴ el-Hâfız, s. 313.

⁵⁶⁵ el-Hâfız, s. 313

⁵⁶⁶ Sem'anî, II, s. 430.

⁵⁶⁷ Sem'anî, II, s. 432.

⁵⁶⁸ Sem'anî, II, s. 433.

⁵⁶⁹ el-Hâfız, s. 315.

⁵⁷⁰ Sem'anî, II, s. 434.

⁵⁷¹ el-Hâfız, s. 315.

⁵⁷² el-Hâfız, s. 315.

⁵⁷³ el-Hâfız, s. 315.

⁵⁷⁴ el-Hâfız, s. 316.

-Nürsîye bint Ebi'l Vefâ Ubeydullah b. Muhammed, İbn Asâkir'in en önemli kadın hocalarıdır.⁵⁷⁶

2.4. Akranı Âlimler ve Öğrencileri

İbn Asâkir'in Dımaşk'taki ilim meclislerinde karşılaştığı akranlarının sayısı çok fazladır. Ayrıca Bağdat ve Maverâünnehir beldelerinde karşılaştığı akranları pek çoktur. Ayrıca ilim öğrendiği hocaları ve ilim öğrettiği öğrencilerin sayıları da çoktur. Aslında İbn Asâkir gibi çok gezmiş ve ilim için hayatını fedâ etmiş bir âlim için bu sayının fazla olması garipsenecek bir durum değildir. Biz burada İbn Asâkir'in akranlarından bir kaçını zikretmeye çalışacağız.

el- İmam Ebû Sa'd Abdulkerim b. el-İmam el-Hâfız Muhammed b. Mansûr es-Sem'ânî, el-Hâfız Ma'mer b. el-Fâhir, Ebû Alâ b. el-Attâr, Ebû Mevâhib b. Sasra, Ebû'l Kâsım b. Sasra, Ebû Ali b. Vezir, Yusuf b. Fârûv, Ebû'l Hasan el-Merâdî gibi önemli âlimler, İbn Asâkir'in akranlarından bir kaçıdır.⁵⁷⁷

Şüphesiz ki İbn Asâkir'in öğrencilerinin sayılarını ifade edebilmek mümkün değildir. Bağdat, Horasan, Mekke, Nişâbûr, İsfehân ve Dımaşkte birçok öğrenci kendisinden ders almıştır. Kırk yıllık ders verme sürecinde İbn Asâkir'i kendisinden yaşça daha büyük birçok âlim dinlemiştir.⁵⁷⁸

İbn Asâkir, 533/1138-571/1175 yılları arasında aralıksız ders verdi. Bu esnada eserlerini tasnif ve te'lif etti. İbn Asâkir talebe yetiştirirken bile, hadîs dinlemek için hiçbir fırsatı kaçırmadı. Emr-i bi'l ma'rûf ve nehy-i ani'l münker görevini her zaman en güzel şekilde yerine getirmeye çalıştı. Ders okutma konusunda şöhreti her tarafa yayıldı. Öğrenciliği zamanında ilim öğrenmek için uzak yerlere gidiyordu. Şimdi tam tersi bir durum söz konusu olmuştu. İslam dünyasının uzak ve yakın her bölgesinden ilim tahsil etmek ve hadis dinlemek için onun yanına geliyor ve onun ders halkasına iştirak ediyorlardı. Sultanlar dahî ilim meclisine gelir sohbetini dinlerlerdi. Hakkı söylemekten hiçbir zaman çekinmedi. Yetiştirdiği talebelerden ba'zıları şunlardır:

-Ma'mer b. Fakir,

-Ebû'l-'Alâ el-Hemedânî,

⁵⁷⁵ el-Hâfız, s. 316.

⁵⁷⁶ el-Hâfız, s. 316.

⁵⁷⁷ el-Hâfız, s. 344-347.

⁵⁷⁸ el-Hâfız, s. 510.

- Ebû Sa'd Sem'ânî,
- Kâsım Nâsır-us-Sünne,
- Ebû Ca'fer Kurtubî,
- Zeyn-ül-emnâ Ebü'l-Berekât b. Asâkir,
- Zeyn-ül-emnâ Ebü'l-Berekât b. Asâkir'in kardeşi Fahrüddîn,
- Zeyn-ül-emnâ Ebü'l-Berekât b. Asâkir'in yeğeni İzzeddîn en-Nesâbe,
- Abdülkâdir Rûhâvî,
- Ebü'l-Kâsım b. Sasrî,
- Yûnus b. Muhammed el-Fârûkî,
- Ebû Nasır eş-Şîrâzî,
- Muhammed b. İbni Ahî el-Beyân,
- Ebû İshâk İbrâhim İbni Huşuî,
- Yûnus b. Mensûr Sekbânî Muhammed b. Rûmî,
- Muhammed b. Gassân el-Hımsî,
- Müslim b. Ahmed el-Mâzinî,
- Abdurrahmân b. Râşid Sevâî,
- Ömer b. Abdülvehhâb Berâzî,
- Atîk Selmânî,
- Behâuddîn Ali İbni Cümeyzî,
- Reşidüddîn b. Mesleme,
- Sedidüddîn Mekkî b. Alan ve daha yüzlerce kişi ondan ilim öğrenip rivâyette bulundular.⁵⁷⁹

İbn Asâkir, ilmi yolculuklarını bitirdikten sonra Dımaşk'ta çeşitli medereselerde dersler vermeye başladı. Bu dönemde İslam beldelerinden kendisinden hadis almak için talebeler Dımaşk'a geliyorlardı. Biz İbn Asâkir'den hadis alan talebelerin en önemlilerini burada zikretmeye çalışacağız.

- Ma'mer b. el-Fâhir,
- el-Hâfız Ebû 'Ala el-'Attâr,
- el-Hâfız Ebû Sa'd es-Sem'ânî,
- el-Kâsım b. Ali,
- el-İmam Ebû Ca'fer el-Kurtûbî,

⁵⁷⁹ el-Hâfız, s. 510-520.

- el-Hâfiz Ebû'l Mevâhib b. Sasrâ,
- Ebû'l Kâsım Sasrâ,
- Ebû'l Kâsım b. el-Herestânî,
- el-Hâfiz Abdulkadir er-Ruhâvî,
- el-Müftû Fahrüddîn Abdurrahman b. Asâkir,
- Zeynu'l Umenâ el-Hasan b. Asâkir,
- Ebû Nasr Abdurrahim,
- Tâcu'l Ümenâ Ahmed,
- Yunus b. Muhammed el-Fârikî,
- Abdurrahman b. Nesîm,
- Abdulkâdir b. Ebi Abdillâh el-Bağdâdî,
- el-Kâdî Ebû Nasr b. el-Şîrâzî,
- Ali b. el-Haccâc el-Betelhî,
- Ebû Abdullâh Muhammed b. Nasr el-Kârşî,
- Ebû'l Me'âlî Es'ad,
- Muhammed b. Abdilkerim b. el-Hâdi el-Muhtesib,
- Fahrüddin Muhammed b. Abdilvahhâb b. eş-Şîracî,
- Ebû İshâk İbrâhim b. Ebi Tâhir el-Hüşü'i,
- Abdulaziz b. Ebi Tâhir el-Hüşü'i,
- Abdulvâhid b. Ahmed b. Ebi'l Madâ,
- Nasrullah b. Abdurrahman b. Fityan el-Ensâri,
- Abdulcebbâr b. Abdilğani b. el-Herastânî,
- Muhammed b. Ahmed el-Mâkisînî,
- Mehâsin b. Ebi'l Kâsım el-Cevbarânî,
- Muhammed b. Ğassân,
- Abdurrahman b. Şu'le,
- Hattâb b. Abdilkerim el-Mizzî,
- 'Atik b. Ebi'l Fadl es-Selemânî,
- Amr b. Abdilvahhâb b. el-Berâzeğî,
- Muhammed b. Rûmî es-Sekbânî,
- er-Reşid Ahmed b. el-Mesleme,

-Bahâuddîn Ali b. el-Cûmeyzî, İbn Asâkirden hadis alanların bazılarıdır.⁵⁸⁰

2.5. Hadis Öğrenimi

İbn Asâkir, keskin zekâsı, geniş hadis bilgisi, zühd ve takvası ile tanınır. Kültürlü ve yüksek seviyeli bir aileden gelmesinin sağladığı geniş imkânlar sebebiyle döneminin seçkin hocalarının yanında çok iyi bir tahsil görmüş, dini ilimlerin hemen hemen tamamına ilgi duymakla birlikte hadis ve tarih alanlarında yazdıklarıyla meşhur olmuştur. Hadisleri anlama, ezberleme, rivayetlerdeki gizli kusurları (ilel) tanıma, sahih, garîb, ferd ve münker rivayetleri bilme konusunda dönemin önde gelen hadis hafızlarından biri olmuştur. İbn Asâkir'in en önemli özelliği ezberlemiş olduğu hadisleri tasnif etmiş olmasıdır. Hadislerin hem metinlerini hem de senedlerini iyi bilen İbn Asâkir, bu sahada çeşitli eserleri bir araya getirmiştir; bundan dolayı ilimde hadisçilik tarafı daima öne çıkmıştır. İbn Asâkir, eserlerinde rivâyet ettiği her bilgiyi, muhaddislerin metoduna uyararak senediyle birlikte nakletmiştir.⁵⁸¹

Onun başlıca özelliği, faydalandığı eserleri birbirleriyle karşılaştırması ve lafızlarını tashih etmesidir. Yaptığı ilim yolculukları, yetişmesinde ve ilmini geliştirmesinde etkili olmuştur. Bilhassa Horasan seyahati sırasında pek çok hadis âliminden icâzet almıştır. Ancak onun bu seyahatinden önce de hadis topladığı bilinmektedir. Târihu Medîneti Dımaşk'ta, babasından rivayet ettiği hadislere yer vermesi, bu işe ne kadar erken başladığını gösterir.

İbn Asâkir, Tirmizî'nin el-Cami'u's- Sahîh'inin İbnü'l-Arabî ile birlikte iki önemli ravisinden biridir. İslam dünyasının pek çok bölgesinden hadisçiler ondan hadis almak için Dımaşk'a gelmişlerdir. Kendisinden hadis alanlar arasında oğlu Kasım, yeğeni Ebu Mansur İbn Asâkir, Abdülkerîm b. Muhammed es-Sem'anî, Ruhavi, Taceddin İbn Hameveyh Mekkib, Müsellem, Ebü'l-Mevâhib Hasan b.Hibetullah b. Sasra, Ebü'l-Kasım Hüseyin b. Hibetullah b. Sasra. Emir Seyfuddevle Ebu Abdullah Muhammed b. Gassan ve Ömer b. Abdülvehhab b. Seraziî bulunmaktadır.⁵⁸²

⁵⁸⁰ Zehebî, *Siyeru Â'lâmi'n-Nübelâ*, XX, s. 556-557.

⁵⁸¹ Küçükkaşçı, – Tomar, “*İbn Asâkir*”, DİA, XIX, s. 322.

⁵⁸² Zehebî, *Siyeru Â'lâmi'n-Nübelâ*, XX, s. 556-557.

İbn Asâkir, hadisleri daha çok sema' (işitme) yoluyla öğrendi. Bu alanda ismi duyuldu. O yaşadığı asırda hadis alanında öncü isimlerden biri oldu. Kendi döneminde doğunun ve batının en meşhur hadis hafızlarından birisi oldu. Dönemin otoriteleri onu övgüyle yâd etmişlerdir. Bunlar arasında İbn Kesîr, Tâcuddîn es-Sûbkî, el-Alâî, İbn Cemââ vb. âlimleri sayabiliriz. Kendi çağında büyük bir şahsiyet olan es-Sem'ânî, ondan çok istifade ettiğini söylemiştir.

Hocalarından Hatîb Ebü'l-Fazl et-Tûsî hadis hafızı lakabına ondan daha layık kimsenin olmadığını söyler. Bunun dışında İbn Asâkir'e ilmi şahsiyetine uygun olarak "Sikatü'd-Din, Sadrü'l-Huffaz" gibi pek çok lakap verilmiştir.⁵⁸³

2.5.1. Hadisçiliği Konusunda Ulemânın Görüşleri

Yaptığımız araştırmada, İbn Asâkir'in âlimlerin nezdinde büyük bir mertebeye ulaşmış olduğunu gördük. Şeyhleri, akranları ve daha sonra yaşayan âlimler onun hakkında övgülerde bulunmuşlardır. Daha sonra gelen imamlar onu büyük hadis hafızları arasında saymışlardır. Aslında İbn Asâkir, hadis alanında yaptığı çalışmalarla bunu fazlası ile hak etmiştir.

İbn Asâkir'in hadisçiliği hakkında bazı âlimlerin görüşlerini şu şekilde sıralayabiliriz:

İbn Asâkir'in şeyhi el-Muhtâr b. Abdilhamid el-Boşnacî; "yanımıza Ebû Ali el-Vezir geldi. Bunun gibisini görmedik dedik. Daha sonra yanımıza Ebû Sa'd es-Sem'ânî geldi. Şimdiye kadar bunun gibisini görmedik dedik. İbn Asâkir yanımıza gelince bunun gibisini göremeyiz." dediğini ifade etmiştir.⁵⁸⁴

Birçok defa kendisine yol arkadaşlığı yapmış olan Sem'ânî, İbn Asâkir'i "Ebu'l Kasım, hafız, sika, güvenilir, dindar, hayır ve hasenat sahibi birisidir. Metin ve senetlerin bilinenlerini toplamış, ilim ve fazilet sahibi, çok okumuş ve ilim uğrunda çok seyahat etmiş, hadis toplamada büyük başarı sağlamış, ilimle iştigal eden yaşlılarından çok üstün bir âlimdir." ifadeleriyle tanımlamıştır.⁵⁸⁵

2.5.2. Hadis Dinlediği Köy, Belde ve Şehirler

İbn Asâkir, hadis dinlediği yerlerin isimlerini ihtivâ eden bir eser kaleme almıştır. Ancak bu eser elimize ulaşmamıştır. Mu'cemü's Şuyûh adlı eserinde hangi

⁵⁸³ Küçükkaşçı, – Tomar, "İbn Asâkir", DİA, s. 322-23.

⁵⁸⁴ es-Sûbkî, V, s. 217.

⁵⁸⁵ Zehebî, *Siyeru Â'lâmi'n-Nübelâ*, XX, s. 567; el-Hâfız, s. 29; Baş, *Tarihu Dimaşk'i üzerine* s. 693.

hocadan nerede hadis dinlediğini ifade ettiğinden dolayı bizde buradan ders aldığı yerlerin isimlerine ulaşma imkânımız olmuştur. Şimdi bu yerlerin isimlerini vermeye çalışalım.

-Ebher; Kazvîn, Hemedân ve Zencan arasında kalan bir yerdir. Yabancılar buraya Evher demektedirler.⁵⁸⁶

-Etkîn; Kazvîn beldelerinden bir yerdir.⁵⁸⁷

-Ezciş; Ermenistan taraflarında Halat ve Huvâ arasında bir yerdir.⁵⁸⁸

Erzen; Halat yakınlarında meşhûr bir yerdir.⁵⁸⁹

-Ezcâ; Haberân beldelerinden bir yerdir.⁵⁹⁰

-Esedebâz; Hemedân dolaylarında bir yerdir.⁵⁹¹

-Üsvâriyye; İsfahân köylerindedir.⁵⁹²

-İsfahân; İran'ın dördüncü büyük şehri ve aynı adı taşıyan eyaletin merkezidir. Adı Arapça kaynaklarda Sibâhân, İsbahân ve bazı eski Farsça kaynaklarda Sipâhân şeklinde geçer. İbn Asâkir, şöyle demiştir: “Yahudiyye adıyla bilinmektedir.”⁵⁹³

-el-Enbâr; Irak'ta bir yerdir.⁵⁹⁴

-Üvber; Belh'in bir köyüdür.⁵⁹⁵

-Babu'l Kasr; İsfahân'ın bir mahallesidir.⁵⁹⁶

-Bâşinân; Malîn'in Herât tarafından bir köyüdür.⁵⁹⁷

-Bâmaîn; Herât'a bağlı bir yerdir.⁵⁹⁸

-Betlîs; Halat'a yakın Ermenistan yakınlarında bir yerdir.⁵⁹⁹

-Bistâm; Kûmes şehirlerinden bir şehirdir.⁶⁰⁰

⁵⁸⁶ Hamevî, I, s. 82.

⁵⁸⁷ ed-De'cânî, I, s. 54.

⁵⁸⁸ ed-De'cânî, I, s. 52.

⁵⁸⁹ Hamevî, I, s. 13.

⁵⁹⁰ Hamevî, I, s. 168; İbn Asâkir, *el-Erba'un'ül-Buldâniyye*, s. 95.

⁵⁹¹ Hamevî, I, s. 176.

⁵⁹² Hamevî, I, s. 190-191.

⁵⁹³ Özgüdenli, Osman Gazi, “İsfahan”, DİA, TDVY, XXII, İstanbul 2000, s.497; İbn Asâkir, *el-Erba'un'ül-Buldâniyye*, s. 71.

⁵⁹⁴ ed-De'cânî, I, s. 52.

⁵⁹⁵ Hamevî, I, s. 276.

⁵⁹⁶ ed-De'cânî, I, s. 52.

⁵⁹⁷ ed-De'cânî, I, s. 52.

⁵⁹⁸ ed-De'cânî, I, s. 52.

⁵⁹⁹ Hamevî, I, s. 358-359.

⁶⁰⁰ Hamevî, I, s. 421.

-Bağdat; el-Hamevî, Bağdat için şöyle demiştir: “Dünyanın anası ve şehirlerin efendisidir”⁶⁰¹ demiştir. Bağdat, Irak’ın en büyük şehridir.⁶⁰²

-Beğ; bu şehre Bağşûr ismi de verilmektedir.⁶⁰³

-Belh; Horasan’da meşhûr bir şehirdir.⁶⁰⁴

-Bûzcân; Nîşâbûr tarafından Câm kasabasıdır.⁶⁰⁵

-Bûşanc; Herât taraflarında bir şehirdir.⁶⁰⁶

-Bevn; Bebn diye bilinen Herât şehirlerinden bir yerdir.⁶⁰⁷

-Tibrîz; Azerbaycan’ın en meşhûr kasabasıdır.⁶⁰⁸

-es-Sa’labî; Mekke’den Kûfe’ye giderken yol güzergâhındaki bir yerdir.⁶⁰⁹

-Carbâzekân; Hemedân’a yakın bir yerdir. Hemedân, el-Kerec ve İsfehân şehirleri arasında bir yerdir.⁶¹⁰

-Cûlfer; Merv şehirlerinden bir yerdir.⁶¹¹

-Cûbâr; İsfehân mahallesidir.⁶¹²

Cûrcîr; İsfehân mahallesidir.⁶¹³

-Cey; Şehristân’dır. İsfehân eski mahallesidir.⁶¹⁴

-Heraste; Dımaşk köylerinden bir köydür.⁶¹⁵

-Hulvân; Irak sınırında bir şehirdir.⁶¹⁶

-Hûvyân; Herât şehirlerindedir.⁶¹⁷

-Harak; Merv şehirlerindedir.⁶¹⁸

-Hüsrücird; Beyhak’ın eski kasabasıdır.⁶¹⁹

-Haşînân; İsfehân’da bir mahalledir.⁶²⁰

⁶⁰¹ Hamevî, I, s. 456.

⁶⁰² Zehebî, *el-Emsâr Zevâtü’l Âsâr*, s. 33-34.

⁶⁰³ Hamevî, I, s. 468.

⁶⁰⁴ Hamevî, I, s. 479.

⁶⁰⁵ Hamevî, I, s. 479.

⁶⁰⁶ ed-De’cânî, I, s. 53.

⁶⁰⁷ ed-De’cânî, I, s. 53.

⁶⁰⁸ Hamevî, II, s. 13.

⁶⁰⁹ Hamevî, II, s. 78.

⁶¹⁰ Hamevî, II, s. 118.

⁶¹¹ ed-De’cânî, I, s. 53.

⁶¹² ed-De’cânî, I, s. 53.

⁶¹³ ed-De’cânî, I, s. 53.

⁶¹⁴ Hamevî, II, s. 202.

⁶¹⁵ Hamevî, II, s. 241.

⁶¹⁶ Hamevî, II, s. 290-291.

⁶¹⁷ ed-De’cânî, I, s. 53.

⁶¹⁸ ed-De’cânî, I, s. 53.

⁶¹⁹ ed-De’cânî, I, s. 53.

- Hüvâr; Rey şehirlerindedir.⁶²¹
- Hüvay; Azerbaycan şehirlerindedir.⁶²²
- Dervez; Kûmes şehirlerinden bir şehirdir.⁶²³
- Dımaşk; Şam bölgesinin en büyük şehridir.⁶²⁴
- Dünayser; el-Cezire yakınlarında bir yerdir.⁶²⁵
- Ra'su'l Ayn; el-Cezire şehirlerindedir.⁶²⁶
- er-Râfika; Rakka ismi ile bilinmektedir. el-Cezire şehirlerindedir.⁶²⁷
- Rahbetü Malik b. Tavk; Fırat kıyısında Şam dolaylarında bir yerdir.⁶²⁸
- Rünân; İsfehân şehirlerindedir.⁶²⁹
- Rûzrâverd; Hemedân şehirlerindedir.⁶³⁰
- er-Ray; Kohistan şehirlerindedir.⁶³¹
- Zeğratan; Herât şehirlerindedir.⁶³²
- Zencan; Kohistan şehirlerindedir.⁶³³
- Sebzevâr; Beyhak kasabasıdır.⁶³⁴
- Sârûk; Herât şehirlerindedir.⁶³⁵
- Sanvâcird; Herât'a bağlı bir yerdir.⁶³⁶
- Sühne; Şam çöllerinde bir yerdir. Tedmûr, Urd ve Arak arasında kalmaktadır.⁶³⁷
- Serhâs; Merv ve Nîşâbûr arasında eski Horasan şehirlerindedir.⁶³⁸
- Simnân; Kûmes şehirlerinden bir şehirdir. Yemâme'ye yakın temim bölgesindedir.⁶³⁹

⁶²⁰ Hamevî, II, s. 374.

⁶²¹ Hamevî, II, s. 394.

⁶²² Hamevî, II, s. 409.

⁶²³ ed-De'cânî, I, s. 54.

⁶²⁴ el-Hâfız, s.120-121.

⁶²⁵ ed-De'cânî, I, s. 54.

⁶²⁶ ed-De'cânî, I, s. 54.

⁶²⁷ ed-De'cânî, I, s. 54.

⁶²⁸ Hamevî, III, s. 34.

⁶²⁹ Hamevî, III, s. 73.

⁶³⁰ Hamevî, III, s. 116-122.

⁶³¹ ed-De'cânî, I, s. 54.

⁶³² ed-De'cânî, I, s. 54.

⁶³³ ed-De'cânî, I, s. 54.

⁶³⁴ ed-De'cânî, I, s. 54.

⁶³⁵ ed-De'cânî, I, s. 54.

⁶³⁶ ed-De'cânî, I, s. 54.

⁶³⁷ Hamevî, III, s. 196.

⁶³⁸ Hamevî, III, s. 208.

-Senâbâz; Tûs şehirlerindedir. el-İmam Ali b. Musa er-Rıda ve Emirü'l müminin Hârun er-Reşid'in kabirleri burada bulunmaktadır.⁶⁴⁰

-Sünbülân; Rûm şehirlerindedir.⁶⁴¹

-Sûveyka; Boşnac'a bağlı bir yerdir.⁶⁴²

-Sîd; Herât köylerindedir.⁶⁴³

-Şazmane; Herât köylerindedir.⁶⁴⁴

-Şehtan; Nişâbûr dışında bir mahalledir.⁶⁴⁵

-Şevvâl; Merv köylerindedir.⁶⁴⁶

-Şevkân; Haberan taraflarında bir şehirdir.⁶⁴⁷

-Sâgû; Nişâbûr taraflarında bir yerdir.⁶⁴⁸

-Tâberân; Tûs kasabasıdır.⁶⁴⁹

-Tahran; İsfehân taraflarındadır.⁶⁵⁰

-Ğûsnân; Herât köylerindedir.⁶⁵¹

-Fâz; Tûs köylerindedir.⁶⁵²

-Feyd; Kûfe tarafından Mekke yolunda bir yerdir.⁶⁵³

-Kâşân; İsfehân taraflarındadır.⁶⁵⁴

-Kâreşân; Herât şehirlerindedir.⁶⁵⁵

-Kur; Nişâbûr mahallesidir.⁶⁵⁶

-Kartmân; İsfehân şehirlerindedir.⁶⁵⁷

-Karmîsîn; Hemedân ve Hilvân arasında bir beldedir.⁶⁵⁸

-Kahner; İsfehân nahiyelerindedir.⁶⁵⁹

⁶³⁹ Hamevî, III, s. 208.

⁶⁴⁰ Hamevî, III, s. 251.

⁶⁴¹ Hamevî, III, s. 261.

⁶⁴² Hamevî, III, s. 261.

⁶⁴³ Hamevî, III, s. 294.

⁶⁴⁴ ed-De'cânî, I, s. 55.

⁶⁴⁵ ed-De'cânî, I, s. 55.

⁶⁴⁶ ed-De'cânî, I, s. 55.

⁶⁴⁷ ed-De'cânî, I, s. 55.

⁶⁴⁸ ed-De'cânî, I, s. 55.

⁶⁴⁹ ed-De'cânî, I, s. 55.

⁶⁵⁰ ed-De'cânî, I, s. 55.

⁶⁵¹ Hamevî, IV, s. 216-217.

⁶⁵² ed-De'cânî, I, s. 55.

⁶⁵³ Hamevî, IV, s. 282.

⁶⁵⁴ ed-De'cânî, I, s. 55.

⁶⁵⁵ ed-De'cânî, I, s. 55.

⁶⁵⁶ ed-De'cânî, I, s. 55.

⁶⁵⁷ ed-De'cânî, I, s. 55.

⁶⁵⁸ Hamevî, IV, s. 330.

-Kârîr; Câm nahiyesidir. ⁶⁶⁰

-Karrân; İsfehân mahallesidir. ⁶⁶¹

-Kefir sosiye; Dımaşk şehirlerindedir. ⁶⁶²

-Kûfe, Irak topraklarında kalan bir şehirdir. İbn Asâkir ismini Kûfân olarak zikretmiştir. ⁶⁶³

-Kevm; Arad nahiyesidir. ⁶⁶⁴

-Lâzân; İsfehân köylerindedir. ⁶⁶⁵

-Litûr; İsfehân mahallesidir. ⁶⁶⁶

-Lunbân; İsfehân köylerindedir. ⁶⁶⁷

-Mâridin; el-Cezire'ye bakan bir kaledir. ⁶⁶⁸

-Mâkisin; Habur'da bir yerdir. ⁶⁶⁹

-Medinetu'l Münevvera; İbn Asâkir, şöyle demiştir: “Medine Tâba olarak da isimlendiriliyordu. Cahiliye’de Yesrib ismi kullanılıyordu.” ⁶⁷⁰

-Mergâb; Herât taraflarında Mâlin şehridir. ⁶⁷¹

-Marand; Azerbaycan şehirlerindedir. ⁶⁷²

-Mervu’ş-Şâhicân; Horasan kasabasıdır. ⁶⁷³

-Mezînân; Beyhak taraflarından bir şehirdir. ⁶⁷⁴

-Mekke; İbn Asâkir, şöyle demiştir: “Allah koruyanı olduğu için Mekke güvenli şehirdir.” ⁶⁷⁵

-Mulkâbâz; İsfehân mahallesidir. ⁶⁷⁶

-Minâ; İbn Asâkir, Mina’yı tanıtırken şöyle demiştir: “kendisinde binalar ve çarşısı olan şehirdir. Camisi de Mescidi Hayf’tır.” ⁶⁷⁷

⁶⁵⁹ ed-De’cânî, I, s. 56.

⁶⁶⁰ ed-De’cânî, I, s. 56.

⁶⁶¹ ed-De’cânî, I, s. 56.

⁶⁶² Hamevî, IV, s. 469.

⁶⁶³ İbn Asâkir, *el-Erba’un ’ül-Buldâniyye*, s. 60; Hamevî, IV, s. 490.

⁶⁶⁴ Hamevî, IV, s. 495.

⁶⁶⁵ ed-De’cânî, I, s. 56.

⁶⁶⁶ ed-De’cânî, I, s. 56.

⁶⁶⁷ ed-De’cânî, I, s. 56.

⁶⁶⁸ ed-De’cânî, I, s. 56.

⁶⁶⁹ ed-De’cânî, I, s. 56.

⁶⁷⁰ İbn Asâkir, *el-Erba’un ’ül-Buldâniyye*, s. 52.

⁶⁷¹ ed-De’cânî, I, s. 56.

⁶⁷² ed-De’cânî, I, s. 56.

⁶⁷³ ed-De’cânî, I, s. 56.

⁶⁷⁴ ed-De’cânî, I, s. 56.

⁶⁷⁵ İbn Asâkir, *el-Erba’un ’ül-Buldâniyye*, s. 47.

⁶⁷⁶ ed-De’cânî, I, s. 56.

-Meyhana; Haberân şehirlerindedir.⁶⁷⁸

-Nâmiş; Beyhak şehirlerindedir.⁶⁷⁹

-Nübâzân; Herât şehirlerindedir.⁶⁸⁰

-Nûkân; Tûs şehirlerindedir.⁶⁸¹

-Nîşâbûr; İbn Asâkir, şöyle demiştir: “Nisâbûr büyük ve eski bir Horasan şehridir.”⁶⁸²

-Herât; İbn Asâkir, şöyle demiştir: “Horasan şehirlerinden bir şehirdir.”⁶⁸³

-Hemedân; İbn Asâkir, şöyle demiştir: “el-Cebel bölgesinin büyük şehridir. 532/1137 yılında Hemedân’a gittim”⁶⁸⁴

-Vâkisâ; Mekke yolunda bir yerin adıdır. Muhammed b. İbrâhim b. Muhammed Ebû Ğalib es-Saykalî el-Cürcânî, İbn Asâkir, Bağdat ve Vâkisa’da kendisinden ders aldığını ifade etmiştir.⁶⁸⁵

-İlyâkind; Ebher taraflarından bir köydür.⁶⁸⁶

-Yamârût; İsfehân mahallesidir.⁶⁸⁷

2.6. İbn Asâkir’in Târihu Medineti Dımaşk Adlı Eserinde Kullandığı Hadis Kaynakları

2.6.1. Sahih Hadis Kitapları

Sahih hadis, adâlet ve zabt sahibi râvilerin kendileri gibi adâlet ve zabt sahibi râvilerden muttasıl bir senedle rivayet ettikleri şâz ve muallel olmayan hadisi ifade eder.⁶⁸⁸

III./IX. yüzyılın başlarından itibaren hadisler sahih ve zayıf oluşlarına göre ayrılmaya, sahih hadisler müstakil kitaplarda toplanmaya başlanmıştır. Sahih

⁶⁷⁷ İbn Asâkir, *el-Erba’un ’ül-Buldâniyye*, s. 54.

⁶⁷⁸ ed-De’cânî, I, s. 56.

⁶⁷⁹ ed-De’cânî, I, s. 56.

⁶⁸⁰ ed-De’cânî, I, s. 56.

⁶⁸¹ ed-De’cânî, I, s. 56.

⁶⁸² İbn Asâkir, *el-Erba’un ’ül-Buldâniyye*, s. 76.

⁶⁸³ İbn Asâkir, *el-Erba’un ’ül-Buldâniyye*, s. 81.

⁶⁸⁴ İbn Asâkir, *el-Erba’un ’ül-Buldâniyye*, s. 54.

⁶⁸⁵ el-Hâfız, s. 178-179.

⁶⁸⁶ ed-De’cânî, I, s. 57.

⁶⁸⁷ ed-De’cânî, I, s. 56.

⁶⁸⁸ İbn Salâh, Ebû Amr Osman b. Abdurrahman eş-Şehrezûri, Ma’rifetu Envâ’i İlmi’l-Hadis, (thk. Abdullatif el-Hemîm, Mâhir Yasin el-Fehl) Dâru’l Kütübi’l-İlmiyye, Beyrut 2002, s. 79; Efendioğlu, Mehmet, “Sahih ‘”, DİA, TDVY, XXXV, İstanbul 2008, s. 523; Aydın, Abdullah, *Hadis İstılahları Sözlüğü*, İFAV, VII. Baskı, İstanbul 2013, s. 266.

hadislerin ilk defa bir araya getirildiği eserler Buhârî ile Müslim'in el-Câmi'u's-Sahîh'leridir. Bu iki eserden sonra IV./X. ve V./XI. yüzyıllarda muteber kaynaklar araştırılıp değerlendirilmiş, Ebû Dâvûd ve Nesâî'nin es-Sünen'leriyle Tirmizî'nin el-Câmi'u's-Sahîh'i bunlara eklenmiş, ihtiva ettikleri hadislerin genellikle sahih olduğu kabul edilerek bu beş kitaba el-Usûlü'l-Hamse adı verilmiştir.⁶⁸⁹

Sahih kitap telif eden bir diğer iki âlim İbni Hüzeyme ve İbni Hibbân'dır.⁶⁹⁰ İbn Asâkir, bu musanniflerin bazılarında istifâde etmiştir.⁶⁹¹ Şimdi İbn Asâkir'in istifâde ettiği bu âlimleri tanımaya çalışalım.

- Buhârî

Ebû Abdullah el-Buhârî (ö. 256/870). Kur'ân-ı Kerîm'den sonra en güvenilir kitap kabul edilen el-Câmi'u's-Sahîh⁶⁹² adlı eseriyle tanınmış büyük bir muhaddistir.⁶⁹³

Buhârî'nin Sahih'i bize el-Firebrî'nin rivâyeti ile ulaşmıştır. el-Firebrî Sahih-i Buhârî'yi Buhârî'nin kendisinden Firebr (Ferebr)'de 248/862 ve 252/866 yıllarında iki kez dinlemiştir. İbn Asâkir, Firebrî'nin rivâyeti ile 29 metni 16 hocasından rivâyet etmiştir.⁶⁹⁴

İbn Asâkir, Firebrî'den el-Kuşmeyhenî kanalı ile Buhârî'den yaptığı rivâyetleri dokuz hocasından rivâyet etmiştir.

Firebrî'den İbn Şebveyh kanalı ile Buhârî'den yaptığı rivâyetleri hocası Ebû Abdullah el-Fürâvî'den nakletmiştir.

İbn Asâkir, Firebrî'den en-Ne'imî kanalı ile Buhârî'den yaptığı rivâyetleri hocası Ebû Bekr Helf b. Atâ el-Herevî'den almıştır.

Firebrî'den İbn el-Hamevî kanalı ile Buhârî'den yaptığı rivâyetleri iki hocası Ebû'l-Vakt Abdlevvel b. İsa es-Sicezî ve Ebû'l Feth el-Muhtâr b. Abdilhamid'ten rivâyet etmiştir.

⁶⁸⁹ Efendioğlu, "Sahih", DİA, XXXV, s. 525.

⁶⁹⁰ İbn Hacer, Şehâbuddîn Ahmed b. Ali b. Muhammed b. Muhammed b. Ali b. Ahmed el-Askalânî, *en-Nüketü 'alâ Kitâb ibni's-Salâh*, (thk., Rabi' b. Hâdî 'Umayr), İhyau Turâsu'l İslâmî, Medine 1984, I, s. 276; ed-De'cânî, I, s. 525.

⁶⁹¹ İbn Hacer, *en-Nüket*, I, s. 276; ed-De'cânî, I, s. 525-526.

⁶⁹² Sem'ânî, *et-Tahbîr*, I, s. 165.

⁶⁹³ Zehebî, *Siyeru Â'lâmi'n-Nübelâ*, XII, s. 391; el-A'zamî, M.Mustafa, "Buhârî", DİA, TDVY, İstanbul 1992, VI, s. 368.

⁶⁹⁴ Zehebî, *Siyeru Â'lâmi'n-Nübelâ*, XV, s. 10-11; ed-De'cânî, I, s. 527.

Firebrî'den Ebû Zeyd el-Mervezî kanalı ile Buhârî'den yaptığı rivâyetleri dört hocası babası el-Hasan b. Hibetullah, Me'âlî b. Hibetullah b. el-Müzekkî, dedesi Ebû'l Fadl Yahya b. Ali el-Kureşî ve Ebû Ahmed el-Ekfânî'den rivâyet etmiştir.⁶⁹⁵

- Müslim

Ebû'l Hüseyin Müslim b. el-Haccâc b. Müslim b. Verd b. Kûşâz el-Kuşeyrî en-Neysâbüyrî'dir.⁶⁹⁶ Müslim'in sahih hadislerden oluşan eserinin asıl adı el-Câmiu's-Sahîh olmakla beraber daha çok Sahîh-i Müslim diye bilinmektedir.⁶⁹⁷ Bizzat müellif eserinden el-Müsned ve el-Müsnedü's-Sahîh diye söz etmekte ve bununla kitabının Hz. Peygamber'e ulaşan sahih rivayetlerden meydana geldiğini kastetmektedir.⁶⁹⁸

Müslim'in el-Câmi'us-Sahîh'ini Müslim'den aşağıdaki âlimler rivâyet etmişlerdir.⁶⁹⁹

1. Ebû İshâk İbrahim b. Muhammed b. Süfyân en-Nîsâbü'rî
2. Ebû Muhammed Ahmed b. Ali el-Kalânîsî

İbn Asâkir, Sahîh-i Müslim'den 18 metni iki hocası kanalı ile rivâyet etmiştir.⁷⁰⁰ İbn Asâkir'in hocaları;

- 1- Ebû Abdillâh Muhammed b. el-Fadl el-Fürevî
- 2- Muhammed b. Ahmed b. Yahya, Ebû Abdillâh el-Osmânî ed-Dîbâcî ⁷⁰¹

- İbn Huzeyme

Ebû Bekr Muhammed b. İshâk b. Huzeyme es-Sülemî en-Nîsâbü'rî (ö. 311/924).⁷⁰² Hadis, kelâm ve fıkıh âlimidir. Hadislerden oluşan eseri es-Sahîh'in tam adı Muhtasarü'l-Muhtasar mine'l-Müsned 'ani'n-Nebî (s.a.s.) bi-Nakli'l-'Adl 'ani'l-'Adl Mevsûlen ileyi sallallâhu 'aleyhi ve sellem min ğayri kat' fi'l-İsnâd ve lâ Cerh

⁶⁹⁵ Buhârî, Muhammed b. İsmail Ebû Abdillâh, *Câmiu's-Sahîh*, Matbaatu's-Selefiyye, Kahire, 1400, Kitabu Bid'u'l Vahy, 1, Kitâbu Ehâdisi'l Enbiyâ, 335, Kitâbu'z-Zekât, 330, Kitâbu'l Meġâzî, 4451; İbn Asâkir, *Târihu Medineti Dimaşk*, I, s. 466, II, s. 313, IV, s. 639-640, X, s. 369; ed-De'cânî, I, s. 527-531.

⁶⁹⁶ Zehebî, *Siyeru Â'lâmi'n-Nübelâ*, XX, s. 555-557.

⁶⁹⁷ Sem'ânî, *et-Tahbîr*, II, s. 403.

⁶⁹⁸ Kandemir, M. Yaşar, "*el-Câmiu's-Sahîh*", DİA, TDVY, İstanbul 2011, VII, s.124.

⁶⁹⁹ ed-De'cânî, I, s. 533.

⁷⁰⁰ Müslim, Ebû'l-Hüseyin ibnül-Haccac, *Sahîh-i Müslim*, (thk. Muhammed Fuad Abdulbâkî), Dâru İhyai Kütübi'l-Arabiyye, Beyrut, I, s. 13,17, 26, 344; İbn Asâkir, *Târihu Medineti Dimaşk*, VIII, s. 145-146, X, s. 190, 421, XIV, s. 741, XVIII, s. 19; ed-De'cânî, I, s. 534.

⁷⁰¹ İbn Asâkir, *Mu'cemu's-Şuyûh*, s. 176.

⁷⁰² Zehebî, *Siyeru Â'lâmi'n-Nübelâ*, XIV, s. 365.

fî Nâkli'l-Ahbâri'lletî Nezküruhâ bi-Meşî'eti'llâhi Te'âlâ'dır.⁷⁰³ Âlimler arasında "Sahih-i İbn Huzeyme" adıyla meşhûr olmuştur. Bu eser günümüze Ebû Tâhir Muhammed b. el-Fadl b. Muhammed b. İshâk b. Huzeyme rivâyeti ile ulaşmıştır. İbn Asâkir, *Târihu Medineti Dımaşk'ta* İbn Huzeyme'den 58 metni hocası Ebû'l Kâsım Zâhir b. Tâhir eş-Şehâmî'den rivâyet etmiştir.⁷⁰⁴

- İbn Hibbân

Ebû Hâtım Muhammed b. Hibbân b. Ahmed el-Büstî (ö. 354/965) Hadis ve Fıkıh âlimidir.⁷⁰⁵ 277/890'da bugünkü Afganistan'ın Sicistan bölgesinde harabeleri bulunan Büst'te doğdu. Arap kabilelerinden Temîm'e mensup olduğu için Temimî nisbesiyle de anılır.⁷⁰⁶

İbn Hibbân'ın (ö. 354/965) sahih hadisleri kısım ve nevilerine göre tertip ettiği eserinin tam adı "el-Müsnedü's-Sahîh 'ale't-Tekâsîm ve'l-Envâ' min Ğayri Vücûdi Kat'in fî Senedihi velâ Sübûti Cerhin fî Nâkılîhâ"dır. Kaynaklarda çok defa Sahîhu İbn Hibbân, et-Tekâsîm ve'l-Envâ', Kitâbü'l-Envâ' ve't-Tekâsîm, es-Sünen, el-Envâ' diye anılır. İbn Hibbân, kendi döneminde hadislerin rivayet yollarının çoğalmasından dolayı bunların sahihini tesbit etmenin zorlaştığını ve hadislerden hüküm çıkarmanın ihmal edildiğini görünce sahih hadislerin kolayca ezberlenmesini sağlamak ve onlardan hüküm çıkarılmasını kolaylaştırmak amacıyla 7500 sahih hadisi derlemiştir. Bunları klasik tasnif metotlarının dışında bir planla beş kısım ve 400 nevi halinde toplamak suretiyle eserini tasnif etmiştir. Bu beş kısım şöyledir: Allah Teâlâ'nın bildirdiği emirler (110 nevi), nehiyeler (110 nevi), haberler (80 nevi), mubahlar (50 nevi), sadece Hz. Peygamber'in izlediği fiiller (50 nevi). Müellif, her hadise klasik hadis kitaplarındaki bab başlıkları gibi o hadisin özeti mahiyetinde "zîkr" kelimesiyle başlayan bir başlık koymuş, bazı hadislerin sonunda râviler, hadiste geçen kelimeler ve fikhî hükümlere dair bilgi vermiştir.⁷⁰⁷

İbn Hibbân'ın sahihi bize bir bütün olarak değil de bölümler halinde ulaşmıştır. İbn Hibbân'ın sahihini Ebû'l Hasan Ali b. Belbân el-Fârisî (ö. 739/1338)

⁷⁰³ Işık, Mustafa, "İbn Huzeyme", DİA, TDVY, İstanbul 1999, XX, s. 525.

⁷⁰⁴ İbn Huzeyme, Ebû Bekr Muhammed b. İshâk es-Sülemî en-Neysâbü'rî, Sahîh-i İbn Huzeyme, (thk. Muhammed Mustafa el- A'zamî, el-Mektebü'l-İslâmî, Beyrut, 2003, 75, 793, 794. hadisler; İbn Asâkir, *Târihu Medineti Dımaşk*, X, s. 16-17; ed-De'cânî, I, s. 535-538.

⁷⁰⁵ Zehebî, *Siyeru Â'lâmi'n-Nübelâ*, XVI, s. 92.

⁷⁰⁶ Sönmez, Mehmet Ali, "İbn Hibbân", DİA, TDVY, İstanbul 1999, XX, s. 63.

⁷⁰⁷ Sönmez, Mehmet Ali, "el-Müsnedu's-Sahîh", DİA, TDVY, İstanbul 2006, XXXII, s. 106.

tarafından bir kitap haline getirilip “el-İhsân fî Takribi Sahih İbn Hibbân” ismi verilmiştir. Bu eser günümüze eksiksiz bir şekilde ulaşmıştır.⁷⁰⁸

İbn Asâkir, İbn Hibbân’dan 34 metni, hocası Ebû’l Kâsım Zâhir b. Tâhir eş-Şehâmî’den rivâyet etmiştir.⁷⁰⁹

2.6.2. Sünen Hadis Kitapları

Sünen, ahkâm hadislerini toplayan eserlerin ortak adıdır. Hadisler, II./VIII. yüzyılın ilk yarısından itibaren bir araya getirilip tedvin edilmeye başlanmış, bu yüzyılın ikinci yarısından itibaren belli konularda eserler kaleme alınmış, ahkâma dair hadislerin fıkıh kitaplarındaki tertibe göre derlenmesiyle de sünenler ortaya çıkmıştır. III./IX. yüzyılda kaleme alınan ve Kütüb-i Sitte diye anılan altı hadis kitabının ikisi Buhârî ile Müslim’in sahih hadisleri bir araya getirdikleri Sahîhayn’ları, geri kalan dördü de Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce’nin Kütüb-i Erba’a veya Sünen-i Erba’a denilen dört sünenleridir.⁷¹⁰ İbn Asâkir “Sünen” ismi verilen bu hadis kitaplarından yararlanmışır. Şimdi İbn Asâkir’in Sünen’lerden nasıl yararlandığını kısaca inceleyelim.

- İmam eş-Şâfî

Ebû Abdillâh Muhammed b. İdrîs b. Abbâs eş-Şâfî (ö. 204/820)’dir. Şâfî mezhebinin imamı, büyük müctehittir.⁷¹¹ Birçok eseri bulunan İmam eş-Şâfî’nin konumuz ile ilgili eseri es-Sünen’dir. Ebû İbrâhim İsmail b. Yahya el-Müznî’nin rivâyeti ile bizlere ulaşmıştır. İbn Asâkir, İmam Şâfî’nin Sünen’inden Melke bint Davud b. Muhammed b. Said el-Kurtûkî’den rivâyet ederek bir yerde alıntı yapmıştır.⁷¹²

- Saîd b. Mansûr

Ebû Osmân Saîd b. Mansûr b. Şu’be el-Horasânî (ö. 227/842) hadis âlimidir. 137 /754 yılında Horasan’ın Belh şehrinin Cûzcan kasabasında doğdu. Saîd b.

⁷⁰⁸ ed-De’cânî, I, s. 539.

⁷⁰⁹ İbn Asâkir, *Târihu Medineti Dımaşk*, II, s. 707, IV, s. 341, X, s. 391, XV, s. 198; ed-De’cânî, I, s. 540.

⁷¹⁰ Kandemir, M. Yaşar, “Sünen”, DİA, TDVY, İstanbul 2010, XXXVIII, s.141.

⁷¹¹ Zehebî, *Siyeru Âlâmi’n-Nübelâ*, X, s. 5-6; Aybakan, Bilal, “Şâfî”, DİA, TDVY, İstanbul 2010, XXXVIII, s. 223; ed-De’cânî, I, s. 542.

⁷¹² İbn Hacer, Şehâbuddin Ahmed b. Ali b. Muhammed b. Muhammed b. Ali b. Ahmed el-Askalânî, el-Mecme’ul Müesses li Mu’cem’il Mufehris, (thk. Yusuf Abdurrahman el-Mer’aşalî), Dâru’l Ma’rife, Beyrut 1992, II, s. 80-115; İbn Asâkir, *Târihu Medineti Dımaşk*, Terâcimu’n-Nisâ, s. 393; ed-De’cânî, I, s. 542.

Mansûr'un Sünen'inin bir kısmı bize Muhammed b. Ali b. Zeyd es-Sâîğ rivâyeti ile ulaşmıştır.⁷¹³ İbn Asâkir, Saîd b. Mansûr'un Sünen'inden Melke bint Davud b. Muhammed b. Said el-Kurtûkî'den rivâyet ederek 3 metni hocası Ebû'l Kâsım es-Semerkandî'den rivâyet etmiştir.⁷¹⁴

- **ed-Dârimî**

Ebû Muhammed Abdullâh b. Abdirrahmân b. el-Fazl ed-Dârimî (ö. 255/869) es-Sünen adlı eseriyle tanınan hadis, tefsir ve fıkıh âlimidir. 181/797-798'de doğdu. Semerkandlı olup Temîm kabilesinin Dârim koluna mensuptur.⁷¹⁵

İbn Asâkir, ed-Dârimî'nin Sünen'inden 106 metni hocalarından Ebû'l vakt Abdulevvel b. İsa es-Secezî, Ebû'l Fadl Muhammed b. İsmail el-Fadilî, Ebû'l Mehâsin Es'ad b. Ali b. el-Muvaffak ez-Ziyâdî, Ebû Bekr Ahmed b. Yahya b. el-Hasan el-Azerbaycanî, Ebû Abdillâh el-Hüseyn b. Muhammed b. el-Hüseyn es-Semnânî ve Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail b. el-Hüseyn el-Âlavî'den rivâyet etmiştir.⁷¹⁶

- **İbni Mâce**

Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd Mâce el-Kazvîni (ö. 273/887) Kütüb-i Sitte'nin altıncı kitabı kabul edilen es-Sünen'in müellifi, hadis hâfızıdır. 209/824'te doğdu. Sika bir râvi, hâfızası güçlü bir muhaddis olan İbn Mâce, 21 Ramazan 273/19 Şubat 887'de vefat etmiş olup, 275/889'da öldüğüne dair rivayet doğru değildir.⁷¹⁷

İbn Asâkir, ed-Dârimî'nin Sünen'inden 18 metni hocalarından Ebû Sa'd Abdurrahman b. Abdillâh b. Abdurrahman el-Husâyri ile Ebû'l Mekârim Abdilvâhid b. Muhammed'den rivâyet etmiştir.⁷¹⁸

- **Ebû Dâvud**

Ebû Dâvûd Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî (ö. 275/889) Kütüb-i Sitte'den biri olan es-Sünen'in müellifi, muhaddis bir âlimdir. 202/817-818

⁷¹³ Zehebî, *Siyeru Â'lâmi'n-Nübelâ*, X, s. 586-587; ed-De'cânî, I, s. 543.

⁷¹⁴ İbn Asâkir, *Târihu Medineti Dimaşk*, VII, s. 354; ed-De'cânî, I, s. 544.

⁷¹⁵ Aydınli, Abdullah, "Dârimî", DİA, TDVY, İstanbul 1993, VIII, s.494.

⁷¹⁶ İbn Asâkir, *Târihu Medineti Dimaşk*, I, s. 174-176, X, s. 22, XII, s. 390; ed-De'cânî, I, s. 546.

⁷¹⁷ Zehebî, *Siyeru Â'lâmi'n-Nübelâ*, XIII, s. 277; Kandemir, M. Yaşar, "İbn Mâce", DİA, TDVY, İstanbul 1999, XX, s.161; ed-De'cânî, I, s. 549.

⁷¹⁸ İbn Mâce, Ebû Abdillâh el-Kazvîni, *Sünen*, (thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî), el-Mektebetü'l-İslâmiyye, İstanbul tsz., Kitâbu'l mesâcid ve'c-Cemâ'ât,470, Kitâbu's-Siyâm, 1704, 1749, Kitâbu'c-Cenâiz, 1502, Kitâbu'l At'ime, 3276, Kitâbu İkâmeti's-Salâti ve's-Sünneti fihe, 1056; İbn Asâkir, *Târihu Medineti Dimaşk*, X, s. 482; ed-De'cânî, I, s. 549.

yılında Sicistan'da doğdu. Hadisçiliğine gelince, birçok hadis âliminin belirttiği gibi Ebû Dâvûd, hadislerin zayıfını sağlamından ayırma, rivayetlerdeki ince kusurları tanıma ve hadis râvilerini tenkit etme hususlarında tanınmış bir hadis âlimidir.⁷¹⁹

İbn Asâkir, Ebû Dâvûd'un Sünen'inden ikisi el-Lü'lû'nin, kırk ikisi İbn Dâse'nin rivâyetinden almıştır. İbn Asâkir, el-Lü'lû'nin rivâyetlerini, hocaları Ebû'l Kâsım Abdülmelik b. Abdillâh el-Mağriî ve Ebû Ğalib Muhammed b. el-Hasan el-Mâverdi'den; İbn Dâse'nin rivâyetlerini, hocası Ebû Ğalib el-Mâverdi'den rivâyet etmiştir.⁷²⁰

- et-Tirmizî

Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Sevre (Yezîd) et-Tirmizî (ö. 279/892) Kütüb-i Sitte'den, el-Câmi'u's-Sahîh'in müellifi, muhaddis bir âlimdir. Muhtemelen 209/824 yılında bugün Özbekistan sınırları içinde bulunan Tirmiz'de veya Tirmiz'e bağlı Buğ köyünde doğdu.⁷²¹

Tirmizî'nin kitabı el-Câmi'u's-Sahîh, Câmi'ut-Tirmizî ismi ile de bilinmektedir. Tirmizî, Buhârî eserini 270/883 yılında bitirmiş Hicaz, Irak ve Horasan âlimlerine sunmuş ve onların beğenisini kazanmıştır. Bu eseri, Tirmizî'den Ebû'l Abbas Muhammed b. Ahmed el-Mahbûbî rivâyet etmiştir. İbn Asâkir, Câmi'ut-Tirmizî'den, hocası Ebû'l Feth Abdilmelik b. Ebi'l Kâsım el-Kerûhî' kanalı ile 92 metin rivâyet etmiştir.⁷²²

- en-Nesâî

Ebû Abdirrahmân Ahmed b. Şuayb b. Alî en-Nesâî (ö. 303/915) Kütüb-i Sitte'den biri olan es-Sünen'in müellifi, muhaddis bir âlimdir. 215 /830 yılında Horasan bölgesindeki Nesâ'da doğdu. Hadis hâfızı Ebû Ali en-Nîsâbûrî, Nesâî'den

⁷¹⁹ Zehebî, *Siyeru Â'lâmi'n-Nübelâ*, XIII, s. 203; Kandemir, M. Yaşar, "Ebû Dâvûd es-Sicistânî", DİA, TDVY, İstanbul 1994, X, s.119; ed-De'cânî, I, s. 552-553.

⁷²⁰ Ebû Davud, Süleyman b. el-Eş'as b. İshak b. Beşîr b. Şeddâd b. Amr el-Ezdi es-Sicistânî, *Sünenü Ebî Dâvud*, (thk. Muhammed Muhyiddin Abdulhamid), el-Mektebetü'l-Asriyye, Beyrut, I, s. 189, II, s. 123, 361, 498, 542, 547, 641; İbn Asâkir, *Târihu Medineti Dimaşk*, I, s. 280, XIII, s. 474, XIV, s. 231, XV, s. 320, XVII, s. 154; ed-De'cânî, I, s. 552-553.

⁷²¹ Zehebî, *Siyeru Â'lâmi'n-Nübelâ*, XIII, s. 270; Kandemir, M. Yaşar, "Tirmizî", DİA, TDVY, İstanbul 2012, XXXXI, s. 202; ed-De'cânî, I, s. 553-557.

⁷²² Tirmizî, Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Sevre, *Sünenü't-Tirmizî*, (thk. Ahmed Muhammed Şakir-Muhammed Fuad Abdalbâkî), Mektebetü'l-İslâmiyye, Matbaatu'l-Mustafa, Mısır, 1975, Ebvâbu'l Menâkib, 3832, Ebvâbu'l Ferâiz, 2185, Ebvâbu't-Tahâra, 1/21, Ebvâbu'l Cenâiz, 1033, Ebvâbu'l 'İleli, 4074; İbn Asâkir, *Târihu Medineti Dimaşk*, II, s. 804, VI, s. 193, 236, X, s. 57, XVI, s. 237; ed-De'cânî, I, s. 553-557.

rivayette bulunurken, ‘‘Hadiste otorite olan Ebû Abdurrahman en-Nesâî bize şöyle rivâyet etti’’ diye söze başlar.⁷²³

İbn Asâkir, en-Nesâî'nin es-Sünenü'l-Kübrâ adlı eserinden 6 metni hocalarından Ebû'l Hasan Sa'd el-Hayyır b. Muhammed el-Ensârî, Ebû'l Me'âlî Hibetullah b. el-Hasan el-Hübûbî, Ebû'l Hasan Ali b. Neca b. Esed el-Müezzîn ve Ebû'l Vefâ Mahfuz b. Sultân b. el-Müteveccî b. Abdilbâkî en-Neccâr'den rivâyet etmiştir.⁷²⁴

- et-Tahâvî

Ebû Ca'fer Ahmed b. Muhammed b. Selâme el-Ezdî el-Hacrî el-Mısırî et-Tahâvî (ö. 321/933) Hanefî fakihî ve muhaddis bir âlimdir. 10 Rebûlevvel 239 /19 Ağustos 853 tarihinde Mısır'ın güneyinde Aşağı Saîd bölgesinde Nil nehrinin batı yakasındaki eş-Mûnîn'e bağlı Tahâ köyünde dünyaya geldi. Tahâvî'nin önde geldiği alanlardan biri de hadis ilmidir. Hadislerin ve hadis ilimlerinin tedvin edildiği bir dönemde yaşayan Tahâvî'nin eserleri incelendiğinde nâsîh-mensuh, ilelü'l-hadîs, garîbü'l-hadîs, te'vîlü muhtelifi'l-hadîs, cerh ve ta'dîl gibi konularda söz sahibi olduğu görülür. Talebesi hadis hâfızı Ebû Saîd İbn Yûnus'un hocası hakkındaki ‘‘sika ve sebt’’ nitelemesi sonraki hadisçilerin çoğunluğu tarafından kabul görmüştür.⁷²⁵

İbn Asâkir, Tahâvî'den bir metin rivâyet etti. Buhârî'nin rivâyetide doğrudan Tahâvî'nin ‘‘Şerhu Me'âni'l Âsâr’’ adlı kitabından yaptı.⁷²⁶

- İbni Ziyâd en-Nîsâbûrî

Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed b. Ziyâd en-Nîsâbûrî (ö. 324/935). Şâfîî fakihî ve muhaddis bir âlimdir. 238/852 yılının ilk aylarında Nîşâbur'da doğdu. Güvenilir bir râvî olması yanında fıkıh meselelerini ve sahâbe ihtilâflarını da iyi bilen İbn Ziyâd, kendi devrinde Irak Şâfîîleri'nin lideri durumundaydı. İmam Nevevî onu, mezhep imamının usul ve kaidelerine bağlı olarak ictihad yapan Ashâbü'l-

⁷²³ Zehebî, *Siyeru Â'lâmi'n-Nübelâ*, XIV, s. 125-127; Kandemir, M. Yaşar, ‘‘Nesâî’’, DİA, TDVY, İstanbul 2006, XXXII, s. 563.

⁷²⁴ en-Nesâî, Ebû Abdurrahmân Ahmed b. Şuayb, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, (thk. Hasan Abdulmun'im), Beyrût 2001, I, s. 64, II, s. 131, VI, s. 132; İbn Asâkir, *Târihu Medineti Dimaşk*, IV, s. 418, XIV, s. 419; ed-De'cânî, I, s. 556-558.

⁷²⁵ Zehebî, *Siyeru Â'lâmi'n-Nübelâ*, XV, s. 27-28; İltaş, Davut, ‘‘Tahâvî’’, DİA, TDVY, İstanbul 2010, XXXIX, s. 385; ed-De'cânî, I, s. 560.

⁷²⁶ İbn Asâkir, *Târihu Medineti Dimaşk*, XXIX, s. 136-137; ed-De'cânî, I, s. 560.

Vücûh'tan sayar. Dârekutnî, hocaları arasında hadisin sened ve metinlerini ondan daha iyi bilen, fıkıh sahasında da ondan üstün olan birini görmediğini belirtmektedir. Dârekutnî'den başka İbn Şâhin, Da'lec b. Ahmed, İbnü'l-Muzaffer, Muhallis, İbn Ukde, Hamza el-Kinânî ve Ebû Ali en-Nîsâbûrî gibi birçok âlim, kendisinden hadis rivayet etmiştir.⁷²⁷

İbn Asâkir, İbn Ziyâd en-Nîsâbûrî'nin el-Ebvâb adlı eserinden hocası el-Hasan b. Sarmâ' kanalı ile 8 metin rivâyet etmiştir.⁷²⁸

- **el-Mısrî**

Asıl adı Ebû'l Hasan Ali b. Muhammed b. Ahmed b. el-Hasan el-Bağdâdî'dir. Mısır'da bir süre ikamet ettiğinden dolayı el-Mısrî lakabı ile meşhur olmuştur.⁷²⁹ Sikâ bir muhaddisti. İbn Asâkir, el-Mısrî'nin es-Sünen adlı eserinden hocası Ebû'l Kâsım b. es-Semerkindî kanalı ile 4 metin rivâyet etmiştir.⁷³⁰

- **el-Beyhakî**

Ebû Bekr Ahmed b. Hüseyin b. Alî el-Beyhakî (ö. 458/1066) Muhaddis ve Şâfiî fakihidir. Şâban 384/Eylül 994'te Nişâbur'a bağlı Beyhak bölgesinin Hüsrevcird köyünde doğdu; bu sebeple Hüsrevcirdî nisbesiyle de anılır. Beyhakî 406/1015-1016 yılından itibaren eserlerini telif etmeye başladı. Hadis ilmindeki sağlam bilgisi ve güçlü hâfızasıyla kendini kabul ettirdi. Hadislerde mevcut gizli kusurların tesbiti ile birbirine zıtmış gibi görünen rivayetlerin uzlaştırılmasında ve hadislerin fikhını kavramada devrinin otoritesi oldu. Beyhakî 10 Cemâziyelevvel 458/9 Nisan 1066'da Nişâbur'da vefat etti.⁷³¹

İbn Asâkir, Beyhakî'nin es-Sünenü'l Kübrâ adlı eserinden, hocaları Zâhir b. Tâhir b. Muhammed eş-Şehâmî ile Ebû Muhammed Abdulcebbar b. Muhammed el-Hüvârî kanalı ile 440 metin rivâyet etmiştir.⁷³² Yine Beyhakî'nin el-Medhal ile's-Sünen adlı eserinden, hocası Ebû'l Me'âli el-Fârisî kanalı ile 347 metin rivâyet

⁷²⁷ Zehebî, *Siyeru Â'lâmi'n-Nübelâ*, XV, s. 65; Özen, Şükrü, '*İbn Ziyâd en-Nisâbûrî*', DİA, TDVY, İstanbul 1999, XX, s. 468; ed-De'cânî, I, s. 561.

⁷²⁸ İbn Asâkir, *Târihu Medineti Dimaşk*, I, s. 521-523; ed-De'cânî, I, s. 561.

⁷²⁹ Zehebî, *Siyeru Â'lâmi'n-Nübelâ*, XV, s. 321; ed-De'cânî, I, s. 562.

⁷³⁰ İbn Asâkir, *Târihu Medineti Dimaşk*, V, s. 599; ed-De'cânî, I, s. 562.

⁷³¹ Zehebî, *Siyeru Â'lâmi'n-Nübelâ*, XVIII, s. 163-164; Kandemir, M. Yaşar, '*Beyhakî*', DİA, TDVY, İstanbul 1992, VI, s. 58; ed-De'cânî, I, s. 565-567.

⁷³² Beyhakî, Ebû Bekir Ahmed b. Hüseyin, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, (thk. Muhammed Abdulkadir Atâ), Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, 2003, II, s. 265, IV, s. 115, VIII, s. 211, IX, s. 83,85, 179, 268, X, s. 87, 120, 175; İbn Asâkir, *Târihu Medineti Dimaşk*, I, s. 66, 426, 455, X, s. 124, 196, 197, VII, s. 554, XIV, s. 16, 226, 506; ed-De'cânî, I, s. 566.

etmiştir. Ayrıca İbn Asâkir, Beyhâkî'nin Ma'rifetu's-Sünen ve'l Âsâr adlı eserinden hocaları Ebû Muhammed Abdulcebâr b. Muhammed el-Hüvârî, Ebû'l Hasan Ubeydullah b. Muhammed el-Beyhâkî ve Ebû Abdillâh el-Hüseyn b. Ahmed el-Beyhâkî kanalı ile 81 metin rivâyet etmiştir.⁷³³

2.6.3. Müsned Hadis Kitapları

Hadislerin, adlarına göre tasnif edildiği kitap türüdür. Sözlükte “dayanmak, yaslanmak” anlamındaki sünûd kökünün “if’âl” kalıbından türeyen müsned kelimesi “muttasıl bir senedle Hz. Peygamber’e ulaşan hadis” mânasına gelir. En yaygın kullanımdan başlamak üzere hadis edebiyatında müsned, “her bir sahâbînin ya da sonraki bir şahsın rivâyet ettiği hadisleri sıhhat derecesine veya konularına bakılmaksızın onların adı altında bir araya getiren kitap” anlamında “ale’r-ricâl” tasnif sisteminin bir türüdür.⁷³⁴ İbn Asâkir, müsnedlerden istifade etmiştir. Şimdi bunları incelemeye başlayalım.

- et-Tayâlisî

Ebû Dâvûd Süleymân b. Dâvûd b. el-Cârûd et-Tayâlisî (ö. 204/819) Müsned sahibi, Basralı hadis hâfızıdır. 133/750-751 yılında doğdu.⁷³⁵ İbn Asâkir, et-Tayâlisî'nin Müsned'inden 81 metin rivâyet etmiştir.⁷³⁶

- İmam Şâfiî

Ebû Abdillâh Muhammed b. İdrîs b. Abbâs eş-Şâfiî (ö. 204/820)'dir. Şâfiî mezhebinin imamı, büyük müctehittir.⁷³⁷ İbn Asâkir, İmâm Şâfiî'nin Müsned'inden 19 metin rivâyet etmiştir.⁷³⁸

- el-Firyâbî

Ebû Abdillâh Muhammed b. Yûsuf b. Vâkîd el-Firyâbî (ö.212/827) Hadis hafızıdır. 120 /738 veya 126/743-744'te Belh yakınındaki Fâryâb'da doğdu.⁷³⁹ İbn Asâkir, el-Firyâbî'nin Müsned'inden 11 metin rivâyet etmiştir.⁷⁴⁰

⁷³³ ed-De'cânî, I, s. 565-567.

⁷³⁴ Hatiboğlu, İbrahim, “Müsned”, DİA, TDVY, İstanbul 2006, XXXII, s. 99.

⁷³⁵ Zehebî, *Siyeru Â'lâmi'n-Nübelâ*, IX, s. 378; Sem'ânî, I, s. 188, II, s.11; Özkan, Halit, “Müsned”, DİA, TDVY, İstanbul 2011, XXXX, s. 188; ed-De'cânî, I, s. 571.

⁷³⁶ İbn Asâkir, *Târihu Medineti Dimaşk*, I, s. 149, 255, 293, 425-426; ed-De'cânî, I, s. 571.

⁷³⁷ Zehebî, *Siyeru Â'lâmi'n-Nübelâ*, X, s. 5-6; Aybakan, Bilal, “Şâfiî”, DİA, TDVY, İstanbul 2010, XXXVIII, s. 223; ed-De'cânî, I, s. 542.

⁷³⁸ İbn Asâkir, *Târihu Medineti Dimaşk*, II, s. 339, 604, IV, s. 213, XII, s. 635, XV, s. 42; ed-De'cânî, I, s. 573.

- **el-Humeydî**

Abdullah b. ez-Zübeyr b. İsa el-Humeydî'nin (ö. 219/834) el-Müsned adlı eseri vardır. el-Humeydî'nin Müsnedi, Ebû Ali Bişr b. Musa el-Esedî el-Bağdâdî'nin rivâyeti ile günümüze ulaşmıştır. İbn Asâkir, el-Humeydî'nin Müsned'inden iki metin rivâyet etmiştir.⁷⁴¹

- **Müsedded b. Müserhed**

Ebü'l-Hasen Müsedded b. Müserhed b. Müserbel el-Esedî el-Basrî (ö. 228/843) Hadis hâfızıdır. 150/767 yılı civarında doğdu.⁷⁴² İbn Asâkir, Müsedded'in Müsned'inden 81 metin rivâyet etmiştir.⁷⁴³

- **Ahmed b. Hanbel**

Ebü Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî el-Mervezî (ö. 241/855) Hanbelî mezhebinin imamı, muhaddis, fakih bir âlimdir. 164/780 yılı Rebûlevvelinde (veya Rebûlâhir) Bağdat'ta doğdu.⁷⁴⁴ İbn Asâkir, Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inden 1508 metin rivâyet etmiştir.⁷⁴⁵

İbn Asâkir, yukarıda zikrettiğimiz müsnedler dışında da diğer bazı müsnedlerden istifade etmiştir. Bunları özet şeklinde zikretmeye çalışalım.

- **Abd b. Humeyd**

Ebü Muhammed Abd b. Humeyd b. Nasr el-Kissî (el-Keşşî) (ö. 249/863-864) Mâverâünnehir'in tanınmış hadis hâfızıdır. Mâverâünnehir'de bir Türk şehri olan Kis'te 170/786-787'den sonra doğdu ve aynı şehirde vefat etti.⁷⁴⁶ İbn Asâkir, Abd b. Humeyd'in el-Munteheb min Müsnedi Abd b. Humeyd adlı müsnedinden 53 metin rivâyet etmiştir.

⁷³⁹ Zehebî, *Siyeru Â'lâmi'n-Nübelâ*, X, s. 114; Koçkuzu, Ali Osman, "Firyâbî", DİA, TDVY, İstanbul 1996, XIII, s. 146.

⁷⁴⁰ İbn Asâkir, *Târihu Medineti Dımaşk*, I, s. 76; ed-De'cânî, I, s. 575.

⁷⁴¹ Zehebî, *Siyeru Â'lâmi'n-Nübelâ*, X, s. 616; İbn Asâkir, *Târihu Medineti Dımaşk*, I, s. 381, XXIV, s. 52; ed-De'cânî, I, s. 577.

⁷⁴² Zehebî, *Siyeru Â'lâmi'n-Nübelâ*, X, s. 591, 594; Güler, Zekeriya, "Müsedded b. Müserhed", DİA, TDVY, İstanbul 2006, XXXII, s. 82.

⁷⁴³ ed-De'cânî, I, s. 579.

⁷⁴⁴ Zehebî, *Siyeru Â'lâmi'n-Nübelâ*, XI, s. 177-178; Kandemir, M. Yaşar, "Ahmed b. Hanbel", DİA, TDVY, İstanbul 1989, II, s. 75; ed-De'cânî, I, s. 119.

⁷⁴⁵ İbn Asâkir, *Târihu Medineti Dımaşk*, XI, s. 39, 477, XII, s. 132, 194, 196, 197, 222, XVII, s. 141; ed-De'cânî, I, s. 582.

⁷⁴⁶ Koçyiğit, Talat, "Abd b. Humeyd", DİA, TDVY, İstanbul 1988, XXXII, s. 58.

- **İbn Hiyyera**

Muhammed b. Hişam b. Şebib b. Ebi Hiyyera es-Südûsî (ö. 251/865)'dir. İbn Asâkir, İbn Hiyyera'nın Müsned'inden dört metin rivâyet etmiştir.⁷⁴⁷

- **Ya'kub b. Şeybe**

Ebû Bekr Abdullâh b. Muhammed b. Ebî Şeybe İbrâhîm el-Absî el Kûfî (ö. 235/849)'dir. el-Musannef adlı eseriyle tanınan hadis hâfızı, müfessir ve tarihçidir. 159/776'da Kûfe'de doğdu.⁷⁴⁸ İbn Asâkir, Ya'kub b. Şeybe'nin Müsned'inden 634 metin rivâyet etmiştir.⁷⁴⁹

- **Ebû Ümeyye**

Ebû Ümeyye Muhammed b. İbrahim b. Müslim el-Bağdâdî (ö. 262/875)'dir. Tarsus muhaddisi olarak bilinmektedir. Müsned sahibi, birçok eseri bulunan önemli bir âlimdir. Müsnedu Abdullah b. Ömer adlı bir müsnedi vardır. İbn Asâkir bu Müsned'den altı metin rivâyet etmiştir.

- **İbn Ebî Ğaraze**

Ahmed b. Hâzım b. Muhammed b. Yunus b. Kays b. Ebî Ğaraze (ö. 276/889)'dir. İbn Asâkir, İbn Ebî Ğaraze'nin Müsned'inden 10 metin rivâyet etmiştir.

- **Ebû'l Müveccih**

Muhammed b. Amr el-Fezârî (ö. 282/895)'dir. İbn Asâkir, Târihu Medineti Dımaşk'ta, Ebû'l Müveccih'in Müsned'inden 25 metin rivâyet etmiştir.⁷⁵⁰

2.6.4. Muvattâ, Musannef ve Cevâmi' Hadis Kitapları

el-Muvatta, gözden geçirilip ayıklanan, kolayca anlaşılabilir, üzerinde fikir birliği edilen kitap anlamına gelmektedir.⁷⁵¹

Musannef, rivayetleri konularına göre sıralayan kitap türüdür. Sözlükte tasnîf “düzenlemek, hadisleri belli bir sıraya göre sınıflandırarak eser meydana getirmek” anlamına gelir. Bundan türeyen musannef kelimesiyle başlangıçta mevcut bilgilerin belli bir sıraya göre kitap haline getirilmesi kastedilirken zamanla “hadis malzemesinin konularına göre tertip edildiği kitap” mânasını kazanmıştır.

⁷⁴⁷ ed-De'cânî, I, s. 584-587.

⁷⁴⁸ Yardım, Ali, ‘İbn Ebû Şeybe’, DİA, TDVY, İstanbul 1999, XIX, s. 442.

⁷⁴⁹ ed-De'cânî, I, s. 589.

⁷⁵⁰ ed-De'cânî, I, s. 597-604.

⁷⁵¹ Kandemir, M. Yaşar, ‘el-Muvattâ’’, DİA, TDVY, İstanbul 2006, XXXI, s. 416.

Musannef, Arap edebiyatı başta olmak üzere İslâmî ilimlerde kitap ve bab başlığı esasına göre hazırlanmış telif türünü ifade etmekle birlikte hadis ilminin bir telif çeşidi olarak “hüküm ihtiva eden merfû, mevkuf ve maktû rivayetlerin fıkıh konularına göre sınıflandırılarak yazılan kitap” anlamında kullanılmıştır.⁷⁵²

Cevâmi’, çeşitli konulara dair hadisleri ihtiva eden kitap türüdür. Câmî’ kelimesi “toplamak, bir araya getirmek” anlamındaki cem’ kökünden gelmektedir. Hadis ilminde, dinle ilgili meselelerin tamamını, dolayısıyla hadisin bütün kısımlarını içine alan sekiz ana konuyu bir araya getiren eserlere câmî’ adı verilmektedir.⁷⁵³

İbn Asâkir, bu tür eserlerin bazılarında istifade etmiştir. Şimdi bu eserleri kısaca incelemeye çalışalım.

- **Ma’mer b. Râşid**

Ebû Urve Ma’mer b. Râşid el-Basrî es-San’ânî (ö. 153/770) Yemen’de hadisi ilk tedvin eden tâbiî, muhaddis ve fakihtir. 95/714 veya 96/715 yılında Basra’da doğdu. Hadis hâfızı olan Ma’mer, yaşadığı devrin en önemli âlimi, Zührî’den rivayette bulunanların en güvenilirini kabul edilmiştir. Ona güvenilirliğiyle ilgili bir eleştiri yöneltilmemiş, kendilerinden rivayette bulunduğu bazı hocaları dolayısıyla tenkit edilmiştir.⁷⁵⁴ İbn Asâkir, Ma’mer b. Râşid’in el-Câmî’ adlı eserinden bir metin rivâyet etmiştir.⁷⁵⁵

- **İmam Mâlik**

Ebû Abdillâh Mâlik b. Enes b. Mâlik b. Ebî Âmir el-Asbahî el-Yemenî (ö. 179/795) Mâlikî mezhebinin imamı, büyük müctehid ve muhaddistir. 93/712 yılında dünyaya geldi. Kaynaklarda İmam Mâlik’in yüz bin civarında hadis ezberlemekle birlikte bu konudaki titizliği sebebiyle ancak az bir kısmını rivayet ettiği belirtilir. Fetva konusunda olduğu gibi hadis rivayeti hususunda da çekingen davranır, çok hadis rivayet edenleri, her bildiğini söyleyenleri kınar, böyle yapanların insanların sapmasına sebep olabileceğini söylerdi. Vefat ettiğinde evinde sandıklar dolusu hadis yazılı sayfalar bulunduğu halde sağlığında bunları rivayet etmediği anlaşılmıştır.

⁷⁵² Hatiboğlu, İbrahim, “*Musannef*”, DİA, TDVY, İstanbul 2006, XXXI, s. 235.

⁷⁵³ Kandemir, M. Yaşar, “*Câmî*”, DİA, TDVY, İstanbul 1993, VII, s. 94.

⁷⁵⁴ Zehebî, *Siyeru Â’lâmi’n-Nübelâ*, X, s. 5-6; Hatiboğlu, İbrahim, “*Ma’mer b. Râşid*”, DİA, TDVY, İstanbul 2003, XXVII, s. 552-554; ed-De’cânî, I, s. 645.

⁷⁵⁵ İbn Asâkir, *Târihu Medineti Dimaşk*, XXXIV, s. 425; ed-De’cânî, I, s. 645.

Hadis konusunda el-Muvatta' ile ilk tasnif çalışması yapanlar arasında önemli bir yeri olan İmâm Mâlik, bütün hadis otoritelerince bu ilmin zirvelerinden biri kabul edilmiş, ‘‘hâfız, hüccet, imam, emîrû'l-mü'minîn fi'l-hadîs’’ gibi vasıf ve unvanlarla anılmıştır.⁷⁵⁶ İbn Asâkir, İmâm Mâlik'in Muvattâ adlı eserinden 124 metin rivâyet etmiştir.⁷⁵⁷

- **Abdullah b. Vehb**

Ebû Muhammed Abdullah b. Vehb b. Müslim el-Fihri el-Mısrî (ö. 197/813), İmâm Mâlik'in önde gelen talebelerinden, fakih ve muhaddis bir âlimdir. 125 /743 yılında Kahire'de doğdu. Ahmed b. Hanbel, İbn Vehb'in sâlih bir âlim, fakih ve çok bilgili bir kişi olduğunu söylerken, Ebû Zür'a er-Râzî, onun rivayet ettiği 30.000 hadisi incelediğini, bunların içinde mevzû hadis bulunmadığı gibi münker bir hadise bile rastlamadığını, Zehebî de onun hüccet, hâfız ve müctehid bir âlim olduğunu belirtir.⁷⁵⁸ İbn Asâkir, İbn Vehb'ten 29 metin rivâyet etmiştir.⁷⁵⁹

- **Süfyân b. Uyeyne**

Ebû Muhammed Süfyân b. Uyeyne b. Meymûn el-Hilâlî (ö. 198/814) Tebeu't-Tâbiîn neslinden hadis âlimi ve hâfızıdır. Şâban 107/Aralık 725 - Ocak 726 Kûfe'de doğdu. Süfyân b. Uyeyne, küçük yaşta hadis meclislerine katılmaya başladı. Hâfızası son derece kuvvetli ve güvenilir bir râvi olan İbn Uyeyne, öncelikle ileri yaşlardaki muhaddislerden faydalanmaya çalışarak onların rivayetlerinin kaybolmasını önledi. İbn Şihâb ez-Zührî'den gelen rivayetler konusunda İmâm Mâlik ile birlikte en güvenilir kimse kabul edildi. Hicaz muhaddisi diye şöhret bulmakla birlikte Irak bölgesinde rivayet edilen hadisleri de çok iyi bilirdi.⁷⁶⁰ İbn Asâkir, Süfyân b. Uyeyne'nin Câmi'inden bir metin rivâyet etmiştir.⁷⁶¹

⁷⁵⁶ Zehebî, *Siyeru Â'lâmi'n-Nübelâ*, VIII, s. 48-49; Özel, Ahmet, ‘‘Mâlik b. Enes’’, DİA, TDVY, İstanbul 2003, XXVII, s. 506; ed-De'cânî, I, s. 647.

⁷⁵⁷ İbn Asâkir, *Târihu Medineti Dimaşk*, I, s. 364, 416, V, s. 561-562, X, s. 152, 315, 357, 437, XIII, s. 90, XIV, s. 3, XVIII, s. 219; ed-De'cânî, I, s. 647.

⁷⁵⁸ Zehebî, *Siyeru Â'lâmi'n-Nübelâ*, IX, s. 656; Köse, Saffet, ‘‘İbn Vehb’’, DİA, TDVY, İstanbul 1999, XX, s. 441.

⁷⁵⁹ İbn Asâkir, *Târihu Medineti Dimaşk*, XVI, s. 660; ed-De'cânî, I, s. 656.

⁷⁶⁰ Zehebî, *Siyeru Â'lâmi'n-Nübelâ*, VIII, s. 454; Hatiboğlu, İbrahim, ‘‘Süfyân b. Uyeyne’’, DİA, TDVY, İstanbul 2010, XXVIII, s. 29.

⁷⁶¹ İbn Asâkir, *Târihu Medineti Dimaşk*, XV, s. 513; ed-De'cânî, I, s. 659.

- **Abdurrezzâk b. Hemmâm**

Ebû Bekr Abdurrezzâk b. Hemmâm b. Nâfi' es-San'ânî el-Himyerî (ö. 211/826-827) Tanınmış Yemenli muhaddis bir âlimdir. 126/743-744'te San'a'da doğdu. Kaynaklarda "el-Hâfizu'l-Kebîr", "Allâme", "Şeyhü'l-İslâm" ve "Muhaddisü'l-Vakt" gibi unvanlarla anılan Abdurrezzâk, hepsini arz ve semâ' yoluyla aldığını söylediği on yedi bin hadisi ezbere biliyordu. Hadislerini yazılı kaynaklardan rivayet etmeye itina gösterirdi. Hocalarından Ma'mer b. Râşid, hadis ilmindeki önemli yerini kabul ederek onu övmüştür. Abbas b. Abdülazîm el-Anberî, Abdurrezzâk'ı yalancılıkla itham etmişse de Zehebî'nin de belirttiği gibi, onun bu görüşü muhaddislerce benimsenmemiştir.⁷⁶² İbn Asâkir, Abdurrezzâk'ın Musannef'inden 19 metin rivâyet etmiştir.⁷⁶³

- **İbn Cavsâ**

Ebû'l Hasan Ahmed b. Umeyr b. Yusuf b. Musa b. Cavsâ (ö. 320/932) Önemli muhaddislerden hafız bir âlimdir. İbn Asâkir, İbn Cavsâ'dan 5 metin rivâyet etmiştir.⁷⁶⁴

2.7. İbn Asâkir 'in Târihu Medineti Dımaşk Adlı Eserinde Hadis Rivâyetlerinin Özellikleri

İbn Asâkir'in, eserlerinde aralarında çok az fark bulunan rivayetleri tekrarlaması, senedde zayıf râvilerin mevcudiyetine rağmen onların naklettiği haberleri kaydetmesi, rivayetler hakkında bir değerlendirmede bulunmaması, rivâyetlerinde bazen ölüm tarihlerinden hiç söz etmemesi eleştirilen özellikleridir. Ayrıca hacimli olmaları yüzünden eserlerini gözden geçirip tashih edememesi, muhaddislerin zayıf veya güvenilir olduğunu belirttiği halde rivayetlerini tashih etmemesi, Dımaşk ile ilgili mevzû hadislere ve İsrâiliyat'a yer vermesi vb. sebeplerle de eleştirilmiştir.⁷⁶⁵

⁷⁶² Zehebî, *Siyeru Â'lâmi'n-Nübelâ*, IX, s. 563; Akyüz, Ali, "Dâru'l Hadis", DİA, TDVY, İstanbul 1988, I, s. 528; ed-De'cânî, I, s. 423.

⁷⁶³ Sem'ânî, I, s. 556; İbn Asâkir, *Târihu Medineti Dımaşk*, X, s. 290, XI, s. 763, XIV, s. 733-734; ed-De'cânî, I, s. 661.

⁷⁶⁴ Zehebî, *Siyeru Â'lâmi'n-Nübelâ*, XV, s. 15; İbn Asâkir, *Târihu Medineti Dımaşk*, XIII, s. 769, XVI, s. 58; ed-De'cânî, I, s. 661.

⁷⁶⁵ Baş, s. 697; Özaydın, "Târihu Medineti Dımaşk", DİA, XL, s. 91.

2.7.1. Aralarında Çok Az Rivâyet Farklılıkları Bulunan Rivâyetleri Tekrarlaması

İbn Asâkir'in, aralarında çok az fark bulunan rivâyetleri tekrarladığını görmekteyiz. Bu tekrarların, rivâyet edilen haberin doğruluğunu ispat etmek için yapıldığı kanısı uyandırmaktadır. Çünkü gözetilen amaç bir rivâyetten hâsıl olmasına rağmen diğer rivâyetlerin tekrarı, bu kanıyı güçlendirmektedir. Şimdi bu rivâyetlerden bir örnek vermeye çalışalım.

انکم ستجدون اجنادا جندا بالشام وجندا بالعراق وجندا باليمن- قلت يا رسول الله استخر لي قال عليك بالشام فمن ابى فليخلق بيمنه وليستق من غدره فان الله تعالى قد تكفل لي بالشام واهله
انکم ستجدون اجنادا جندا بالشام وجندا بالعراق وجندا باليمن- قال قلت يا رسول الله خر لي قال عليك بالشام فمن ابى فليخلق بيمنه وليستق من غدره فان الله تبارك تعالى قد تكفل لي بالشام واهله

İbn Asâkir'in *Târihu Medineti Dimaşk* adlı eserinde geçen⁷⁶⁶ bu iki metinde sadece altını çizdiğimiz fiil kalıbında varolan bir farklılık görmekteyiz. Ancak bu farklılık, mana ve maksada etki etmemektedir. Buna rağmen hadisin mana ve maksadını değiştirmeyen bu rivâyetlerin, adı geçen eserde otuzdan fazla yerde⁷⁶⁷ tekrarlandığını görüyoruz. Tabi ki bu durum, sadece İbn Asâkir'e özgü bir durum değildir. Bazı temel hadis kitaplarında da, aynı durumun söz konusu olduğunu görmekteyiz.

2.7.2. Dimaşk ile İlgili Mevzû Hadislere Yer Vermesi

Genellikle hicrî birinci asrın ortalarına doğru başlandığı kabul edilen hadis uydurma faaliyeti, diğer alanların yanısıra çeşitli belde ve şehirlerin övgü veya yergisinde de alabildiğince kullanılmıştır. Hadis kitaplarıyla, şehir tarihlerinde örneklerine bolca rastlayabileceğimiz bu tür haberlerin ortaya çıkışında siyasî, ekonomik, sosyal ve kültürel pek çok sebeplerin bulunduğu şüphesizdir. Meşhur hadis mecmualarında yer alan ve Mekke, Medine ve Şam gibi şehirleri de kapsayan bazı fedâil rivayetlerinde bu sebepler açıkça görülmektedir.⁷⁶⁸

Sahih veya uydurma kabul edilsin, bu tür haberlerin muhtevaları ve söyleniş sebepleri birbirine çok benzemektedir ve içerik yönünden yapılacak bir

⁷⁶⁶ İbn Asâkir, *Târihu Medineti Dimaşk*, I, s. 58-59.

⁷⁶⁷ Daha geniş bilgi için Bkz. İbn Asâkir, *Târihu Medineti Dimaşk*, I, s. 56-83.

⁷⁶⁸ Ünal, İsmail Hakkı, "Şehirlerin Faziletiyle İlgili Uydurma Hadisler ve Hayru'l-Buldan Risalesi", Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Ankara 2000. XLI, s. 67.

değerlendirmede sadece isnada bakılarak yapılmış bir sahih ve uydurma ayrımının çok fazla önem taşımadığı görülmektedir.

Hicrî birinci asrın ortalarından itibaren ıstılâhî anlam kazanarak Kur'an-ı Kerim'den sonra müstakil bir teşri' kaynağı haline gelen hadis ve sünnet henüz tedvin ve tasnif edilip son şeklini almadığı ilk dönemlerde, çeşitli amaçlarını gerçekleştirmek isteyen insanlar elinde bir istismar aracı olarak kullanılmıştır. Bu süreç içinde pekçok hadis uydurulup tedavüle sokulmuştur. İşte hadisin İslam Dünyasındaki önemini ve yapım gücünü bilen bu insanlardan bir kısmı kendi bölgelerinin gelişimi için bu araçtan yararlanmayı ihmal etmediler ve yaşadıkları şehirlerin faziletlerini rivayet kalıplarına dökmekte gecikmediler.⁷⁶⁹

Hz. Peygamber'in, sade bir insan ve bir yönetici olarak, yaşadığı, gördüğü, bildiği, hatta duyduğu şehirlerin olumlu veya olumsuz özellikleri hakkında birşeyler söylemiş olması doğal karşılanabilir. Mesela Kur'an-ı Kerim'de işaret edilen kutsal yerler hakkında açıklamada bulunmak, insanları bir yere gitmeye teşvik etmek, yurdundan ayrılmak zorunda kalanları teselli etmek, misafir olduğu yerin ve insanların güzelliklerinden nezaketen de olsa bahsetmek, görevli olarak gönderdiği kimselere, gidecekleri yerin ve insanların özellikleri hakkında bildiği veya başkalarından öğrendiği bilgileri aktarmak şeklindeki beyanları bulunabilir. Ama bunların sayısı oldukça sınırlı olmalıdır. Bunların tesbiti için de ciddi bir muhteva analizine, tarih ve coğrafya bilgisine ihtiyaç vardır. Hz. Peygamber'in uzun süreli yaşadığı şehirler bellidir. Gördüğü şehirler de muhtemelen ticaret ve savaş amaçlı seferlerinde gördükleriyle sınırlıdır. İsmi duyduğu ve hakkında bilgi aldığı beldelerin sayısını tam olarak tesbit etmek mümkün değildir. Ancak Hz. Peygamber'in hiçbir makul gerekçe olmadan bazı şehirleri ve orada yaşayan insanları övmesi veya yermesi, bazı şehirleri cennetlik, diğerlerini cehennemlik olarak nitelendirmiş olması muhtemel değildir. Kendi vefatından çok sonra kurulmuş şehirler hakkında konuşması da söz konusu olamaz. Bu bağlamda, daha sonraki siyasi, sosyal, ekonomik, askeri ve benzeri sebeplere bağlı olarak gelişen olaylara imada bulunması, insanları şu veya bu şekilde yönlendirmek maksadıyla birşeyler söylemiş olması da düşünülemez. Senedi yönünden sahih kabul edilsin veya edilmesin, şehirler, beldeler, bölgeler ve ülkelerle ilgili haberlerin en az yüzde

⁷⁶⁹ Ünal, İsmail Hakkı, s. 68.

doksan beşten fazlası, bizim Hz. Peygamber'in söylemesini muhtemel görmediğimiz kısma girdiğine göre bu durumda ne yapmak gerekir?⁷⁷⁰

Yapılacak şey zor bir iş değildir. Hadis kaynaklarımız başta olmak üzere, şehir tarihleri, tabakat kitapları, tefsirler ve genel tarih kitaplarında yer alan bu kabil rivayetlerin, o şehir veya beldelerin tarihi, sosyal, kültürel, coğrafi, demografik ve etnolojik geçmişi bakımından çok önemli ve kıymetli malzemeler olduğunu kabul edip onları bu amaçla yapılacak araştırmalarda değerlendirmektir. Bu rivayetler sadece, Hz. Peygamber'e ait olup olmadıklarını tesbit açısından hadisçilerin ilgi alanında olmalıdır ve bu tesbiti sağlıklı yapabilmek için de sosyal bilimlerin ilgili branşlarından yardım almak zorunludur. Bu gibi durumlarda isnad tetkikinin tek başına yeterli olmadığı çok aşikârdır.⁷⁷¹ Şimdi burada Dımaşk ile ilgili bir Mevzû hadise yer vermeye çalışalım.

الخير عشرة اعشار تسعة بالشام وواحد في سائر البلدان، والشر عشرة اعشار واحد بالشام وتسعة في سائر البلدان واذا فسد أهل الشام فلا خير فيكم

Abdullah b. Amr'dan naklen Rasulullah (s.a.s.) şöyle buyurdu: “Hayr onda ondur: Dokuzu Şam'da, biri ise diğer beldelerdedir. Şer de onda ondur: Biri Şam'da, dokuzu diğer beldelerdedir. Şam ehli fesada uğrarsa sizde hayır kalmaz.” Muhammed Nasıruddin el-Elbânî, İbn Asâkir'in bu hadisi İbrâhim b. Yezid b. Mus'ab eş-Şâmî, Ebû Hâlid ed-Dimaşkî, el-Vadîn b. Atâ, Mekhul'den merfu'⁷⁷² olarak rivâyet ettiğini, hadisin son bölümüne “eğer Şam ehli bozulursa, sizde hayır yoktur.”⁷⁷³ ifadesini eklediğini ve İbn Asâkir, bu rivâyeti destekleyen birkaç değişik şâhid ve mutâbîlerini naklederek hadisin sıhhatinden emin olduğunu söylemektedir. Ancak Elbânî, bu hadisin münker,⁷⁷⁴ isnad açısından zayıf ve üç illeti olduğunu ifade etmektedir.⁷⁷⁵ Bu hadisin birinci illeti, Mekhûl'ün rivâyetidir. el- ‘Alâî Mekhûl'ün, Müdellis⁷⁷⁶ bir râvî olduğunu ifade etmektedir. Hadisin ikinci illeti, el-Vadîn b.

⁷⁷⁰ Ünal, İsmail Hakkı, s. 68.

⁷⁷¹ Ünal, İsmail Hakkı, s. 68.

⁷⁷² Hz. Peygamber'e nisbet edilen söz ve haber anlamında hadis terimidir. Merfû diye nitelenen bir rivayetin senedinin bulunup bulunmaması, sahih veya uydurma olması arasında fark yoksa da bir rivayete merfû dendiğinde onun kesinlikle Hz. Peygamber'e aidiyeti belirtilmiş olur. Efendioğlu, Mehmet, “Merfû”, DİA, TDVY, İstanbul 1999, XXIX, s.180.

⁷⁷³ İbn Asâkir, *Târihu Medineti Dımaşk*, I, s. 154.

⁷⁷⁴ Zayıf râvinin güvenilir râviye muhalefeti yüzünden zayıf olan hadis anlamında terimdir.

⁷⁷⁵ el-Elbânî, Muhammed Nâsiruddin, *Silsiletu'l Ehâdisi'd-Daife ve Eseruhe's-Seyyî fi'l Ümmeti*, Mektebetu'l Meârif, Riyad 1992, XIII, s. 860-861.

⁷⁷⁶ Râvinin görüşmediği ya da görüştüğü halde kendisinden hadis işitmediği hocasından, işittiği zannını uyandıracak biçimde rivayette bulunması demektir. Tedlîs yapan râviye müdellis, tedlîsle

Atâ'dır. el-Vadîn konusunda farklı görüşler vardır. el-Hâfız, “Takrib adlı eserinde el-Vadîn, sadûk bir râvî olmakla birlikte hafızası zayıf bir râvîdir.” demektedir. Hadisin üçüncü illeti, İbrâhim b. Yezid b. Mus'ab eş-Şâmî'dir. Muhammed Nasıruddin el-Elbânî, “bu râvî'yi tanımadığını daha önce hiçbir rivâyette görmediğini bu nedenle hadisin münker olduğunu” ifade etmektedir.⁷⁷⁷

Yukarıdaki rivâyetlere baktığımızda hem dünyada hemde ahirette Şam ve Şam ehli ön plana çıkmaktadır. Bir şehrin bu şekilde ön plana alınması doğru bir yaklaşımdan ziyade siyasi saiklerle izah edilebilir.

2.7.3. Dımaşk ile İlgili İsrâiliyâta Yer Vermesi

Özellikle Yahudilik'ten İslamiyete geçenler, Yahudilik'teki birçok hikâyeyi ve uydurmayı “hadis” adı altında İslam'a taşıdılar. Bunu İslam'ın saflığını bozmak için yaptıkları görüşü hâkim olsa da, eski adetlerinden, eski dinlerindeki inançlardan kurtulamayıp, kendilerince katkı sağlamak veya dinimizi Yahudileştirmek gibi niyetlerle de yaptıkları düşünülebilir.⁷⁷⁸ Ancak İbn Asâkir gibi önde gelen âlimlerin, bu rivâyetlerden bazılarını eserlerine almaları eleştirilmelerine sebebiyet vermiştir. Esâsen İbn Asâkir rivâyet senedini en ayrıntılı bir şekilde vererek, bu sorumluluktan uzak durmak istediği görülmektedir. Ancak yine de hadis konusunda son derece uzman olan İbn Asâkir'in bu rivâyetlere yer vermemesi gerekirdi. Şimdi bu rivâyetlerden Dımaşk ile ilgili olanlardan birine burada yer vermeye çalışalım.

أن رجلا لقي كعب الأحماس فسأله عليه ودعا له فسأله كعب ممن هو؟ قال من أهل الشام قال لعلك من الجند الذين يدخل الجنة منهم سبعون الفا بغير حساب ولا عذاب؟ قال ومن هم؟ قال أهل حمص قال لست منهم قال فلعلك من الجند الذين يعرفون في الجنة بالثياب الخضراء؟ قال ومن هم؟ قال أهل دمشق فقال: لست منهم؟ قال فلعلك من الجند الذين ينظر الله إليهم في كل يوم مرتين. قال: ومن هم؟ قال: أهل فلسطين. قال: أنا منهم

“Bir adam Ka'bü'l Ahbâr ile karşılaştı. Ona selam verip ona dua etti. Ka'b ona kimlerden olduğunu sordu? Adam Şam ehlinden olduğunu söyledi. Ka'b adama

rivayet edilen hadise, müdelles denir. Aydın, s. 266; Erul, Bünyamin, “Tedlis”, DİA, TDVY, İstanbul 2011, XL, s. 262; Emevî yönetimi altındaki şartlar, kısmen, Suriye'nin hadislerle değerinin yükseltilmesi için uygundu. Goldziher'e göre, Suriye ile Medine'nin karşılaştırılmasında Suriye'yi Medine'ye tercih ettiren rivâyetler Emevî etkisiyle açıklanabilir. Ona göre bu, aslında Beni Ümeyye ve Beni Haşim ihtilafından kaynaklanmaktadır ve bu ihtilaf bazı Emevîleri, Peygamber şehrine “habise” veya “taybe”ye mukabil olarak “en-netne” (pis kokan) demeye kadar sevk etmiştir. Ünal, İsmail Hakkı, “Şehirlerin Faziletleriyle İlgili Uydurma Hadisler ve Hayru'l-Buldân Risalesi”, Ankara Üniversitesi, Ankara 2000, s. 75.

⁷⁷⁷ el-Elbânî, *Silsiletü'l Ehâdisi'd-Daife*, XIII, s. 860-861.

⁷⁷⁸ Sarı, İbrahim, *Uydurukçu Mezhepler ve Uydurukçu Hadisçiler*, Nokta eKitap, Antalya 2017, s. 84-85.

“umulur ki hesapsız ve cezasız cennete girecek yetmiş bin kişilik gruptansın.” dedi. Adam onlar kim diye sordu? Ka’b Hıms ehli dedi. Adam, onlardan değilim dedi. O zaman umulur ki cennette yeşil elbiselerden tanınan gruptansın. Adam kim onlar diye sordu? Dımaşk ehli dedi. Adam onlardan, değilim deyince Ka’b, Umulur ki Allah’ın günde iki kere kendilerine baktıklarındansın. Adam, kim onlar diye sordu. Ka’b, Filistinlilerdir deyince, adam, onlardanım dedi.”⁷⁷⁹

Görüldüğü gibi bu hadis, İbn Asâkir tarafından Târihu Medineti Dımaşk’ta rivâyet edilmiştir. Ancak İsrailiyât kaynaklıdır. Bu tür hadisler İslâm’ın temel felsefesine aykırıdır. Çünkü İslâm uhrevî mukafatı amele bağlamıştır. Ameli olmayan bir insan isterse Mekke’li olsun isterse Dımaşk’lı olsun fark etmez cennete girmesi mümkün değildir. Toplu bir şekilde insanları cennet veya cehenneme göndermenin İslâm’da yeri yoktur. Bu hadis, Yahudi asıllı olup sonradan Müslüman olan, Ka’bu’l-Ahbâr tarafından rivâyet edilmiş olup Yahudilerin inanç ve düşüncelerini taşımaktadır.

2.7.4. Meşhur Rivâyetler Kullanması

Bazı meşhur sözler, maalesef tarihi süreç içerisinde hadis adı altında rivâyet edilmişlerdir. Meşhur, halk arasında meşhur olmuş olan söz ve uygulamaları ifade etmektedir. Meşhur hadis ise, Her tabakada râvîleri üçten aşağı düşmeyen hadistir. Dolayısıyla her meşhurun, meşhur hadis olmadığı ayrımını yapmak, hadis literatürü açısından önemlidir. İbn Asâkir’de bu rivâyetlerden bazılarını almıştır. Ancak daha sonraları uydurma olduğu ifade edilen bu hadisleri naklettiği için, İbn Asâkir eleştirilmiştir. Burada örnek olarak önce Arapça metnini vereceğiz;

لولاك لما خلقت الأفلاك “ Ey Muhammed! Sen olmasaydın dünyayı yaratmazdım.” rivâyetidir. Son devir hadis âlimlerinden Nâsirüddin el-Elbânî, İbn Asâkir’i de zikrederek bu hadis ile ilgili şu değerlendirmede bulunmaktadır. “Bu, hadis diye uydurulmuş bir sözdür, hadis değildir.” demiştir. Sağânî’de (ö.650/1252) bu hadis hakkında şöyle demiştir: “hadis diye uydurulmuş sözdür.”⁷⁸⁰

Ali el-Kârî ise (ö.1014/1605), şöyle demektedir: Hadis değildir. Fakat anlamca doğrudur; çünkü Deylemî’nin İbn Abbas’tan naklettiğine göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: “Cebrail bana gelerek şöyle dedi: “Ey Muhammed!

⁷⁷⁹ İbn Asâkir, *Târihu Medineti Dımaşk*, I, s. 275.

⁷⁸⁰ el-Elbânî, *Silsiletu’l Ehâdisi’ d-Daiife*, XIII, s. 450.

Sen olmasaydın cenneti yaratmazdım. Sen olmasaydın, cehennemi de yaratmazdım.

••781

İbn Asâkir (ö. 571/1175) bu sözü, “Sen olmasaydın, dünyayı yaratmazdım” biçiminde nakletmiştir.⁷⁸²

Hadisin râvileri arasında bulunan Abdüssamed b. Ali b. Abdullah isimli râvi, bu hadisin zayıf noktasıdır. Ukaylî onun hakkında “Hadisleri alınmaz” demektedir. “Ey Muhammed! Sen olmasaydın, ben âlemleri yaratmazdım” hadisinde de aynı râvi bulunmaktadır ve hadisin başka bir râvi zinciri, senedi de yoktur. İbn Asâkir’in “Sen olmasaydın, dünyayı yaratmazdım” şeklindeki rivayetine gelince, İbnu'l-Cevzî (ö.597/1200), bunu nakletmiş ve şöyle demiştir: “bu hadis diye uydurulmuş bir sözdür, hadis değildir.” Suyûtî (ö.911/1505) de el-Leâlf adlı eserinde, İbnu'l-Cevzî'nin söz konusu hadis hakkındaki değerlendirmesine katılarak o da hadisin uydurma olduğunu söylemiştir.⁷⁸³

İbn Asâkir'in, Târihu Medineti Dımaşk adlı eserinde kullanmış olduğu ikinci bir meşhur rivâyete yer verelim.

عن ابن عباس قال أول ما خلق الله الأحد فسماه الأحد ثم خلق الإثنين فسماه الإثنين خلق فيها السموات والأرض ثم خلق الثلاثاء فسماه الثلاثاء فخلق فيه الجبال فمن ثم يقول الناس يوم ثقل ثم خلق الأربعاء فسماه رابعاً فخلق فيه مواضع الأشجار والأنهار ثم خلق الخميس فسماه خامساً فخلق فيه البهائم والوحوش ثم خلق الجمعة فخلق فيه آدم والأمهات وفرغ تبارك وتعالى يوم السبت

Gün ve ay isimlerinin kökenleri üzerinde durularak, meşhur rivayetler kullanılmıştır. Örneğin gün isimleriyle ilgili olarak İbn Abbas'tan “Allah yeryüzünü birinci ve ikinci gün yarattı. (Yevmü'l-Ahad ve Yevmü'l-İsneyn); dağları üçüncü gün yarattı ki, (Yevmü's-Sülesâ) bundan dolayı insanlar bugüne ağır gün anlamında “Yevm Sakîl” dediler. Dördüncü gün, ağaçları ve gündüzü yarattı. (Yevmü'l-Erbiâ); kuşları, vahşi hayvanları, afetleri beşinci gün yarattı. (Yevmü'l-Hamîs); Cuma günü de insanları yarattı, yedinci gün ise (Yevmü's-Sebt) yaratmayı bıraktı” şeklinde bir rivayet verilmiştir. Burada başka bir amaçla kullanıldığına inandığımız bu rivayet, bildiğimiz gibi Cumartesi gününü kutsal sayan, dinlenme ve ibadete ayıran Yahudi

⁷⁸¹ el-Kârî, Ebü'l Hasen Nureddin Ali b. Sultan Muhammed el-Herevî, el-Esrâru'l Merfu'a fi'l Ahbâri'l Mevzû'a, (thk. Muhammed b. Latîf es-Sebbâğ), el-Mektebetü'l İslâmî, Beyrut 1986, s. 288; el-Elbânî, *Silsiletu'l Ehâdisi'd-Daife*, XIII, s. 450-451.

⁷⁸² İbn Asâkir, *Târihu Medineti Dımaşk*, III, s. 518.

⁷⁸³ Daha geniş bilgi için Bkz. el-Elbânî, *Silsiletu'l Ehâdisi'd-Daife*, I, s. 450-451.

inancını ifade etmektedir.⁷⁸⁴ Meşhur olan bu rivâyetin, hadis kriterleri açısından taşıdığı problemlerden dolayı, İbn Asâkir gibi hadisçiliği önemsenen bir âlim tarafından kullanılması eleştirilmiştir.

2.7.5. Senedlerde Zayıf Râvilerin Mevcûdiyetine Rağmen Onların Naklettikleri Haberleri Kaydetmesi

İbn Asâkir, senedinde bilinmeyen râvî bulunan hadisleri rivâyet etmiştir. Bu hadisleri de eserlerinde de kullanmıştır. Târihu Medineti Dımaşk adlı eserinde de bu şekilde rivâyetler bulunmaktadır. Şimdi bu rivâyetlerden iki tanesini burada zikrelelim.

عن معاوية بن قرة، عن أبيه - رضي الله عنه - قال: قال رسول الله - صلى الله عليه وسلم
 ‘إذا هلك [أهل] الشام فلا خير في أمتي، ولا تزال طائفة من أمتي على الحق يقاتلون الدجال’

Muâviye b. Kurrâ babasından Hz. Peygamber’in şöyle dediğini rivâyet etmiştir. ‘‘Şam ehli helâk olursa ümmetimde hayır kalmaz. Ümmetimden bir grup deccâl ile savaşmak üzere hak üzere kalır.’’⁷⁸⁵

Muhammed Nâsiruddin el-Elbânî, ‘‘Bu lafız ile bu hadisin zayıf olduğunu, hadisin senedinde bulunan İmrân b. İshâk Ebû Hârûn hakkında, Zehebî’nin kim olduğu bilinmiyor dediğini, İbn Asâkir’in aynı tarikten bu hadisi rivâyet ettiğini ve bu Râvî’nin cehâletine,⁷⁸⁶ işarette bulunduğunu’’ ifade etmiştir.⁷⁸⁷

عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
 أَهْلُ الشَّامِ وَأَزْوَاجُهُمْ وَذُرِّيَّاتُهُمْ وَعِيْبُهُمْ وَإِمَاؤُهُمْ إِلَى مَنْتَهَى الْجَزِيرَةِ مَرَابِطُونَ
 فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَمَنْ أَحْتَلَّ مِنْهَا مَدِينَةً مِنَ الْمَدَائِنِ فَهُوَ فِي رِبَاطٍ، وَمَنْ أَحْتَلَّ مِنْهَا ثَعْرًا مِنَ الثَّغُورِ فَهُوَ فِي جِهَادٍ

Ebu Derda’dan(r.a), rivayet edildiğine göre: Rasulullah (s.a.s.) şöyle buyurdu: ‘‘Şam ehli, eşleri, evlatları, köleleri, cariyeleri ta arap yarımadasına kadar Allah yolunda sınır boylarında nöbet tutarlar. Oralarda bulunan herhangi bir belde, kâfirler tarafından işgal edildi mi hemen onlara karşı koyarlar. Oralarda bulunan herhangi bir gedikten düşman girdiği zaman, hemen onlara karşı cihad ederler.’’⁷⁸⁸

⁷⁸⁴ İbn Asâkir, *Târihu Medineti Dımaşk*, I, s. 50; Baş, s. 700.

⁷⁸⁵ İbn Asâkir, *Târihu Medineti Dımaşk*, I, s. 308.

⁷⁸⁶ Bir râvinin bilinmediğini ifade eden hadis terimidir. Cehâletü’r-râvî şeklinde de kullanılan terim, râvinin kim olduğunun veya cerh ve ta’diline sebep olabilecek bir halinin bilinmediğini ifade eder. Çakan, İ. Lütfü, ‘‘Cehâlet’’, DİA, TDVY, VII, İstanbul 1993, s. 219.

⁷⁸⁷ el-Elbânî, Muhammed Nâsiruddin, *Tahricu Ehâdisi Fadâili’i-Şâm ve Dımaşk*, Mektebetu’l Meârif, Riyad 2000, s. 17.

⁷⁸⁸ İbn Asâkir, *Târihu Medineti Dımaşk*, I, s. 169.

el-Elbânî, “bu hadisinde zayıf olduğunu çünkü bu hadisi Ebu’d-Derdâ’dan rivâyet eden Râvî’nin isimlendirilmediğini” ifade etmiştir. Senesinde Şehr b. Havşeb’in bulunduğu rivâyet de zayıftır.⁷⁸⁹

2.7.6. Aktardığı Rivâyetler Hakkında Bir Değerlendirmede Bulunmaması

İbn Asâkir, rivâyet ettiği rivâyetler hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır. Aslında hadis bilgisi çok ileri düzeydedir. İbn Asâkir’in Târihu Medineti Dımaşk adlı eserini incelediğimiz zaman, senede ağırlık vermiş olduğunu görmekteyiz. İbn Asâkir’in senede ağırlık vermiş olmasının sebebi, rivâyetlerin sorumluluğunu hadisi rivâyet eden râvîlere yüklemek istemesidir. Senede ağırlık vererek hem rivâyetleri toplamış hemde yaşadığı dönemin bütün renklerini yansıtmaya imkânı elde etmiş olduğu kanaatini taşımaktayız. Muhaddislerin zayıf veya güvenilir olduğunu belirttiği halde, rivâyetlerini tashih etmemesi de bu kanaatimizi güçlendirmektedir.

İbn Asâkir hadisin yanı sıra fıkıh, tarih, ahbâr ve edebiyat konularını da ele almış, fakat genel anlamda rivâyet vermeyi tercih ederek şahsî görüşlerini az açıklamıştır; zaman zaman kendi mezhebinin dışından görüş belirttiği de olmuştur. Onun en seçkin sıfatı tarihçiliğinde güvenilir, hadisçiliğinde çok hassas davranmasıdır.⁷⁹⁰

Şimdi de İbn Asâkir’in herhangi bir değerlendirmede bulunmadığı bir rivâyetine yer verelim.

عن أبي أمامة رضي الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: صفة الله من أرضه الشام، وفيها صفوته من خلقه وعباده، وليدخلن الجنة من أمتي تلة لا حساب عليهم ولا عذاب

Ebu Ümame’den nakledildiğine göre, Nebi (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: “Allah’ın yeryüzünden seçtiği bölge Şam’dır. Yarattıklarının ve kullarının seçkinleri de oradadır. Ümmetinden bir cemaat hesapsız ve cezasız olarak Cennete girecektir.”⁷⁹¹ İbn Asâkir, bu hadis ile ilgili bir değerlendirmede bulunmamasının sebebi, hadisin uydurma olmasından kaynaklanmaktadır.

⁷⁸⁹ el-Elbânî, *Tahrîcu Ehâdisi Fadâili’i-Şâm ve Dımaşk*, s. 22.

⁷⁹⁰ Küçükkaşçı, – Tomar, “*İbn Asâkir*”, DİA, s. 323.

⁷⁹¹ İbn Asâkir, *Târihu Medineti Dımaşk*, I, s. 119.

2.7.7. Her Hadis ve Haber İçin Ayrı Ayrı Sened Vermesi

Senedin, hadislerin tespitinde ve günümüze kadar ulaşmasında çok önemli bir yeri vardır.⁷⁹² Bir hadisin değerlendirilmeye tabi tutulabilmesi için mutlaka senedinin olması gerektiği göz önünde bulundurulmalıdır.⁷⁹³ Bir hadisin senet ve metinden meydana geldiği göz önünde bulundurularak, senedin bir hadiste bakılacak ilk şart olduğunu, senedi olmayan bir hadisin metin kritiğinin/tenkidinin yapılmasının dahi söz konusu olamayacağını kabul etmek, bizleri daha sağlıklı sonuçlara götürebilir.⁷⁹⁴

Bu kurala önem veren İbn Asâkir, her hadis ve haber için ayrı ayrı sened vermiştir. Bu İbn Asâkir'in senede verdiği önemi göstermesi bakımından önemlidir. İbn Asâkir'in rivâyetlerinde verilen her bir farklı haber için, ayrı ayrı sened verilmektedir. Bu üslup, h. VI. yüzyılda İbn Asâkir tarafından zirveye ulaştırılmıştır.⁷⁹⁵

İbn Asâkir'de bu isnadın önemini en iyi bilen âlimlerden birisidir. İbn Asâkir'in senedine bir örnek olması için burada aynı anlama gelen iki hadisi, farklı iki sened ile birlikte zikredeceğiz.

أخبرنا أبو القاسم بن السَّمْرَقَنْدِي وَأَبُو الْبَرَكَاتِ عَبْدِ الْبَاقِي بْنِ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي رَاهِمٍ بْنِ النَّرْسِيِّ قَالَ
أخبرنا أبو القاسم عبد الله بن محمد الخلال أنبأنا أبو محمد الحسن بن الحسين بن علي النوبختي حدثنا أبو
الحسن علي بن عبد الله بن مبشر حدثنا عبد الحيد بن بيان هشيم عن حصين قال كنت مع عمارة صاحب
رسول (ص) في يوم عيد مع بشر بن مروان قال فرفع يديه بالدعاء قال فقال عمارة قَبِحَ اللهُ هَاتَيْنِ الْيَدَيْنِ
الْقَصِيرَتَيْنِ لَقَدْ رَأَيْتَ رَسُولَ اللهِ - ص - وَمَا يَزِيدُ أَنْ يَشِيرَ بِأَصْبَعِهِ⁷⁹⁶

أخبرنا أبو القاسم بن الحصين أخبرنا أبو علي بن المذهب أخبرنا أحمد بن جعفر حدثنا عبد الله بن
أحمد حدثني أبي عن ابن فضيل حدثنا حصين عن عمارة بن ربيعة أنه رأى بشر بن مروان على المنبر رافعا
يديه يشير بأصبعيه يدعو فقال لعن الله هاتين اليدين رأيت رسول الله صلى الله عليه وسلم على المنبر يدعو
وهو يشير بأصبع⁷⁹⁷

İbn Asâkir'in, her hadis için ayrı ayrı sened zikretmesinin sebebi, hadislerin ve haberlerin sıhhatinin, ulaşılan senedlerin çokluğu ile doğru orantılı olduğunu kabul etmesinden kaynaklanmaktadır. Aslında İbn Asâkir'in, hadislerin ve haberlerin

⁷⁹² Canikli, İlyas, *Hadis Öğretimi Üzerine Bazı Düşünceler*, İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, S. 23, s. 151.

⁷⁹³ Canikli, İlyas, *Hadis Öğretimi Üzerine Bazı Düşünceler*, s. 161.

⁷⁹⁴ Canikli, İlyas, *Hadis Öğretimi Üzerine Bazı Düşünceler*, s. 148.

⁷⁹⁵ Baş, s. 702.

⁷⁹⁶ İbn Asâkir, *Târihu Medineti Dimaşk*, X, s. 261.

⁷⁹⁷ İbn Asâkir, *Târihu Medineti Dimaşk*, X, s. 261.

sıhhati hakkında ulaşılan senedlerin çokluğu ile doğru orantılı olduğunu kabul etmesi, hadis ilminde kabul görmemiş bir anlayış olduğunu ifade etmemiz yerinde bir tespit olduğunu düşünmekteyiz.

2.7.8. Kudsî Hadisler Rivâyet Etmesi

Kudsî hadis; Allah Teâlâ tarafından vahiy, ilham, rüya gibi değişik bilgi edinme yollarıyla anlamı Hz. Peygamber'e bildirilen, Allah Rasûlü'nün de kendi ifadeleriyle Allah'a nispet ederek aktardığı hadislerdir. Bunlara "rabbanî hadisler" keza "ilahî hadisler" de denmektedir. Bu hadislerin lafızları Kur'an gibi mu'ciz değildir. Bu tür hadislere Kur'an'dakine benzer bir ilahilik vasfı kazandırmak, Allah ile bağıntısı olduğunu göstermek amacıyla kudsîyet atfedilmesi ve bunu ifade etmek için de "kudsî" ifadesi kullanılmıştır. Manası, Allah'a ait olduğu için kutsallık boyutu vurgulanmış, Rasûlullah (s.a.s.), ifade ettiği için de hadis denmiştir. Zira Allah'a izafe edilmek, Hz. Peygamber'in diğer hadislerinde olmayan bir özelliktir. Bu açıdan ne Kur'an mertebesi kadar yüksek bir konumdadır ne de hadis-i şerif mertebesinde. İkisinin arası bir konumdadır.⁷⁹⁸

"Kudsî" hadis ifadesindeki kudsîyet nitelemesi veya bunların manalarının Allah'a ait olduğu yaklaşımı, söz konusu hadislerin mutlak olarak sahih oldukları veya Kur'an gibi değerlendirilecekleri sonucunu doğurmaz. Sonuçta bunlar "ahad" rivayetlerdir ve hadisçilerin uygulaya geldikleri her türlü kriter bu hadisler için de geçerlidir. Kaldı ki, sahih kabul edilen kudsî hadislerin sayısının 100-550 arasında olduğu ifade edilmektedir. Verilen rakamlarlar ise, yapılan derleme çalışmalarına bakılarak ifade edilen sayılardır. Ayrıca, kaç tanesi sahih kabul edilirse edilsin, bu hiç önemli değildir. Zira sahih kabul etme izafî bir hükümdür. Dolayısıyla rivayetler hadis tenkidine açıktır. Birilerinin onları sahih kabul etmiş olmasının veya herhangi güvenilir bir kitapta yer alıyor olmasının fazlaca önemi yoktur.⁷⁹⁹

Netice itibarıyla, kudsî hadisleri ele aldığımızda, büyük çoğunluğunun sıhhat açısından problemlî olduğunu söylemek durumundayız. Zaten bunların bir kısmı tasavvuf ehli arasında şöhret bulmuş keşf gibi ve hadisçilerin kabul etmediği yöntemlerle sahih oldukları iddia edilmişlerdir. Dolayısıyla kudsî olarak değerlendirilen rivayetlerin bir bölümünün, tasavvuf eserlerini süsleyen rivayetler

⁷⁹⁸ Yıldırım, Enbiya, *Kudsî Hadisler Üzerine Genel bir Değerlendirme*, Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi dergisi, XIII/2, Erzurum 2009, s. 40.

⁷⁹⁹ Yıldırım, s. 42.

olduğunu söylemek mümkündür. sûfilerin eserlerine aldıkları veya aralarında birbirlerine aktardıkları rivayetlerin sıhhat açısından problem taşıyabileceği zaten herkesin malumdur.⁸⁰⁰

Sıhhat açısından problemlili olan kudsî hadislerin sayısal olarak fazla olmasının en büyük nedenlerinden birisi, sözü Allah'a nispet ederek insanlara tesir etme çabasıdır. Bir takım gayeleri olan kişiler, kendi amaçları doğrultusunda Kur'an'a bir şey ilave ederek Allah'ın kitabını davalarına direkt olarak alet edemediklerinden dolayı hadislere yönelmişlerdir. İnanç, hukuk vb. alanlarda kendi görüşlerini destekleyen pek çok hadis uydurmaları yanında, Allah'ı da eylemin içine dâhil ederek kudsî hadisler uydurmuşlardır.⁸⁰¹

İbn Asâkir, eserlerinde kudsî hadislere yer vermiştir. Kudsî hadis konusunda yukarıdaki değerlendirmeleri düşündüğümüz zaman İbn Asâkir'in bu konuda eleştirilmiş olması haklı bir gerekçeye dayanmaktadır. Şimdi de İbn Asâkir'in rivâyetleri arasında bulunan bir kudsî hadis metnini buraya alalım.

عن أنس قال : قال رسول الله صلى الله عليه وآله : بكى شعيب عليه السلام من حب الله عزوجل حتى عمي ، فرد الله عزو جل عليه بصره ، ثم بكى حتى عمي فرد الله عليه بصره ، فلما كانت الرابعة أوحى الله إليه : يا شعيب إلى متى يكون هذا ؟ أبدا منك ؟ إن يكن هذا خوفا من النار فقد أجرتك ، وإن يكن شوقا إلى الجنة فقد أبحتك ؛ فقال : إلهي وسيدي أنت تعلم أنى ما بكيت خوفا من نارك ، ولا شوقا إلى جنتك ، ولكن عقد حبك على قلبي فلست أصير أواراك ، فأوحى الله جل جلاله إليه : أما إذا كان هذا هكذا فمن أجل هذا ساخدمك كليمي موسى بن عمران

“Şuayb (a.s.) aziz ve celil olan Allah'ın aşkından ağladı ve sonunda kör oldu. Ama aziz ve celil olan Allah ona gözünü geri verdi. Sonra yine kör oluncaya kadar ağladı ve Allah yine ona gözünü geri verdi. Sonra yine kör oluncaya kadar ağladı ve yine Allah kendisine gözünü geri verdi. Dördüncü defa olunca Allah ona şöyle vahyetti: “Ey Şuayb! Daha ne zamana kadar bu durumu devam ettireceksin. Eğer bu cehennem korkusundan ise sana eman verdim. Eğer cennet şevkinden ise onu sana verdim.” Şuayb şöyle dedi: “Ey Allahım ve efendim! Sen biliyorsun, şüphesiz ben ne senin ateşinin korkusundan ve ne de cennetinin şevkinden ağlıyorum. Lakin sevgin kalbime bağlanmış dolayısıyla seni görmedikçe sabredemiyorum.” Azameti

⁸⁰⁰ Yıldırım, s. 42.

⁸⁰¹ Yıldırım, s. 42-43.

yüce olan Allah ona şöyle vahyetti: “Eğer böyle ise o halde bu sebepten dolayı, kendisiyle konuştuğum Musa b. İmran gibi birini sana hizmetçi kılacağım.”⁸⁰²

İbn Asâkir bu hadisi Şeddâd b. Evs'ten rivâyet etmiştir. Bu hadisin senedinde yer alan Şeddâd b. Evs zayıf bir râvîdir.⁸⁰³

2.7.9. Şam ve Ehlinin Faziletleri Hakkında Abartılı Hadisler Rivâyet Etmesi

İbn Asâkir, şam ve ehli hakkında abartılı rivâyetlere yer vermiştir. Şimdi Şam ve ehli hakkındaki bu abartılı rivâyetlerden birer tanesini burada zikretmeye çalışalım.

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
أَرْبَعُ مَدَائِنَ فِي الدُّنْيَا مِنَ الْجَنَّةِ: مَكَّةُ، وَالْمَدِينَةُ، وَبَيْتُ الْمُقَدَّسِ، وَدِمَشْقُ، وَأَرْبَعُ مَدَائِنَ مِنَ النَّارِ فِي
الدُّنْيَا، رُومِيَّةٌ، وَقُسْطَنْطِينِيَّةٌ، وَصَنْعَاءُ، وَأَنْطَاكِيَّةٌ

Ebû Hüreyre'den gelen bir rivâyette Hz. Peygamber (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: “Dört şehir Cennet şehirlerindedir. Bunlar Mekke, Medine, Beyti'l Makdis (Kudüs) ve Dımaşk'tır. Dört şehir de Cehennem şehirlerindedir. Onlar da Roma, Kostantiniyye (İstanbul), San'a ve Antakya'dır.”⁸⁰⁴ Yaşar Kandemir, mevzu hadislerle ilgili kıymetli eserinde konuyla ilgili şu değerlendirmede bulunmaktadır: “Şehirler hakkındaki uydurmalarda iki hususiyet göze çarpmaktadır. Bunların bir grubu iddialıdır. Bazı yerleri ve şehirleri methederken diğer bazı yer ve şehirleri kötülemeyi de hedef tutar.” İşte yukarıdaki hadis de tam böyle bir hadistir diyebiliriz.⁸⁰⁵

Şimdi de Şam ehli ile ilgili rivâyete gelelim.

عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
أَهْلُ الشَّامِ وَأَزْوَاجُهُمْ وَعَبِيدُهُمْ وَإِمَاؤُهُمْ إِلَى مَنْتَهَى الْجَزِيرَةِ مَرَابِطُونَ
فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَمَنْ أَحْتَلَّ مِنْهَا مَدِينَةً فَهُوَ فِي رِبَاطٍ، وَمَنْ أَحْتَلَّ مِنْهَا ثَغْرًا مِنَ الثُّغُورِ فَهُوَ فِي جِهَادٍ

Ebu Derda'dan(r.a.)rivayet edildiğine göre: Rasulullah (s.a.s.) şöyle buyurdu: “Şam ehli, eşleri, evlatları, köleleri, cariyeleri ta Arap yarımadasına kadar Allah yolunda sınır boylarında nöbet tutarlar. Oralarda bulunan herhangi bir belde kâfirler

⁸⁰² İbn Asâkir, *Târihu Medineti Dımaşk*, III, s. 385.

⁸⁰³ İbn Asâkir, *Târihu Medineti Dımaşk*, III, s. 385.

⁸⁰⁴ İbn Asâkir, *Târihu Medineti Dımaşk*, I, s. 220.

⁸⁰⁵ Ünal, İsmail Hakkı, “Şehirlerin Faziletiyle İlgili Uydurma Hadisler ve Hayru'l-Buldan Risalesi”, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Ankara 2000. XLI, s.68.

tarafından işgal edildi mi hemen onlara karşı koyarlar. Oralarda bulunan herhangi bir gedikten düşman girdimi hemen onlara karşı cihad ederler.’’⁸⁰⁶

İbn Asâkir, Şam ile ilgili birçok hadis rivâyet etmiştir. Bu hadislerin sahih veya zayıf olmasına bakmaksızın Şam ile ilgili rivâyetlere yer vermiştir.

2.7.10. Hadis Rivâyetlerinde, Bazı Âyetleri, Hadislerin Dayanağı Olarak, Delil Göstermesi.

İbn Asâkir, hadis rivâyetlerinde âyetleri, hadislerin dayanağı olarak delil göstermiştir. Şimdi hadislere dayanak gösterilen âyetlerden birini burada incelemeye çalışalım.

وعن أبي أمامة عن النبي صلى الله عليه وسلم أنه تلا هذه الآية: وأويناها إلى ربوة ذات قرار ومعين قال هل تدرون أين هي قالوا الله ورسوله أعلم قال هي بالشام، بأرض يقال لها الغوطة، يقال لها دمشق، هي خير مدائن الشام

Ebû Ümâme den rivâyet edildiğine göre Hz. Peygamber (s.a.s.) şu âyeti okuyarak ‘‘Meryem oğlu İsa’yı ve annesini büyük bir mucize kıldık ve her ikisini de oturmaya elverişli, akarsulu yüksek bir yere yerleştirdik.’’⁸⁰⁷ Bu âyette geçen yerin neresi olduğunu bilirmisiniz? diye sordu. Sahabiler Allah (c.c.) ve Rasulü (s.a.s.) daha iyi bilir dediler. Hz. Peygamber (s.a.s.) orası Şam’dır diye buyurdu. Ğuta denilen yerdir. Dımaşk denilen, Şam’ın en hayırlı şehridir.⁸⁰⁸

Ayette bahsi geçen yerin Filistin-Remle, Dımaşk veya Beytü’l-Makdis olabileceği hakkında tefsirlerde farklı rivayetler sunulmaktadır. Ancak İbn Asâkir özellikle Dımaşk hakkında olduğuna işaret eden rivayetlere ağırlık vermiştir. Remle ve Beytü’l-Makdis’ten ise, bu yerlerin ayette geçen yerler olamayacağını bildiren aleyhte rivayetleri kullanmak suretiyle bahsetmiştir.⁸⁰⁹

2.7.11. İbn Asâkir’in İslam Tarihçiliğinin, Hadis İlminde Etkilenmesi

İslam’da Tarih bilimi, Hadis ilminin içinden çıkan ve onun tenkit metotlarından yararlanarak gelişen bir dal olarak görülür. Erken dönem İslami bilimler iç içeydi. Ayrışmaları daha sonraki dönemlerde olmuştur. Her ilim kendi metodolojisini oluşturmuştur. İlk başta hadis ilminin içerisinde bulunan Tarih ilmi

⁸⁰⁶ İbn Asâkir, *Târihu Medineti Dımaşk*, I, s. 282.

⁸⁰⁷ Müminûn, 23/50.

⁸⁰⁸ İbn Asâkir, *Târihu Medineti Dımaşk*, I, s. 203.

⁸⁰⁹ Baş, s. 701.

daha sonra hadisten ayrılarak kendi usûlünü takip ederek bağımsız bir ilim haline gelmiştir.⁸¹⁰

İslam tarihçiliğinin hadis ilminden etkilenmesi doğal bir durumdur. Bu ilim dalları ile ilgilenmiş âlimlerin, ilimlerin metodolojileri, birbirine yakın olduğu için bundan etkilenmeleri normal karşılanmalıdır. İbn Asâkir, hadisçi olduğu kadar aynı zamanda tarihçidir. Bu nedenle tarih ile ilgilendiği zaman hadis metodolojisinden etkilenmesi veya bu metodolojiyi kullanması şaşılacak bir durum değildir. Zaten İbn Asâkir'in *Târihu Medineti Dımaşk* adlı tarih eserine baktığımız zaman, bir hadis kitabı hüviyetinde olduğunu görmekteyiz.

Eyüp Baş “*Târihu Medineti Dımaşk*’ın İslâmi ilimler ve insanlık tarihi açısından çok büyük bir öneme haiz olduğu gözardı edilemez. Eser hadis bilginleri için, içerisinde binlerce hadis barındıran bir hazine durumundadır.” demektedir.⁸¹¹ İbn Asâkir'in bir özelliğide tarihçi olmaktan çok hadisçi, hatta asrının muhaddisi olarak tanınmasıdır. Doğal olarak bu özellik eserlerine yansımış ve rivayet ettiği haberleri senedleriyle birlikte vererek, hadis metodunu tarih rivayetçiliğine tesir ettirmiştir.

2.7.12. Rivâyetlerinde, Ölüm Tarihlerinden Söz Etmesi

Hadis ilminde ölüm tarihlerinin belirtilmesi önemli bir kuraldır. Bu sayede senedin güvenilirliği de güven altına alınmaktadır. Bu şekilde hadisi rivâyet eden ile rivâyet ettiği kişinin ölüm tarihleri karşılaştırılmaktadır. Bu yöntem yalan hadis rivâyet etmenin önüne geçilmesi için ortaya konan tedbirlerden sadece birisidir.

İbn Asâkir'in rivâyetlerinde râvîlerin ölüm tarihlerinden bahsetmesi rivâyetlerin sıhhatine verdiği önemi göstermektedir. İbn Asâkir'in nadiren râvîlerin ölüm tarihlerinden bahsetmemesi muhaddisler tarafından eleştiri konusu edilmiştir. İbn Asâkir, *Târihu Medineti Dımaşk* adlı eserinde ölüm tarihlerinin belirtilmesinin önemli olduğunu ifade eden rivâyetlere de yer vermiştir. Bu rivâyetlerde bu şekilde yalan hadislerin önüne geçildiği ifade edilmiştir.⁸¹²

Şimdi de İbn Asâkir'in *Târihu Medineti Dımaşk* adlı eserinde râvîlerin ölüm tarihinin belirtilmesinin önemine değinen bir rivâyetini buraya alalım.

⁸¹⁰ İstemi, Fuat, Hicrî IV. Yüzyıla kadar Hadis İlmi ve Tarih İlminin Birbiriyle Olan Tarihsel Münasebeti, e-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi, Sayı: 1 (17), 2017, IX, s. 49.

⁸¹¹ Baş, s. 698.

⁸¹² Daha geniş bilgi için Bkz. İbn Asâkir, *Târihu Medineti Dımaşk*, I, s. 54-56.

فجاء احمد بن حنبل فقعد فأخرج ألواحه فقال يا أبا علي امل علي وفاة عبد الله بن مبارك في أي سنة مات فقلت إحدى وثمانين فقيل له ما تريد بهذا أريد الكذابين

“Ahmet b. Hanbel geldi ve oturdu. Elindeki levhaları çıkarıp ey Ebû Ali: Abdullah b. Mübârek’in kaç yılında vefat ettiğini bana söyle. 81/700 yılında vefat ettiğini söyledim. Kendisine “bununla ne umuyorsun” denildi. “Yalancıları ortaya çıkarmayı umuyorum” dedi.⁸¹³

Bu rivâyette görüldüğü gibi Abdullah b. Mübârek’in ölüm tarihinin bilinmesi, onun adına yapılacak hadis uydurmalarının önüne geçmektedir. İbn Asâkir, bu yöntemle hadislerin sıhhatine verdiği önemi göstermiştir.

2.8. İbn Asâkir’in Hadis Eserleri ile Kültür ve Medeniyete Katkıları

2.8.1. Hadis Eserleri ile İslam Kültür ve Medeniyetini Geliştirmiş Olması

Hadisler, İslâm medeniyetinin en önemli kaynağı olması açısından eğitimden tıbbâ, edebiyattan tarihe, siyâsi ve sosyo-kültürel bir yapı malzemesi, vazgeçilmez bir harcı olmuştur. Kur’ânla birlikte hadis öğrenimi, öğretimindeki ivme, teşvik ve gayret diğer beşerî ve pozitif ilimlere de kapı aralamış, böylece ilim öğrenme yolundaki kutsiyet daha da genelleşmiştir. Hadis öğrenme, öğretme arzusunun bir göstergesi sayılabilecek olan suffe tarzındaki kurumsal kimlik görünümlü uygulamalar daha sonraları hem hadis hem de farklı ilim ve bilim dallarında dâru’l-hadîs, beytü’l-hikme, medrese, kütüphaneler şeklinde gelişme göstermiştir. Bütün bu gelişmelerin kurumsal bir kimliğe bürünmesi sonraki asırlarda Müslümanlara birden fazla kıtaya hükmeden büyük devletler kurma ve İslam Medeniyeti inşa etme yolunda belirleyici unsurlardan biri olmuştur.⁸¹⁴

Dünya tarihinde hemen hemen bütün bilim dallarına katkı sağlamış, bazılarında öncü olmuş Müslüman bilim adamları azımsanamayacak kadar çoktur. Bu şahıslar sadece yetiştikleri coğrafyada değil dünyanın dört bir yanında tanınmış ve kabul görmüştür. Müslümanları ilim/bilim yoluna sevk eden temel unsur, İslâm dininin iki ana kaynağı, Kur’ân ve hadislerdir. Kur’ân’ın oku emri yanında Hz. Peygamber’in (s.a.s) ilim/bilim teşviki; kaleme ve kitaba yabancı bir toplumu vahiy ve hadis tedrisatı adı altında kısa sürede ilmî seviyede muasır bir konuma getirmiştir.

⁸¹³ İbn Asâkir, *Târihu Medineti Dimaşk*, I, s. 55.

⁸¹⁴ Aba, Veli, *Hadis Tedrisatının Müslümanlar ve Gayr-i Müslimler Üzerindeki Etkileri*, Reyhan Dergisi, Sayı. III, İstanbul 2017, s. 47.

Temelde hadis tedrisatı şeklinde ivme kazanan birçok uygulama sonraki asırlarda tesis edilen İslâm Medeniyetinin şekillenmesinde büyük rol oynamış, başta Doğu ve Batı medeniyetlerini doğrudan ya da dolaylı olarak sosyal, kültürel ve bilimsel yönden etkilemiş ve insanlığa bugünkü bilimsel seviyenin temellerini oluşturacak birçok yenilikler ve katkılar sunmuştur.⁸¹⁵

Bu temel unsurları oluşturan elbette İslam âlimleri olmuştur. İbn Asâkir de bu âlimlerden birisidir. İbn Asâkir'in, sadece Târihu Medineti Dımaşk adlı eserini ele alırsak, İslam kültür ve medeniyetine ne denli katkı sağladığını görmüş olacağız. İbn Asâkir, Târihu Medineti Dımaşk adlı eseri başta olmak diğer bütün eserleri ile de İslam kültür ve medeniyetine büyük katkılar sağlamıştır. Biz burada bu eserlerden bir kaçını zikrederek bu katkıyı ifade etmeye çalışalım.

Kitâbü Mu'cemmi's-Şuyûhi'n-Nübelâ adlı eserinde İbn Asâkir, hadis almış olduğu hocalarını bir araya toplamış ve bu hocalarına, günümüze ulaşmayan pek çok eserden faydalanarak Buhari ve Müslim'in hocalarını da ilave etmiştir.⁸¹⁶

İbn Asâkir, Kitâbü'l-Erba'in el-Buldâniyye adlı eserinde, kırk beldede kırk şeyhten rivayet edilen kırk hadisi, kırk sahabeye isnad etmiştir. Müellif çalışmasında gezdiği coğrafyayı ve hadis aldığı hocalarını da tanıtır. Rivâyetlerine Mekke'den başlar. Medine, Mina, Dımaşk, Küfe, Bağdat, Şehristân, Asbahân, Merv, Nişâbûr, Herât ile devam eder. Kırkinci şehir olarak el-Cezire bölgesindeki Rakka'da bitirir.⁸¹⁷

İbn Asâkir'in el-İşrâf alâ Ma'rifeti'l Etraf adlı eseri de, dört büyük hadis kitabının indeksidir. 48 cüzden oluşmuştur. Yazma nüshası günümüze ulaşmıştır. Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce'nin sünenleri üzerine yapılmış, sahabi râvîlere göre alfabetik sırayla düzenlenmiş bir etrâf kitabıdır. Mukaddimesinde kısaca sünenler, etrâf kitaplarının tarihi ve yazılış sebepleriyle, eserin özelliklerinden bahsedilmektedir.

İbn Asâkir'in yukarıda kısaca özetlediğimiz eserlerini incelediğimiz zaman, İslam kültür ve medeniyetine katkılarını daha iyi bir şekilde anlama imkânını elde etmiş olacağız.

⁸¹⁵ Aba, s. 48.

⁸¹⁶ Küçükkaşçı, – Tomar, “İbn Asâkir”, DİA, XIX, s. 324.

⁸¹⁷ Bkz. İbn Asâkir, Ebu'l Kâsım Ali b. Ebi Muhammed b. Hasan b. Hibetullah b. Abdillâh b. Hüseyin, *el-Erba'un'ul-Buldâniyye*, (thk. Abdülhâc Muhammed el-Harirî), el-Mektebu'l İslâmî, I. Baskı, Dımaşk 1993, s. 47-163.

2.8.2. Hadis Eserleri İle Arap Medeniyetinin Gelişimini Sağlamış Olması

Arap medeniyeti eskiden beri canlı ve gelişmiş bir medeniyettir. Hz. Peygamber (s.a.s.), risâlet görevini alıp Mekke'deki çalışmalarını bitirmeden, Medine'ye hicret etmek zorunda bırakılmıştır. Hz. Peygamber (s.a.s.), yeni bir medeniyetin inşasına, eski medeniyetin kültür mirasını reddetmeden başlamıştır.

Mescidi Nebi'nin hemen yanına, İslam'ın ilk medresesini kurmuştur. Bunun yanında Hz. Peygamber'in (s.a.s.), icaz yönünden yüksek değeri bulunan hadisleri, Arap medeniyetinin gelişimini sürdürmesine olanak sağlamıştır. Bu hadislerin daha sonraki nesillere en sağlam bir şekilde ulaştırılması, âlimlerin en önemli önceliklerinden biri olmuştur.

İbn Asâkir de, hadis alanında büyük çalışmalar yapmış önemli bir muhaddistir. Hadislerin sağlıklı bir şekilde toplanıp daha sonraki nesillere aktarılması için elinden gelen gayreti göstermiştir. Bu konuda İbn Asâkir'in Kitâbü'l-Erbâin'il-Buldâniyye eserini incelediğimiz zaman İbn Asâkir, İslam beldelerini gezdiğini ve buralarda bulunan hadis âlimlerinden, hadis aldığını görmekteyiz. Ayrıca hadis rivâyet ettiği şehrin özelliklerinden de kısaca bahsetmiştir.

İbn Asâkir, Arap yarımadasında yer alan bazı şehirler hakkında, sadece o şehirleri anlatan eserler yazmıştır. Fazlu Askalân, Kitâbü Fazl-ı Mekke, Kitâbü Fazl-ı Medine ve Kitâbü Fazl-ı Beyt'ül Makdis, bu eserlerden bazılarıdır. İbn Asâkir, bu eserler dışında bazı şehirlerin sâkinlerini anlatan eserler de ele almıştır. Bu insanların yaşayışlarını, örf ve adetlerini, o dönemdeki Arap kültür ve medeniyeti hakkında bize önemli bilgiler sağlamaktadır. Fazlı'l-Kerem alâ Ehli'l Harem adlı eser, bu eserlerden birisidir. İbn Asâkir'in, Arap köy ve şehirlerini anlatan Mu'cemu Esmâi'l Kura ve'l Emsâr adlı eseri de eski köy ve şehirlerin isimlerini kayıt altına alarak, Arap kültür ve medeniyetine büyük katkı sağlamıştır. Şam bölgesinde yaşayan kabilelerin soyları hakkında bilgi vermesi de, İbn Asâkir'in Arap kültür ve medeniyetine önemli katkılarıdır.

Sonuç olarak diyebiliriz ki çalışkanlığı ile ön plana çıkmış olan İbn Asâkir, hadis eserleri ile Arap kültür ve medeniyetine büyük katkılar sunmuştur.

2.8.3. Hadis Eserlerinin Birçok Kesime Hitap Etmiş Olması (Edebiyetçılar, Siyasiler, Vaizler, Hatipler, Coğrafyacılar, Hukukçular)

İbn Asâkir, kendi döneminde hadis alanında otorite sayılan bir âlimdir. Küçük yaşlardan itibaren hadis eğitimi alan İbn Asâkir, devrin en önemli âlimlerinden dersler almıştır. Daha sonra yapmış olduğu ilmi seyahatlerle de hadis alanındaki bilgisini güçlendirmiştir.

İbn Asâkir, birçok alanda eğitim almış olan bir âlimdir. Telif ettiği eserlerle birçok kesime hitap etmiştir. Şimdi eserlerinden örnekler vererek birçok kesime sağlamış olduğu katkıyı göstermeye çalışalım.

İbn Asâkir rivâyet ettiği hadisleri, hatipler de vaazlarında kullanarak ondan yararlanmışlardır. Aşağıda Arapça metnini vereceğimiz hadis buna güzel bir örnektir. إنما الأعمال بالنيات وإنما لكل امرئ ما نوى، فمن كانت هجرته إلى الله ورسوله فهجرته إلى الله ورسوله، ومن كانت هجرته لدنيا يُصيبها أو امرأة يتزوجها فهجرته إلى ما هاجر إليه

“Ameller niyetlere göredir. Ve her kişiye ancak niyet ettiği vardır. Kimin hicreti Allah ve Rasûlü’ne ise, onun hicreti Allah ve Rasûlü’nedir. Kimin hicreti de bir dünyalık veya evleneceği bir kadın içinse, onun hicreti, hicret ettiğinedir.”⁸¹⁸

İbn Asâkir, Erbaun’ül-Buldâniyye’de geçen bu hadis ile hatiplere hitap etmektedir. Hatipler de bu hadisten vaazlarında istifade ederek müminlerin niyetlerini samimi ve ihlâslı tutmalarının önemine vurgu yapmaktadırlar.

İbn Asâkir, şiir ile de ilgilenmiştir. Bu yönü ile de edebiyâtçılara, katkı sunmuştur. Şimdi de İbn Asâkir’in edebiyâtçılara katkı sunduğu bir şiirini, buraya alalım.

ما خلت حا جاتي إليك	وأن نأت داري مضاعه
وأراك قد أهملتها	وأضعتها كل الأضاعه
أنسيت ثدي مودة	بيني وبينك وارتضاعه
ولقد عهدتك في الوفا	ءأخا تميم لا قضاعه
وأراك بكرا ما تخا	ف على الصداقة والبضاعه ⁸¹⁹

⁸¹⁸ Müslim, İmâre, 155; Buhârî, Bed’ü'l Vahy, 1.

⁸¹⁹ “Her ne kadar sen bana geliyorsan da hep ben sana muhtacım.

Zannederim ki bu ihtiyacımı görmezden gelip büsbütün göz ardı ediyorsun.

Aramızdaki muhabbeti ve aynı memeden süt emişimizi unuttun mu?

Kardeşliğini Temim’lilerin kardeşliği gibi sağlam ve sürekli biliyordum.

Gördüğüm şu ki sen bu kardeşliği kaybetmekten hiç korkmuyorsun.” el-Hafız, s. 488.

Bu şiirde görüldüğü gibi İbn Asâkir, edebi şiirleri ile şair ve edebiyâtçılara, örnek olmuştur.

İbn Asâkir'in Târihu Medineti Dımaşk adlı eseri, Dımaşk tarihi hakkında yazılmış olan hacimli eser olmasının yanında, şehir tarihi olarak yazılmış tarih kitaplarının da hemen hemen en hacimlilerindedir. Eserin İslâmî ilimler ve insanlık tarihi açısından çok büyük bir öneme haiz olduğu gözardı edilemez.⁸²⁰ Bu eser, bu yönüyle daha sonra gelen tarihçilere yol gösterici olmuştur. Tarih ilmi ile ilgilenen tarihçiler, Târihu Medineti Dımaşk eserine başvurma ihtiyacı hissetmişlerdir.

Sonuç olarak diyebiliriz ki İbn Asâkir, birçok ilim dalı ile ilgilenen, çok yönlü sıra dışı bir âlimdir. İlmi mirası ile kendisinden sonra gelen edebiyâtçılara, siyâsilere, vaizlere ve hatiplere büyük katkılar sunmuştur.

SONUÇ

Eskiden beri insanlığa büyük değerler katan önemli şahsiyetler var olagelmiştir. Bu önemli şahsiyetlerden birisi de İbn Asâkir'dir. İlim yuvası diyebileceğimiz bir evde dünyaya gelen İbn Asâkir, çocukluğundan itibaren ilimle haşır neşir olmuştur. Babası ve ağabeyinden dersler aldı. hem baba tarafından hemde anne tarafından meşhur âlimlerin bulunması İbn Asâkir'in yetiştiği ilmi çevre hakkında bize bir fikir vermektedir. Gençliğini ilmi seyahatlere adayan İbn Asâkir, bu seyahatlerde hadis bilgisini ilerletmiş ve hadis icâzetleri olarak, dönemindeki önde gelen âlimlerden birisi olmuştur.

İbn Asâkir, ahlâki yapısı, zühd ve takvası ile çevresindeki insanlara örnek olmuş ahlâki bir kişiliğe, ilim talep etme konusundaki azmi, gayreti, ilim ve âlimlere karşı olan sevgisi ve ortaya koyduğu eserleri ile ilmî bir kişiliğe, İslam birliği, ümmet bilinci ve devlet adamlarının desteklenmesi anlayışı ile de siyâsî bir kişiliğe sahip olan çok yönlü bir âlimdi.

İbn Asâkir, hadis almak için Bağdat, Kûfe, Mekke, Medine, Nişâbûr, İsfehân, Merv, Horasan, Herât, Minâ ve Hemedân gibi İslam coğrafyasının birçok şehrinde

⁸²⁰ Baş, s. 698.

eğitim görmüş binüçyüzden fazla şeyhten dersler almıştır. Ayrıca seksen kadın hocadan da dersler almış ve hadis dinlemiştir. İbn Asâkir, Sahih, Sünen, Müsned, Muvatta, Musannef ve Cevâmi' türü hadis kitaplarından yararlanmış ve bu eserlerden birçok hadisi alarak, Târihu Medineti Dımaşk adlı eserinde rivâyet etmiştir.

İbn Asâkir'in hadisçiliğinden bahsedecek olursak, onun hadisleri anlama, ezberleme konusunda dönemin önde gelen hadis hâfızlarından biri olduğunu söyleyebiliriz. Diğer meslektaşlarından ayrıldığı en önemli nokta, ezberlediği hadisleri tasnif etmiş olmasıdır. Hadislerin hem metinlerini hem de senedlerini iyi bilen İbn Asâkir, bu sahada çeşitli eserleri bir araya getirmiştir; bundan dolayı ilimde hadisçilik tarafı daima öne çıkmıştır. İbn Asâkir, eserlerinde verdiği her bilgiyi, muhaddislerin metoduna uyarak senediyle birlikte nakletmiştir.

İbn Asâkir, hadis eserleri ile İslam kültür ve medeniyetini geliştirmiştir. Bunun en büyük kanıtı Târihu Medineti Dımaşk adlı seksen ciltlik eseridir. Târihu Medineti Dımaşk ve diğer hadis eserleri ile İslam kültür ve medeniyeti ile birlikte Arap kültür ve medeniyetine de büyük katkılar sunmuştur. Hadis eserlerinin, birçok kesime hitap etmiş olması (Edebiyetçılar, Siyasiler, Vaizler, Hatipler, Coğrafyacılar, Hukukçular) İbn Asâkir'in çok yönlü bir âlim olduğunun en büyük göstergesidir. Tarih ve tarih belirleme hususu olan hadislerde, ashâbın ihtilaflarını konu alan rivâyetler üzerinde durması, sahabe döneminin aydınlanmasında önem taşımaktadır.

Hadis rivâyet ederken, hadislerin sıhhatinin doğru olarak tespiti ve sahih olan ile zayıfların ayırt edilmesi için râvilerin hal ve meşreplerinin güvenilir olup olmadıklarını, doğum ve vefat tarihlerini doğru bir şekilde bilinmesini sağlaması, İbn Asâkir'in hadisçiliğe en önemli katkılarından birisidir. Hadis alanına büyük katkılar sunan İbn Asâkir'in, eleştirildiği konular da olmuştur. Aralarında çok az fark bulunan rivâyetleri tekrarlaması, Senedlerde zayıf râvilerin mevcûdiyetine rağmen onların haberlerini nakletmesi, rivâyet ettiği rivâyetler hakkında bir değerlendirmede bulunmaması, İbn Asâkir gibi bir âlim için önemli bir eksiklik olduğu söylenebilir.

İbn Asâkir, rivâyetlerinde çoğu zaman râvilerin ölüm tarihlerinden söz etmesine rağmen bazen bahsetmemesi, hacimli olmalarından dolayı eserlerini gözden geçirip tashih etmemesi, muhaddislerin zayıf veya güvenilir olduğunu belirttiği halde, rivâyetlerini tashih etmemesi de eleştirildiği konulardandır. Dımaşk'la ilgili mevzû hadislere, isrâiliyata yer vermesi ile Şam ve ehlinin faziletleri hakkında

abartılı hadisler rivâyet etmesi, Dimaşk sevgisinden mi yoksa hadislerin ve haberlerin sıhhati hakkında ulaşılan senedlerin çokluğu ile doğru orantılı olduğunu kabul etmesinden mi kaynaklandığı ayrı bir tartışma konusudur.

Rivâyetlerinde daha çok senede ağırlık vermesi, metin tenkidini çok az yapmış olması, amaç ve gayelerini rivâyetlerle başkalarına dayandırarak dile getirmesi de, İbn Asâkir'in eleştirildiği konulardandır.

İbn Asâkir, devrin önde gelen âlimlerinden dersler aldığı için, İslamî ilimlerde kendini iyi yetiştirmiştir. Ancak hadis ve tarih alanlarında yazdıkları ile meşhur olmuştur. Tarih rivâyetçiliğine hadis metodlarını uygulaması, tarih alanındaki en bariz özelliğidir. İslam tarihçiliğinin hadis ilminden etkilenmesi, İbn Asâkir döneminde en üst düzeye çıkmıştır. Bu özelliği ile İslam tarihçiliğine büyük katkı sağlamış olduğunu görmekteyiz.

Son olarak şunu ifade etmeliyiz ki çok yönlü bir âlim olan İbn Asâkir, daha kapsamlı çalışmaları hak etmektedir. Bu çalışmalar sadece ilahiyâtçılar tarafından yapılmamalıdır. Çünkü İbn Asâkir, hemen hemen bütün İslamî ilimlere katkı sunmuş olan önemli bir ilmi şahsiyettir.

KAYNAKÇA

Aba, Veli, *Hadis Tedrisatının Müslümanlar ve Gayr-i Müslimler Üzerindeki Etkileri*, Reyhan Dergisi, S. III, İstanbul 2017.

Ahmed b. Hanbel, *Müsnedü'l İmâm Ahmed b. Hanbel*, I-L, (thk. Şuayp el-Arnaut), Müessesetü'r-Risâle, Riyâd 1992.

Akyüz, Ali, “*Dârü'l Hadis*”, DİA, I-IVL, TDVY, İstanbul 1988.

el-A'zamî, M. Mustafa, “*Buhârî*”, DİA, I-IVL, TDVY, İstanbul 1992.

Aybakan, Bilal, “*Şâfiî*”, DİA, I-IVL, TDVY, İstanbul 2010.

Aydınlı, Abdullah, *Hadis Istılahları Sözlüğü*, İFAV, VII. Baskı, İstanbul 2013.

el-Bağdâdî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Mahmud b. el- Hasan, *er- Rihletü fi Talebi'l-Hadis* (thk. Nûreddin 'İtr), Ravâi'u Turâsine'l İslâmî, Dimaşk 1975.

el-Bağdâdî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Mahmud b. el- Hasan, *Târihu Bağdat*, (thk. Beşâr Avvad Ma'ruf), Dârü'l Kitâbi'l Arabî, Beyrut 2001.

Baş, Eyüp, *Tarihu Dimaşk'i üzerine*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, XLIV/2, Ankara 2003.

- Beyhakî, Ebû Bekir Ahmed b. Hüseyin, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, (thk. Muhammed Abdulkadir Atâ), Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut 2003.
- Bilgili, Ali Sinan, “*İbn Asâkir*”, DİA, I-IVL, TDVY, İstanbul 1999.
- Canikli, İlyas, *Hadis Öğretimi Üzerine Bazı Düşünceler*, İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, S. 23
- el- Cevzî, Ebû'l Ferec Abdurrahman b. Ali b. Muhammed, *el-Muntazam fî Tarihi'l Mülûki ve'l Ümem*, I-XIX, (thk. Muhammed Abdulkadir Ata, Mustafa Abdulkadir Ata),Dâru'l Kütübü'l İlmiyye, Beyrut 1996.
- Çelebi, Kâtip, *Keşfü'z-Zunûn 'anil-Esâmî ve'l-Fünun*, Dâru İhyâi Turâsî'l Arabî, Beyrut 1941.
- ed-De'cânî, Tallâl Suud, *Mevâridü İbn Asâkir fî Târihi Dımaşk*, I-III, el- Cami'atu'l İslâmiyye, Medine 2003.
- Ebû Davud, Süleyman b. el-Eş'as b. İshak b. Beşîr b. Şeddâd b. Amr el-Ezdî es-Sicistânî, *Sünenü Ebî Dâvud*, I-IV, (thk. Muhammed Muhyiddin Abdulhamid), el Mektebetü'l-Asriyye, Beyrut 2009.
- Efendioğlu, Mehmet, “*Sahih*”, DİA, I-IVL, TDVY, İstanbul 2008.
- ___, “*Sâid b. Mansûr*”, DİA, I-IVL, TDVY, İstanbul 2008.
- ___, “*Sem'ânî*”, DİA, I-IVL, TDVY, İstanbul 1999.
- el-Elbânî, Muhammed Nâsiruddin, *Silsiletü'l Ehâdisi'd-Daifeti ve Eseruhe's-Seyyit fî'l Ümmeti*, I-XV, Mektebetü'l Meârif, Riyad 1992.
- ___, *Tahricu Ehâdisi Fadâili'i-Şâm ve Dımaşk*, Mektebetü'l Meârif, Riyad 2000.
- Çakan, İ. Lütfü, “*Cehâlet*”,DİA, I-IVL, TDVY, İstanbul 1993.
- Çetin, Osman, “*Horasan*”, DİA, I-IVL, TDVY, İstanbul 1998.
- Güler, Zekeriya, “*Müsedded b. Müserhed*”,DİA, I-IVL, TDVY, İstanbul 2006.
- el-Hâfız, Muhammed Mutî', *el-Hâfız İbni Asâkir Muhaddisu's-Şâm ve Muerrihuha'l-Kebîr*, Dâru'l Kalem, I. Baskı, Dımaşk 2003.
- Hatiboğlu, İbrahim, “*Ma'mer b. Râşid*”,DİA, I-IVL, TDVY, İstanbul 2003.
- ___, “*Musannef*”,DİA, I-IVL, TDVY, İstanbul 2006.
- ___, “*Müsned*”, DİA, I-IVL, TDVY, İstanbul 2006.
- ___, “*Süfyân b. Uyeyne*”,DİA, I-IVL, TDVY, İstanbul 2010.
- el-Hamevî, Şihâbüddîn Ebi Abdillâh Yâkut b. Abdillâh, *Mu'cemu'l Büldân*, I-V, Dâru's-Sâdır, Beyrut 1977.

Işık, Mustafa, “*İbn Huzeyme*”, DİA, I-IVL, TDVY, İstanbul 1999.

İbn Asâkir, Ebu’l Kâsım Ali b. Ebi Muhammed b. Hasan b. Hibetullah b. Abdillâh b. Hüseyin, *el-Erba’un ül-Buldâniyye*, (thk. Abdulhâc Muhammed el-Harirî), el-Mektebu’l İslâmî, I. Baskı, Dımaşk 1993.

___, *Mu’cemu’ş-Şuyûh*, I-III, (thk. Vefâ Takyüddîn), Dâru’l Beşâir, Dımaşk 2000.

___, *Târihu Medineti Dımaşk*, I-LXXX), (thk. Muhibbuddin Ebi Said Ömer b. Ğarame el-Umrevî), el-Mektebu’l İslâmî, I. Baskı, Dımaşk 1993.

İbn ‘İmâd, Şihâbu’d-Din Ebi’l Felâh Abdilhay b. Ahmed, *Şezerâtu’z-Zeheb fi Ahbâri men Zeheb*, (thk. Abdulkadir el-Arnâvut-Muhammed el-Arnâvut), I-X, Dâru İbn Kesir, Beyrut 1986.

İbn Hacer, Şehâbuddin Ahmed b. Ali b. Muhammed b. Muhammed b. Ali b. Ahmed el-Askalânî, *en-Nüketü ‘Alâ Kitâb İbni’s-Salâh*, I-II, (thk. Rabi’ b. Hâdî ‘Umayr), İhyau Turâsu’l İslâmî, Medine 1984.

___, *el-Mecme’ul Müesses li Mu’cem’il Mufehris*, I-IV, (thk. Yusuf Abdurrahman el-Mer’aşalî), Dâru’l Ma’rife, Beyrut 1992,

İbn Hallikân, Ebû'l-Abbas Şemseddin Ahmed b. Muhammed b. Ebî Bekir, *Vefeyâtü'l-A’yân ve Enbâu Ebnât’z-Zaman*, I-VIII, (thk. İhsan Abbas), Dâru Sâdır, Beyrut 1970.

İbnü’l Esîr, Ebû’l Hasan Ali b. Ebi’l Kerem Muhammed b. Muhammed b. Abdulkerim b. Abdilvâhid eş-Şeybânî, *el-Kâmil fi’t-Târih*, I-XI, Dâru’l Kütübü’l İlmiyye, Beyrut 1987.

İbn Huzeyme, Ebû Bekr Muhammed b. İshâk es-Sülemî en-Neysâbûrî, *Sahîh-i İbn Huzeyme*, I-IV, (thk. Muhammed Mustafa el-A’zamî, el-Mektebü’l-İslâmî, Beyrut 2003.

İbn Kesîr, ‘İmâdü’d-dîn Ebu’l-Fidâ İsmail b. Ömer b. Kesîr ed-Dımaşkî, *el-Bidâye ve’n-Nihâye*, I-XV, (thk. Mecmu’atun mina’l Muhakkikin), Katar Vakıf Bakanlığı özel baskı, Dâru İbn Kesîr, Katar 2015.

İbn Mâce, Ebû Abdillâh el-Kazvînî, *Sünen*, (thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî), el-Mektebetü’l-İslâmiyye, İstanbul tsz.

İbn Salâh, Ebû Amr Osman b. Abdurrahman eş-Şehrezûri, Ma’rifetu Envâ’i İlmi’l-Hadis, (thk. Abdullatif el-Hemîm, Mâhir Yasin el-Fehl) Dâru’l Kütübü’l-İlmiyye, Beyrut 2002.

İstemi, Fuat, *Hicrî IV. Yüzyıla Kadar Hadis İlmi ve Tarih İlminin Birbiriyle Olan Tarihsel Münasebeti*, e-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi, S. 1 (17), 2017.

İltaş, Davut, ‘*Tahâvî*’, DİA, I-IVL, TDVY, İstanbul 2010.

Kallek, Cengiz, ‘*Ebû Mansûr İbn Asâkir*’, DİA, I-IVL, TDVY, İstanbul 1999.

Kanarya, Bayram, ‘*Kırk Hadis/Erbaûn*’ Edebiyatının Rivayetlerdeki Dayanakları ve İbn Asâkir’in *el-Erbaune’l Buldaniyye* İsimli Eseri, Usûl Araştırmaları Dergisi, S. 28, İstanbul 2017.

Kandemir, M. Yaşar, ‘*Ahmed b. Hanbel*’, DİA, I-IVL, TDVY, İstanbul 1989.

___, ‘*Beyhâkî*’, DİA, I-IVL, TDVY, İstanbul 1992.

___, ‘*Câmi*’, DİA, I-IVL, TDVY, İstanbul 1993.

___, ‘*Cami’u’s-Sahih*’, DİA, I-IVL, TDVY, İstanbul 1993.

___, ‘*Ebû Dâvûd es-Sicistânî*’, DİA, I-IVL, TDVY, İstanbul 1994.

___, ‘*el-Hâfiz*’, DİA, I-IVL, TDVY, İstanbul 1999.

___, ‘*İbn Mâce*’, DİA, I-IVL, TDVY, XX, İstanbul 1999.

___ ‘*Kırk Hadis*’, DİA, I-IVL, TDVY, İstanbul 1999.

___, ‘*el-Muvattâ*’, DİA, I-IVL, TDVY, İstanbul 2006.

___, ‘*Nesâî*’, DİA, I-IVL, TDVY, İstanbul 2006.

___, ‘*Tirmizî*’, DİA, I-IVL, TDVY, İstanbul 2012.

el-Kârî, Ebû'l Hasen Nureddin Ali b. Sultan Muhammed el-Herevî, *el-Esrâru'l Merfu'a fi'l Ahbâri'l Mevzû'a*, (thk. Muhammed b. Latîf es-Sebbâğ), el-Mektebetü'l İslâmî, Beyrut 1986.

Koçkuzu, Ali Osman, ‘*Firyâbî*’, DİA, I-IVL, TDVY, İstanbul 1996.

Koçyiğit, Talat, ‘*Abd b. Humeyd*’, DİA, I-IVL, TDVY, İstanbul 1988.

Köse, Saffet, ‘*İbn Vehb*’, DİA, I-IVL, TDVY, İstanbul 1999.

Küçükkaşç1, Mustafa S., Tomar, Cengiz, ‘*İbn Asâkir*’, DİA, I-IVL, TDVY, İstanbul 1999.

Malik b. Enes, *Muvatta, Kader- 3*, I-II, Da’ru İhyâu Turasil Arabî, (thk. Muhammed Fuad Abdulbaki), Beyrut 1985.

Müslim, Ebû'l-Hüseyn İbnü'l-Haccac, *Sahîhu Müslim*, (thk. Muhammed Fuad Abdulbâkî), Beyrut 1991.

en-Nesâî, Ebû Abdirrahmân Ahmed b. Şuayb, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, (thk. Hasan Abdulmun'im), Beyrût 2001.

- Öğüt, Salim, “*İstihâre*”, DİA, I-IVL, TDVY, İstanbul 1999.
- Özaydın, Abdulkerim, “Selçuk Bey”, DİA, I-IVL, TDVY, İstanbul 1999.
- Özaydın, Abdulkerim, “Târihu Medineti Dımaşk”, DİA, I-IVL, TDVY, İstanbul 2011.
- Özel, Ahmet, “*Mâlik b. Enes*”, DİA, XL, TDVY, İstanbul 2003.
- Özen, Şükrü, “*İbn Ziyâd en-Nisâbûrî*”, DİA, I-IVL, TDVY, İstanbul 1999.
- Özgüdenli, Osman Gazi, “*İsfahan*”, DİA, I-IVL, TDVY, İstanbul 2000.
- ___, “*Merv*”, DİA, I-IVL, TDVY, İstanbul 2004.
- ___, “*Nişabûr*”, DİA, I-IVL, TDVY, İstanbul 1999.
- Özkan, Halit, “Müsned”, DİA, I-IVL, TDVY, İstanbul 2011.
- er- Rûdânî Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Muhammed b. Süleymân, *Cem’u’l Fevâid min Câmi’u’l Usûl*, (thk. Süleyman b. Deri’ el-Âzîmî), Mektebetu’r-Rüşd, Riyâd 2005.
- Sa’d, Kasım Ali, *Mevâridü’ Hâfizü’z-Zehebi fi Kitabihî Mizânu’l İ’tidâl*, Dâru’l Beşâiri’l İslamiyeti, I. Baskı, Beyrut 2001.
- es-Sakkâr, Sâmi, “*Muhammed Kürd Ali*”, DİA, I-IVL, TDVY, İstanbul 2010.
- Sandıkçı, Kemal, “*Ebû Muhammed İbn Asâkir*”, DİA, I-IVL, TDVY, İstanbul 1999.
- Sarı, İbrahim, *Uydurukçu Mezhepler ve Uydurukçu Hadisçiler*, Nokta eKitap, Antalya 2017.
- es-Sebtî, Muhammed b. Ömer b. Reşid, *Mil’ü’l-’Aybe bime Ceme’e Butulu’l Ğaybe*, (thk. Muhammed’ül Habib b. el-Hoca), I-V, ed-Dâru’t-Tunisiyye li’n-Neşr, Tunus 1982.
- Sem’ânî, Ebû Sa’d Abdulkerim b. Muhammed, *et-Tahbîr fi’l Mu’cemi’l-Kebîr*, I-II, (thk. Münîre Nâcî Sâlim), Bağdat 1975.
- Sönmez, Mehmet Ali, “*İbn Hibbân*”, DİA, I-IVL, TDVY, XX, İstanbul 1999.
- ___, “*el-Müsnedu’s-Sahih*”, DİA, I-IVL, TDVY, İstanbul 2006.
- es-Sûbkî, Ebû Nasr Abdulvahhâb b. Ali b. Abdilkâfî, *Tabakâtu’s-Şafiyyeti’l Kübrâ*, I-X, (thk. Mahmud Muhammed et-Tenâhî, Abdulfettâh Muhammed el-Hâvî), Dâru İhyai Kütübi’l-Arabiyye, Kahire 1964.
- Ebû Şâme, Abdurrahman b. İsmail b. İbrahim b. Osman b. Ebî Bekr b. İbrahim b. Muhammed el- Makdisî, *Kitâbu’r-Ravdatayn fi Ahbâri’d-Devleteyn en-Nüriye ve’s-*

- Salâhiyye*, I-V, Dâru'l Kütübî'l İlmiyye, (Ta'lik; İbrahim Şemsu'd-Din), I. Baskı, Beyrut 2002.
- Tirmîzî, Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Sevre, *Sünenü't-Tirmizî*, (thk. Ahmed Muhammed Şakir, Muhammed Fuad Abdulbâkî), Mektebetü'l-İslâmiyye, Matbaatu'l-Mustafa, Mısır 1975.
- Tomar, Cengiz, “*Şâm*”, DİA, I-IVL, TDVY, İstanbul 2010.
- Topaloğlu, Nuri, “*Ebû'l Yümn İbn Asâkir*”, DİA, I-IVL, TDVY, İstanbul 1999.
- el-Umrevî, Muhibbuddin Ebi Said Ömer b. Ğarame, *Târihu Medîneti Dimaşk Muhakkikin Mukaddimesi*, Dâru'l Fikr, Beyrut 1995.
- Uslu, Recep, “*Herât*”, DİA, I-IVL, TDVY, İstanbul 1998.
- Ünal, İsmail Hakkı, “*Şehirlerin Faziletiyle İlgili Uydurma Hadisler ve Hayru'l-Buldan Risalesi*”, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, XLI, Ankara 2000.
- Yardım, Ali, “*İbn Ebû Şeybe*”, DİA, TDVY, XIX, İstanbul 1999.
- Yazıcı, Emre, *İslam Tarihinde ilk Dâru'l Hadis (Dâru'l-Hadisi'Nüriyye)*, Rıhle Dergisi, S. 9, I. Baskı, İstanbul 2010.
- Yıldırım, Enbiya, *Kudsî Hadisler Üzerine Genel bir Değerlendirme*, Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, XIII/2, Erzurum 2009.
- Yücel, Ahmed, “*Sika*”, DİA, I-IVL, TDVY, İstanbul 2009.
- Yücel, Ekrem, *Osmanlı Devri Dâru'l Hadisleri ve Hadis Eğitimi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 2012.
- Zehebî, Şemsüddin Muhammed b. Ahmed b. Osman, *el-Emsâr Zevâtü'l Âsâr*, (thk. Mahmud el-Arnâvût), Dâru İbn Kesir, Beyrut 1985.
- ___, *Târihu'l İslâm ve Vefayâtu'l Meşâhîri ve'l A'lâm*, (thk. Ömer Abdusselâm Tedmurî), Dâru'l Kitâbu'l Arabî, I. Baskı, Beyrut 1990.
- ___, *Siyeru Â'lâmi'n-Nübelâ*, I-XXV, (thk. Şuayp el-Arnâvutî, Muhammed Naim el-Arkasusî), Müessesetü'r-Risâle, XI. Baskı, Beyrut 1996.
- Ziriklî, Hayreddin, *el-İlam Kamus-ı Teracim*, Dâru'l-İlmi'l-Melayin, XV. Baskı, Beyrut 2002.

ÖZGEÇMİŞ

20.04.1971'de Midyat'ta doğdu. Evli ve 5 çocuk babasıdır. İlköğrenimini Gercüş ilçesi Yakıtlı köyü ilkokulunda yaptı. Ortaokulu Midyat ortaokulunda Liseyi Midyat Lisesinde okudu. Ayrıca Mardin İmam Hatip Lisesini bitirdi. Yüksek öğrenimini çeşitli fakülteler okuyarak yaptı. Bunlar sırasıyla Anadolu Üniversitesi İşletme Fakültesi İşletme Bölümü, Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi İlahiyat Önlisans Bölümü, Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İlahiyat Bölümü, Anadolu Üniversitesi İktisat Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümü'dür. Ayrıca Midyat medreselerinde Arapça ve Din öğretimi eğitimi almıştır.

26 yıldır kamuda hizmet vermektedir. 2015 yılına kadar Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı olarak farklı camilerde İmam Hatip olarak görev yapmıştır. 2016 yılında Milli Eğitim Bakanlığı bünyesine Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmeni olarak atanmıştır. Halen bu görevine devam etmektedir.